

PRVI DEO

SVI PUTEVI VODE NA ZAPAD

Poslednjih dana oktobra i početkom novembra 1944. godine svi putevi u prostranoj ravnici Bačke bili su zakrčeni. Po njima su se vijugale nepregledne kolone stočnih zaprega, vojnih kamiona, tenkova, ljudi, žena i dece, vojnika. Svi ti putevi kao da su vodili na zapad i severozapad. Tek po koja kolona kamiona i zaprežnih kola sa arnjevima kretala se u pravcu istoka, prema Banatu, Sremu i Beogradu. Išli su po nove tovare hrane, municiju, vojnike . . .

Najpre su krenule kolone folksdojčera, bačkih i banatskih Nemaca, mađarskih fašista i ostalih kvislinga. Bežali su od zaslužene kazne i gneva onih čiji su očevi, braća, sestre i nedužna deca bacani u ledene talase Tise i Dunava ili ugušeni u zloglasnim logorima smrti. Verovali su svome Gebelsu do poslednjeg časa. Tek kada su svojim očima ugledali razbijene kolone „nepobedivog Vermahta“ i SS-formacija kako bezglavo žure na zapad, preko Dunava, pošli su i oni za njima.

Opustelim ulicama napuštenih švapskih sela turali su psi lutalice, mačke, jata zaplašanih gusaka, po neka svinja koja je razvalila obor . . . Dojučerašnji žitelji pobegli su, verujući da će se za koji dan ponovo vratiti i zateći sve na svome mestu. Ostavili su pune ambare tek sakupljene letine, zimnicu u ostavama, zadimljene pušnice sa tek obešenim šunkama i kobasicama, kuće sa opljačkanom imovinom pobijenih bačkih Jevreja, srpskih kolonista i pripadnika narodnooslobodilačke borbe. Mnogi su pobegli samo sa zavežljajem najnužnijih stvari.

Tužne su bile te njihove kolone na raskvašenim bačkim putevima, sa kolima pretovarenim jastucima,

perjanim dunjama iz kojih su virile glave uplašene dečice i unezverena lica žena i staraca. Bežali su prekim i raskaljanim seoskim putevima u koje su točkovi upadali sve do glavčina, dok su uhranjeni i zasopljani bački konji besno frktali razbacujući oko sebe oblake pare, pene i blata. Nisu imali vremena čak ni da zaključaju svoje domove, da posakrivaju imovinu i priprete komšijama... Žurili su da što pre stignu do Bezdana i Bogojeva. Bežali su ispred tih prokletih Rusa i partizana, za koje su već toliko puta čuli da su uništeni, opkoljeni, razbijeni.

Iza ovih kolona, u istom pravcu, kretale su se jedinice Trećeg ukrajinskog fronta i brigade novoformirane 51. vojvođanske divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Naše i sovjetske jedinice hitale su da što pre izbiju na levu obalu Dunava, preseku odstupnicu neprijateljskim snagama koje su se povlačile preko Vojvodine i da se, tako reći, iz pokreta i „na leđima razbijenog neprijatelja” dokopaju desne obale i prelaza na Dunavu.

Sedma vojvođanska udarna brigada marševala je centralnim pravcem prema Somboru. Paralelno s njom, preko Bačke Palanke i Apatina, usiljenim maršem hitala je 12. vojvođanska brigada, a severnim pravcem preko Subotice 8. vojvođanska brigada 51. vojvođanske divizije.

Prvi bataljon 7. brigade dobio je maršrutu koja se poklapala sa internacionalnim drumom sve do Srbošana, a dalje opet sa cestom kamene podloge. Nenaviknuti na asfaltirane puteve, partizani su brzo podbili i nažuljali noge u novim, još nerazgaženim cokulama zaplenjenim od mađarske vojske. Uprkos usiljenom i napornom maršu, svi su bili dobro raspoređeni. Borci su pevali i prepričavali svoje utiske sa kratkotrajnog odmora i oduševljenog dočeka u oslobođenom Beočinu, Sremskoj Kamenici, Petrovaradinu, Novom Sadu. Uz put su susretali i obilazili kolone 75. streljačkog korpusa Sovjetske armije, koje su hitale u istom pravcu. Pozdravljali su ih radosni i ponosni što koračaju istim korakom, u istom pravcu, i bore se zajedno protiv istog neprijatelja.

Negde na polovini puta kolonu je sustigao komandant brigade, major Milan Ješić Ibra. Radost što briga-

du vidi raspoloženu i spremnu za nove okršaje prikrivao je strepnjom od mogućnosti iznenadne pojave neprijateljskih aviona. Juče, u štabu novoformirane 51. vojvođanske divizije, komandant, potpukovnik Sreta Savić, skrenuo mu je pažnju na strogu pripravnost zbog moguće susretne borbe sa zaostalim ili ubačenim neprijateljem i zbog nailaska neprijateljskih aviona. Rečeno mu je da se jedinice oslobode suvišnog tereta, da se pazi na čvrstu marševsku disciplinu, da se ne dopusti opijenost pobjedom i potcenjivanje neprijatelja. I, eto, baš sa takvim pojavama susreo se komandant brigade već na prvim koracima, odmah po izlasku iz Novog Sada.

— Kuda ti s tim biciklom, Vetriću? — upita namršteni Ibra omladinskog rukovodioca 1. bataljona, koji je sa dečačkom veselošću, pravio zaplenjenim biciklom „osmice” po ravnom betonskom putu.

— Piše na „motorizaciji”, družu komandante! — spremno odgovori Vetrić, pokazujući na krupna bela slova na blatobranu prednjeg točka: „Napred na Berlin!” — Ko velim, družu Ibro, daleko je do Berlina, pa hoću malo da „ušparam” noge. Dosta smo se napešaćili za ovo nekoliko godina.

— Hajde, hajde! ... Bogu ti tvoju grabovačku! Pazi samo da ti Švabe ne izbuše gume ili da te ne ostavi u prvom blatu čim skrenemo s ovog puta — dodade Ibra i obode konja prema fijakeru sa paradnim vrančima. Na njemu se vozilo „štapsko osoblje”, na čelu sa Cicom, brigadnom higijeničarkom, i Justom, štapskim pisarom. Njih dve su se uparadile pozadi, na sicu, sa otvorenim kišobranima, iako je kiša odavno prestala. Veselo su podvriskivale i žurile na čelo kolone. Tamo se u sličnom paradnom fijakeru nalazio Mikać, sa štabom bataljona i harmonikašem ...

— Šta je ovo? Kakva je to bulumenta? Jesmo li vojska ili svatovi? — grmnju Ibra i potera pokunjeno „štapsko osoblje” u kolonu, a kočijašu naredi da se vrati prema Sirigu.

Ubrzo su sa čela kolone protutnjala u obrnutom pravcu još tri fijakera, ali bez „svatova” i harmonikaša ...

Krajem 1944, vojno-politička situacija bila je povoljna za saveznike antihitlerovske koalicije. Posle velike letnje ofanzive Sovjetske armije stvoreni su uslovi da se rat prenese na teritoriju istočne Pruske i same Nemačke. Na južnom sektoru Istočnog fronta, nakon uspešno završene jašo—kišinjevske operacije, Sovjetska armija izbila je u bogate žitorodne rejone srednjeg Podunavlja i izbacila iz rata nemačke saveznike Rumuniju i Bugarsku. U produžetku nastupanja Sovjetske armije ubrzo su se našle ugrožene još dve srednjoevropske prestonice — Beč i Budimpešta. Istovremeno, trupe pribaltičkih frontova prisiljavaju na kapitulaciju i treću nemačku saveznicu — Finsku.

Na zapadnom frontu, pod pritiskom anglo-američke ofanzive, Hitler je prinuđen da se povlači na francusko-nemačku granicu i na tzv. Zigfridovu liniju. Posle septembarske operacije, usmerene na severoistok, zapadni saveznici izbijaju na donji tok Rajne.

Na jugoistočnom ratištu Nemačka je prinuđena da se evakuiše iz Grčke i preostalih baza u Sredozemlju. U Grčkoj se iskrcavaju Englezi. Na italijanskom frontu vodi se i dalje pozicioni rat, u čijoj se pozadini razvija sve jači antifašistički pokret.

Tako se u jesen 1944. fašistička Nemačka našla u potpunoj spoljnopolitičkoj izolaciji, gotovo bez svih svojih saveznika. Oko nje se sve više stezao obruč savezničkog strategijskog okruženja.

Igrajući na kartu anglo-sovjetskih protivrečnosti i očekujući da će se sovjetske trupe posle jašo—kišinjevske operacije krenuti prema Bosforskom moreuzu, Hitler je nastojao da se što duže održi na Balkanu. Time je izgubio dragoceno vreme da povuče svoje jake snage sa Sredozemlja — Grupu armija „E” i prikupi jače operative rezerve radi suprotstavljanja sovjetskoj ofanzivi u Podunavlju.

Izgubivši na taj način bogate naftonosne rejone i važne sirovinsko-strategijske baze u Rumuniji, a ubrzo zatim i na Balkanu, Hitler je sada nastojao da po svaku cenu zadrži preostale naftonosne rejone oko Nađkanize i bečke rafinerije nafte, koje su tada prerađivale oko

80% ukupne fašističke proizvodnje ovog važnog strateškog materijala, bez kojeg se nije moglo ni zamisliti dalje vođenje rata. Pored ostalog, to objašnjava zašto su nemačke divizije pružale ovako žestok otpor na prilazima Budimpešte, na batinskom mostobranu, Blatnom jezeru i na jugoslovenskom ratištu.

*
**

Septembra 1944, odmah po izbijanju sovjetskih trupa na jugoslovensku granicu, Sovjetska komanda obratila se Nacionalnom komitetu narodnog oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnom štabu Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, s molbom da odobre privremeni prelazak trupa Sovjetske armije na jugoslovensku teritoriju koja se graniči sa Madarskom.

„... Po izvršenju svojih operativnih zadataka sovjetska vojska biće izvedena iz Jugoslavije... Na jugoslovenskoj teritoriji dejstvovaće i dalje vlast uspostavljena od Nacionalnog komiteta narodnog oslobođenja Jugoslavije...”, kaže se u sporazumu koji je tim povodom zaključen.

Radi priprema za vođenje zajedničkih operacija i sadejstva Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i Sovjetske armije, u Moskvu je, u drugoj polovini septembra, otputovao maršal Jugoslavije Josip Broz Tito. Postignut je sporazum o svim važnijim vojnim i političkim pitanjima i o pružanju tehničke i materijalne pomoći Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

Nekoliko dana kasnije potpisan je i sporazum između maršala Tita i predstavnika otečestvenofrontovske Bugarske. Bugarskoj vojsci dozvoljeno je da učestvuje u operacijama za oslobođenje nekih krajeva naše zemlje u sadejstvu sa jedinicama NOVJ i Sovjetske armije. Iako teška srca zbog zločina koje je bugarska fašistička vojska počinila u nekim delovima okupirane Jugoslavije, maršal Tito je prihvatio ovaj predlog i molbu tadašnjeg predsednika Bugarske, starog revolucionara Georgija Dimitrova, i predstavnika sovjetske vlade, rukovodeći se principom internacionalizma i željom da pomogne u reorganizaciji i prevaspitanju bivše fašističke bugarske vojske.

Jedna od prvih i neosporno najvećih zajedničkih operacija NOVJ i trupa Drugog i Trećeg ukrajinskog fronta, izvedena na našoj teritoriji u skladu sa postignutim sporazumom, nesumnjivo je beogradska operacija. U njenoj prvoj fazi (od 28. septembra do 10. oktobra 1944) trupe Trećeg ukrajinskog fronta izbile su u dolinu Velike Morave i došle u neposredan kontakt sa jedinicama I armijske grupe NOVJ (1. proleterski i 12. vojvodanski udarni korpus), koje su nezadrživo napredovale prema Beogradu sa juga i jugozapada, oslobodivši veliki deo srednje i zapadne Srbije. U sledećoj fazi (između 11. i 21. oktobra), pošto je u borbu uveden i 4. sovjetski motomehanizovani korpus i razbijena spoljna odbrana Beograda, oslobođen je i glavni grad nove Jugoslavije. Goneći razbijene ostatke nemačke operativne grupe „Srbija”, jedinice 1. proleterskog i 12. vojvodanskog korpusa forsiraju Savu i do 31. oktobra oslobađaju najveći deo Srema.

Uspešno izvedena beogradska operacija i istovremena dejstva 13. i 14. korpusa NOVJ, kao i jedinica pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Makedonije, dovele su nemačke snage na jugoistočnom ratištu u tešku situaciju. Odbačene sa glavnih saobraćajnica, duž Moravsko-varždarske doline, one su bile prinudene da se na povlačenju iz Grčke koriste veoma lošim komunikacijama, čak i gotovo besputnim terenima zapadne Makedonije, Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine.

Povezana na širokom frontu i čvrsto oslonjena na dobro organizovanu, jaku i u četvorogodišnjoj borbi prekaljenu revolucionarnu saveznicu — Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije, Sovjetska armija mogla je posle beogradske operacije da se vrati na svoj osnovni strateški pravac: Arad — Budimpešta — Beč.

„Uspešan završetak Beogradske operacije omogućio je Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije da obrazuje neprekidnu spoljnu liniju fronta. Sada se Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije mogla osloniti ne samo na odvojene i od neprijatelja oslobodene rejone već i na konačno oslobođeni deo zemlje. Osim toga, spoljni front jugoslovenske vojske, obrazovan u oktobru—novembru 1944. godine, *olakšao je dejstvo levokrilih jedinica Tre-*

ćeg ukrajinskog fronta na teritoriji Mađarske"¹ (podvukao N. B.).

Tako se u Jugoslaviji, krajem 1944. godine, obrazovao povezan i jedinstven front kao deo savezničkog strategijskog obruča oko Hitlerove Nemačke, koji se na jugu oslanjao na front zapadnih saveznika u Sredozemlju, a na severu na levo krilo trupa Sovjetske armije. To je, kako reče Minasjan, olakšalo i dalja dejstva sovjetskih trupa u Mađarskoj.

Istovremeno sa beogradskom operacijom, nešto severnije izvedena je i tzv. debrecinska operacija (2—27. oktobra). Oslobodivši u toj operaciji severni deo Transvalije, južni deo zakarpatske Rusije i oko 30% teritorije istočne Mađarske, trupe Drugog i Četvrtog ukrajinskog fronta izbile su na Tisu i time stvorile uslove za neposredan napad na Budimpeštu. (U sovjetskoj istoriografiji debrecinska operacija se ponekad tretira i kao prva etapa budimpeštanske operacije.)

Dejstvujući na unutrašnjim krilima Drugog i Trećeg ukrajinskog fronta, za vreme izvođenja beogradske i debrecinske operacije, posebnu ulogu odigrala je 46. sovjetska armija pod komandom general-lajtanta Šleminga. U sadejstvu sa delovima NOVJ, pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine (8. i 12. vojvodanska brigada i banatski partizanski odredi), ova armija posle oslobođenja Banata izbija 8. oktobra na Tisu, na širokom frontu od Nove Kanjiže do ušća Tise u Dunav. Sa osvojenih mostobrana kod Sente i Bečeja 46. sovjetska armija produžava nastupanje u pravcu Segedina i Budimpešte. U međuvremenu jedinice 75. sovjetskog korpusa i jedinice 51. vojvodanske divizije NOVJ oslobadaju Bačku i posedaju levu obalu Dunava na sektoru od Bačke Palanke do Baje.

U oslobođenoj Vojvodini uspostavlja se Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju. (U Sremu su još od 1943. godine dejstvovali vojnopozadinski organi.) Vojna uprava podeljena je na dve vojne oblasti, u čijem okviru deluju komande područja, komande mesta i vojne stanice. Sa organima narodne vlasti i oslobodilačkim organi-

---

¹ M. M. Minasjan, *Osvobođenje narodov Jugovostočnoj Evropi*, Moskva, 1967, str. 439.

zacijama oni preuzimaju svu izvršnu, sudsku i upravnu vlast na oslobođenoj teritoriji. Pod parolom „Sve za front — sve za pobjedu” mobilišu se sve ljudske i materijalne rezerve za popunu naše vojske i obezbjeđenje njenih ratnih potreba. Prikuplja se i odašilje pomoć postradalim i ratom opustošenim krajevima, konfiskuje se imovina narodnih neprijatelja, organizuje se akcija za prikupljanje žetve, radi se na uspostavljanju saobraćaja, izgradnji aerodroma, obezbjeđenju ogreva i obnavljanju privrednih preduzeća i pogona . . .

Nakon oslobođenja Beograda i Vojvodine, u skladu sa planom predviđenim operativnim dejstvima, dolazi do rokiranja i pregrupisanja trupa levokrilih frontova Sovjetske armije. Na severozapad, u pravcu Budimpešte i područja između Tise i Dunava, upućene su trupe Drugog ukrajinskog fronta. Na njihovo mesto, iz Srbije i Bugarske prebacuju se u Vojvodinu trupe Trećeg ukrajinskog fronta. One se upućuju na zapad, prema levoj obali Dunava, i na severozapad, u pravcu Bajе i Mohača.

Tako su se u Vojvodini, početkom novembra, prikupile 57. i 4. gardijska sovjetska armija, sa artiljerijom, inženjerskim i motomehanizovanim delovima Trećeg ukrajinskog fronta. Tu se ubrzano grade vazduhoplovne baze i aerodromi za jedinice 17. vazduhoplovne armije. Osnovni zadatak ovih snaga bio je da probiju novu neprijateljsku odbrambenu liniju na desnoj obali Dunava, da produže ofanzivu kroz južnu Mađarsku i zaobiđu Budimpeštu sa jugozapada. Zato je bilo potrebno najpre forsirati Dunav i zauzeti odgovarajuće mostobrane. Taj zadatak dobile su 57. sovjetska armija i jedinice 51. vojvodanske divizije NOVJ.

ZAŠTO BAŠ KOD BATINE?

Ovo pitanje su često postavljali (i još postavljaju) neki učesnici ove bitke, istoričari i vojni stručnjaci. Zašto je forsiranje Dunava izvršeno tamo gde je to bilo najnepovoljnije, gde se odmah iza razlivenе obale, spu-

štala u reku gotovo okomita, dobro branjena i utvrđena Belomanastirska greda?

Neki pri tom izražavaju sumnju u celishodnost i opravdanost ove odluke, pripisujući sovjetskom i našem komandovanju krutost i nesnalazljivost u izboru mesta za prelaz, što je dovelo do mnogih žrtava naših i sovjetskih. Međutim, kada se danas hladno analiziraju svi vidovi ove odluke, mora se priznati da komanda Trećeg ukrajinskog fronta u datoj situaciji nije imala boljeg izbora.

Prirodni uslovi za forsiranje reke i uspostavljanje mostobrana bili su ovde zaista nepovoljni. Za razliku od desne obale, koja je bila vrlo povoljna za odbranu jer se oslanjala na brežuljkasto zemljište i bila vrlo komunikativna za manevar snagama, leva obala je ravničarska, močvarna i u to doba godine gotovo neprohodna za kretanje trupa izvan puteva sa tvrdom podlogom.

Izuzetno visok vodostaj Dunava za to doba godine, koji se izlio iz svoga korita i napunio mnoge kanale, udolice i presušene rukavce, pretvorio je ovaj dobro osmatrani i branjeni priobalni pojas u nepreglednu baruštinu. Time je ova, inače najveća srednjoevropska reka, čija je širina kod Batine oko 500 metara, postala još šira i gotovo nepremostiva vodena prepreka. Kiša, koja je tih dana neprekidno padala, pretvorila je slatinasto i podvodno zemljište u pravo blatište. O upotrebi seoskih i poljskih puteva za kretanje autotransportnih i motomehanizovanih jedinica nije moglo biti ni govora. Bile su to prave kaljuge u koje su se i točkovi običnih seoskih kola zaglavljivali sve do osovina. Po njima su se jedva kretale čak i pešadijske jedinice, sa svojim lakopokretnim komorama i naoružanjem.

Od Sombora i Bezdana do Dunava i Batine vodio je svega jedan jedini tvrdi put sa kamenom podlogom. Zbog efikasne vatre neprijatelja i osmatranja sa povišene suprotne obale, ovim putem su se mogli koristiti samo noću i pri slaboj vidljivosti. Osim kamenog puta, jedina pogodnost zemljišta na ovostranoj obali bili su manji kompleksi šuma. Iako najvećim delom poplavljeni, oni su mogli poslužiti za prikriveni prilaz i koncentraciju prvih borbenih ešelona, artiljerije, za podršku prelaza i prikupljanje inžinjerskih sredstava za prevoženje.

Na suprotnoj strani, priljubljeno uz obalu Dunava i ponegde gotovo uz okomite litice Belomanastirske grede, nalazilo se selo Batina. Dugo oko dva i po kilometra, sa kućama podešenim za borbu i mnogobrojnim podrumima ukopanim u stene sa otvorima prema Dunavu, Batina je pretvorena u jako neprijateljsko uporište. Na samoj obali iskopani su rovovi punog profila, a iza vodeno-nasipa izgrađeni su položaji za artiljerijska oruda i mitraljeska gnezda. Kroz utvrđene zgrade i dvorišta iskopane su i probijene saobraćajnice, postavljene inženjerske i minsko-eksplozivne prepreke, izvršeno maskiranje. Neposredno iznad sela, na padinama i obroncima Belomanastirske grede, postavljena je linija neprijateljske odbrane, a na samom grebenu još jedna. Naročito dobro su utvrđeni istaknuti visovi oko sela, kota 169, 205 i 206, zatim nasipi železničke pruge i putne komunikacije Batina—Zmajevac i železnička stanica u Batini. Tu su bila i težišta neprijateljske odbrane.

Na celom ovom sektoru, od Baje do ušća Drave u Dunav, bilo je još nekoliko taktičko-operativnih pravaca sa obostranim prilaznim komunikacijama. To je, pre svega, dobro poznati mohački pravac, gde su mnoge vojske u prošlosti forsirale Dunav. I on je imao dobre prilazne puteve, posebno na suprotnoj obali, koji su napadaču nudili dobre uslove za razvoj krupnijih snaga. U tom pogledu isto tako dobre uslove nudio je i odsek za prelaz Dunava kod Baje. Nedostatak bajskog i mohačkog pravca bio je u tome što su bili plići i u neposrednoj blizini zalomljenog fronta, koji se severno od Baje odvajao od Dunava i preko mađarske ravnice protezao sve do Kiškunhalaša i Tise. To je neprijatelju pružalo mogućnost da sa ovog fronta izvede protivnapad i ugrozi neposredno bok i pozadinu desantnih snaga na Dunavu. Pored toga, i bajski i mohački pravac imali su u svojoj pozadini dobre oslonce i čvrsto povezanu odbranu na istočnim padinama Meček-planine.

Postojao je i apatinski pravac, na kome je takode bio dobar prilazni put do Dunava. On je najbrže vodio na glavnu saobraćajnicu u Baranji i mostove na Dravi. Glavni nedostatak ovog pravca bio je u tome što se na suprotnoj obali završavao u močvarnim i poplavljenim

baranjskim šumama i time onemogućavao upotrebu motomehanizovanih snaga.

Iako nijedan od pomenutih pravaca i odseka za forsiranje reke nije u potpunosti odgovarao potrebnim uslovima i normativima sa stanovišta vojne procene (dubina pravca, otkriveni prilazi, nadvišavajuća suprotna obala, teška prohodnost terena i sl.), ipak je pravac preko Batine nudio nešto povoljnije uslove, posebno za razvoj krupnijih snaga posle ovladavanja Belomanaštirskom gredom. Činjenica što je taj pravac, sa vojnog stanovišta, bio i najteži za forsiranje, što je pružao idealne uslove za odbranu i što se u tom trenutku, kada se glavna bitka očekivala pod Budimpeštom, činio kao „periferan” — pružala je istovremeno i najveće mogućnosti za iznenađenje neprijatelja i uspeh operacije.

Iz nemačke dokumentacije kasnije je utvrđeno da je još jedna okolnost pridonela da se izabere Batina za proboj nove neprijateljske odbrambene linije na desnoj obali Dunava. Tu je upravo bio spoj između dve velike nemačke grupacije, a ujedno i linija razgraničenja između dve nemačke visoke komande — Komande Grupe armija Jug, pod rukovodstvom generala Frajsnera i Komande Jugoistok, na čelu sa maršalom Maksimilijanom fon Vajksom. Čak su i ingerencije nemačkog vrhovnog komandovanja imale ovde svoju „liniju razgraničenja”. Tako su južno od Batine, Komanda Jugoistoka i maršal fon Vajks bili potčinjeni Vrhovnoj komandi oružanih snaga (OKW), dok su Grupa armija Jug (severno od Batine) i general Frajsner bili potčinjeni Vrhovnoj komandi nemačke kopnene vojske (OKH).

U celom tom problemu nemačkog komandovanja u ovom trenutku najinteresantnije je pitanje linije razgraničenja između dveju krupnih nemačkih komandi i grupacija, a samim tim i pitanje nadležnosti i odgovornosti za ovaj sektor fronta. Za svoje neuspehe kod Batine, kao što ćemo docnije videti, nemačke komande prebacivale odgovornost jedna na drugu. Na to pitanje oko razgraničenja kod Batine osvrću se posle rata i neki nemački istoričari i generali. Evo šta o tome kaže feldmaršal Guderijan, koji je tada bio načelnik štaba Vrhovne komande kopnene vojske (OKH), u svojoj posleratnoj publikaciji *Vojni memoari*:

„...Kao granica između domena Vrhovne komande oružanih snaga i Vrhovne komande vojske, služilo je *jedno selo na Dunavu* između ušća Drave i Baje. Ovo je bilo *besmisleno*“... (podvukao N. B.)

I upravo to selo na Dunavu, na spoju između dve nemačke grupacije i dve nemačke vrhovne komande, dobilo je neočekivano takav značaj da je zabrinulo ne samo obe nemačke vrhovne komande već i Firera. Uprkos idealnim uslovima za odbranu, ono je predstavljalo istovremeno i relativno slabiju tačku u novoj odbrambenoj liniji neprijatelja. Da li je komanda Trećeg ukrajinskog fronta u to vreme znala za ovu „slabu tačku“ neprijateljske odbrane — ostaje još da se nagada. Činjenica je, međutim, da je ova okolnost išla u prilog izbora Batine kao glavnog mesta gde će naše i sovjetske snage preći Dunav. S druge strane, ta okolnost nikako ne umanjuje našu pobedu niti opravdava početničke greške nemačkog komandovanja na batinskom mostobranu. Naprotiv, žestina borbi i zagriženost kojom su se Nemci borili kod Batine, upravo potvrđuju da je nemačko komandovanje, uvidevši svoju grešku, pokušavalo da je docnije ispravi. Nova linija razgraničenja pomerena je najpre do Baje, a zatim je povučena na Dravu, ali su i naše i sovjetske jedinice tada već čvrsto stajale na desnoj obali Dunava.

BUDIMPEŠTANSKA OPERACIJA I BATINSKA BITKA

Treba odmah reći da posleratna historiografija još nije utvrdila i odredila pravo mesto, značaj i dimenzije batinske bitke, odnosno operacije koju su krajem 1944. godine zajednički izvele trupe Trećeg ukrajinskog fronta i jedinice 12. udarnog korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Sovjetski istoričari ovu bitku posmatraju isključivo kao sovjetsku operaciju, odnosno kao sastavni deo

ili kao jednu fazu budimpeštanske operacije bez njene dijalektičke i objektivne povezanosti sa istovremenim dejstvima na ostalim sektorima fronta i posebno sa operativno-strategijskim sadejstvom Narodnooslobodilačke vojske na jugoslovenskom ratištu. Neki idu toliko daleko da prećutkuju i zanemaruju učešće i neposredno taktičko sadejstvo jedne kompletne združene formacije NOVJ — 51. vojvodanske udarne divizije, koja je sa prvim ešalonima 57. sovjetske armije ponela najveći teret ove bitke i čiji su uloga i učešće istorijski neosporni.¹ Neki ovu veliku frontovsku operaciju, sa krupnim operativnim ciljevima i velikim pozitivnim reperkusijama, sužavaju na bitku za mostobran ili samo na „forsiranje Dunava kod Batine, snagama 57. sovjetske armije” itd.²

U našoj historiografiji, osim nekoliko izuzetaka, ovoj operaciji ne samo što nije poklonjena odgovarajuća pažnja nego se ona ponekad omalovažava i nekritički pripaja čas budimpeštanskoj operaciji, čas Sremskom frontu. Najčešće se samo konstatuje da su „... jedinice 51. vojvodanske divizije i 52 (?) sovjetskog korpusa razbile neprijateljsku odbranu u Baranji i oslobodile ovu oblast” — kao što je učinjeno u publikacijama Vojnoistorijskog instituta *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945* i *Završne operacije za oslobodenje Jugoslavije 1944—1945*.³

¹ Tako se u knjizi M. Šarohina: *Put k Balatonu*, Moskva, 1966, i V. S. Petruhina, *Heroji Dunava*, Moskva, 1972, jedva spominje da su u tim operacijama učestvovali i neki delovi naše vojske.

² *Vojnoistoričeskij žurnal*, Moskva, 1961, 2, str. 25—36.

³ Videti str. 329. i 507, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. II, Beograd, 1958. Pored ove veoma šture konstatacije i izmišljenog 52. sovjetskog korpusa, na str. 537. iste publikacije još jednom se pominje batinska bitka i 51. divizija NOVJ, ali u sastavu Treće jugoslovenske armije, koja u to vreme nije postojala. U knjizi *Završne operacije za oslobodenje Jugoslavije 1944—1945*. cela ova operacija opisana je u svega dva pasusa, gde se ponavljaju iste greške i pominju svega tri sovjetske divizije koje su u njoj učestvovala (videti str. 417. i 418). Ni ostale naše publikacije, kao što su *Rat i revolucija* od Vlade Strugara ili *Vojna enciklopedija* ne daju više prostora batinskoj operaciji. Jedino je u knjizi Srete Savića *51. vojvodanska udarna divizija*, učinjen veći napor da se ova operacija svestranije prikaže.

Iz nemačke dokumentacije i nekih dosad citiranih posleratnih publikacija, borbe u Baranji vođene krajem 1944, sve do 1. decembra 1944, tretiraju se kao borbe u okviru nemačkog jugoistočnog ratišta i u isključivoj nadležnosti nemačke Komande Jugoistoka. Tek posle prebacivanja nemačke 2. oklopne armije na levu obalu Drave i njenog prepotčinjavanja Komandi Grupe armija Jug, ove operacije se čvrsto povezuju sa nemačkim dejstvima oko Budimpešte. Međutim, i tada, kada je ovaj sektor fronta bio u njenoj isključivoj nadležnosti, Komanda Jugoistoka posmatrala je batinsku operaciju i pripreme za njeno izvođenje u spletu opšte vojne situacije, naročito kod Budimpešte, a posebno njene negativne posledice po dalji razvoj događaja na jugoistočnom ratištu. Tako se u depeši od 5. novembra, koju je maršal fon Vajks uputio svojim potčinjenim komandama, daje vrlo realna procena i zaključak:

„Situacija kod Grupe armija Jug ne isključuje mogućnost da neprijatelj prodre preko Dunava prema zapadu, da bi onda na željenom mestu prešao Dravu i nastupio u pozadinu grupe armija (misli se na Grupu armija „F” i „E” na jugoslovenskom ratištu — N. B.). Komanda Jugoistok mora još jednom da ukaže na to da se posle otvaranja kopnene komunikacije što pre izvuku delovi potrebni za vodenje borbe radi angažovanja na severnom boku 2. oklopne armije...” (reč je o oslobodenju komunikacije Priboj—Višegrad—Zvornik, kojim se povlačila Grupa armija „E” — prim. N. B.).

U sledećem stavu, u proceni maršala fon Vajksa još više je izraženo njegovo strahovanje za sudbinu njihovih snaga na jugoistočnom ratištu:

„Potpuno je moguće da će protivnik pokušati da izvede veliki operativni obuhvat u vidu klješta, udarom sa mađarske teritorije u pravcu zapada i zalamanjem u pravcu Zagreba i zapadnije od nje, kao i operacijom iz dalmatinskog primorja prema severu... Zbog toga glavnu pažnju obratiti na razvoj situacije na jadranskom primorju i na mo-

gućnosti udara sa teritorije južne Mađarske prema zapadu... Situacija kod neprijatelja pokazuje da je protivnik, povlačeći jake snage prema severu, odnosno prema severozapadu, znatno oslabio svoje snage pred istočnim frontom armije. Zato se mora još više računati sa pokušajem prelaza Dunava severno od Drave u vezi sa operacijom kod Budimpešte..."

I na kraju zaključuje:

„Komanda 2. oklopne armije će iz predostrožnosti postaviti što jaču pokretnu borbenu grupu u rejonu južno od Osijeka, koja će moći — u slučaju potrebe — da brzo pređe Dravu prema severu kod Osijeka, odnosno da pređe Dravu dalje prema zapadu..."¹

Nemci su, dakle, sasvim opravdano, i uoči batinske operacije i u toku njenog izvođenja, povezivali situaciju kod Budimpešte sa situacijom na jugoistočnom ratištu. Uočivši koncentraciju naših i sovjetskih snaga na levoj obali Dunava, oni su pravilno zaključili da će sovjetske snage posle prvog neuspelog napada na Budimpeštu „pokušati da izvedu veliki operativni poduhvat radi zaobilaženja Budimpešte i u vezi sa situacijom kod Budimpešte". Iako pravilno konstatuju da se posle beogradske operacije glavne sovjetske snage orijentišu „prema severu, odnosno prema severozapadu", nemačka komanda najviše strahuje da će se te snage „zalomiti u pravcu Zagreba i dalje prema zapadu". Komanda Jugoistoka se plašila ovakvog razvoja događaja, znajući da se u tom trenutku kod Budimpešte nalazilo njihovo težište odbrane i najjača koncentracija njihovih operativnih rezervi i da će Rusi, verovatno, nastojati da zaobiđu Budimpeštu. Tamo je po izričitoj Hitlerovoj naredbi da se „odbrana Budimpešte sprovede do kraja", pa makar i po cenu „nepovoljnog razvoja situacije na južnom frontu"² — prikupljeno 35 nemačkih di-

---

¹ Operativni dnevnik Komande Jugoistoka, Arhiv VII, NAV, NT. 311 g, 191.

² H. Freissner, *Verrotene*, Hamburg, 1956.

vizija, od čega 9 oklopnih. Tamo se njihova odbrana oslanjala na potpuno izgrađeni sistem spoljne odbrane Budimpešte i na posebno utvrđenu liniju „Margita“, na utvrđenu Budimpeštu... Hitler je, naime, po cenu najvećih žrtava nastojao da sačuva prestonicu svoje poslednje saveznice u Evropi — Hortijeve Mađarske. Bio je to neuspeli i skupo plaćeni pokušaj da se održi već ozbiljno poljuljana ravnoteža na spoljnopolitičkom planu.¹ Hitler će na kraju ipak morati da shvati da se bitka za Budimpeštu nije mogla voditi samo u Budimpešti i njenoj neposrednoj okolini i da će gubitak jednog dotle gotovo „nepoznatog sela na Dunavu“ dovesti u pitanje ne samo Budimpeštu nego i celu Mađarsku i ozbiljno ugroziti celo jugoistočno ratište.

DA LI JE NEPRIJATELJ BIO IZNENAĐEN KOD BATINE?

Zbog jednostranih i nepotpunih ocena i opisa batuske operacije, u našoj istoriografiji još ima neraspravljenih pitanja na koja pokušavamo da odgovorimo i u ovoj knjizi. U nastojanju da umanje značaj ove neo-

---

¹ Iz gotovo sličnih političkih, odnosno spoljnopolitičkih razloga Staljin je uporno nastojao da se Budimpešta što pre zauzme. Na njegovo insistiranje trupe Drugog ukrajinskog fronta počele su još 29. oktobra — dakle, svega nekoliko dana po završetku beogradske i debrecinske operacije, frontalni napad na Budimpeštu sa istoka i jugoistoka. Na molbu maršala Malinovskog, komandanta Drugog ukrajinskog fronta, da se napad na Budimpeštu odgodi bar za pet dana, kako bi prikupio snage i privukao 4. gardijski motomehanizovani korpus, Staljin je kategorički ponovio svoj zahtev da napad počne odmah, iz pokreta, i da se Budimpešta zauzme što pre. Nemci su spremno i sa jakim, blagovremeno prikupljenim rezervama zaustavili ovu nedovoljno pripremljenu sovjetsku ofanzivu. Staljin je tada još jednom ponovio svoj zahtev da se zauzme Budimpešta, pa je 11. novembra počela nova ofanziva trupa Drugog ukrajinskog fronta. Međutim, ni ova ofanziva, sa prikupljenim rezervama, nije dovela do većih rezultata i do izvršenja operativno-strateškog cilja — zauzimanja Budimpešte. (Videti: *Osvobođenje jugovostočnoj i centralnoj Evropi 1941—1945*, Moskva, 1970, str. 321. i 322).

sporno velike zajedničke pobjede naših i sovjetskih snaga, neki naši historičari i vojni stručnjaci smatraju da je neprijatelj kod Batine bio potpuno iznenađen i da je ovaj faktor imao presudan značaj za uspješan završetak batinske operacije.¹ U prilog ovoj tezi oni navode da su se na ovom sektoru nalazile relativno slabije neprijateljske snage, da Nemci nisu ovde očekivali glavni udar naših i sovjetskih snaga, da nisu blagovremeno prikupili jače operativne, prvenstveno brzo pokretne i motomehanizovane rezerve, da su pravili diletantske greške u pogledu upotrebe svojih snaga itd.

Prirodno je da je sovjetsko i naše rukovodstvo — kao, uostalom, i sve komande i štabovi u ratu — prilikom planiranja batinske operacije težilo i nastojalo da se postigne i iskoristi jedan ovako značajan faktor kao što je iznenađenje. Oni su znali da su glavne snage i sva pažnja neprijatelja u tom trenutku bile usmerene na Budimpeštu. Tamo su se trupe Drugog ukrajinskog fronta još nalazile u ofanzivi i na uporno Staljinovo insistiranje prikupljale i ubacivale u borbu nove sovjetske rezerve. Oni su znali da se jake neprijateljske snage iz sastava Grupe armija „E”, koje su se, pod komandom generala Lera, užurbano povlačile iz Grčke i koje bi mogle poslužiti za suprotstavljanje njihovoj planiranoj ofanzivi na srednjem toku Dunava, nalaze još 200 kilometara južno od Drave i Dunava, uvučene u teške borbe sa jedinicama NOVJ. Prateći ove borbe na ibarsko-drinskom pravcu, sovjetska komanda je shvatala da je ovde vreme odlučujućeg faktora i da je nastupio najpovoljniji trenutak za početak nove ofanzive na srednjem toku Dunava.

Primivši Staljinovo naređenje da svoje trupe odmah usmeri prema zapadu i razbije neprijateljsku odbranu na zapadnoj obali Dunava, maršal Tolbuhin je znao da to mora učiniti pre nego što neprijatelj oseti njegovu nameru, učvrsti svoju odbranu i prikupi jače

---

¹ O ovom pitanju razgovaralo se i sa učesnicima batinske bitke, 13. XI 1969. u redakciji novosadskog „Dnevnika”. Toj tezi kategorički su se suprotstavili tadašnji komesar 7. vojvodanske brigade pukovnik Vladimir Branković Gadža, komandant 51. vojvodanske divizije general Sreta Savić Kolja i autor ove knjige.

rezerve. Zbog toga je — kako ćemo kasnije videti i odlučeno da se forsiranje Dunava izvrši, tako reći, „iz pokreta” i na širokom frontu od Mohača do ušća Drave, ne čekajući na pristizanje glavnih snaga Trećeg ukrajinskog fronta i 12. vojvođanskog korpusa NOVJ.

Da bi neprijatelj bio što više iznenađen, preduhitren i zavarano, preduzete su opsežne mere operativnog maskiranja. Sve se to obavljalo u najvećoj tajnosti, a za prikupljanje trupa u rejonu koncentracije (širi rejon Sombora) izvršeni su složeni manevri u zaobilaznim pravcima. Glavnina 57. sovjetske armije upućena je prema Somboru, preko Tise, Bečeja, Subotice, pa i preko Segedina. Najmanje se koristi najbliži i najpogodniji pravac preko Novog Sada i Apatina. Većina ovih pokreta vrši se noću i „u skokovima”.

Izbivši na levu obalu Dunava, jedinice 75. streljačkog korpusa i 51. vojvodanske divizije sprovode intenzivne i opsežne mere maskiranja i lažne demonstrativne pripreme za prelaženje reke. U tom pogledu posebnu ulogu odigrala je 8. vojvođanska brigada i njen konjički eskadron. Njihove neprikrivene pokrete u bajsom trouglu i demonstrativne pripreme prelaza reke kod Mohača dovodile su neprijatelja u zabludu i odvlačile njegovu pažnju od Batine. Pokreti konjičkog eskadrona 8. brigade u ovom prostoru, koje je neprijatelj pomno registrovao u svojoj dokumentaciji, navodile su ga na zaključak o koncentraciji konjičkih i brzo pokretnih rezervi Sovjetske armije. Slične demonstracije operativnog maskiranja izvršene su i kod Apatina, na koji neprijatelj takođe svoju pažnju usmerava i preduzima odgovarajuće mere.

Opsežne mere i postupci naših i sovjetskih štabova i jedinica u pogledu operativnog maskiranja nisu ostali bez rezultata i moraju se uzeti u obzir pri izučavanju i oceni batinske operacije. One se, međutim, ne smeju apsolutizovati i na njima izvoditi zaključak „da je neprijatelj bio potpuno iznenađen kod Batine”. U operativnom smislu neprijatelj ovde nije bio iznenađen. To se jasno uočava iz već citirane depeše i procene maršala fon Vajksa. Koncentracija jedne naše i nekoliko sovjetskih divizija, brojne zaprežne i motomehanizovane artiljerije na levoj obali Dunava, uprkos merama maskira-

nja, nije ostala nezapažena od neprijatelja. Da su ove snage dovučene radi forsiranja Dunava i da će do toga doći „između Baje i ušća reke Drave”, to za neprijatelja nije moglo ostati tajna. To potvrđuju i ostala zaplenjena neprijateljska dokumenta, kao i protivmere koje on u vezi s tim preduzima.¹ Tako se u duhu pomenutog naređenja Komande Jugoistoka, u širem rejonu Osijeka, već 6. novembra formira Borbena grupa „Kübler”, iz sastava 1. brdske i 118. lovačke divizije, čiji je zadatak da „u slučaju potrebe brzo prede Dravu severno od Osijeka”. Pod izgovorom reorganizacije i preformiranja na desnu obalu Dunava, između Mohača i Batine, u rejon pustare Izabela upućeni su delovi 13. SS „Handžar” divizije. Dolazak u Baranju, neposredno uoči bitke, štaba 68. nemačkog armijskog korpusa, pod komandom generala Helmuta Felmija, koji objedinjava komandovanje nad svim nemačkim i kvislmiškim formacijama na sektoru od Baje do ušća Drave, predstavlja još jedan dokaz da neprijatelj ovde nije gubio vreme i da je preduzimaо mere da osujeti naše pokušaje prelaza preko reke. Koliko je u tome uspeo i da li je mogao više učiniti, drugo je pitanje.

Istini za volju treba reći da sve do 9. novembra Nemci u svojim obaveštajnim i operativnim dokumentima selo Batinu gotovo i ne spominju. Kao da je budnost Nemaca otupela i kao da su postali previše sigurni u snagu svoje odbrane na tom sektoru. Mada ih je forsiranje Dunava kod Batine iznenadilo jer su verovali da je reč samo o našoj demonstraciji i da će do glavnog prelaza doći negde severnije ili južnije od Batine, ili kod Apatina, ipak se ne može sigurno tvrditi da je neprija-

---

¹ Iz operativnog dnevnika Komande Jugoistoka za 9. novembar vidi se da je zadatak 2. nemačke oklopne armije, koji joj je postavila Komanda Jugoistoka u tom trenutku bio da „ubrza izgradnju odbrambenih položaja na zapadnoj obali Dunava, sa težištem kod Baje i Mohača”, zatim da „spreči dalje pokušaje neprijatelja da pređe reku i uništi motorizovanu grupu (!?) koja je prešla reku kod Apatina”. Dan ranije, pošto je obaveštena o prelazu delova 74. sovjetske divizije kod Apatina, Komanda Jugoistoka skreće pažnju komandi 2. oklopne armije da se dalji „razvoj situacije kod Apatina mora uzeti vrlo ozbiljno” i naređuje joj da „koncentrišući sve raspoložive snage, odbaci preko Dunava neprijatelja koji se kod Apatina nalazi na obali Dunava” (Arhiv VII, NAV, NT. 311, film 191).

telj bio potpuno iznenađen. Može se, dakle, govoriti o manjem, lokalnom ili tzv. taktičkom iznenađenju. O širem — operativnom, a pogotovu o strategijskom iznenađenju, ovde ne može biti ni reči.

KOJE NEPRIJATELJSKE SNAGE SU SE BRANILE KOD BATINE?

Odgovor na ovo pitanje treba dati ne samo radi onih koji nastoje da umanje značaj i dimenzije batin-ske bitke, tvrdeći da su u njoj učestvovala neznatne neprijateljske snage, od svega „nekoliko nemačkih bataljona“, već i radi otklanjanja jedne istorijske zablude i zbog različitih identifikacija neprijateljskih jedinica u našim posleratnim napisima i publikacijama. I to ne samo u našim nego i u sovjetskim. Razlog za ovako različite identifikacije neprijateljskih jedinica leži, po našem mišljenju, u tome što se jednostrano koriste ili samo naši ili samo neprijateljski podaci. Drugi razlog, objektivne prirode, leži u tome što su se mnoge neprijateljske formacije, posle velikih gubitaka i povlačenja iz Srbije i Rumunije, prikupile na desnoj obali Dunava i bile u fazi reorganizacije i popune. Pored razbijenih operativnih jedinica, ovde su se našle i razne policijske, granične, žandarmerijske i kvislinške formacije, ostaci razbijenog okupatorskog aparata, folksdojčeri i sl.

Prema sovjetskim podacima, pre forsiranja, na sektoru fronta od Baje do ušća Drave nalazili su se: 11. rezervni puk, 39. posadni puk, 16. mađarski pogranični puk, 39. puk za obezbeđenje, 9. mađarski pešadijski puk, 54. granični bataljon, 1. bataljon poljske žandarmerije i 1. bataljon rečne mornarice. U rezervi ovih snaga nalazila se 4. mađarska pešadijska divizija u Pečuju i 31. SS pešadijska divizija „Lombard“ na zapadnim padinama Belomanastirske grede u rejonu Šumarine. U sistemu neprijateljske odbrane bile su i 25 artiljerijskih baterija i oko 30 tenkova i samohodnih oruda.¹

---

¹ Videti: Šarohin—Petruhin, *Put k Balatonu*, Moskva, 1966, str. 10.

U nemačkim izvorima, na sektoru fronta južno od Batine pominju se delovi Brandenburg divizije, 92. motomehanizovane brigade i ostaci borbene grupe „Rodos”, koji su bili u fazi reorganizacije u jednu novu združenu formaciju (diviziju). Severno od Batine i u samoj Batini nalazili su se delovi 31. SS nemačke divizije „Lombard” i neke mađarske pešadijske, pogranične i policijske snage. U rejonu pustare Izabela, već u to vreme, pominje se prisustvo delova 13. SS „Handžar” divizije, od kojih je, po planu rajhsfirera Himlera, trebalo formirati novu, 14. SS diviziju „Kama”. U širem rejonu Pečuja, nalazili su se delovi Mađarske južne armije — u jačini jednog korpusa.¹

Prema našim podacima, koji se temelje na nedovoljno proverenim obaveštajnim izveštajima, ovde su se nalazile: jedna regimenta Branderburške divizije, Ustaško-domobranska pukovnija „Baranja”, jedan puk nedičevaca, 4. SS i 35. SS nemačka divizija (pošto za poslednje dve nemačke divizije nismo našli potvrdu o njihovom prisustvu ni u nemačkoj ni u sovjetskoj dokumentaciji, pretpostavljamo da je reč o zameni, i to: 4. SS divizije sa 4. pešadijskom, mađarskom divizijom, a 35. SS divizije sa 31. SS divizijom „Lombard”). Naši izvori, takode, navode 25 artiljerijskih baterija i oko 30 lakih tenkova i samohodnih oruđa iz jedne mađarske brigade.²

Od 11. novembra, kada su naše i sovjetske jedinice počele forsiranje Dunava kod Batine i kada su Nemci shvatili da ovde nije reč o demonstraciji već o glavnom mestu prelaza, došlo je do ubrzanog prebacivanja i ubacivanja u borbu za mostobran svih raspoloživih rezervi sa ostalih sektora nemačkog fronta. Tako su do kraja

---

¹ Operativni dnevnik Komande Jugoistoka, Arhiv VII, NAV, NT. 311, f. 191.

² Arhiv VII, k. 2, reg. br. 12/1; k. 1395, reg. br. 1—4; Sreta Savić, *51. vodovodanska udarna divizija*, Beograd, 1974. str. 27. i 28. Neki naši vojni istoričari tvrde da se u Baranji tada nalazila i 11. nemačka divizija (D. Uzelac, feljton u listu „Narodna armija”, Beograd, 1975). Pošto ni za ovu diviziju nismo našli potvrdu u nemačkim, ni u našim ni sovjetskim dokumentima, nećemo je dalje ni spominjati, utoliko pre što se iz jednog nemačkog dokumenta vidi da je ova divizija zamenjena sa 31. SS divizijom (A VII, k. 71/A, reg. br. 1/1a).

u batinskoj operaciji učestvovala sledeće neprijateljske formacije: glavna Brandenburške divizije i 13. SS „Handžar“ divizije, kompletna 31. SS dobrovoljačka nemačka divizija „Lombard“, glavna 92. motomehanizovane brigade, 44. nemačka, rezervna grenadirska divizija „Hoh und Dojčmajster“ (dovedena sa italijanskog fronta), delovi 118. i 117. nemačke lovačke i 164. pešadijske divizije, delovi divizije „Stefan“ i 1. brdske nemačke divizije iz Jugoslavije. Posle 20. novembra sa italijanskog fronta je dovedena i kompletna 71. pešadijska nemačka i 1. brdska divizija prebačena sa Sremskog fronta. Posle pada Pečuja i stvaranja novog fronta između Drave i Blatnog jezera, ovaj sektor je branila 2. nemačka oklopna armija sa svojim 22. i 68. nemačkim armijskim korpusima, i 1. korpusom Mađarske južne armije. Radi zaustavljanja prodora sovjetskih snaga, severno od Mohača u borbu je uveden i ceo 57. oklopni korpus iz sastava Grupe armija Jug i 191. brigada jurišnih topova dovedena iz istočne Pruske. U protivnapadu na kotu 205 upotrebljena je i poslednja rezerva 2. oklopne armije — Oklopni grenadirski bataljon, zatim 1007. i 1220. bataljon jurišnih topova i dr.

Prema tome, ukupna jačina neprijateljskih snaga koje su se nalazile u odbrani na desnoj obali Dunava, na sektoru od Baje do ušća Drave, u početku batinske operacije iznosila je više od 30.000 a pri kraju bitke više od 60.000 neprijateljskih vojnika. Bile su to, dakle, znatne, a u pojedinim fazama bitke i veoma jake neprijateljske snage. Tako su se u vremenu od 19. do 23. novembra, na batinskom mostobranu i na frontu širokom svega 3—4 kilometra, između sela Draž i Zmajevac, nasuprot tri sovjetske divizije i jedne naše brigade nalazile dve nemačke divizije i jedan oklopni grenadirski bataljon. Nasuprot oko 1.000 artiljerijskih i minobacačkih cevi (naših i sovjetskih) Nemci su ovde imali dva artiljerijska puka i više od 50 samohodnih topova i tenkova. Bila je to, dakle, jedna od najgušćih koncentracija artiljerijskih cevi i vojnika po jednom kilometru fronta u II svetskom ratu.

CILJ I PRVOBITNA ZAMISAO BATINSKE OPERACIJE

Osnovni cilj sovjetskog komandovanja u predstojećoj operaciji bilo je probijanje nove odbrambene linije neprijatelja na desnoj obali Dunava i, posle zauzimanja mostobrana delom snaga Trećeg ukrajinskog fronta, dalje nastupanje u pravcu Nadkanjiže, a drugim delom snaga u pravcu Sekešfehervara i Budimpešte. Po izbijanju na liniju: Jezero Valence—Blatno jezero—Barč trebalo je u sadejstvu sa trupama Drugog ukrajinskog fronta izvršiti operativno zaokruženje Budimpešte i pristupiti uništenju jake neprijateljske grupacije, koja je branila glavni grad Madarske.

Za naše snage, predviđene da u ovoj operaciji dejstvuju sa trupama Trećeg ukrajinskog fronta, osnovni operativni zadatak koji im je postavio VŠ NOVJ i Glavni štab NOV i PO Vojvodine, bilo je oslobodenje naše Baranje. Po izbijanju na levu obalu Drave jedinice 12. vojvodanskog udarnog korpusa imale su zadatak da dejstvuju u bok i pozadinu neprijateljskih snaga koje su se nalazile u međurečju Save, Drave i Dunava, i da na taj način sadejstvuju sa 1. proleterskim korpusom u Sremu i 6. i 10. korpusom NOVJ u Slavoniji. Nakon posedanja i uspostavljanja fronta na levoj obali Drave i Dunava, jedinice 12. korpusa imale su zadatak da obezbede i čvrsto povežu bokove Trećeg ukrajinskog fronta u Madarskoj i jedinica NOVJ na Sremskom frontu.

Orijentišući svoju 57. armiju na zapad, sovjetska komanda imala je nameru da otme Hitlerovoj Nemačkoj bogato žitorodno područje u južnoj Madarskoj i jedino preostalo prirodno nalazište nafte u rejonu Nadkanjiže. Time se istovremeno zabijao i duboki klin između dve velike nemačke grupacije na južnom i jugoistočnom ratištu i otvarala mogućnost za njihovo cepanje i razdvajanje.

Blagovremenim izvođenjem ove operacije trebalo je preduhitriti prebacivanje na Istočni front krupne nemačke armijske grupacije, koja se pod komandom generala Lera povlačila iz Grčke.

Izbijanjem na sledeću neprijateljsku odbrambenu liniju, koja se nalazila na zapadnoj ivici Panonske nizije i na obroncima Alpa, trebalo je stvoriti uslove za

produženje ofanzive u pravcu Beča i dalje kroz Austriju, u susret savezničkim trupama koje su napredovale preko Italije.

Po svom karakteru, organizaciji priprema i uslovima izvođenja, po obostranom angažovanju snaga — naših i neprijateljskih — batinska bitka spada u red velikih ratnih operacija.¹

Krajem oktobra 1944. godine, u sastavu Trećeg ukrajinskog fronta, pod komandom maršala Tolbuhina, nalazile su se 37. i 57. opštevojna i 17. vazduhoplovna armija. U prvoj polovini novembra, umesto 37. sovjetske armije, koja je zadržana u Bugarskoj, u sastav Trećeg ukrajinskog fronta ušla je 4. gardijska armija, a početkom decembra i 46. sovjetska armija.

U sastavu 57. sovjetske armije, koja se nalazila u prvom ešalonu fronta, bili su: 75. streljački korpus, sa tri divizije (233, 74. i 236. streljačkom), 64. streljački korpus, takode sa tri divizije (73. gardijskom, 19. i 113. streljačkom), a od sredine novembra i 6. gardijski korpus, zatim 32. gardijska motomehanizovana brigada i 9. artiljerijska divizija proboja.²

Desetak dana pre početka batinske operacije za komandanta 57. sovjetske armije postavljen je general-

---

¹ Autoru ove knjige nisu nepoznati vojni termini i pojmovi. Čitaoci će, verovatno, zapaziti da on negde upotrebljava termin „operacija”, a negde „bitka” i sl. To čini u nastojanju da ovoj operaciji dá nešto širi značaj od bitke, boja ili borbe. Pod pojmom „batinska operacija” on podrazumeva ceo proces rada i dejstava, postupak štabova i jedinica, počev od donošenja odluke, planiranja, prikupljanja snaga i sredstava, izvidanja, forsiranja, obrazovanja užih i stvaranja širih operativnih mostobrana, ubacivanja u borbu sledećih ešelona, sve do izvršenja zadatka i prelaska naših i sovjetskih jedinica u odbranu, odnosno do početka nove operacije frontovskih razmera. Sto je za naslov knjige uzet termin „batinska bitka”, a ne „operacija”, to je isključivo zbog autorovog metodološkog pristupa, koji je više popularnonaučni i hronološki nego vojnostručni i naučnomonografski.

² Do početka bitke u sastavu 57. sovjetske armije bili su i 68. streljački korpus i 1. gardijski utvrđeni rejon. Pošto su ove jedinice još neko vreme zadržane u Sremu i Srbiji, Komanda Trećeg ukrajinskog fronta, za izvršenje operacije, 57. armiji prepotčinila je 64. streljački i 6. gardijski korpus (Šarohin, *Put k Balatonu*, str. 9).

-lajtnant Mihail Nikolajevič Šarohin, heroj Sovjetskog Saveza. Bio je to jedan od najmlađih komandanata armije, ali sa velikim ratnim iskustvom i vojnim sposobnostima. Svoju vojničku karijeru gradio je uporno i postepeno. Bio je najpre mitraljezac, pa komandir odeljenja, voda i čete. Završio je dve vojne akademije i kao aktivni oficir promenio nekoliko rodova vojske, počev od komandira konjičkog eskadrona do načelnika štaba lakih bombardera i službe u Generalštabu Sovjetske armije. Kao komandant 37. sovjetske armije istakao se u borbama na Dnjestru i u jašo-kišinjevskoj operaciji. Maršal Tolbuhin ga je posebno cenio zbog njegovih smelih i originalnih ideja i rešenja.

General Šarohin nije gubio mnogo vremena na upoznavanje sa potčinjenim štabovima i jedinicama. U štabu armije zatekao je njemu već dobro poznate saradnike i generale: Bočarova, Galijeva i iskusnog načelnika štaba Verholoviča. Uporedo sa dovođenjem jedinica u rejon koncentracije trebalo ih je još u toku pokreta prema Baji i Somboru grupisati za predstojeće forsiranje Dunava. Trebalo je izvideti odseke prelaza, proceniti neprijateljske snage i napraviti plan upotrebe i dejstava svojih jedinica po zauzimanju mostobrana. Trebalo je izvršiti opsežne pripreme, prikupiti sredstva, privući artiljeriju, ubrzati pokrete 64. streljačkog i 6. gardijskog korpusa . . .

Tolbuhinovo naređenje za forsiranje Šarohin je dobio 9. novembra. Trebalo je, dakle, za svega dva dana izvršiti pripreme, koje su u normalnim uslovima zahtevale mnogo više vremena. Bilo je to suprotno svim poznatim vojnim normativima i proračunima o kojima je učio u vojnim akademijama i na radu u Generalštabu. Rat je i ovoga puta ispravljao vojnu teoriju, a izuzetne ratne situacije zahtevale su i izuzetne normative i napore. Posle kraćeg razmišljanja i savetovanja, Šarohin je još istog dana, 9. novembra, doneo odluku i zapovest za forsiranje. Tako su postupili i njegovi potčinjeni — komandant 75. streljačkog korpusa, general Akimenko, i komandant 64. korpusa, general Kravcov.

Po toj odluci, koja će kasnije pretrpeti nekoliko korekcija, u prvi ešelon 57. sovjetske armije određene

su divizije 75. streljačkog korpusa i jedinice 51. vojvodanske divizije NOVJ, koje su već bile u kontaktu sa neprijateljem. Na glavnom odseku prelaza, kod sela Batine, forsiranje Dunava imale su da izvrše — 233. sovjetska divizija i dve brigade 51. vojvodanske divizije. Na pomoćnom odseku prelaza kod Apatina taj zadatak je dobila 74. sovjetska divizija. Za obezbeđenje levog boka 75. korpusa, na levoj obali Dunava južno od Apatina, zadržana je 299. sovjetska divizija ovog korpusa. Taj isti zadatak na desnom krilu korpusa imao je 734. puk 233. sovjetske divizije i 8. vojvodanska brigada 51. divizije NOVJ, koja se u tom trenutku nalazila istočno od Baje i Mohača.

Jedna divizija 64. streljačkog korpusa, koja je u tom trenutku pristizala u rejon Sombora, predviđena je za sadejstvo komandantu 75. korpusa, generalu Akimenu, na glavnom odseku prelaza kod Batine. Sa jednom divizijom general Kravcov, komandant 64. korpusa, trebalo je da forsira Dunav na sektoru Dunav—Sekče—Mohač, da preseče komunikaciju Batasek—Mohač i u sledećem zadatku da ovlada linijom: Baja—Lanjčok—Mohač i time obezbedi desni bok glavnih snaga 57. armije na pravcu Batina—Pečuj.

Zadatak divizija prvog ešelona bio je da po forsiranju Dunava nezadrživo produže napred, izvrše spajanje batinskog i apatinskog mostobrana i do 15. novembra ovladaju linijom: Topolje—Kneževi Vinogradi—Belje. Bila je to linija operativnog mostobrana, sa koje je trebalo uvesti u borbi drugi ešelon korpusa. Po dostizanju linije: Batasek—Hercog Teteš—Bolman predviđeno je uvođenje u borbu 6. gardijskog korpusa i 32. motomehanizovane brigade — drugog ešelona 57. sovjetske armije, koji je imao zadatak da razvije uspeh u pravcu Pečuja i Nađkanjiže i time olakša i obezbedi dejstva 4. gardijske armije, koja je u ulozi drugog ešelona Trećeg ukrajinskog fronta, i po zamisli maršala Tolbuhina, trebalo, da, oslanjajući se na batinski mostobran, nastupa u pravcu Sekešfehervara radi operativnog zaokruženja Budimpešte sa jugozapada.

Avio obezbeđenje forsiranja i dejstava 57. armije, kao i ostalih trupa Trećeg ukrajinskog fronta, po zapo-

vesti maršala Tolbuhina vršili su „šstormovici“ i bombarderi 17. vazduhoplovne armije generala Sudeca. Kako će oni taj zadatak izvršiti, videćemo kasnije. Najveću poteškoću u tom trenutku predstavljali su udaljeni aerodromi i vazduhoplovne baze 17. armije. Trebalo je što hitnije izgraditi nova pomoćna uzletišta i osposobiti razorene aerodrome u blizini fronta. Za to je, takođe, bilo potrebno više vremena . . . To, između ostalog, objašnjava zašto su u prvoj fazi batinske bitke Nemci imali prevlast u vazduhu.

Protivavionska odbrana u tom trenutku mogla se osloniti samo na formacijska protivavionska sredstva divizija i povremena jurišno-lovačka dejstva 17. vazduhoplovne armije. Docnije, u toku bitke i kada je mostobran već bio obrazovan, pristigli su i delovi armijske i frontovske protivavionske artiljerije, koji su dotle bili angažovani na obezbeđenju prelaza i mostova na Tisi i Dunavu.

Za izvršenje postavljenog zadatka, komandant 57. sovjetske armije ojačao je 75. streljački korpus sa: jednom minobacačkom brigadom, dva lovačka protivtenkovska puka, jednim gardijskim minobacačkim pukom i jednim samostalnim minobacačkim pukom. Za podršku forsiranja, na levoj obali Dunava formirane su divizijske i korpusne artiljerijske grupe, ojačane artiljerijom 30. i 160. topovsko-artiljerijskih brigada i 47. topovsko-artiljerijskim pukom iz sastava armijske artiljerije. Tako je, zajedno sa formacijskom artiljerijom 75. i 64. streljačkog korpusa, uoči forsiranja, na levoj obali Dunava, na batinskom i apatinskom pravcu prikupljeno 1.236 topovskih i minobacačkih cevi. Neprijatelj je u tom trenutku, na sektoru 75. streljačkog korpusa raspolagao sa svega 200 artiljerijskih oruđa. Time je već na početku batinske bitke obezbeđena artiljerijska premoć i postignuta velika gustina artiljerijske vatre po kilometru fronta. Uporedo sa izvlačenjem topova na vatrene položaje, najveću teškoću predstavljalo je obezbeđenje dovoljne količine municije za tolika oruđa. Trebalo je prevući stotine tona teških granata i mina. Zato je u prvoj fazi bitke naređena štednja artiljerijske municije i široka primena vatre sa neposrednim gađanjem.

Tek 19. novembra na levoj obali Dunava obrela su se prava brda granata i sanduka sa municijom ...

Nasuprot jakoj artiljerijskoj koncentraciji i velikoj vatrenoj podršci, obezbeđenje forsiranja i prelaza reke drugim materijalnim, pre svega, inženjerskim sredstvima bilo je više nego skromno.

Komanda Trećeg ukrajinskog fronta nije imala mogućnosti da 57. armiji obezbedi dopunska formacijska sredstva za izvršenje prelaza, osim 6—8 desantnih čamaca. Najveći deo sredstava fronta već je bio angažovan na obezbeđenju prelaza ostalih snaga fronta preko Save i Dunava, u rejonu Beograda i na Tisi. Zbog toga, komanda 57. armije, uz pomoć štaba 51. divizije i vojno-pozadinskih organa, hitno prikuplja mesne (civilne) plovne objekte. Uoči forsiranja u rejonu Batine i Apatina prikupljena su 3 civilna i 7 formacijskih motornih čamaca, nosivosti do 13,5 tona, 27 šlepova i 185 ribarskih čamaca, nosivosti 400—600 kg. Od ovih sredstava za batinski odsek odvojeno je 9 motornih čamaca (2 civilna i 7 formacijskih), 8 šlepova i 93 ribarska čamca, ostalo je upućeno na apatinski pravac.¹

Posle velikih početnih gubitaka, posebno od pogodaka nemačke avijacije i minobacača, i ova, inače nedovoljna sredstva bila su prepolovljena. To će postati i jedan od glavnih razloga sporog masiranja snaga na mostobrane i naših velikih gubitaka. Dobija se utisak da su komandanti korpusa i divizija više očekivali od Dunavske rečne flotile, koja je tada bila potčinjena komandi Trećeg ukrajinskog fronta i od pojačanja iz sredstava fronta. Kasnije ćemo videti da Komanda Dunavske rečne flotile nije bila u mogućnosti da u potpunosti izvrši naređenje i da blagovremeno prikupi potrebna sredstva u rejonu Bezdana i Apatina. Okuka Dunava kod Vukovara ostala je čvrsto posednuta i kontrolisana od neprijatelja, a zaobilazni putevi preko Tise, Kanala kralja Petra i dunavskih rukavaca, preko kojih su ta sredstva dovođena u pomenute rejone, zahtevali su izuzetan napor i više vremena. Stoga su ova sredstva stigla

---

¹ Videti: M. Šarohin, *Forsiranje Dunava snagama 57. armije*; Vojnoistoričeskij žurnal, 1961, 2, str. 29 (u daljem tekstu samo Šarohin).

sa velikim zakašnjenjem i tek nakon ovladavanja batinskim mostobranom.¹

Nemajući drugog izbora, jedinice su počele forsiranje uglavnom priručnim i mesnim sredstvima, koja ni izdaleka nisu mogla zadovoljiti potrebe prelaza jedne od najvećih vodenih prepreka u Evropi i forsiranja takvih snaga i razmera. Ona su se pokazala nedovoljna da obezbede planirani tempo prikupljanja i brzog nastanjanja snaga i sredstava na osvojenim mostobranima. Malo je trebalo da veliki početni gubici i nedostatak odgovarajućih plovni sredstava, sa ispoljenim subjektivnim slabostima organizacije forsiranja, dovedu u pitanje i čitavu operaciju.

SASTANAK U SRBOBRANU

Na pitanje kako je došlo do angažovanja naših snaga i neposrednog sadejstva delova NOVJ i trupa Trećeg ukrajinskog fronta u jednoj ovako velikoj frontovskoj operaciji na severu naše zemlje — nije teško odgovoriti. Osnov za saradnju i sadejstvo nalazio se u već pomenutom sporazumu, koji je u septembru 1944, u ime Nacionalnog komiteta narodnog oslobođenja Jugoslavije, potpisao u Moskvi maršal Tito sa predstavnicima sovjetske vlade. Uspešan završetak beogradske operacije, u kojoj su učestvovala i snage NOVJ i Sovjetske armije, potvrdio je obostranu korist i ispravnost potpisanog sporazuma. Oslobođenjem najvećeg dela Srbije, Makedonije i Vojvodine i osloncem južnog krila sovjetskih frontova na novi front NOVJ u Jugoslaviji i njihovim čvrstim povezivanjem omogućeno je snagama Sovjetske armije da naprave smeo zaokret na severozapad i nezadrživo pro-

---

¹ Prema Loktionovu (*Dunavska flotila u otadžbinskom ratu*, Beograd, 1966, str. 169), sovjetska 57. i 4. gardijska armija dobile su u rejonu Bezdana: Brigadu rečnih brodova, zatim, 83. brigadu mornaričke pešadije (bez 1. bataljona) i 6 samostalnih artiljerijskih oruda 76 mm iz Pratećeg obalnog odreda. Prema Šarohinu i našoj dokumentaciji, ova sredstva stigla su tek 18. novembra, tj. posle uspostavljanja mostobrana i postavljanja pontonskog mosta kod Batine.

duže svoja ofanzivna dejstva kroz Mađarsku u pravcu Beča i Budimpešte.

Da bi uskladili svoje operacije i još bolje koordinirali dalja zajednička dejstva, posebno na sektorima sada već jedinstvenog savezničkog fronta, gde su se krila naših i sovjetskih snaga oslanjala jedna na druga, početkom novembra dolazi do nekoliko susreta naših i sovjetskih komandanata, predstavnika NOVJ i Sovjetske armije.

Jednom takvom sastanku uoči batinske bitke, koji je održan u Srbobranu, u štabu Trećeg ukrajinskog fronta, prisustvovali su general-lajtnanti Kosta Nađ, komandant Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine, i Peko Dapčević, komandant 1. proleterskog korpusa NOVJ. Oni su u tom trenutku komandovali jedinicama NOVJ koje su se nalazile na sektoru fronta od Save do jugoslovensko-mađarske granice i koje su mogle neposredno uticati na dalja sovjetska ofanzivna dejstva u Mađarskoj.

Naši komandanti pošli su automobilima iz Novog Sada, sa načelnicima štabova i operativnim oficirima. Verovali su da će brzo preći ovu kratku relaciju internacionalnog puta Novi Sad—Subotica i da će u bačkoj varošici Srbobranu lako naći štab maršala Tolbuhina. Zato nisu ni povelili predstavnike Sovjetske armije, koji su u njihovim štabovima služili kao oficiri za vezu. Ispalo je malo drugačije. Put je bio blatnjav, izrovan i zakrčen dugim kolonama sovjetske i naše komore, koje su sporo odmicale prema severu i severo-zapadu. Zaobilazeći promrzle komordžije i pretovarene ruske kamione, oko čijih su se točkova i nakrivljenih karoserija vrzmali mrzovoljni ruski vojnici, stigli su ipak u Srbobran. Na svakom koraku zaustavljali su ih reski uzvici stražara sa isukanim bajonetima, presretale patrole vojne policije, oficiri NKVD, zahtevajući propusnice i lozinke. Niko od njih nije smeo ili nije hteo da im objasni gde se nalazi štab maršala Tolbuhina. Posle dužeg traženja po štabovima raznog stepena našli su se kod načelnika štaba Trećeg ukrajinskog fronta, generala Birjuzova. On ih je poveo maršalu Tolbuhinu. Iznerviran ovako opsežnim i za naše pojmove neshvatljivim merama obezbeđenja, general Nađ je protestovao:

— Kakva je to predostrožnost kada ni saveznički komandanti ne mogu u vaš štab?

Nasmejavši se, Tolbuhin se s njima srdačno pozdravio i mirno odgovorio:

— Mi smo skupo platili našu nebudnost u početku rata i slabosti našeg obezbeđenja. Naši vojnici su iz toga izvukli gorka iskustva i pouke. Sada im ne treba zameriti.

„... Posle kraćeg razgovora o vojnoj situaciji na frontovima, Tolbuhin je svoje goste poveo u susednu sobu. Zidovi su bili prekriveni geografskim i topografskim kartama, u koje su bili pedantno ucrtani podaci o frontu. Po kartama su bile izukrštane crvene i plave strelice, te je sve to ličilo na mrežu. Iz legendi su se tačno mogli videti broj i jačina svake armije. Tolbuhin je objašnjavao dalji tok operacija Crvene armije i tražio da čuje o dejstvima snaga Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije na Sremskom frontu. Interesovao se za jedinice koje su određene da forsiraju Dunav.

Posle razgovora Tolbuhin je zadržao komandante na ručku. Kosta je tu upoznao i neke komandante armija, među kojima i Šarohina, s kojim će održavati vezu za sve vreme rata. Posle ručka su se pozdravili, i svaki je pošao na svoj zadatak.”¹

U razgovoru maršal Tolbuhin se posebno interesovao za dalja dejstva i ofanzivne mogućnosti naših jedinica na Sremskom frontu, za ishod veoma oštirih borbi koje su jedinice NOVJ vodile u tom trenutku sa trupama generala Lera u dolini Zapadne Morave, Ibra i na Drinskom frontu. Znao je da bi brza pojava Lerovih trupa na Sremskom frontu i na obalama Drave i Dunava dovela u pitanje i sovjetsku operaciju u Madarskoj. Istovremeno ga je zabrinjavao sve izduženiji levi bok trupa Trećeg ukrajinskog fronta. Zbog toga je i tražio da se bar još dve naše divizije prebace na levu obalu Dunava, u zapadnu Bačku. Strahovao je, očigledno, od mogućnosti neprijateljskog napada na bok i pozadinu

---

¹ Dušanka Nađ: *Kosta Nađ, vojnik tri armije*, Bečej, 1971, str. 302.

sovjetskih trupa u Madarskoj. Naši komandanti su mu obećali da će ubrzati prebacivanje 16. i 36. vojvodanske divizije sa Sremskog fronta, koje će obrazovati zajedničku operativnu rezervu i biti upotrebljene za obezbeđenje levog boka Trećeg ukrajinskog fronta. Na taj način, sa 51. vojvodanskom divizijom, koja se već nalazila na levoj obali Dunava u neposrednom kontaktu sa neprijateljem, za taktičko i operativno sadejstvo sa trupama Trećeg ukrajinskog fronta angažovan je ceo 12. udarni (vojvodanski) korpus NOVJ, sa 26.000 boraca.

Izdvajanje celog 12. vojvodanskog udarnog korpusa sa Sremskog fronta u trenutku kada je on sa 1. proleterskim korpusom pobedonosno nastupao kroz Srem, bio je, neosporno, veoma smeo potez našeg komandovanja i dokaz savezničke solidarnosti. Njihovo prebacivanje u zonu operativnog dejstva Trećeg ukrajinskog fronta bilo je oportuno i sa stanovišta našeg komandovanja. Nakon zajedničkog oslobođenja našeg dela Baranje, jedinice 12. vojvodanskog korpusa postavile su se na levu obalu Dunava i Drave i aktivnim dejstvima u bok i pozadinu neprijateljskih snaga na Sremskom frontu obezbedile su našem Generalštabu veliku operativnu prednost, izvršavajući istovremeno i svoju savezničku ulogu — obezbeđenje sve izduženijeg boka trupa Trećeg ukrajinskog fronta. Ta operativna prednost došla je do punog izražaja nešto kasnije u borbama na tzv. virovitičkom mostobranu i u poslednjoj ofanzivi za oslobođenje naše zemlje, aprila 1945. godine.

Polazeći od Staljinove direktive i nastojanja da se što pre zauzme Budimpešta, kao i od strategijsko-operativnih ciljeva svoje Vrhovne komande, Tolbuhin je pridavao veliki značaj uspostavljanju potpune kontrole nad srednjim tokom Dunava. Za njega je Dunav u tom trenutku bio značajan ne samo zato što je neprijatelj na njegovoj desnoj obali ubrzano izgrađivao novu odbrambenu liniju (tzv. jugoistočni bedem) i što bi posle njenog proboja morao da traži novi oslonac svoje odbrane tek na zapadnoj obali Blatnog jezera, na Bakonjskom gorju (tzv. Margita linija) i na istočnoj ivici Panonske nizije — već prvenstveno zbog toga što je Dunav, povezan sa Crnim morem i sa udaljenim sovjetskim bazama za snabdevanje, predstavljao u tom trenutku veoma važnu

saobraćajnicu za dotur i evakuaciju sovjetskih južnih frontova u nepreglednoj Panonskoj niziji, omeđenoj velikim planinskim lancima, sa gotovo uništenim i teško prohodnim putnim komunikacijama. Stoga je maršal Tolbuhin sa velikim interesovanjem saslušao izlaganje general-lajtnanta Peke Dapčevića o situaciji na Sremskom frontu i podržao nastojanje naše komande da se probije nova nemačka odbrambena linija u Sremu i likvidira ova opasna neprijateljska izbočina između Save i Dunava. Za njegove trupe bilo je veoma značajno da naše snage čim pre ovladaju važnim saobraćajnim raskrsnicama Vinkovcima i, pre svega, Vukovarom, odakle su Nemci kontrolisali Dunav i onemogućavali Sovjetskoj rečnoj ratnoj flotili da se probije do Apatina, Batine i Mohača. Za realizaciju ove zamisli maršal Tolbuhin je obećao našim snagama u Sremu podršku svoje avijacije, Ratne flotile, nekih artiljerijskih jedinica i delova 68. streljačkog korpusa. Docnije ćemo videti da su i Nemci blagovremeno uočili veliki značaj okuke Dunava kod Vukovara, što objašnjava zašto su se tako uporno i ogorčeno branili na Sremskom frontu. Taj relativno mali komadić fronta oni su utvrdili po svim zahtevima savremenog pozicionog rata, načičkali ga mnogobrojnim fortifikacijskim preprekama i izgradili uzastopne linije odbrane punog profila. On im je omogućio da zaustave ofanzivu našeg 1. proleterskog korpusa, da likvidiraju desant naših snaga i Sovjetske rečne ratne flotile kod Vukovara i da obezbede nesmetano povlačenje svojih snaga pod komandom generala Lera iz Bosne u Slavoniju.

Izloživši svoju zamisao predstojećoj operaciji i planu forsiranja Dunava, maršal Tolbuhin je zahtevao da forsiranje počne što pre, ne čekajući da pristignu glavne snage, i da u njemu učestvuju i naše jedinice koje su odlično poznavale teritoriju predstojećih dejstava. Na primedbu naših komandanata da se u tom trenutku na levoj obali Dunava nalazi samo jedna naša, i to najmlađa — 51. vojvođanska divizija, koja dotle nije učestvovala u frontalnim borbama, Tolbuhin je dodao da on i njegovi potčinjeni imaju veliko poverenje u naše borce i njihove borbene kvalitete. Svoje nastojanje da forsiranje počne što pre, Tolbuhin je objasnio potrebom

da se preduhitre odbrambene pripreme neprijatelja i da se osujeti privlačenje njegovih operativnih rezervi, rekavši: „Vreme je sada naš najveći saveznik i treba ga maksimalno iskoristiti!”

Sećajući se ovih razgovora u Srbobranu, u jednom svom posleratnom intervjuu uredniku NIN-a, general Kosta Nađ je rekao:

„... Tolbuhinova zamisao je bila — a ja sam tu zamisao podržao — da najpre naše jedinice forsiramo da one krenu preko Dunava, naprave mali mostobran i na taj način privuku pažnju na sebe. Tako je i odlučeno. Takav je bio i operativni plan: najpre mi, a zatim Rusi svom snagom da udare pravo na Batinu. U tom selu se nalazila važna raskrsnica puteva. Jedan put vodi za Pečuj a drugi za Beli Manastir, pa je za dalji prodor Sovjetske armije bilo neobično važno da zauzmemo ovu raskrsnicu ...”

(NIN od 9. i 16. maja 1965.)

Tako je završen ovaj sastanak u Srbobranu, održan u najvećoj tajnosti, jer su Nemci preko svojih obaveštajnih punktova, ostavljenih u Bačkoj, budno pratili pokrete naših i sovjetskih trupa i štabova.

51. VOJVODANSKA DIVIZIJA I NJENE BRIGADE

Kad govori o odluci da se u tako složenoj borbenoj operaciji upotrebi najmlađa divizija NOVJ — 51. vojvodanska, general Kosta Nađ ne krije da je uoči bitke bio zabrinut što je to bila „sveža” divizija, tek popunjena dobrovoljcima i mobilisanim omladincima iz oslobođenih krajeva Vojvodine. Jedino su rukovodioci i jedna petina, od ukupno 9.500 ljudi, bili stari,iskusni borci iz vojvodanskih jedinica, sremskih i bačko—banatskih partizanskih odreda. Ti stari borci bili su uglavnom puškomitraljesci, desetari, nišandžije na teškim mitralje-

zima, minobacačima i protivtenkovskim puškama. Pored njih, u diviziji se nalazilo i oko 1.000 bivših domobrana, koji su u septembru 1944, na poziv maršala Tita, prešli na stranu NOVJ. Oni su takođe imali malo ratnog iskustva, ali, što je najvažnije, prošli su kroz višemesečnu vojnu obuku, gde su dobro upoznali nemačku taktiku ratovanja. Najveći deo boračkog sastava bili su omladinci od 16 do 20 godina iz Bačke i Banata, koji su se dobrovoljno priključili našim jedinicama po oslobođenju njihovih sela. Njihovo mladalačko oduševljenje, borbeni elan i mržnja prema okupatoru bili su i njihovo najjače oružje. Ako se pri tom ima u vidu da je i najveći procenat starih boraca ili ukupno oko 90% boračkog i rukovodećeg sastava divizije sačinjavala omladina od 18 do 21 godine, onda se može slobodno reći da je ovo bila i jedna od najmlađih divizija NOVJ i po starosti njenih boraca i po borbenom iskustvu divizije kao združene formacije.

Pedeset i prva vojvodanska divizija formirana je 31. oktobra 1944. u Novom Sadu odlukom Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine. U početku je to bila 3. vojvodanska divizija, ali je odlukom Vrhovnog štaba NOVJ, od 13. novembra 1944. preimenovana u 51. diviziju NOVJ (vojvodansku). U njen sastav ušle su 7, 8. i 12. vojvodanska udarna brigada, a 11. novembra iste godine i novformirana 14. vojvodanska udarna brigada (slovačka). Dan kasnije formirana je i Artiljerijska brigada 51. vojvodanske divizije. Time je ova najmlada divizija NOVJ već u prvim danima svoga formiranja imala četiri pešačijske i jednu artiljerijsku brigadu. Uporedo s novim brigadama formirane su i ostale divizijske jedinice i ustanove — Pionirski bataljon, Bataljon za vezu, Hemijska i transportna četa, Divizion teškog oružja, Divizion protivavionske artiljerije, Medikosanitetski bataljon i dr. Naredbom Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 18. novembra divizija je dobila i svoj Dopunski bataljon, sa sedištem u Somboru. On je imao zadatak da prima mobilisano ljudstvo, da sprovede neophodnu obuku boraca i da ih upućuje za popunu brigada. Na dan formiranja divizija je imala više od 5.000 boraca, a 19. novembra, kada su i njena popuna i formiranje završeni — 9.582 borca, od kojih 425 žena.

Istovremeno sa novim borcima divizija je primila i novo sovjetsko naoružanje kojim je zamenila svoje trofejno oružje. Tako je na dan 14. novembra u diviziji bilo: 4.819 pušaka, 1.200 automata, 414 puškomitraljeza, 113 mitraljeza, 82 minobacača i 21 top raznog kalibra (bez oruda Artiljerijske brigade 51. divizije). Tako se neposredno posle svog formiranja i po brojnom stanju i po naoružanju divizija svrstala među najjače združene formacije NOVJ.

Za komandanta divizije postavljen je potpukovnik Sreta Savić Kolja, dotadašnji zamenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine i komandant Fruškogorskog partizanskog odreda; njegov zamenik bio je narodni heroj Đuro Dulić, a politički komesar Đuro Medenica, na čije mesto 1. februara 1945, dolazi Milan Basta, tadašnji komesar 12. vojvodanske brigade; zamenik političkog komesara divizije postao je nešto kasnije Uroš Ostojić Đetić, tadašnji zamenik komesara 8. vojvodanske brigade; dužnost načelnika štaba divizije obavljao je kapetan Rudolf Akrap, a nešto kasnije Muhamed Kahrić; intendant divizije bio je kraće vreme poručnik Vojislav Kalušević, a od 10. novembra Franjo Vidaček; načelnik artiljerije bio je Živan Peričin, a načelnik saniteta dr Boris Roič i docnije dr Milorad Kovačev; načelnik obaveštajnog odseka divizije bio je kapetan Vasa Vesković, zatim Radosav Milutinović, a opunomoćenik OZN-e Marko Britvec.¹

Štab 51. vojvodanske divizije počeo je da radi 31. oktobra 1944. u Novom Sadu, odakle se već 2. novembra premestio u Stari Sivac, a 5. novembra u Sombor, gde ostaje do kraja batinske bitke.

Pogledajmo sada kakav je bio sastav i borbena vrednost brigada 51. vojvodanske divizije, koje su, sa jedinicama Sovjetske armije, iznele glavni teret bitke.

Sedma vojvodanska NO udarna brigada formirana je 2. jula 1944. u Bosutskim šumama od jednog bataljona 6. vojvodanske brigade, jednog bataljona 2. sremskog odreda i dve čete Rusa, odnosno sovjetskih gra-

---

¹ Sreta Savić, *51. vojvodanska udarna divizija*, Beograd, 1974, str. 10, 11. i 13.

dana, koji su pobjegli iz nemačkog zarobljeništva i logora ili su se predali sremskim partizanima iz Vlasovljevih belogardijskih jedinica. Na dan formiranja imala je oko 700 dobro naoružanih i u ranijim borbama prekaljenih boraca i oko 300 nenaoružanih dobrovoljaca.

Prvi i jedini komandant ove brigade do njenog rasformiranja bio je narodni heroj Milan Ješić Ibra, koji je zbog svoje hrabrosti i odlučnosti, ispoljene u toku četvorogodišnjeg ratovanja po istočnoj Bosni i Sremu, izrastao u iskusnog komandata partizanske brigade. Prvi politički komesar brigade bio je Lazar Ljubinković Saša, a za vreme batinske bitke Vladimir Branković Gadža, takođe dobro poznati sremski partizan i politički rukovodilac u Bosutskom i Fruškogorskom partizanskom odredu; pomoćnik komesara brigade, koji je sa Ibrom prešao njen borbeni put do kraja rata i koji je, neosporno, zaslužan za visoki borbeni moral brigade i snažan uticaj komunista u njoj, bio je metalski radnik i zemunski udarnik Dušan Sekić Šaca. Sa staropazovačkom studentkinjom Sidom Mušicki, omiljenim omladinskim rukovodiocem brigade, doprineo je da je skojevski aktiv brigade pokazao masovni heroizam i pretvorio se u snažnu polugu za izvršenje svih borbenih zadataka brigade.

Formirana u jeku poslednje neprijateljske ofanzive na Srem, 7. brigada je odmah posle svog osnivanja bila prinudena da vodi teške odbrambene borbe u Bosutskim šumama i da se sa 2. sremskim odredom i Glavnim Štabom NOV i PO Vojvodine probija u Slavoniju, putevima ispresecanim neprijateljskim garnizonima i komunikacijama, kojima dotle nisu prolazile veće partizanske jedinice. Na tom putu dugom 300 km i za vreme svoga dejstvovanja u Slavoniji brigada je ispoljila visoku borbenu vrednost, očeličila se i postigla izvanredne uspehe. Za jednu od tih mnogobrojnih uspešnih akcija, u kojoj je kod slavonskog sela Bekteža nanela teške gubitke 1. kozačkoj, belogardejskoj diviziji i naterala je na povlačenje, dobila je pohvalu Štaba 6. slavonskog udarnog korpusa.

Nakon povratka u Srem, brigada danonoćno napada neprijateljske komunikacije, fašističke kolone u povla-

čenju, uspešno brani slobodnu teritoriju, sprečava neprijatelja da ponovo uspostavi svoj front na istočnim padinama Fruške gore, napada fašistička uporišta Sot, Vrdnik, Sremsku Kamenicu i jedno od većih mesta u Sremu, utvrđeni srednjovekovni Ilok. U ogorčenoj dvodnevnoj borbi brigada je uništila više od 300 fašista i zarobila veliki ratni plen; nakon oslobođenja Beočina, Sremske Kamenice i Petrovaradina 25. oktobra ulazi u Novi Sad, gde joj se priključuju Novosadski i Šajkaški partizanski odred.

Neposredno uoči batinske bitke 7. brigada je imala 2.154 borca, svrstana u četiri bataljona, i kompletno organizovane pozadinske jedinice i ustanove. Od naoružanja je imala 97 puškomitraljeza, 15 teških mitraljeza, 1.339 pušaka, 16 minobacača, 28 protivtenkovskih pušaka i 284 automata. U Somboru prima rusko pešadijsko naoružanje, na kojem vrši višednevnu intenzivnu preobuku i priprema se za predstojeću borbu.

Osmo vojvođanska udarna brigada formirana je 10. septembra 1944. u Fruškoj gori, na Jabuci. Jezgro rukovodećeg i boračkog sastava brigade činio je dotadašnji proslavljeni Fruškogorski NOP odred. Pored 250 pripadnika Fruškogorskog odreda i novomobilisanog ljudstva, u brigadu je uključeno oko 500 bivših hrvatskih domobrana, koji su tih dana masovno prelazili na stranu NOVJ.

Prvi štab brigade sačinjavali su: komandant Milan Korica Kovač, popularni sremski partizan i diverzant, koji je zbog mnogobrojnih podviga i hrabrosti proglašen za narodnog heroja Jugoslavije, politički komesar Vladimir Branković Gadža, zamenik komesara na dan formiranja brigade bio je Milenko Brzak Uča, a za vreme batinske bitke Uroš Ostojić Đetić.

Vatreno krštenje brigada je doživela kod sela Bukovca, tri dana po svom formiranju; zatim se uključuje u opštu ofanzivu sremskih partizanskih snaga na neprijateljske komunikacije, veze i kolone u povlačenju, po naređenju Vrhovnog štaba NOVJ. U borbama kod Grgetega i u odbrani slobodne teritorije na Fruškoj gori poginuo je prvi zamenik komesara ove brigade Milenko Brzak Uča.

Krajem septembra, po naredjenju GŠNOV i PO Vojvodine, brigada preduzima nastupni marš preko branjenih neprijateljskih komunikacija, donjeg, istočnog Srema, za Banat, u susret trupama Sovjetske armije, koja u to vreme izbija na istočne granice naše zemlje. Po izbijanju na Dunav kod Surduka i Belegiša brigada vodi teške trodnevne borbe sa jakim neprijateljskim snagama koje, uz podršku 16 tenkova, nastoje da spreče njen prelazak u Banat. Braneci stvoreni mostobran, brigada uništava dva tenka i uspešno se prebacuje u Banat, gde sa ostalim snagama NOVJ i Sovjetske armije učestvuje u njegovom oslobođenju. Goneći razbijenog neprijatelja, brigada u dve marševske kolone forsira Tisu iz pokreta i prelazi u Bačku. U borbama za oslobođenje Subotice odbija neprijateljski protivnapad iz Mađarske i zarobljava neprijateljski oklopni voz, sa celokupnom posadom i naoružanjem. Od zaplenjenih topova formira se artiljerijski divizion.

Popunjena novim borcima, brigada dobija narednje da se prebaci u bajske trokut u Mađarskoj, gde sa delovima 75. sovjetskog korpusa izbija na levu obalu Dunava i uspostavlja kontakt sa neprijateljem. Uoči batijske bitke 8. brigada je imala 2.775 boraca svrstanih u pet pešadijskih bataljona, jedan protivtenkovski divizion i jedan eskadron konjice. Od naoružanja je imala šest protivtenkovskih topova 45 mm, jedan protivtenkovski top, 17 teških i lakih minobacača, 27 teških mitraljeza, 93 puškomitraljeza, 284 automata, 22 protivtenkavske puške i 1.357 pušaka.

Dvanaesta vojvođanska udarna brigada formirana je 8. oktobra 1944. u Vojlovici kod Kančeva. Kao jezgro za njeno formiranje poslužio je kompletan bataljon 6. vojvođanske udarne brigade, koji se krajem avgusta, sa grupom partijsko-političkih rukovodilaca prebacio u Banat da bi sa banatskim partizanskim odredima i ostalim našim jedinicama pošao u susret Sovjetskoj armiji i učestvovao u borbama za oslobođenje Banata. Nakon uspešno izvedenih akcija u južnom Banatu i oslobođenja Pančeva, od dotadašnja četiri južnobanatska odreda (Vršackog, Kovinskog, Belocrnkvanskog i Pančevačkog) i

bataljona 6. brigade, formira se nova, 12. vojvođanska brigada, sa oko 2.500 boraca.

Za njenog komandanta postavljen je dotadašnji komandant Udarnog bataljona 6. brigade, iskusni i prekaljeni sremski partizan Dušan Doronjski Jocika; za političkog komesara Laza Mišković, a za njegovog pomoćnika Nikola Kmezić Nidža, takođe iskusni partijsko-politički radnici iz sremskih i vojvođanskih partizanskih jedinica; za zamenika komandanta dotadašnji komandant Bačko—baranjske operativne zone Svetozar Veličković Cveta.

Odmah po formiranju brigada je uputila svoja dva bataljona preko Dunava u Srbiju radi učešća u beogradskoj operaciji. Pošto su forsirali Dunav kod Višnjice, ovi bataljoni su ugrozili bok i pozadinu neprijateljske grupe divizija, koja se preko Avale povlačila prema Beogradu. Tom prilikom bataljoni 12. brigade odigrali su veliku ulogu i zarobili oko 700 Nemaca i veliku količinu ratnog materijala. U toku završnih operacija za oslobodenje Beograda brigada dobija naređenje od GŠNOV i PO Vojvodine da se hitno uputi na Tisu a zatim u pravcu Novog Sada kako bi sprečila Nemce da poruše most na Dunavu. Usiljenim maršem brigada je 17. oktobra izbila na Tisu, koju je noću 20. oktobra forsirala i posle kraće borbe oslobodila Titel. Nakon toga, 24. oktobra je produžila za Novi Sad, ali su Nemci pre njenog dolaska i svog povlačenja iz Novog Sada uspeali da poruše most na Dunavu. Posle kraćeg odmora i popune 12. brigada je upućena u Sombor, gde je u njen sastav ušao Somborski partizanski odred i deo Bačkopalanačkog NOPO. Trećeg novembra brigada je kod Bezdana zaposela levu obalu Dunava i tu se uključila u batinsku operaciju.

Uoči batinske bitke imala je pet bataljona sa više od 2.500 boraca naoružanih puškama različitog porekla, zatim 76 puškomitraljeza, 13 teških mitraljeza, 15 minobacača, jedan protivtenkovski top i 302 automata.

Četrnaesta vojvođanska udarna brigada (slovačka) formirana je 11. novembra 1944. u Bačkom Petrovcu, upravo na dan početka batinske bitke. U njen sastav ušli su dotadašnji borci ostalih vojvodanskih brigada i odreda i novomobilisano ljudstvo slovačke narodnosti.

Na dan formiranja imala je oko 200 boraca pripadnika Novosadskog i Bačkopalanačkog odreda, krajem novembra 886 boraca, a početkom decembra 2.500 boraca naoružanih pešadijskim naoružanjem, pretežno sovjetskog porekla. Imala je četiri bataljona i Prateću četu težeg naoružanja. Štab brigade sačinjavali su: komandant Jan Paljik Đura; politički komesar brigade Jan Kiš; zamenik komesara Stefan Koroš, zamenik komandanta Andrej Pecnik Đorđe, načelnik štaba Ivan Boboš.

Od svog formiranja do završetka batinske operacije brigada nije učestvovala u borbama, osim što je veliki deo njenih boraca učestvovao u borbama u sastavu drugih jedinica. Sve do 7. decembra brigada se nalazi u širem rejonu Sombora, zatim prelazi u Baranju u rejon Darda—Kozarac, gde i dalje ostaje u divizijskoj rezervi.

Artiljerijska brigada 51. vojvodanske divizije formirana je u Subotici 12. novembra 1944. godine. U njenom sastavu su bila tri artiljerijska diviziona: divizion protivtenkovskih topova 45 mm; divizion topova 76 mm i divizion teških minobacača 120 mm.

Za komandanta artiljerijske brigade postavljen je Vojislav Živanović Džokej; za političkog komesara Lazar Mišković; zamenik političkog komesara bio je Veselin Živković a načelnik štaba Dušan Blagojević. Na dan formiranja brigada je imala 426 boraca, a 17. decembra 1944. više od 800 boraca. Ukupno je imala 36 artiljerijskih oruđa dobijenih u vidu savezničke pomoći iz Sovjetskog Saveza.

Krajem novembra, nakon formiranja i popune, brigada je prebačena u Baranju u sastav 51. divizije, gde sa njenim jedinicama učestvuje u odbrani leve obale Drave i obezbeđenju levog boka trupa Trećeg ukrajinskog fronta. U januaru prelazi na tzv. virovitički mostobran,¹ gde svojom vatrom podržava dejstva brigada 51. divizije. U poslednjim borbama za oslobodenje naše zemlje, posebno prilikom likvidacije neprijateljskog

---

¹ „Virovitičkim mostobranom” nazvana je operacija koju su u januaru i februaru 1945. izvele jedinice III jugoslovenske armije (12. vojvođanski, 6. slavonski i 10. hrvatski udarni korpus NOVJ) u Podravini i severnoj Slavoniji.

mostobrana kod Bolmana, brigada se istakla vrlo efikasnom podrškom pešadijskih jedinica.

Sa artiljerijskom brigadom sadejstvovao je i *Samo-stalni artiljerijski divizion teških oruđa 51. vojvođanske divizije*. U njegovom sastavu bile su: baterija haubica 122 mm i dve baterije topova 75 mm „ZIS”.

IZVIĐANJE NEPRIJATELJSKE ODBRANE

Odbačeni sa Karpatsko-balkanskog planinskog sistema u prostranu Panonsku niziju, Nemci su verovali da će zaustaviti dalje napredovanje Sovjetske armije i NOVJ na obalama velikih ravničarskih reka Tise, Velike Morave i, pre svega, Dunava. Predviđajući ovakav razvoj situacije, oni su još u toku septembra počeli sa inženjerskim i fortifikacijskim utvrđenjima i pojačanjima ovih inače velikih prirodnih prepreka. Vodeći ogorčene borbe u istočnoj Srbiji, na prilazima Beogradu i kod Debrecina, oni su nastojali da dobiju što više vremena za pripremu i posedanje novih odbrambenih linija. Proboj trupa Trećeg ukrajinskog fronta i NOVJ preko Velike Morave, gubitak Beograda, najvažnije saobraćajne raskrsnice na Dunavu, i poraz u tzv. debrecinskoj operaciji došli su nešto brže nego što su oni očekivali. Posebno ih je neprijatno iznenadilo i zbunilo veoma brzo izvlačenje iz Srbije glavnine trupa Drugog i Trećeg ukrajinskog fronta i njihov zaokret preko Vojvodine u pravcu severa i severozapada. Još u toku borbi za Beograd, 46. armija Drugog ukrajinskog fronta izbila je širokim frontom na levu obalu Tise. Sadejstvujući sa jedinicama GŠNOV i PO Vojvodine, 31. gardijski, streljački korpus forsirao je Tisu iz pokreta, i sa osvojenih mostobrana kod Sente i Bečeja produžio kroz severnu Bačku u pravcu Subotice i Segedina. Goneći u stopu razbijenog neprijatelja, jedinice 1. proleterskog i 12. vojvođanskog korpusa NOVJ i 75. streljačkog korpusa Trećeg ukrajinskog fronta oslobađaju najveći deo Srema i južnu Bačku. Time je nova neprijateljska odbrambena linija na donjem toku Tise, pa i Dunava, kompromitovana pre nego što je

neprijatelj uspeo da na njoj organizuje ozbiljniji otpor. Tek na srednjem toku Tise, kod Kiškunhalaša, Nemci su uspeli da za kraće vreme zadrže nastupanje desnokrilnih jedinica Drugog ukrajinskog fronta. Sve njihove nade bile su sada okrenute desnoj obali Dunava.

Iako zbunjeni ovako brzim i nepovoljnim razvojem situacije, Nemci nisu gubili vreme, nego su nastojali da ga što racionalnije iskoriste. Na desnoj obali Dunava, kao pećurke posle kiše, nicali su novi fortifikacijski objekti, utvrđene otporne tačke, rovovi punog profila, saobraćajnice i minsko-eksplozivne prepreke. Svako uzvišenje i zemljani nasip na razlivenoj suprotnoj obali posele su njihove nabačene i prikupljene snage. Sva naselja u blizini obale, od Baje i Mohača sve do Vukovara i Iloka, pretvarana su u utvrđena naseljena mesta a njihovim posadama dodeljivana su prevozna sredstva za brzu intervenciju i manevar. Kuće i građevinski objekti od tvrdog materijala, iz kojih je iseljeno stanovništvo, podešavani su za odbranu i pretvarani u svojevrsna utvrđenja.

Okosnicu celokupne odbrane u Baranji činila je Belomanastirska greda, koja se u geografiji naziva još i Banška planina ili Monoštorska greda, sa svojim dominantnim vrhovima i grebenom, gotovo paralelnim s Dunavom. Selo Batina, sa izbočinom Belomanastirske grede, dobilo je u tom sistemu odbrane posebnu ulogu. U rejonu Apatina neprijatelj je vrlo vešto iskoristio svaki komadić suve zemlje na desnoj obali Dunava i na njegovim mnogobrojnim rukavcima, kanalima i nasipima.

Iako su imali nešto više vremena za izgradnju novog odbrambenog sistema na desnoj obali Dunava nego na Tisi i Moravi, Nemci nisu uspeli da ga potpuno dovrše do početka batinske bitke. Ostalo je još dosta slabih mesta, neposjednutih međuprostora, nepreglednih baruština i vijugavih rukavaca Dunava, kroz koje se moglo prodreti u dubinu neprijateljske odbrane. Trebalo ih je samo pronaći, izvideti i osmotriti. To je odmah po izbijanju na levu obalu Dunava, bio prvi zadatak štabova 75. streljačkog korpusa, njemu potčinjenih divizija i naših brigada. Tačni i potpuni podaci o neprijatelju: rasporedu njegovih snaga i sredstava, sistemu njegove odbra-

ne, bili su osnovna pretpostavka uspeha svake, a posebno ovako složene i specifične ratne operacije.

Prve kontakte sa neprijateljem na suprotnoj obali imale su jedinice 12. vojvodanske udarne brigade i delovi 233. i 74. streljačke divizije 75. streljačkog korpusa. Njihovo zauzimanje položaja na levoj obali Dunava, neprijatelj je propratio žestokom mitraljeskom i minobacačkom vatrom. Bilo je dovoljno pomoliti glavu iznad nasipa pa da oko nje zazvižde meci neprijateljskih snajperista i mitraljezaca. Nakon toga bi usledila povremena i metodička artiljerijska i minobacačka vatra, redovno sa drugih vatrenih položaja. Očigledno, neprijatelj nije želeo da pre vremena otkrije svoje osnovne vatrene položaje i svoj sistem odbrane. Našim i sovjetskim osmatračima trebalo je dosta vremena da odrede tačne koordinate pojedinih neprijateljskih vatrenih tačaka. Vremena za takav način izviđanja nije bilo dovoljno, a front koji su posele jedinice 75. sovjetskog korpusa i 51. vojvodanske divizije iznosio je 130 kilometara! (Upravo zbog takve širine fronta, komandant 75. streljačkog korpusa general Akimenko, uz saglasnost štaba 51. divizije, poverio je odbranu dela fronta kod Bezdana 12. vojvođanskoj. Sa istim ciljem prema Mohaču i Baji upućena je i 8. vojvodanska brigada. Sedma brigada 51. divizije zadržana je u Somboru kao korpusna, odnosno divizijska rezerva.)

Da bi se što pre došlo do neophodnih podataka o neprijatelju, uporedo sa osmatranjem, svake noći, tiho, bez šuma, u malim ribarskim čamcima, otiskivale su se na suprotnu obalu odvažne grupe izviđača, naši i sovjetski obaveštajci, preobučeni u civilna odela ili u uniforme nemačkih i mađarskih vojnika. Pojedine izviđačke grupe ostajale su i po nekoliko dana šćućurene u vrbaku, ritskom rastinju ili u kupama kukuruzne šaše, odakle su pratile kretanje neprijateljskih trupa i osmatrale njihove položaje. Veliku pomoć u prikupljanju obaveštajnih podataka pružali su mladi baranjski borci koji tek što su stupili u naše brigade ili su prešli u njih iz rasformiranog Somborskog partizanskog odreda. Poznavajući dobro jezik, običaje i prilike u Baranji, oni su lako dolazili u vezu sa stanovništvom i simpatizerima NOP-a i dobijali od njih korisne podatke. Sovjetske jedinice sve više

su tražile usluge naših izviđača i obaveštajnih organa. Gotovo da nije bilo nijedne izviđačke patrole i grupe u kojima nije bilo po nekoliko naših boraca.

Nedostatak vremena i širina fronta nisu dozvoljavali da se ovako opsežne mere izviđanja i osmatranja sa zemlje sprovedu do kraja i daju bolje rezultate. Udaljenost sovjetskih aerodroma, jaka aktivnost nemačke lovačke avijacije i protivavionske artiljerije onemogućavale su da se do tih rezultata dođe izviđanjem iz vazduha. Osim toga, neprijatelj je pokazao veoma visok stepen budnosti, primenjujući sve mere taktičkog i operativnog maskiranja. Stoga je general Akimenko komandantima svojih divizija naredio da formiraju manje mostobrane na suprotnoj obali i primene tzv. nasilno izviđanje. To je iznenadna i dobro pripremljena akcija napada, koja se izvodi ojačanom četom ili bataljonom i obično se završava probojem ili uklinjavanjem u glavni neprijateljski odbrambeni položaj. Na taj način neprijatelj je prinuđen da potpuno otkrije svoj vatreni i odbrambeni sistem, svoje rezerve, položaje artiljerije, prisustvo motomehanizovanih delova i sl. Ovakvo nasilno izviđanje obično se završava stvaranjem manjih mostobrana, koji se zatim proširuju ubacivanjem novih desantnih talasa i ešelona. Istovremenim izvođenjem ovakvih napadnih akcija na različitim sektorima fronta neprijatelj se dovodi u zabludu o pravim namerama, vremenu izvođenja i pravcu glavnog udara svoga protivnika. Imajući u vidu upravo i ovaj momenat, komandant 75. streljačkog korpusa naredio je 5. novembra komandantima 74. i 233. streljačke divizije da što pre počnu nasilno izviđanje suprotne obale.

Komandant 74. streljačke divizije, pukovnik Sičev, čija se divizija nalazila u rejonu Apatina, odredio je za nasilno izviđanje jedan pešadijski bataljon 360. streljačkog puka, uz podršku pukovske artiljerije i minobacača.

Kao i uvek, prvi su preko reke prešli izviđači i pioniri sa najboljim borcima, mladim komsomolcima i članovima partije, koji su se za taj zadatak dobrovoljno prijavili.

Na čelu prve grupe, koja je noću, 7. novembra, u malim ribarskim čamcima prešla Dunav zapadno od

Apatina, nalazio se stariji vodnik Mihail Abdulov. Bio je to snažan i odvažan mladić, iskusan izviđač i komandir izviđačkog voda svoga bataljona. Te mračne novembarske noći kiša je neprekidno rominjala i stalno natapala vojničku odeću otežalu od vlage. Bez ikakvog šuma i žurbe spustile su dobro uvežbane ruke izviđača ranije pripremljene ribarske čamce, u kojima su se otisnuli prema matici reke. Šćućureni u čamcima borci su napregnuto osluškivali i buljili kroz tamnu noć u pravcu suprotne obale. Više od svega mučila ih je ova podmukla tišina.

Nemačko borbeno obezbeđenje, istureno na samoj obali, kao da je zaspalo u svojim rovovima. Ostalo je još svega desetak metara do obale, kada se po hrabrim izviđačima osu paklena vatra. Nemci su ipak zakasnili za neki trenutak, jer su čamci već dodirnuli peskovitu obalu. Bilo je to dovoljno da se odvažni izviđači 360. puka u nekoliko izvežbanih skokova nađu na obali i, orijentišući se po uzvicima svoga seržanta, neustrašivog Abdulova, nađu u prvim nemačkim rovovima.

Za tili čas je uništeno mitraljesko gnezdo i očišćena prva tranšeja. A odmah zatim, zaobilazno i s leđa, zauzeta je i druga. Zarobljeno je 20 Nemaca.

Neposredno posle izviđača, na suprotnu obalu je krenula i 1. četa 360. streljačkog puka, sa komandantom bataljona kapetanom Bešnovim. Poučeni prethodnim iskustvom, Nemci su na pešadince otvorili jaku minobacačku i mitraljesku vatru sa većeg odstojanja, još dok su čamci bili na polovini reke. Oko njih su se od eksplozije mina i granata dizali mnogobrojni vodeni stubovi. Odvažni Bešnov je neprekidno bodrio svoje borce i dovikivao im da zaveslaju brže. U jednom trenutku njegov čamac je počeo da tone, izbušen parčadima mina i mitraljeskih zrna. Ne dvoumeći se ni časa, Bešnov je zbacio sa sebe oficirski šinjel i zapliva u pravcu suprotne obale. Podstaknuti njegovim primerom, za njim su u ledene talase poskakali i njegovi borci i, onako mokri, promrzlim prstima su dohvatili neprijatelja za gušu.

U zauzetoj tranšeji zaplenili su dovoljno oružja, municije i toplih nemačkih šinjela. Pošto su se dobro utvrdili u otetim rovovima, uspeali su u toku narednog

dana da se održe na suprotnoj obali i da odbiju četiri jaka neprijateljska protivnapada.

Ulevo od Bešnova sutradan se prebacila još jedna grupa boraca 360. puka, sa potporučnikom Petrom Georgijevičem Kosenkovim. Oni su takode iznenada obasuti svetlećim raketama i jakom mitraljeskom i minobacačkom vatrom. I Kosenkov je smelo poveo svoje borce u susret paklenoj vatri i, dohvativši se obale, doviknuo im:

— Za mnoj, tovariši. Uraaa! . . .

Uskočivši u neprijateljske rovove, brzo su ih ručnim bombama očistili od Nemaca i podesili za odbijanje protivnapada.

— Ni koraka nazad! — dovikivao je Kosenkov svojim borcima, odbivši i treći, najjači juriš neprijatelja u toku narednog dana.

Njegovoj grupi priključio se i stariji vodnik Nikolaj Ivanovič Pozevalkin, komandir minobacačkog odeljenja istog puka. Pošto je sa svojim odeljenjem prešao reku u prvom talasu, Pozevalkin je preciznom i munjevitom vatrom iz svog minobacača uništio jedno protivtenkovsko oruđe i pet mitraljeskih gnezda. Kada mu je u toku odbijanja jednog protivnapada ponestalo mina, priskočio je u pomoć Bešnovu i nastavio sa pešadincima da odbija neprijateljske protivnapade.

U toku narednog dana nastavljeno je prebacivanje i ostalih delova bataljona 360. streljačkog puka. Neprijateljska vatra je bila sve žešća i usredsređena na male mostobrane Bešnova, Abdulova i Kosenkova, kojima su svakog časa pristizala nova pojačanja.

Pošto su odbili sve protivnapade i povezali sva tri mala mostobrana u jedan, bataljoni 360. puka nastavili su da potiskuju neprijateljska borbena obezbeđenja s jednog položaja na drugi. A njih je u ovom barovitom i pošumljenom zemljištu bilo mnogo, gotovo na svakom rukavcu Dunava, na svakom kanalu i suvom proplanku šume. Nekoliko dana trebalo im je da kroz glib, vodu do grla, uz teške gubitke i fizičke napore izbiju pred glavne neprijateljske položaje čiji se prednji deo nalazio na Dnnavskom nasipu, istočno od Carne.

Da bi skrenuo pažnju neprijateljskih snaga sa 360. streljačkog puka i olakšao njegovo kretanje u pravcu

Carne, koju je smatrao ključnim položajem neprijatelja na apatinskom pravcu, komandant 74. streljačke divizije, pukovnik Sičev, odlučio je da severno od Apatina stvori još jedan mostobran, odnosno da preduzme još jedno nasilno izviđanje. Ovoga puta taj zadatak je dobio potpukovnik Suharnikov, komandant 109. streljačkog puka.

Prednji odred za prelaz preko reke predvodio je komsomolski rukovodilac 2. bataljona 109. puka poručnik Ivan Georgijevič Mješkov. On je lično odabrao dobrovoljce i članove Komsomola za izvršenje ovog teškog vojnog zadatka. Sa svakim je posebno razgovarao i izvršio temeljnu političko-psihološku pripremu svoga odreda. Ukrcavanje u čamce i prelaz preko reke funkcionisali su besprekorno, bez ijednog šuma. Neprijatelj se, međutim, više nije dao iznenaditi. Budno je osmatrao reku i neprekidno je osvetljavao raketama. Mračnu i hladnu kišnu noć zaparali su mitraljeski rafali i minobacačke granate. Iznenada osvetljeni Dunav ključao je od paklene vatre. Mješkova i njegove komsomolce to nije zbunilo, odgovorili su vatrom iz čamaca, još snažnije zaveslali i ubrzo se našli na desnoj obali Dunava...

— Komsomolci, za rođinu, vperjot! — uzviknuo je poručnik i uskočio u neprijateljski rov. Posle kraćeg gušanja i borbe prsa u prsa naterali su neprijatelja u bekstvo i ostalim četama omogućili nesmetano пребacivanje na zauzeti mostobran. U odbijanju jednog protivnapada poginuo je komandir 4. čete 2. bataljona. Mješkov je preuzeo komandu i nad njegovom četom i uspešno komandovao sve do prelaska i ostalih bataljona 109. streljačkog puka.

Kao i 360. puk, i bataljoni 109. streljačkog puka zaglibili su se u blato. Prenoseći oružje na rukama i gađajući iz stojećeg stava, jer nije bilo mogućnosti leći, oni su napredovali korak po korak i sa 360. pukom izbili na novu vodenu prepreku — korito starog Dunava. Ona, doduše, nije bila tako velika ali tek na njenoj suprotnoj obali nalazio se glavni odbrambeni položaj neprijatelja — „damba”. Tu „dambu” zapamtice dok su živi svi vojnici 74. streljačke divizije i 8. vojvođanske brigade. Na našem jeziku to znači običan zemljani nasip za zaštitu od poplave, kojih ima po celoj Vojvodini. Ovaj uski zemljani pojas, širok svega nekoliko metara,

koji ide paralelno s Dunavom, predstavljao je u tom trenutku, na tom nepreglednom blatištu zapadno od Apatina, gotovo neosvojiv bedem. Nemci su na njemu izgradili mnogobrojne drveno-zemljane bunkere sa betonskim kupolama i u njih smestili mitraljeska gnezda, koja se nisu mogla uništiti bez težeg naoružanja. Ali, kako po ovom blatu privući teška oružja? — pitali su se borci i rukovodioci 74. streljačke, kijevske divizije.

To pitanje je sebi postavljao i pukovnik Sičev... I general Akimenko... Posle relativno uspelog nasilnog izvidanja i osvojenih mostobrana zapadno od Apatina, posle premošćavanja najveće srednjoevropske reke i sadašnje matice Dunava, ostali su još mnogobrojni i ništa lakši „dunavci”, kanali i rukavci. Ostao je još „Stari”, pa „Mali”, pa „pravi” Dunav. Ili, prostije rečeno, ostalo je još da se savlada čitavo dunavsko jezero, kako bi se moglo nazvati ovo veliko blatište u to doba godine. I, na njegovoj suprotnoj obali — „damba”!...

Svi dotadašnji pokušaji da se „probije” taj obični zemljani nasip, ostali su bez uspeha. Nemci su na ovoj utvrđenoj zemljanoj traci bili superiorni i održaće se na njoj još desetak dana. Drugim rečima, bez zauzimanja ili, bar, uklinjavanja u „dambu” ne može se govoriti o apatinskom mostobranu. Po našem mišljenju, mostobran koji napadaču ne pruža mogućnosti za dalja dejstva i razvoj većih snaga i nije pravi, tj. taktičko-operativni mostobran. On će to postati tek posle ovladavanja „dambom” koja je, što se tiče apatinskog pravca, predstavljala „pravu suprotnu obalu”.

Kod Batine je bilo još teže. Tamo su jedinice 233. streljačke divizije, uz veće žrtve, postigle manje rezultate od 74. streljačke divizije. Tu se umesto blata i vodenih kanala upoređo sa Dunavom isprečila Belomanastirska greda, sa koje nas je neprijatelj osmatrao „kao na dlanu” i, što bi se reklo, „tukao pravo u glavu”. Na samoj obali nalazila se opet „damba”, ali sada povezana i oslonjena na utvrđeno naseljeno mesto, na Belomanastirsku gredu, na železničku stanicu...

Već prvi pokušaj da se ovde pređe reka završio se neuspehom i potvrdio da će nam Batina biti „tvrđ orah”.

Istovremeno kad i jedinice 74. divizije, pukovnik Sidorenko, komandant 233. streljačke divizije, naredio je Štabu 703. puka da organizuje nasilno izviđanje i pokuša da osvoji manje mostobrane.

Noću, 8. novembra, jedna četa pomenutog puka bezuspešno je pokušala da forsira Dunav kod Batine. Zbog uraganske neprijateljske vatre nijednom vojniku iz te čete nije pošlo za rukom da se dočepa suprotne obale. Tek u ponovljenom pokušaju 9. novembra, i pod okriljem noći, uspeo je drugoj četi istog puka, uz dobru artiljerijsku podršku i dobru pripremu, da se iskrca na desnu obalu Dunava. Bila je to četa kapetana Sergeja Nikitiča Rešetova.

Po magli i u najvećoj tišini krenula je njegova četa u severoistočnom pravcu od Batine. Na desetak metara od obale Nemci su je otkrili i osuli paljbu iz vatrenog oružja po njihovim čamcima. Ali vrlo kratko, jer su sa suprotne obale naši artiljerci i minobacači istovremeno otvorili brzu i ubitačnu vatru po njihovim rovovima. Oni su još u toku dana pripremili sve elemente, osmotrili i proverili svoje ciljeve i oružje. Za to vreme odvažni i omiljeni dvadesetogodišnji komandir čete Rešetov poveo je svoje borce na juriš. Neprijatelj je zadržtao u svojim utvrđenjima i rovovima. Nakon kratkotrajne borbe prsa u prsa, borci Rešetova su bombama i bodežima očistili prvu tranšeju od neprijatelja i odmah je preuredili za odbranu. Dobro ukopani, spremno su sačekali protivnapad. Zatim i drugi, i treći . . .

Iste noći, još jedna četa 703. streljačkog (beogradskog) puka, pod komandom kapetana Bahmurova, uspeła je da se dohvati suprotne, nimalo slabije branjene obale. Ali sada malo severnije od sela i čete kapetana Rešetova. Nikada u toku višegodišnjeg ratovanja Bahmurov i njegovi borci nisu se našli u tako teškoj situaciji. Nisu znali šta je bilo teže: oteti od neprijatelja mali komadić zemlje ili ga zadržati u svojim rukama! . . . Neprijatelj je svim silama nastojao da ih baci u Dunav. Nemci su bili tako osioni i uporni da su jurišali bez zaleganja i gađali iz stojećeg stava. Ipak su se brzo uverili da preko živih boraca kapetana Bahmurova i vodnika Vasilija Obodovskog neće proći. Usredsređe-

nom, bliskom i iznenadnom vatrom, vod Obodovskog odbijao je juriš za jurišem. Nemci su najzad odustali od frontalnih napada i pošli na juriš sa krila i bokova. Najzad su ih opkolili. Većina boraca bila je ranjena po nekoliko puta.

— Ne, nećete nas zarobiti žive! — dovikivao im je vodnik Obodovski, bacajući bombu za bombom. Ni posle jedanaestog ranjavanja on nije napuštao svoje mesto. Borio se do poslednjeg daha, i tek kada mu je iz neprevijenih rana istekla i poslednja kap krvi, izdahnuo je na rukama svojih boraca. Zvanje heroja Sovjetskog Saveza dodeljeno mu je posmrtno.¹

Najveću glavobolju zadavalo im je nekoliko lakih mađarskih tenkova i samohotki. Na male mostobrane nije bilo moguće prebaciti veća protivtenkovska sredstva, osim nekoliko protivtenkovskih pušaka i boca sa zapaljivom smešom. Nišaneći staloženo i hladnokrvno, kao da se nalazi na vojnom poligonu, borac Kuricki i njegov drug Kognar uništili su iz protivtenkovske puške dve samohotke. Sačekali su ih na svega 150 metara.

Tako se završilo nasilno izvidanje neprijateljskog sistema odbrane na desnoj obali Dunava. Po cenu velikih gubitaka prednji delovi 703. puka, 233. divizije i 109. i 360. streljačkog puka 74. divizije sa izviđačima 51. vojvodanske divizije izvršili su svoj borbeni zadatak i omogućili sovjetskom i našem komandovanju da dodu do neophodnih podataka za predstojeću operaciju. Neprijatelj je imao velike gubitke, naročito oko malih mostobrana severno od Batine. Spoljna ivica i linija ovih komadića osvojene zemlje bila je prekrivena leševima neprijateljskih vojnika i obeležena uništenom neprijateljskom tehnikom.

Neprijatelj je, međutim, ostao ubeden da je osujetio „pokušaje boljševika“ da ovde forsiraju Dunav. U već pomenutom dnevniku Komande Jugoistoka i u ostalim nemačkim dokumentima tvrdi se da su svi ovi mostobrani likvidirani. Moglo bi se na osnovu toga pretpostaviti da su ti hvalisavi izveštaji doprineli da

---

¹ Pored vodnika Obodovskog, zvanje heroja SSSR dobili su i kapetan Rešetov, vodnik Abdulov, kapetan Bešnov, potporučnik Kosenko, stariji vodnik Pozevalkin i poručnik Mješkov.

nemačko komandovanje svoju pažnju ponovo usredsredi na Budimpeštu, gde se očekivala odlučujuća bitka sa sovjetskim glavnim snagama.

**

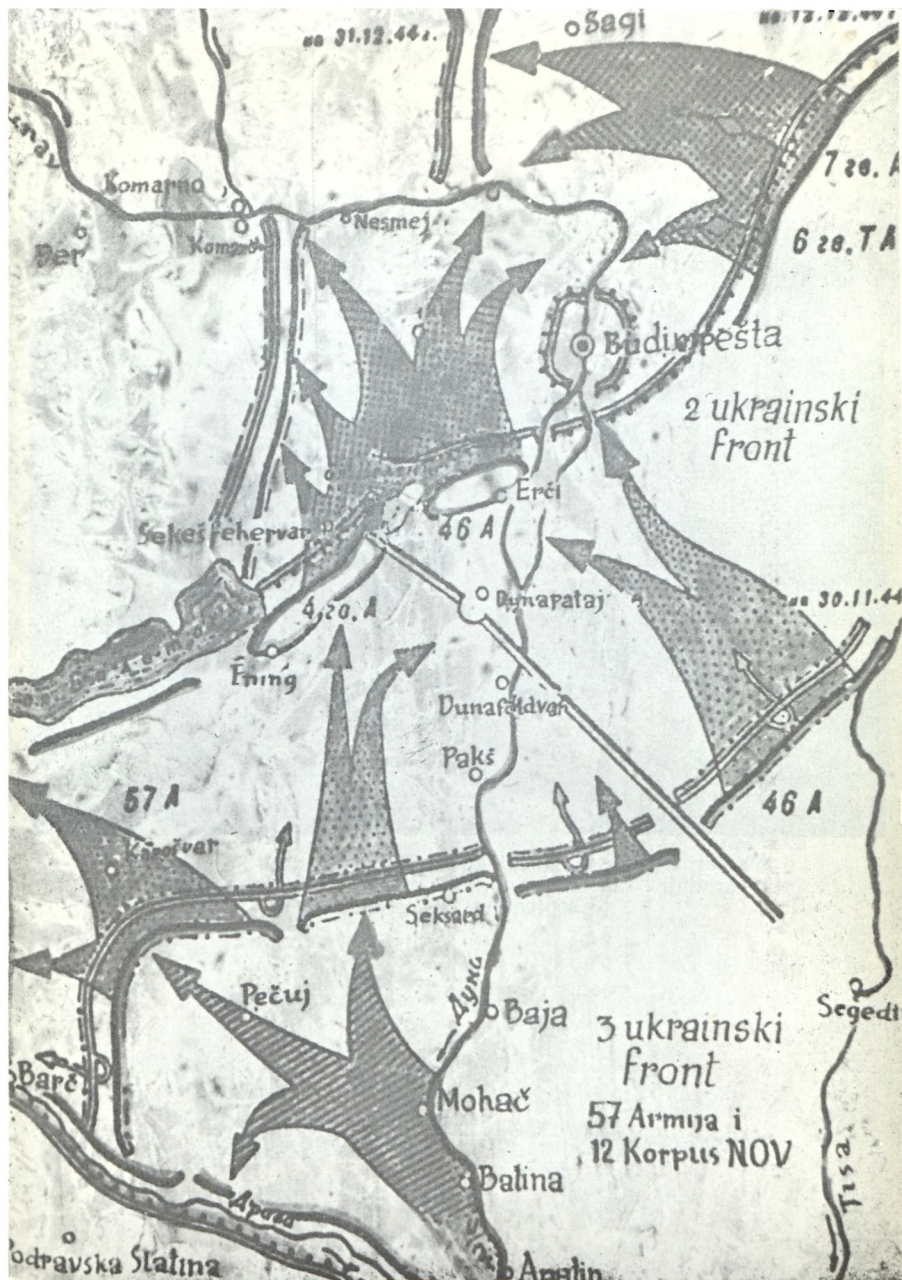
Bilo bi zaista nepravedno ako već na početku ove knjige ne spomenemo sovjetske i naše inženjere, koji su u toku cele batinske operacije, a naročito na njenom početku odigrali veoma značajnu ulogu. U njoj su oni pokazali svoju pravu i punu vrednost i ovenčali slavom ovaj rod kopnene vojske.

Nijedan vid ratnih dejstava ne zahteva takav napor, odvažnost, samoinicijativnost i maksimalno angažovanje svakog vojnika ovog roda vojske kao forsiranje velikih reka, posebno u tako teškim uslovima u kakvim je počelo forsiranje Dunava kod Batine. Tu je sve, ili gotovo sve, trebalo improvizovati, početi od početka i nabaviti na licu mesta iz „mesnih sredstava“, jer se osnovni deo formacijskih inženjerskih sredstava, kako smo već videli, nalazio kod glavnih snaga fronta. A one su još bile u širem rejonu Beograda, na prelazima kod Tise i Dunava...

Odmah po izbijanju 75. korpusa na obalu Dunava, inženjerci su dobili zadatak da ispitaju 130 km srednjeg toka Dunava, da utvrde moguće odseke i mesta prelaza, sve pogodnosti i nepogodnosti prilaza reci, mesta ukravanja, iskravanja, dubinu, brzinu, visinu vodostaja, da obezbede prevozna sredstva, organizuju i izvrše prebacivanje pešadije i ostalih rodova vojske, da izgrade osmatračnice, komandna mesta, skloništa, da uredе vatrene položaje za artiljeriju, da očiste od mina zauzete položaje ili da zapreče prohodne pravce za tenkove itd.

Jednom rečju, gde god je bilo najteže, inženjerci su išli prvi ili sa prvima. Radi ilustracije iznećemo samo nekoliko primera da bismo dobili predstavu kakvu su ulogu odigrali i kakve napore, odgovornost i poštovanje su morali ispoljiti inženjerci u batinskoj operaciji.

Gardijski kapetan Zulkovski postavljen je za zamenika komandanta 341. samostalnog pionirskog bataljona 233. streljačke divizije neposredno uoči forsiranja. Došao je iz druge jedinice sa mnogo rana i odlikovanja. Ali ne to, već njegova stručnost, iskustvo i visoka svest

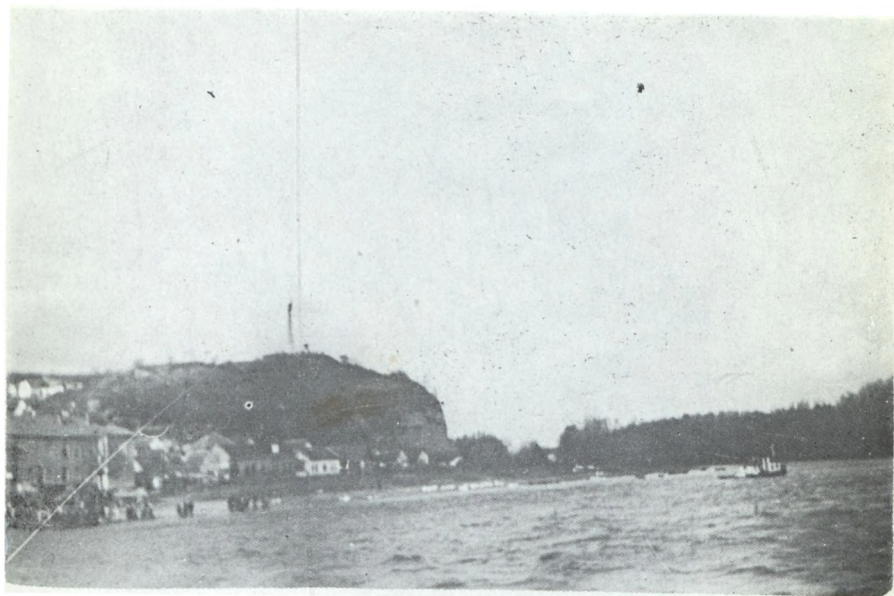

Proboj fronta kod Batine i zaokruženje Budimpešte krajem 1944. godine

Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito potpisuje Sporazum o saradnji i sadejstvu Sovjetske armije i NOVJ u Krajevima, septembra 1944. godine

Pristanište za skelu i okomiti završetak Belomanastirske grede,
ispred koga se vidi pošumljeni deo bezimene ade (nekoliko
godina posle rata)

Deo fronta na batinskom mostobranu na dan 20/21. novembra 1944. godine

**Vojni savet Trećeg ukrajinskog fronta. Sleva nadesno:
V. M. Lajok, maršal Fjodor Ivanovič Tolbuhin (komandant
Trećeg ukrajinskog fronta), general-pukovnik A. S. Želtov i
načelnik štaba Sergej Sergejevič Birjuzov, koji je 19. oktobra
1964. godine, tragično poginuo u avionskoj nesreći na Avali
prilikom dolaska na proslavu 20-godišnjice oslobođenja Beograda.**

**Maršal Birjuzov je odlikovan Ordenom narodnog heroja
Jugoslavije**

Š t a b
III VOJVODJANSKE DIVIZIJE
NOV JUŽOSLAVIJE
31-X-1944 g.
15 sati

NO 14 14 14 14
NOVA BLAGAJA - VOJVODJANSKA DIVIZIJA
Op. Broj: 56
31. X. 1944

Štabu VII Vojvodjanske brigade
Štabu VIII Vojvodjanske brigade
Štabu XII Vojvodjanske brigade

Današnja naredjenja sa pokret jedinica ove divizije nij-
njamo tako da jedinice zauzmu sledeći raspored:

VII brigada još danas uputiće jedan bataljon sa St. Siva, a jedan sa Crvenku, sa ostalim bataljonima brigade izvršiti pokret čim stigne brigada iz Grenn sa garnizonom aluša u Novom Sadu, te bataljone smestiti u Ernjuju i Conoplju.

VIII brigada poseđe sa 2 bataljona Dunav na širini Kohod Bozdan, tako da jedan bataljon bude preko bivše jugoslovenske granice tj. u Kudjarskoj, a jedan pak od granice do Bozdana.

Ostale jedinice VIII brigade smestiće se u Dubetici i Daj moku.

XII brigada poseđe Dunav od Bozdana do Begejova odnosno do mesta do koga drži Dunav Crvena Armijsa, sa Crvenom Armijom održavati tesan kontakt. Ostale snage brigade u Šankaru.

Pod posrednjem Dunava podrazumeva se smetanje u obližnjim selima a jakim patrolama stalno kontrolisati Dunav, a na pajo linijama stina ako je potrebno postavljati i saenje.

Štab divizije nalaziće se u Novom Sivu.

Štarta fašizam - sloboda narodu!

Komandant-pukovnik:

Glebot

ŠTAB VII VOJVODJANSKE BRIGADE
(PROBNO) NOVOSLAVIJSKE VOJSKE
BRIGADA
DUNAV
DANE 31. X. 1944.

Friključiti saopovesti ovoga
štaba Op. broj 56 od 31. X. 1944.

V.d. načelnika-kapetan

HUNICH

Naređenje štaba Treće (51) vojvođanske divizije
od 31. oktobra 1944. godine za pokret njenih brigada
prema Dunavu

**Kosta Nađ, general-lajtnant, komandant Glavnog štaba
NOV i PO Vojvodine**

**General-pukovnik M. N. Šarohin, heroj Sovjetskog Saveza,
komandant 57. sovjetske armije za vreme batinske bitke**

prekaljenog ratnika i boljševika doprineli su da već posle prvog kontakta sa novom jedinicom stekne ugled i poverenje celokupnog bataljona. Ne gubeći ni časa na upoznavanju nove jedinice, on se odmah dao na danočno izviđanje odseka reke ispred svoje divizije i na suprotnoj obali. Njegova shema izviđanja i plan prebacivanja jedinica odlikovali su se matematičkom preciznošću podataka o vatrenim tačkama neprijatelja, karakteristikama reke, najboljim mogućim mestima prelaza itd.

Reku je prešao sa prvim izviđačima i vodio ih pravo pod „mrtav ugao“ višekratne neprijateljske vatre sa Belomanastirske grede. Na suprotnoj obali jurnuo je prvi ispred svojih boraca, sa automatom u rukama. Bio je desna ruka svome komandantu bataljona majoru Sergeju Isidoroviču Belikovu. Njih dvojica kao da su se takmičili, a s njima i njihovi borci, ko će pokazati veću hrabrost, umešnost i izdržljivost. Prelazili su na suprotnu obalu na smenu sa svakim talasom izviđača, pešadije, artiljerije i, naprosto, prkosili smrti. Kada je 12. novembra odvažni dvadesetčetvorogodišnji major Belikov, koji od početka forsiranja ni pri najžešćoj vatri nije hteo da stane u zaklon, poginuo od parčeta avionske bombe, Zulkovski je preuzeo njegovo mesto komandanta prelaza i utrostručio svoje snage, sve dok na suprotnu obalu nije prevezao i poslednjeg našeg i sovjetskog vojnika.

Ugledajući se na svoje pretpostavljene, vodnik Andrej Hatanzeski, komandir odeljenja u 341. pionirskom bataljonu, prešao je na suprotnu obalu u prvom ribarskom čamcu i lično, svojim automatom i bombama, uništio osam neprijateljskih vojnika. U toku sledeće noći on je neumorno i neustrašivo nastavio da prebacuje nove talase pešadije. Pošto je preuzeo rukovođenje desantnim katerom, ovaj mladi kalmik je još nebrojeno puta prešao Dunav, prebacujući naoružanje, opremu i municiju na batinski mostobran.

Na apatinskom mostobranu istakao se stariji vodnik Vladimir Mitrofanovič Ignjatijev, komandir 110. samostalnog pionirskog voda 74. streljačke divizije. Njegov vod je uredio i opsluživao istovremeno dva mesta prelaza i prebacio na suprotnu obalu sve ljudstvo i nao-

ružanje svoje jedinice. Za njega i njegove vojnike nije bilo prepreke koju ne bi mogli savladati. Iako ranjen, premoren i prozebao, nije napustio svoje borbeno mesto do kraja forsiranja Dunava.

Svi dosad spomenuti inženjerci dobili su visoka odlikovanja i zvanje heroja Sovjetskog Saveza. Oni su to i zaslužili.

Ako se za ijednu bitku u ovom ratu može reći da su u njoj gotovo presudnu ulogu odigrali pioniri, odnosno inženjerci, onda se to mora reći za batinsku bitku. Oni su uspešno izvršili svoj borbeni zadatak i pobedili ne samo neprijatelja nego i vremenske uslove i veliku vodenu stihiju koja se zove Dunav.

Kao i sovjetske jedinice, i naše brigade su, po naređenju štaba 51. vojvodanske divizije, po planu i stručnom rukovodstvu načelnika obaveštajnog odseka divizije, kapetana Vase Veskovića, pošle u izvidanje neprijatelja i prikupljanje obaveštajnih podataka o njegovom rasporedu, snagama i namerama.

Najaktivnija je, naravno u tom smislu, bila 12. vojvodanska brigada, koja je 3. novembra uspostavila kontakt sa neprijateljem i preuzela odbranu leve obale Dunava na odseku od jugoslovensko-madarske granice do kanala Ožulja—Laslo. Neprekidnim osmatranjem, saslušavanjem meštana i upućivanjem izviđačkih patrola, ona je prikupila dragocene podatke i predavala ih obaveštajnim organima divizije.

Kao što smo već videli, neprijatelj nije otkrivao svoje vatrene tačke, već je na naše demonstracije najčešće odgovarao isturenim i lažnim vatrenim položajima. Zbog toga je bilo potrebno što pre uhvatiti „živi jezik” i saznati sve što je još nedostajalo o neprijateljskim snagama i njegovom sistemu odbrane. Obaveštajni oficiri 75. streljačkog korpusa i 233. divizije neprestano su se vrzmali oko položaja naših jedinica, slali svoje izviđačke patrola na suprotnu obalu, ali nikako nisu uspevali da dodu do „pravog” izvora podataka, do neprijateljskog zarobljenika ili „živog jezika”, kako se on obično naziva u vojnoj terminologiji. Tog zadatka se prihvatio iskusni partizanski obaveštajac kapetan Vesković. Sa odabranom grupom izviđača koji su dobro vla-

dali nemačkim i mađarskim jezikom i poznavali mesne prilike u Baranji, on je preko reke uputio odvažnog i snalažljivog pomoćnika obaveštajnog oficira 7. vojvodanske brigade Radovana Petkovića Matu.

Pošto su neopaženo prešli reku južno od Batine, izviđači 51. divizije zarobili su u jednoj vodenici mađarskog oficira. Naredne noći, pri povratku, uhvatili su i jednog Nemca, pripadnika Brandenburškog puka.

General Akimenko i njegovi obaveštajni organi bili su zadovoljni uspehom izviđača 51. vojvodanske divizije i podacima dobijenim od zarobljenika. Odvažni izviđač Ivan Jelačić, zvani Pivac, rodom iz Subotice, i Radovan Petković Mata dobili su pohvalu komandanta divizije. To ih je podstaklo na još veće podvige u narednim borbama. I ne samo njih. Izviđačke jedinice mlade vojvodanske divizije, u to vreme popularno nazvane „Razvijotka“, proslavile su se još nebrojeno puta do kraja rata. O njihovim podvizima mogla bi se napisati posebna knjiga.

Tih dana i za celo vreme batinske bitke obaveštajni organi i jedinice 51. vojvodanske divizije ostvarili su najčvršću saradnju i sadejstvo sa sovjetskim „razvedčikima“ i bili su pravi „oficiri za vezu“, „releji“ i „ambasadori“ između naših i sovjetskih jedinica. Oni su korišćeni gotovo uvek za prikupljanje dopunskih podataka o neprijatelju; kao vodiči pri prelazu na neprijateljsku teritoriju, kao poznavaoци i tumači mesnih prilika, kao kuriri između naših i sovjetskih štabova i komandi. Slobodno se može tvrditi da nije bilo nijednog izviđačkog odreda, grupe, prednjeg odreda ili talasa sovjetskih jedinica u kojima nije bilo naših izviđača. Tako je, na primer, sa prednjim odredima i četama Rešetova i Bahmurova prešlo 14 izviđača i boraca 12. vojvodanske udarne brigade.

PRIPREMA JEDINICA ZA FORSIRANJE

Već smo istakli da je odluka komandanta Trećeg ukrajinskog fronta o forsiranju Dnava iz pokreta i na širokom frontu snagama 75. streljačkog korpusa, bez

čekanja na glavne snage fronta, uslovila ili, bolje reći, onemogućila bilo kakve ozbiljnije pripreme za ovako složenu operaciju. Uz to treba imati u vidu ne samo vreme već i izuzetno nepovoljne atmosferske i ostale uslove forsiranja: visinu vodostaja, širinu reke, poplavljenost ovostrane obale, neprohodnost puteva, ograničeni kapacitet postojećih pravaca, pogodnosti neprijateljske obale za odbranu, složenost i specifičnost predstojeće operacije itd.

Opšte je mišljenje i naših i sovjetskih istoričara i vojnih teoretičara da je vremena za pripremu i solidnu organizaciju jedne ovako složene operacije bilo veoma malo. U takvoj situaciji neke pripremne radnje morale su biti improvizovane i svedene na minimum. To je, kako ćemo kasnije videti, imalo negativnih posledica po izvođenje i tok operacije. Sve je bilo podređeno iznenađenju neprijatelja i težnji da se on preduhitri u svojim pripremama, u privlačenju operativnih rezervi, u potpunom dovršenju i dogradnji svoga odbrambenog sistema na suprotnoj obali. Svaki izgubljeni trenutak išao je u prilog neprijatelju i omogućavao mu da se još bolje utvrdi, da sredi svoje jedinice, povrati poljuljani moral posle pretrpljenih gubitaka i poraza u beogradskoj i debrecinskoj operaciji.

Trenutna udaljenost jačih neprijateljskih operativnih rezervi od rejonu predstojećih dejstava Trećeg ukrajinskog fronta nesumnjivo je uticala na ovakvu odluku i žurbu maršala Tolbuhina. Glavna pažnja nemačke Vrhovne komande i Komande Grupe armija Jug bila je, kako je već rečeno, koncentrisana na zbivanja oko Budimpešte. Sve raspoložive snage Komande Jugoistoka, odnosno Grupe armija „F“, bile su angažovane u borbama sa NOVJ na jugoslovenskom ratištu, a glavne nemačke operativne rezerve, koje su se mogle upotrebiti na ovom sektoru fronta, nalazile su se u to vreme nekoliko stotina kilometara udaljene od Madarske. One su se, pod komandom generala Lera, teško probijale preko besputnih jugoslovenskih planina prema dolini Save, a uz put su ih pratili sve žešći napadi NOVJ.

Imajući u vidu ove okolnosti, treba reći da su sovjetski štabovi uložili maksimalne napore da u tako kratkom roku pripreme potrebne elemente za izradu plana

predstojeće operacije i realizaciju odluke maršala Tolbuhina.

Rezultati nasilnih izviđanja 233. i 74. streljačke divizije i uspešna dejstva izviđačkih i vojnoobaveštajnih organa jedinica 75. sovjetskog korpusa i 51. vojvodanske divizije potvrdili su ispravnost odluke maršala Tolbuhina da se upravo tu, kod Batine, nanese odlučan udarac neprijatelju i probije njegova nova odbrambena linija na levoj obali Dunava. Međutim, sve prikupljene podatke o snagama neprijatelja, o još nedovršenom sistemu odbrane, o udaljenosti njegovih brzopokretnih i operativnih rezervi, o karakteristikama reke i mogućnostima njenog forsiranja trebalo je obraditi i u izuzetno kratkom roku utkati u plan predstojeće operacije.

Najveći teret u pripremama ove operacije pao je u deo štabu 75. streljačkog korpusa, što predstavlja svojevrsan izuzetak kada se ima u vidu njen širi armijski, odnosno frontovski značaj. Doduše, štab 57. armije uputio je u štab 75. streljačkog korpusa grupu oficira sa načelnikom Operativnog odeljenja armije, pukovnikom Gvozdikinim. Oni su učinili sve što se u tako kratkom roku i sa takvim snagama i sredstvima moglo učiniti.

Što se tiče moralno-političkih i psiholoških priprema ljudstva, one su izvedene na uobičajen način. Ipak na planu političke pripreme forsiranja nije ništa ostavljeno slučaju i improvizaciji. Iz politodela armije, korpusa i divizija pošli su na sve strane agitatori i partijsko-politički radnici pod rukovodstvom pukovnika Cinea, načelnika politodela 57. armije. Politička priprema bila je u duhu 27-godišnjice velike oktobarske revolucije i pobedonosnog nastupanja Sovjetske armije, a među artiljercima i u duhu Dana sovjetske artiljerije. U svim jedinicama održani su partijski i komsomolski sastanci; preuzimale su se obaveze i prijavljivali dobrovoljci za najteže borbene zadatke, za prednje odrede, prve talase, udarne i izviđačke grupe ...

Broj partijaca i komsomolaca u 75. sovjetskom korpusu bio je velik. U nekim jedinicama taj procenat je iznosio i do 70% njihovog sastava. I pored toga, uoči batinske bitke primljen je veliki broj najboljih boraca u SKP(b) i Komsomol. Svuda, gde god su to uslovi dozvoljavali, održavani su zborovi, konferencije, mitinzi,

na kojima su istupali najviši vojni rukovodioci i partijsko-politički radnici. Na zboru komunista 703. srteljačkog puka govorio je komandant 233. divizije, pukovnik Sidorenko.

Posebno mesto u pripremama posvećeno je stručnoj obuci boračkog i starešinskog sastava i uvežbavanju u rukovanju i korišćenju tehničkih i priručnih sredstava pri prelazu reke, maskiranju i specifičnosti borbi na mostobranu. Oficiri su proradivali temu „Forsiranje vodenih prepreka”. Sa podoficirima je obnovljeno iskustvo i znanje o prevozu ljudstva u čamcima, skelama, o veslanju, iskakanju, ukrcavanju oružja i tehnike i sl.

Najteže je bilo organizovati dobru vezu i sadejstvo na tako širokom frontu i velikoj udaljenosti jedinica prve borbene linije od svojih štabova, od podrške artiljerije i drugih rodova vojske. Docnije ćemo videti da su baš ovi elementi pripreme i organizacije najviše podbacili i bili uzrok mnogih neuspeha (napad na kotu 205, na primer), prevelikih gubitaka, nepotrebnih gužvi pri prelaženju reke, izmešanosti jedinica, posebno naših i sovjetskih.

**

Slični problemi, teškoće i nedostaci u vezi sa pripremama za forsiranje Dunava ponovili su se i u štabovima i jedinicama 51. vojvodanske divizije. Evo šta je u vezi s tim, na pitanje novinara Vukašina Kobaša, odgovorio general-potpukovnik Sreta Savić Kolja, tadašnji komandant divizije:

„... Za ovu odluku saznao sam od komandanta Glavnog štaba Vojvodine Koste Nada 7. novembra. Prema tome, kratko vreme nije nam omogućavalo neke temeljitije pripreme. U svim jedinicama 51. divizije održani su partijski, skojevski i vojno-politički sastanci... posebno sa rukovodiocima, na kojima je ukazivano da će to biti teška, izvanredno naporna bitka. Od rukovodilaca je traženo da ulože maksimum napora kako bi sve borce preveli preko Dunava i uveli u bitku. Ne zaboravite da je u 51. diviziji bilo oko 70% novih boraca. Zbog toga se zahtevalo od rukovodilaca da svaki komandant i komandir ispolji punu ličnu inicijativu u vodenju

borbe... Vojno-stručne pripreme nisu mogle da se sprovedu. Recimo, mi nismo imali prevoznih sredstava za forsiranje Dunava..."

„Mislim da je 51. divizija uradila sve što je trebalo. Pripreme su izvršene koliko je to u onim uslovima bilo moguće..." — dodao je na odgovor generala Savića pukovnik Vladimir Branković Gadža, tadašnji politički komesar 7. vojvodanske brigade.

„...Mi smo morali da izaberemo plivače i veslače, ljude koji poznaju reku, čamce. To nam je, mislim, bilo naše najsigurnije obezbeđenje, pored partijskih i političkih priprema koje smo izvršili, i ono što smo mogli da obezbedimo uz oskudna prevozna sredstva, uz ono čime smo raspolagali..." — rekao je u tom razgovoru pukovnik u penziji Dušan Doronjski Jocika, tadašnji komandant 12. vojvodanske brigade.

Iz ovih nekoliko citata iz novosadskog „Dnevnika” od 11. novembra 1969, zatim iz ličnih sećanja i dokumentacije može se zaključiti da su u vojvođanskim jedinicama temeljno izvedene jedino političko-psihološke pripreme. Kao i u sovjetskim jedinicama, one su sprovedene u znaku velikih pobeda naše i savezničke vojske i u znaku godišnjice velike oktobarske revolucije.

Na položajima 12. vojvodanske brigade proslava oktobarske revolucije obeležena je opštim pripremama za forsiranje reke, prikupljanjem čamaca i ostalih priručnih i plovnih sredstava, odabiranjem plivača, veslača, prijavljivanjem skojevaca i dobrovoljaca za prve talase i prednje odrede, obukom i upoznavanjem sa novim sovjetskim pešadijskim naoružanjem itd. Tom prilikom došla je do izražaja samoinicijativa i snalažljivost boraca i nižeg starešinskog kadra. Zamenik komandira jedne čete 12. vojvodanske brigade Đuro Dec pronašao je ribarski brodić „Stari Bečej” u kanalu kod Bezdana. Dugo se mučio dok je sa brodarom Matijom Galićem popravio ovaj gotovo rashodovani remorker. U Bačkom Monoštru pronađena su i adaptirana dva šlepa i jedna drvarica, koji su prikačeni za „Stari Bečej”. U toku batinske bitke „Stari Bečej” je odigrao veliku ulogu prilikom prebacivanja naših jedinica, posebno ranjenika. Više puta je bombardovan, ali je i dalje plovio. Pored Deca i Galića, posadu ovog brodića sačinjavali su borci-

-lađari Lazar Stanković iz Pančeva i Zdravko Bugarin iz Starog Slankamena. Pred kraj bitke remorker su potopili nemački avioni. Poginula su i četiri člana posade.¹

Treba istaći još nekoliko specifičnih uslova i okolnosti pod kojima su se naše jedinice pripremale za forsiranje Dunava.

Prvo, naše jedinice nisu imale posebne odseke i mesta za prelaz reke, već su zavisile od priprema, planova i rasporeda sovjetskih divizija i štabova, s kojima su sadejstvovali. Samoinicijativa, upornost i snalažljivost naših boraca i rukovodilaca bili su jedini korektiv materijalno-tehničkih priprema za koje su bili odgovorni sovjetski štabovi.

Drugo, za najmlađu diviziju NOVJ, 51. vojvođansku, batinska bitka bila je, kao što smo već pomenuli, prvo vatreno krštenje. Za njene nešto malo starije brigade, pa i za njene bataljone i pojedince, koji su imali višegodišnje iskustvo partizanskog ratovanja, ona je predstavljala nagli, tako reći, drastični skok sa partizanskog načina na frontalno ratovanje. Za oko 70% njenog boračkog sastava, golobradih mladića iz Bačke i Banata, bio je to prvi susret sa oružjem uopšte. Oni nisu imali ni osnovne predstave ni znanja iz vojne obuke i ratovanja, a posebno iz frontalnog ratovanja i borbe u tako specifičnim uslovima. Oni su imali samo mladost, visoku borbenu svest i srce prepuno mržnje prema okupatoru i njegovim zločinima u našoj zemlji.

Treće, po svom mnogonacionalnom sastavu 51. vojvodanska divizija predstavljala je „Jugoslaviju u malom izdanju”. Bilo je u njoj najviše Srba, zatim Hrvata i Bunjevaca, Madara, Slovaka, Rusina, Rumuna, čak i Italijana. Govorilo se i pevalo u njoj na svim jezicima. Trebalo je u vrlo kratkom vremenu naučiti sve te ljude najosnovnijem zajedničkom sporazumevanju i, pre svega, jedinstvenim komandama, bez čega nijedna vojska ne može da postoji. Sada su se s našim borcima izmešali i Rusi. Trebalo se i s njima sporazumevati. Na sreću, preovladavali su ipak slovenski jezici. Inače, sporazumevali smo se ponekad mimikom, rukama, gestikulacijom, ponekad je tome doprinela nemačka mina ili mi-

---

¹ M. Beljanski, *Hronika o NOR-u u Somboru 1941—1945*, Sombor, 1969, str. 288; izjava Zdravka Bugarina i dr.

traljeski rafal, koji nisu birali koga će zakačiti. Ipak, najjača je bila zajednička mržnja prema fašističkim osvajačima i želja da ga što pre uništimo. To je i najveća pozitivna posledica ove, pa i docnijih naših bitaka i cele narodnooslobodilačke borbe — bratstvo i jedinstvo — kovano u vatri borbe, u zajedničkoj smrti i jurišima, u osvedočenom ratnom drugarstvu i prijateljstvu jugoslovenskih i sovjetskih naroda i narodnosti.

Četvrta specifičnost bila je okolnost u kojoj su izvedene pripreme predstojeće operacije u 51. vojvodanskoj diviziji, tj. dobijanje novog sovjetskog pešadijskog naoružanja. Hitno je trebalo izvršiti dekonzervaciju, isprobavanje, upoznavanje i preobuku sa novim ruskim „vintovkama“, „DPP-ejcima“, „maksimima“, „špaginima“... Neki su to radili sa oduševljenjem, u rovu, pred juriš u desantnom čamcu, a neki su žalili za svojim vernim „mauzerkama“, zaplenjenim nemačkim šmajserima, „zbrojovkama“, „šarcima“ i čekali prvu priliku da ih se opet dočepaju. Razvijanju poverenja u novo sovjetsko naoružanje najviše su doprinele skojevske organizacije. Išle su čak dotle da su izricane i najoštrije kazne skojevcima koji su uporno odbijali da svoj „brenal“ ili „šarac“ zamene sovjetskim „dobošarom“, čije kvalitete još nisu mogli da upoznaju i provere u borbi.

Pomenuti otpor prema sovjetskom naoružanju, koji smo ovde možda malo pre naglasili, otpao je sam po sebi već posle prvih borbi na batinskom mostobranu, kada su borci upoznali novo oružje i uverili se da po kvalitetima ne zaostaje za dotadašnjima. Izuzetak su, donekle, činili „DPP-ejci“ i „dobošari“, koji su se pri najmanjoj nečistoći zaglavljivali i zaustavljali prilikom dejstva.

Ovo smo istakli zbog toga što su neki sovjetski vojnici i oficiri, ne znajući prave motive, takve pojave ponekad objašnjavali nepoverenjem prema proslavljenom sovjetskom oružju. Istakli smo to i zato da bismo skrenuli pažnju na nepovoljan sticaj okolnosti i nepogodan trenutak preoružanja naše divizije, neposredno uoči i u toku jedne tako žestoke i značajne bitke. Pedeset prva divizija našla se u sličnoj situaciji kao i Timočka divizija I poziva 1914. godine, prilikom neuspelog forsiranja Save kod Legeta i Čevrntije u blizini Sremske Mitrovice.

Jedan od razloga neuspeha te divizije, koji navode istoričari I svetskog rata, jeste i to što je neposredno uoči forsiranja Save dobijeno novo rusko naoružanje, koje vojnici prethodno nisu dobro upoznali pa ga nisu mogli ni maksimalno iskoristiti. Čudna istorijska koincidencija! Za razliku od Timočke divizije, Vojvodanska divizija, sa jedinicama Sovjetske armije, dobila je tu bitku i u njoj sa uspehom položila svoj prvi, ali najteži borbeni ispit.

*
**

Noć 10/11. novembra bila je tiha i tamna. Dosadna i hladna jesenja kiša kao da je posustala. Nailazila je u sve redim talasima, da bi pred zoru potpuno prestala. Dunav je i dalje preteći nadolazio, podlokavao nasipe i u njima tražio i najmanju pukotinu, od koje bi brzo napravio brešu i izlivao se novom žestinom u preostale i još nekim čudom nepoplavljene bačko-baranjske rito-ve. Njegovi opasni, sivkastožuti, mutni i ledeni talasi valjali su iščupano drveće i kao da su opominjali ove promrzle i tajanstvene ljudske kolone, koje su se vrz-male na njegovim obalama i spremale da se uhvate ukoštac ne samo sa nabujalom i podivljalom vodenom stihijom nego i s onima koji su poseli suprotnu obalu i zavaravali se nadom da će zaustaviti crvenog kolosa, koji se uz strahovitu grmljavinu topova sručio sa Karpata i nezadrživo kretao dalje... preko Panonske nizije u srce Hitlerove „nove Evrope“.

Zlokobnu noćnu tišinu ponekad bi zaparao reski rafal nemačkog „šarca“ ili ruskog „maksima“. To su se odvažni borci kapetana Rešetova i Mahmurova oglašavali i stavljali nam do znanja da ih Nemci još nisu bacili u Dunav. Oni su već dve noći i jedan dan uporno odolevali svim pokušajima fašista da im preotmu te male komadiće zemlje severno i severoistočno od Batine. S njima je bilo i desetak izviđača i boraca 12. vojvodanske brigade. Iako desetkovani, izranjavljeni i opkoljeni sa tri strane, oni su iz svojih promrzlih i iznurenih tela cedili poslednje atome snage i, sa pritajenom zebnjom u srcu, čekali novo jutro... Znali su da ih naši neće još dugo ostaviti same. Znali su, isto tako, da i Nemci čekaju jutro i da će, čim im stigne poja-

čanje, navaliti još žešće. Juče su bili tako osioni i sigurni u svoj uspeh da su pokušali žive da ih pohvataju. To ih je skupo stajalo. Sada su bili obazriviji, ali još uvek uvereni da će, koliko sutra, likvidirati ovu šačicu očajnika.

Jedino su Bezimenu adu, severoistočno od Batine, ostavili na miru. Na nju kao da nisu ni obraćali pažnju. Smatrali su da je rukavac Dunava, širok 50—60 metara, na čijoj su suprotnoj obali izgradili i poseli nove položaje, dovoljno obezbeđenje. Osim toga, sa isturenog i gotovo okomito prema Dunavu spuštenog ogranka Belomanastirske grede, Nemci su kontrolisali svaki pedalj Bezimene ade. Štaviše, odozgo, sa kote 169 i visinske razlike od preko 80 metara, Bezimena ada činila im se kao idealni vojni poligon i strelište za uvežbavanje svojih snajperista. Kroz proređeno i od artiljerijske vatre izlomljeno mlado drveće gađali su pravo u glave naših i sovjetskih vojnika. To ih je, prosto, zabavljalo i jedva su čekali jutro da nastave sa gađanjem „u živu metu” i tako dodaju još koju rečku na kundak svoje snajper-puške.

Za to vreme na Bezimenoj adi, prednji delovi 703. puka, u kojima je bilo dvaćesetak boraca 12. vojvođanske brigade, iskoristili su kratkotrajni noćni predah da učvrste svoje položaje i ukopaju se do guše. Tiho, bez i najmanjeg šuma, kroz izlomljeno granje i drveće, prevlačili su male ribarske čamce i maskirali ih na suprotnoj obali ade. Znali su da će im oni, koliko sutra, ili još iste noći, zatrebati. Trebalo je premostiti onih pedesetak metara vodene prepreke do suprotne obale i „mrtvog ugla” ispod Belomanastirske grede. Dojadili su im ubitačna minobacačka vatra i nemački snajperisti, od kojih nisu mogli glavu pomoliti čak ni iz sada već preuređenih i do punog profila iskopanih neprijateljskih rovova. Odozdo ih je već potiskivala voda, a odozgo fašistička vatra. I opet voda i studena novembarska kiša. Iza njihovih leđa pobesneli Dunav valjao je sve veće količine vode i pretio da ih prelije svojim ledenim talasima. Ispred njih ušće Karašice, koja svakog časa raste i nastoji da se izravna sa svojom maticom. Napred su fašisti. Gore na koti su takođe fašisti! Teža situacija se nije mogla zamisliti. Bili su kao u mišolovci. Trebalo je

što pre izaći iz tog paklenog procepa. Izlaz je bio nešto severnije, gde su bili seržant Obodovski i kapetan Mahmurov. Drugi izlaz se nalazio nešto južnije, ispod litica Belomanastirske grede, u selu Batini. Tamo su bar tople kuće, gde se može osušiti prokislja obuća i ogrejati promrzli prsti. Ali i tamo su fašisti! No bolje je i s njima podeliti krov nad glavom nego biti ovako bespomoćan, riti zemlju kao krtica i služiti za metu nemačkim snajperima.

U Batini, te sudbonosne noći, kao da se ništa nije događalo. Selo kao da je zaspalo mrtvim snom, spremno da pod okriljem mrklike noći sačeka još jedan tmurni jesenji dan. Nigde ni svetiljke, ni laveža pasa. I njima je dosadila ova nesnosna kiša i povremeno štekatanje mitraljeza. I oni su se, kao i Nemci, zavukli u svoja skrovišta i predali snu. Probudila bi ih na trenutak zaslepljujuća svetlost raznobojnih raketa, kojima su fašisti iz rovova na Dunavu, povremeno ili u određenim razmacima osmatrali Dunav. Kad god bi s naše obale do njih dopro neki prigušeni glas, odlomak slučajno otrgnutog razgovora ili komande, ponovila bi se ista slika: snop svetlećih raketa i rafal dežurnog mitraljeza sa istočne ivice Batine. Od svakog jačeg šuma talasa, vetra, drveća, od naleta kišnih kapljica na površinu vode pričinjao im se šum vesala. Od svake klade, naviljka sena ili otrgnutog rastinja koje su nosili razbesneli talasi Dunava priviđao im se čamac, improvizovani splav sa „boljševicima”. Tada bi se opet pojavile rakete i plameni jezičci mitraljeza. Najzad je i to prestalo. Otežali kapci i oči premorene od neprekidnog buljenja u noćnu tminu sve češće su se zatvarali. Pretponoćni vetrić, koji je sve jače duvao sa severa i rasterivao kišne oblake, izmešao je dotadašnje zvuke i ljudske glasove na suprotnoj obali sa udarcima talasa i doprineo otupljivanju budnosti. Prenapregnuto čulo sluha nije više razlikovalo sve te mnogobrojne noćne zvuke. Kiša je, doduše, prestala, ali od hladnog vetra kočili su se prsti na obaraču, a nakvašena odeća i u žitkom blatu ovlažena obuća postajali su sve teži. Ruke su se sve češće zavlačile u džepove, a iskrivljeni vratovi u ukrućene okovratnike šinjela, i ljudi su se sve dublje spuštali u rovove i zavlačili pod nastrešnice.

Uostalom, čemu tolika opreznost na kojoj su insistirali nemački oficiri, posebno oni „inspektori“ iz Brandenburške regimente? Rusi su juče i prekjuče dobili dobru lekciju, baš ovde, kod nas, kad su pokušali da pređu u Batinu. I neće se više usuditi. Oni na adi sami će se povući, ako ne zbog naše vatre, Dunav će ih naterati. Ona šaka jada, severno od sela, kod pašnjaka Tovarnika, treba još da prede Sarkanj-Dunav, da bi stigla do nas. A, opet, oni kod Apatina, treba dobro još da se namuču da stignu do nasipa i glavnih položaja brandenburgovaca... Tako su verovatno razmišljali vojnici 16. mađarskog pograničnog puka izmešani sa dve čete esovaca 31. nemačke divizije, ležeći u rovovima na isturenim borbenim položajima kod Batine. Jer bi se drugačije sigurno ponašali i bili bi oprezniji da su znali šta ih čeka narednih dana, pa i još iste noći. No, bilo kako bilo, ostaje činjenica da je Batina svoju poslednju noć pod okupacijom dočekala mirno, tiho i u mraku. Sve dok ih nije probudila grmljavina topova i jurišni poklici boraca 12. vojvodanske udarne brigade i 703. sovjetskog puka.

*
**

Na levoj obali Dunava, naspram Batine i nešto severnije, noć uoči forsiranja Dunava kao da je proticala mirno, uz tiho rominjanje kiše. Jer kome bi moglo pasti na pamet da se u tako gustoj pomrčini, kad se jedva nazire prst pred nosom, u lakim ribarskim čamcima i pod punim opterećenjem naveze na brze talase nabujale reke? Međutim, ono što se u normalnim uslovima čini nemoguće, to je u ratu gotovo pravilo. Baš takvi nemogući uslovi u ratu se najčešće i koriste da bi se iznenadio neprijatelj i sa što manje gubitaka izvršio zadatak. A zadatak je postavljen i moralo se napred...

Ono što Nemci nisu mogli da opaze sa suprotne obale, mogao je da uoči svako ko se te noći našao naspram Batine. Tu je vrilo kao u košnici. Svako je već znao svoj zadatak i čekao naređenje pretpostavljenog. Da krene... ili da stane! A naređenja su stalno izdavana, na ruskom i na našem jeziku. Kuriri su ih raznosili, po mrkloj noći i po samo njima poznatim stazama.

Teško je opisati tu, na prvi pogled opštu gužvu iza nasipa na levoj obali. Teško bi to bilo učiniti i po danu i sa nekog preglednog mesta. Možemo samo kazati da je te noći nastalo opšte šljapkanje po blatu, tiho došaptavanje, dozivanje i prozivanje, spoticanje i sudaranje sa drvećem, sa puškom druga koji je zastao ispred tebe u koloni, prigušeno psovanje na svim jezicima, škrgut zuba onih koji su se spoticali o panjeve, upadali do pojasa u kanale ili se saplitali o čamce, o užad skela koje su prevlačili preko nasipa ili iz maskiranih rukavaca prema obali.

Najživlje je ipak bilo kod „šlajza“ iza nasipa i desno od ušća Kanala kralja Petra. Tu su se nalazili štabovi i osmatračnice komandanata. Desno, tj. severno od kanala, gacajući kroz šumu punu blata od izlivenog Dunava i kanala Zimovnik, nasipu su se približavali bataljoni 703. streljačkog puka. Levo, naspram Batine i istočno od nje, 1. i 4. bataljon 12. vojvodanske brigade. Ispred njih, u vrbaku i neposrednoj blizini čamaca spuštenih na obalu, nalazila se jedna nova i samo za tu priliku formirana jedinica 12. vojvodanske brigade. Ona nije imala određen naziv... Bila je to četa dobrovoljaca, komunista i skojevaca, četa onih najhrabrijih koji su se dva dana uoči forsiranja javili dobrovoljno za tzv. Prednji odred ili Prvi talas. Javilo se, naravno, njih mnogo više po bataljonima. Gotovo svi skojevci. Ali je štab brigade tražio samo one koji znaju da plivaju i veslaju, koji se ne plaše vode i čija je hrabrost već proverena u borbi. Mnogi su tada bili uvređeni što nisu primljeni u tu četetu, ali su ubrzo dobili priliku da se dokažu. I to svi, cela brigada.

ZAPOVEST KOMANDANTA 12. VOJVODANSKE BRIGADE

Na nasipu Dunava, kod jedne daščare, Čarde, nalazila se tada osmatračnica i istureno komandno mesto komandanta 12. vojvodanske udarne brigade, Dušana Doronjskog Jocike. U neposrednoj blizini bilo je dobro

uređeno sklonište i komandni punkt pukovnika Sidorenka, komandanta 233. streljačke divizije i ujedno komandanta odseka prelaza. Tu je bila i osmatračnica potpukovnika Šumilina, visokog i crnomanjastog, energičnog komandanta 703. streljačkog puka. Zatim, komandanta artiljerije, komandanta mesta prelaza i raznih drugih nižih i viših komandanata, štabova, rodova, službi... Na sve strane vukli su se odatle kablovi telefonskih linija, blatnjave i ugažene staze označavane su strelicama, natpisima i šiframa, ispisanim masnom crvenom bojom i grubom vojničkom rukom sovjetskih vezista i saobraćajaca.

U tesnom i zagušljivom skloništu komandanta 12. vojvođanske brigade, pri jedva primetnoj svetlosti džepne baterijske lampe ocrtavale su se siluete petorice ljudi. Sva njihova pažnja bila je usredsređena na deo topografske karte išarane crvenim i plavim bojama, strelicama i nekim čudnim hijeroglifima. Sedeći na natruloj klupici, sa kožnom torbicom i kartom na skupljenim koljenima, živahni Jocika je prigušenim glasom nešto žustro objašnjavao svojim najbližim saradnicima: Cveti, Basti, Nidži, Mihiću. Bio je, prosto, zaljubljen u tu rusku vojno-topografsku kartu, koju je pre neki dan dobio u štabu pukovnika Sidorenka. Stalno je u nju piljio i olovkom povlačio neke, samo njemu znane linije.

— Zadatak je jasan i jednostavan. Sa tri bataljona, uz dobro sadejstvo dva puka 233. sovjetske divizije, zauzeti selo Batinu, a zatim utvrditi mostobran na liniji: desna obala Dunava—Zminjak—Trojnaš (trigonometar 205). „Sibirici” će se zatim prebaciti na desno krilo od Trojnaša prema Dražu i Gajiću — govorio je Jocika i ne osetivši da je delove 233. sovjetske divizije prvi put oslovio Bastinim nazivom „sibirici”.

Komesar brigade, lepuškasti i korpulentni Likota Milan Basta, koji se tih dana sa Vasom Veskovićem „vrzmao” oko sovjetskih štabova i vojnika, saznao je odnekud da su ti kršni i plavooki vojnici sve sami Sibirici. Bio je prosto zaljubljen u njih, jer su ga po mnogo čemu podsećali na njegove Ličane i druge iz 6. ličke divizije, s kojima je proveo gotovo ceo rat.

— Najpre će preći dobrovoljci. S njima će ići Cveti. Nadam se, Nidžo, da ste ih dobro izabrali i pripre-

mili? Treba ih još jednom obići i proveriti da li su spremni čamci za njihovo prebacivanje. Zatim će odmah, čim nam Rusi stave na raspolaganje prevozna sredstva, preći Prvi i Četvrti bataljon — produžio je svoje izlaganje Jocika i okrenuo se prema brigadnom kuriru Milanu Pavloviću Čeliku, koji je sa novim ruskim automatom preko grudi stajao na ulazu: Pronadi Babu i Katovskog, komandante Prvog i Četvrtog bataljona. Da mi se jave tačno u 20,30 časova. Moram još jednom proveriti njihovu spremnost i kako su shvatili svoj zadatak. Ja ću nadgledati njihovo ukrcavanje... a ti, Cvetto, sačekivaćeš ih na desnoj obali i odmah u talasima uvoditi u borbu. Prvi bataljon ide pravo na centar sela, a Četvrti levo od njega, prema železničkoj stanici. Drugi bataljon će preći u drugom ešelonu, iza Prvog bataljona, a Treći i Peti će ostati na nasipu i s ove obale podržavati i obezbeđivati prelaz naših jedinica. Basta će ostati s njima i vodiće računa da naši minobacači i ruska artiljerija, koja nas podržava, otvore jaku zaprečnu vatru po švapskim rovovima.

Zatim se obratio ponovo Nidži:

— Ti, Nidžo, znaš svoj zadatak. Obiđi još jednom partijske i skojevske rukovodioce, podseti ih na njihove zadatke. Oni moraju biti svuda prvi. Pored toga, pomoći ćeš Mihiću, načelniku štaba, u organizaciji i prebacivanju pozadinskih organa i jedinica. Naročitu pažnju moramo posvetiti sanitetskoj službi i snabdevanju hranom i municijom. Đuru Deca i njegov „Stari Bečeј” držaćete vi na ličnoj vezi. Neka ga dobro maskira. Treba ga sačuvati po svaku cenu i koristiti samo noću, prvenstveno za ranjenike i municiju. Sibirici će krenuti oko ponoći. Prvo će na adu i na onaj mali komadić zemlje kod Šarkanj-Dunava, kuda su pošli naši izviđači — završio je, najzad, Jocika svoje izlaganje i svoju omiljenu sekciju, gotovo jedini „pismeni dokument”, pažljivo stavio u komandantsku torbicu.

Bacio je još jedan pogled na svoje najbliže saradnike. Svi su čekali neko vreme. Iz očiju im se moglo pročitati osećanje velike odgovornosti i shvatanje ozbiljnosti situacije. Ali, istovremeno, i neskrivena radost, što su Kolja i štab 51. divizije baš njima poverili tako težak i odgovoran zadatak.

Prvi je progovorio Cveta Veličković, zamenik komandanta. On i Jocika su se dobro poznavali i uzajamno poštovali. Još iz Bačko-baranjskog odreda, pa i ranije. Cveta je bio divan čovek i dobar komunista. Hrabar. Ponekad i previše samouveren i odvažan. Zbog svoje vesele, optimističke prirode, čvrstog karaktera, inteligencije i snalažljivosti u svakoj prilici, bio je veoma cenjen i omiljen među borcima i rukovodiocima, posebno među Sremcima, s kojima je već duže ratovao. Bio je jedan od onog, ne tako malog broja Bačvana, prvoboraca, koji su popularnost stekli u sremskim partizanskim jedinicama.

— Ti si već sve rekao, stari moj. Situacija nam je jasna i zadatak, takođe. Juče, kad smo bili sa Koljom i Durom Dulićem u Bezdanu i kad smo nakon toga proučavali zadatak i pripremali odluku o forsiranju Dunava, palo mi je na pamet da smo mi već nekoliko puta „forsirali” Dunav. Pa i Tisu, kod Titela. Doduše, nismo to tada nazivali „forsiranjem”, nego običnim prelaženjem reke. Prelaz na drugu obalu, gde se nalazio neprijatelj! Tek sad vidim da je to bilo pravo forsiranje. I ono kod Belegiša. I ono kod Višnjice. A, bogami, ja mislim da smo ti i ja, još 1943. godine „forsirali” Dunav. A naročito onda, sećaš se, kad smo se, posle razbijanja Bačko-baranjskog odreda, kod Bačke Palanke, probijali nazad u Srem i pod kišom neprijateljskih kuršuma preplivali Dunav. Bilo je i tada prpa, bato! I to forsirano! — pokušavao je Cveta da malo raspoloži svoje zamišljene drugove.

Ipak je izrazio izvesnu rezervu. Nije baš bio oduševljen što je 4. bataljon prelazio u prvom ešelonu. Nije hteo da komentariše svoju rezervu, ali je osećao da u štabu tog bataljona nešto „ne štima”.

Da bi nekako izgadio taj utisak, počeo je da priča o svom „sukobu” sa Mićom Mihićem, načelnikom štaba. Ovaj je insistirao da se sve pripreme, odluke i narednja daju pismeno, da se oformi dokumentacija. Cveta, pak, stari i osvedočeni praktičar, bio je ogorčeni protivnik „administracije” i „birokratije”. Zbog toga je, po njegovom mišljenju, između ostalog, tako neslavno završila i bivša jugoslovenska vojska.

Kad već nije mogao da ubedi upornog Mihića, on mu je turio pod nos Koljino naređenje od svega nekoliko rečenica: „Preći Dunav. Tačka. Zauzeti Batinu. Tačka. Posesti položaj na liniji . . . Tačka!”

Bio je donekle u pravu . . . Koljino naređenje za forsiranje Dunava predstavlja zaista jedinstven primer lakonskog naređenja. A nije ni bilo vremena tada za velika „pisanija”. Celokupnu pripremu, organizaciju forsiranja i planiranje operacije preuzeli su po dogovoru štabovi 233. divizije i 75. korpusa. Naše je bilo samo da sadejstvujemo i koordiniramo svoje dejstvo s njihovim jedinicama.

*
**

Dugo je još, te večeri, gorela mala baterijska lampa u daščari kod Čarde, na osmatračnici komandanta 12. vojvođanske brigade. Prepričavali su, zatim, svoje utiske i susrete sa sovjetskim generalima, komandantima, „Sibircima”. Najveći utisak na njih, i ujedno najveću čast doživeo je ovaj štab kad su ih posetili maršal Tolbuhin i generali Kosta Nađ, Šarohin, Akimenko, te večeri 10/11. novembra uoči samog forsiranja. Prepričavali su odlomke tog razgovora, isticali jednostavnost, srdačnost i neposrednost u ponašanju ovih proslavljenih vojskovođa II svetskog rata. Svoje oduševljenje „o Sibircima, koji su slični Ličanima”, Basta je uspeo da prenese i na ostale članove štaba. A tek, kad je počeo da priča o „kaćušama”, koje je sa Vasom Veskovićem slučajno otkrio u šumi kraj Bezdana . . . Jedva su čekali da vide dejstvo tih čuvenih „Staljinovih orgulja”, kako su ih Nemci prozvali. Zatim su se razišli, svaki na svoju stranu, po zadacima koje su dobili od komandanta brigade.

Jocika je još neko vreme razgovarao sa svojim komandantima bataljona i ostalim ofioirima štaba, a zatim je ugasio lampu sa već dotrajalim baterijama.

PRELAZ 703. SOVJETSKOG PUKA

Negde oko ponoći kiša je potpuno prestala. Vetar je povremeno uspevao da rastera tmurne oblake, ali su sada i ledeni talasi Dunava sve bešnje udarali u razmekšale nasipe i poigravali se malim ribarskim čamcima, spuštenim u vodu i maskiranim vrbovim granjem u Kanalu kralja Petra u rukavcu Zimovnik. Nekoliko motornih skela bilo je već spremno za ukrcavanje u okuci rukavca Zimovnik. Oko njih su se vrzmali inženjerci 341. pionirskog bataljona. Bile su to poslednje provere patosnica, ograde, čeličnih užadi...

Tačno u ponoć 10/11. novembra, tiho, gotovo bešumno, otisnuli su se od obale prvi talasi jedinice potpukovnika Šumilina. Pod okriljem mračne noći oni su brzo i bez većih gubitaka prebrodili maticu Dunava i, zaklonjeni Bezimenom adom, iskricali se na male mostobrane, gde su ih radosno dočekali preostali i malobrojni borci kapetana Rešetova i Mahmurova. Seržant Obodovski i mnogi od njihovih hrabrih drugova nisu dočekali taj trenutak.

Nemci su kasno otkrili snažne zaveslaje „Sibiraca” i neko komešanje na Bezimenoj adi i malom mostobranu severoistočno od nje. Svetlost ispaljenih raketa otkrila im je već gotovo ispražnjene čamce. Odgovorili su jakom mitraljeskom i minobacačkom vatrom. Tog trenutka je stupila u dejstvo i sovjetska artiljerija za podršku prelaza. Snažnim vatrenim udarcima po ranije utvrđenim ciljevima i neprijateljskim položajima oko malih mostobrana, artiljerci su brzo učutkali probudene Nemce i naterali ih da se ponovo zavuku u svoje rovove i utvrđene objekte.

Čim je artiljerija otvorila ubitačnu vatru po neprijateljskim položajima, u rukavcu Zimovnik zabrujale su mašine sa motornih brodića i desantnih skela. Na njih se već ukrcao drugi talas pešadije 703. streljačkog puka. Odmah za drugim krenuo je i treći talas... S njim i teže pešadijsko naoružanje, teški mitraljezi i minobacači. U ranim jutarnjim časovima, na desnoj obali Dunava, severno od Batine, našla su se dva bataljona

703. streljačkog puka, 12 teških mitraljeza i 12 minobacača 82 mm.¹

Ne čekajući na pristizanje ostalih talasa, iskrcani delovi su pravo iz čamaca krenuli na juriš. Nemci su bili iznenađeni i zbunjeni pojavom sovjetskih vojnika i žestinom njihovog napada. Pružili su jak otpor. U njihovim rovovima razvila se borba na život i smrt. Čuli su se samo tupi udarci kundaka, kratkotrajne i potmule detonacije ručnih bombi sa dna dubokog rova, zvuci ukrštenih bajoneta, pojedinačni pucnji pištolja i samrtni jauci.

Jedan za drugim padali su rovovi i bunker i na obali Dunava, Šarkanj-Dunava i rečice Karašice, koju je Bezimena ada delila od zapadne obale Dunava. Tako se tu, na desnoj obali Dunava, severno od Batine, pod okriljem tamne novembarske noći, odigrala, bolje reći, tek počela da odigrava jeziva i krvava drama — batinska bitka.

Za svega nekoliko časova borbe prsa u prsa i gušanja po blatnjavim tranšejama i vrbacima, očišćena je od neprijateljskih vojnika ova pošumljena izbočina, kilometar i po široka i isto toliko duboka, sa zapada oivičena Šarkanj-Dunavom, sa severa Dunavom a sa juga Belomanastirskom gredom i baruštinom Vrblje.

Uviđajući da mu zauzeti komad zemlje ne pruža veću perspektivu i da bez ovladavanja isturenim delom Belomanastirske grede, koji dominira celom okolinom, neće izvršiti postavljeni zadatak, pukovnik Sidorenko je naredio potpukovniku Šumilinu da bez zadržavanja, ne čekajući jutro, krene sa prebačenim delovima u energičan napad na kotu 169 i pokuša da zauzme Batinu sa severne i severozapadne strane.

Tako je i učinjeno. Bez utvrđivanja na dostignutim položajima bataljoni 703. puka krenuli su ponovo na juriš. Ali sređenom i paklenom kindžalnom i višekatom unakrsnom vatrom neprijatelj je zaustavio dalje napredovanje dva bataljona 703. puka. Ni ponovljeni juriš nije dao bolje rezultate. Jedini uspeh postigli su već dobro proredeni redovi crvenoamerijaca kad su se

---

¹ Operativni izveštaj štaba 75. korpusa štabu 57. sovjetske armije od 10. oktobra 1944, Arhiv MNO SSSR- t. 413, op. 10389, br. 29.

u osvit zore našli u podnožju okomitih litica Belomanastirske grede i kad su utvrđenoj koti 169 prišli sa severozapadne strane. Tu su se, štiteći se „mrtvim uglovima“ od ubitačne neprijateljske vatre, ukopali na tzv. „vojničkoj ivici“ u podnožju Belomanastirske grede.¹

Narodna izreka da „zmiju treba tući pravo u glavu“ potvrdila se i ovoga puta. Batinski mostobran se mogao stvoriti samo direktnim napadom na selo Batinu. Odatle se jedino mogla osvojiti i kota 169. Dakle, trebalo je ići pravo u centar i forsirati Dunav tamo gde je to za napadaća bilo najnepovoljnije. Taj zadatak je dobila 12. vojvodanska udarna brigada i jedinice gardijskog majora Pastušenka, komandanta 572. bukureštanskog strelačkog puka.²

KRENULA JE I 12. VOJVODANSKA...

Noć se polako bližila kraju. Severno od Batine, borba se malo stišala. Po neki mitraljeski rafal i jedna čujna eksplozija ručne bombe bačene odozgo niz okomite litice Belomanastirske grede čuli su se kao odjek jedne krvave noćne predstave.

Razbijeni delovi neprijatelja, koji su branili okuku Dunava i Šarkanj-Dunava, povukli su se na svoje glavne položaje kod „Piramide“. Tu su se osećali sigurniji, mnogo sigurniji nego dole u onom paklenom blatištu iz kojeg su izvirali štikovi ruskih bajoneta. Mogli su malo predahnuti i bezbedno sačekati završetak ove duge i jezive noći. Čekali su jutro i najavljenju pomoć jednog bataljona 31. SS pancernog divizije, koja je već bila na putu Duboševica—Topolje. Bili su, verovatno, ubeđeni da će sutra naučiti „boljševike“ pameti i baciti ih u Dunav, osvetivši im se za neprospavanu noć i teške gubitke. Kažemo, verovatno, jer se, inače, teško može

¹ U toku prve noći forsiranja sovjetske jedinice su imale 18 mrtvih i 40 ranjenih boraca (cit. izveštaj štaba 75. sovjet. korpusa).

² Zbog učešća u oslobodjenju Bukurešta ovaj puk je dobio naziv „bukureštanski“.

shvatiti nebudnost njihove posade u samom selu. Batina je i dalje bila tiha i mirna. Komanda posadne jedinice u selu nije našla za shodno da te noći budi i uznemirava „njegovu ekselenciju“, gospodina pukovnika fon Farnbilena, načelnika štaba 68. korpusa, koji je tek juče doputovao iz Srema i sada se odmarao u jednoj vili u blizini Belog Manastira.

Uostalom, zašto bi komanda posadne jedinice u Batini bila zabrinuta kad su je dežurne jedinice i posade utvrđenih punktova, isturene na samoj obali Dunava, redovno izveštavale da je na njihovom sektoru „stanje redovno“ i da se na suprotnoj obali, istočno od sela, „ništa ne događa“ i ne uočava.

Na suprotnoj obali se nešto ipak događalo...

Nedaleko od Čarde, iza male izbočine na kanalu, na ivici nasipa ležalo je oko 80 boraca 12. vojvodanske brigade. Bili su to dobrovoljci ili „prednji delovi“ brigade, prikupljeni iz svih bataljona. Podeljeni po grupama i čamcima, oni su pritajena daha pažljivo slušali poslednja uputstva svojih komandira i tihe ohrabrujuće reči „druga zamenika“. Zaokupljeni svojim mislima i nekom unutrašnjom vatrom i tremom, koja se u tim trenucima javlja i u najiskusnijim borcima, mnogi od njih nisu shvatili sve te suvoparne političke fraze, vojne i stručne izraze. Znali su toliko da se od njih traži i očekuje da izvrše neki zadatak, važan ne samo za svoju brigadu nego i za „svetsku revoluciju“, da iza njih stoji slavna Sovjetska armija sa „kaćušama“, da su pred njima, na drugoj obali Dunava Nemci, koji „već vide svoju propast“... itd.

— Ma gde mu je taj „most“ što treba da se „brani“? — upita šapatom mladi Banaćanin, skojevac i mitaljezac Gojko Simeša, svog druga Rašida, s kojim se tek juče upoznao. Nikako mu nije bilo jasno šta znači reč „mostobran“, o čemu im već dva dana pričaju rukovodioci.

— Ma hajde, bolan, što si naivan! Nije mu to nikakav most koji treba da branimo. To ti je, burazeru onaj komadić zemlje i švapskih rovova koji mi treba da zauzmemo i održimo po svaku cenu, sve dok na njega ne prede cela brigada. A most će posle Rusi da napra-

ve, od pontona — odgovori mu Bosanac Rašid, visok i lepo građen mladić. On je u celoj toj golobradoj četi skojevaca uživao reputaciju „vojnog stručnjaka“. Jedino je on među njima služio vojsku i prošao kroz šestomesečnu vojnu obuku. Doduše, bila je to neprijateljska, domobranska vojska. Početkom 1944. u njegovu kuću banuli su Nemci i ustaše i njega devetnaestogodišnjaka, muslimanske veroispovesti, sa ostalim mladima iz sela poslali pravo u Nemačku, u domobranski regrutni centar. Čim se vratio sa obuke, uhvatio je prvu priliku i u Sremu prešao u partizane. Ipak, vreme provedeno u domobranskoj vojsci i znanje stečeno kroz vojnu obuku koristili su mu, posebno u 12. brigadi čiju su većinu činili omladinci koji dotle pušku nisu ni videli. Poznavao je dobro sve pešadijsko naoružanje, pa je svestrano pomagao novim borcima u obuci i upoznavanju sa novim sovjetskim oružjem. Slabost mu je bila nemački puškomitraljez „šarac“. Tražio je prvu priliku da ga dobije. Prijavio se u ovu grupu s nadom da će se dokopati nemačkog „šarca“ i tako postati puškomitraljezac.

U ovoj grupi mladih komunista bio je još jedan omladinac koji nije bio skojevac, a to je žarko želeo. Za razliku od Rašida, on je bio stari borac vojvođanskih jedinica i poznati puškomitraljezac. „Šarca“ nije nikako ispuštao iz ruku, pa ni sada kada su ih zamenili sa DPP-ejcima. Pošto nije bio skojevac, nisu ga pozivali na odgovornost. A i čemu? Cela brigada je dobro poznavala Todora Josimovića Tošu, visokog i snažnog mladića iz Šakotinca, kod Beočina. Bio je poznat još u Udaranom bataljonu 6. brigade, po svakodnevnim ispadima, po tvrdoglavosti i po „sremskim“ psovkama, ali još više po izuzetnoj hrabrosti. Ipak nije mogao postati skojevac... A bio je seoski sluga, pre dolaska u partizane.

Vreme je sporo odmicalo. Noć se oteгла kao gladna godina, kao čitava večnost. Borci su već postali nestrpljivi, dosadila im hladnoća, koja se zavlačila pod kožu, i grozničava napetost. Trebalo je krenuti odmah posle Rusa, u 02.00 časa. Evo, sada su već prošla četiri!...

Dunav je sve slabije donosio odjek borbe koja se vodila nekoliko kilometara severnije. Bilo je očigledno da su Sibirci već podosta zašli u neprijateljsku terito-

riju. I zaobišli „brdo” sa severa. Tamo je sad nebo izbrazdano svetlećim raketama. Otud je dopirala vatra minobacača i besno štektaње mitraljeza. Bezimena ada, koja im se sat-dva ranije, pri svetlosti eksplozije, činila nadohvat ruke, sada je ponovo postala udaljena, tiha i mračna. Otud je, u intervalima, između dva mitraljeska rafala, voda prenosila još po neki usamljeni jauk ranjenika.

— Pa dobro, šta je s tim ručnim bombama i protivtenkovskim minama! — pitao je, već po ko zna koji put, sve nervozniji Jocika svoga načelnika štaba.

— Ne znam, družo komandante! Odavno su nam javili iz ruskog štaba da su kola sa dva sanduka ručnih bombi i četrdeset protivtenkovskih mina krenula još noćas u jedan sat. Slao sam patrole sve do Bezdana. Ali njih nigde. Verovatno ih je neki ruski komandant bataljona skrenuo u svoju jedinicu, jer sad svi traže bombe i municiju — odgovorio mu je uznemireni i zabrinuti Mihić.

— Daj, reci Cveti da on lično ode u Sidorenkov štab i vidi šta je s tim bombama. Neka nam daju druge. Nećemo, valjda, čekati dan da bismo prešli u Batinu. Kasnimo već više od dva sata.

Cveta je takođe bio uznemiren. Dosadilo mu da odgovara na pitanje nestrpljivih i prozebljih boraca: kad će se krenuti. Posebno onog (nedisciplinovanog) „pustahije” Toše koji je prosto uživao da „ujeda” i da se svađa sa pretpostavljenim. Zato je pošao odmah u ruski štab, ali ne Sidorenku. Bio je alergičan na više štabove. Uvek je tvrdio što je viša komanda, veća je i birokratija. Znao je on gde će naći bombe. Sinoć, za vreme posete generala, uspostavio je vezu sa prvim susedom, gardijskim majorom Pastušenkom, komandantom 572. puka. Ovaj simpatični gardista imponovao mu je u svakom pogledu. Bio je sličan njemu. Praktičan, prostodušan, skroman, a po velikom broju odlikovanja videlo se da je morao biti hrabar i neustrašiv. Bio je već kod njega u štabu, na čašici votke. Zato se i uputio pravo preko šljaza u crvenu zgradu carinarnice, gde se u podrumu nalazio štab gardijskog majora. Dobio je odmah sve što je tražio.

— Do svidanja, tvariši! I srećno! Videćemo se u oslobođenoj Batini. Ostavite nešto fašista i za nas! — doviknuo mu je na rastanku sovjetski major, zagrlivši ga čvrsto.

Svitalo je kada su nestrpljivi omladinci dobili naređenje za polazak. Tiho, i bez šuma, gotovo jednovremeno od obale se otisnulo desetak čamaca. Snažnim i složenim zaveslajima, ovi mali ribarski čamci, s kojima su se talasi do maločas poigravali na obali kanala, sada su odjednom poslušno i oštro zasekli uzburkani Dunav i brzo odmicali prema njegovoj matici. Sa oružjem na leđima i džepova punih odšrafljenih ručnih bombi, po četiri borca u svakom čamcu veslala su svom snagom. Pozadi je sedeo krmanoš i trudio se da, uprkos sve većoj brzini reke, održi početno rastojanje, tempo i pravac. Na pramcu, sa uvučenim redenikom i prstom na obaraču, sklupčao se puškomitraljezac spreman da svojom vatrom odgovori neprijateljskim rovovima. Negde na sredini ove male regate bio je komandir izviđačke čete Slavko Kovačević. Njegov čamac je išao nešto ispred ostalih i na krmi je imao „slepi fenjer”, koji je sluzio kao orijentir ostalima.

Po snažnom strujanju vode i zanošenju čamaca osećalo se da su na sredini reke. Jutarnja izmaglica još im nije dala da ugledaju suprotnu obalu.

— Dobro je zasad. Čini mi se da nas još nisu otkrili! — šaputao je komandir Slavko mitraljescu Toši Josimoviću, kome su već oči pobebele od naprezanja da kroz nišan svoga „šarca” ugleda švapske rovove. — Ne pucaj bez moje komande, Tošo! A pre tebe neće ni drugi. Sve dok nas ne otkriju. A onda pokaži šta znaš! — šaputao je i dalje komandir Slavko mitraljescu, iako je dobro znao da Toši ne treba mnogo govoriti ni naređivati. On u borbi sluša samo svoju komandu čim mušicu puškomitraljeza sastavi sa fašistom. Zato ga je i stavio pored sebe u čamac.

Toša je ovoga puta bio izuzetno disciplinovan, miran kao bubica. Plašio se, očigledno, ove vodene nemani što tako jezivo struže o dno i zapljuskuje ivice čamca. U mislima je sebe prekorevao što je slagao komandira da zna plivati i javio se u dobrovoljce. Činilo mu se svakog trenutka da će se čamac prevrnuti, raspasti pod

njim. Nije smeo ni da pomisli šta bi se tada desilo. Zato se sav zgrčio uza svog „šarca“. To mu je bio do sada najčvršći oslonac. Tiho i kroz stisnute zube skidao je s neba sve švapske bogove i priželjkivao majčicu zemlju. Samo da još jednom zakorači na njeno čvrsto tle. Triput će ga poljubiti.

Prolazile su sekunde, duge kao večnost. A obale još nigde. Svud oko njih je samo tamnosiva površina. I voda... i magla... Da li prirodna ili veštačka, to nisu znali. Jer ruski inženjerci su noćas, severno od ade, puštali veštačku maglu.

Prešli su i maticu reke. I još stotinak metara više. I opet ništa... Ni neprijatelja ni obale! Da nisu skrenuli sa pravca? I zalutali. Pa ih sada talasi vrte ukруг.

Tamne obrise obale ugledali su gotovo istovremeno kad je i prvi čamac dodirnuo blatnjavi sprud. Ali koja je to obala? Na njoj kao da nema žive duše? Gde su oni bunker i rovovi koje su juče golim okom osmatrali? Oni moraju biti tu negde iznad njihovih glava. Ali zašto Nemci još ćute? Sigurno hoće žive da ih pohvataju — razmišljali su Slavko, Rašid, Toša. Nisu dugo ostali u nedoumici.

Tog trenutka odjeknuo je rafal preko njihovih glava. Probuden, verovatno, poslednjim udarcima naših vesala i struganjem čamaca o pesak, nemački puškomitraljezac je mahinalno pritisnuo obarač. „Šarac“ mu, očigledno, nije bio pripremljen za tako malo odstojanje. Gotovo istovremeno, odozgo, na ivici rovova, svega nekoliko koraka od obale, pojavili su se nemački šlemovi. Zbunjeni i pospani neprijateljski vojnici još nisu mogli da razlikuju san od jave i jutarnju izmaglicu od ove „fatamorgane“, koja im se priviđala već nekoliko noći. Istovremeno u njihovim rovovima počele su da eksplodiraju ručne bombe.

— Juriš, drugovi!... — začu se ne tako glasna komanda i mnogo glasnije „Uraaa!“... iz grla omladinaca 12. vojvođanske brigade.

U nekoliko skokova našli su se u nemačkim rovovima. Tu se ponovila ista slika, kao nekoliko časova ranije, severno od Batine, kod Bezimene ade i Šarkanj-Dunava. Kratki rafali automata, jauci bajonetom probodenih ili nožem preklanih Nemaca, tupi udarci kunda-

kom, gušanje na dnu rova i metalni zvuk šlema, koji se sa ivice nasipa kotrljao u Dunav.

Čim je odbacio veslo, krakati Rašid je još iz čamca izbacio pripremljenu bombu u pravcu nemačkog puškomitraljesca i, preskačući preko zbunjenog Toše, među prvima upao u neprijateljski rov. Kratkim rafalima i kundakom automata krčio je sebi put do nemačkog puškomitraljeza. Nije ga interesovao ranjeni Nemač, već njegov puškomitraljez. I njemu toliko drag „šarac”. Taman je pomislio da će ostvariti žarku želju, kad se odnekud, iz okuke rova, pred njim ispreči nekakva ljudeskara sa oznakama nemačkog podoficira. U rukama je držao pištolj, parabelum. Gotovo su se dodirivali telima i odmeravali nekoliko trenutaka. Nemač je očigledno bio snažniji, ali je Rašid za delić sekunde bio brži. Naglim trzajem ruke, promenio je putanju ispaljenog metka i sasuo gotovo pola rafala u neprijatelja. I ne čekajući da se podoficir svali na dno rova, priskočio je mitraljeskom gnezdu. Čvrsto je stegao rukama željeno oružje. Okrenuo se odmah na suprotnu stranu i produžio da štepa po prozorima obližnjih kuća u koje su se povukli preživeli neprijateljski vojnici i po onima koji su im pristizali u pomoć. Ne menjajući položaj, na kojem se nalazilo još sedam sanduka municije, Rašid je svojim drugovima omogućio da se prebace do prvih kuća, odakle su Nemci otvorili sad već sasredenu i koncentričnu vatru.

Pošto se srećno iskobeljao iz čamca i „poljubio majčicu zemlju”, Toša je pod zaštitom Rašidovog novostečenog „šarca” uskočio u prvu utvrđenu zgradu desetak metara od zauzetih rovova. Tu je bio u svom elementu. Bombama, kundacima i kratkim rafalima, on i njegovi drugovi brzo su očistili od fašista prve četiri kuće. Probili su na njima otvore i puškarnice u suprotnom pravcu i pripremili se da odbiju prvi protivnapad sad već probuđene neprijateljske posade. Stotinak metara zapadno od njih, na malom seoskom raskršću, kod crkve, začula se neka galama, kloparanje točkova, povici na nemačkom jeziku, bat potkovanih i vojničkih cokula. Desno od njih iz dobro utvrđenih kuća, koje su činile zapadnu ivicu pristaništa, otvorena je jaka streljačka i mitraljeska vatra. Sva sreća što više nisu

bili u tek zauzetim rovovima. Ni glavu iz njih sada ne bi smeli pomoliti. Tamo se još jedino nalazio Rašid sa dva omladinca, koje je unapredio u svoje pomoćnike. Bili su na malom zemljanom uzvišenju u zauzetom mitraljeskom gnezdu, koje je iznutra bilo ojačano drvenim gredama i opekom.

Na dno bočne saobraćajnice odvukli su nemačkog mitraljesca i debelog podoficira. Kroz otvore sa zapadne strane provukli su cevi svojih automata i zaplenjenog puškomitraljeza. Imali su idealan pregled i široko polje za dejstvo svoga oružja. Kontrolisali su svaki pedalj ovog malog polukružnog platoa koji se zvao pristanište. Pravo ispred njih, blago se uzdižući prema centru sela, pružala se kratka kaldrmisana ulica. Bio je to početak kamene ceste Batina—Kneževi Vinogradi i Batina—Beli Manastir. Tu ulicu su više nazirali nego što su je videli. Na njenom početku bila je nekakva žuta pregrada. Sa leve obale je izgledala kao kuća, kao visoka taraba ispod koje bi povremeno ugledali vojničke čizme i topovsku cev. Nisu imali vremena da duže posmatraju tu „tarabu” jer se istog trenutka sa zapadne ivice pristaništa i iz kuća na levoj strani srućio na njih pljusak čeličnih zrna. A odmah zatim čuli su zvižduk pištaljke i oštru nemačku komandu: „Forverc!” ...

Uvlačeći novi redenik, Rašid je sačekao da iz kuća i dvorišta poiskaču na ulicu neprijateljski vojnici. A onda je na njihov otkriveni stroj sasuo ceo rafal. To isto je učinio i Toša sa jednog prozorčića iz prve zgrade ulevo od Rašida.

Iza plotova, po baštama i dvorištima zauzetih zgrada, zapraštali su automati omladinaca. Sa tavana četvrte, tek zauzete zgrade zagrmeo je Šimelin „maksim”. Kako je uspeo da ga tako brzo čak tamo nasadi?

— Nagari, Mileva! Opaući, Rašide! Udri, Šimela! — to je sada već raspoloženi Toša, menjajući novi redenik, dovikivao svojim drugovima. I onda, sa novim rafalom, izbacio bujicu pogrdnih reči na zbunjene fašiste.

Na malom popločanom pristanišnom platou nastao je pravi krkljanac. Raspevani Rašidov „šarac” i još opasnija bočna Tošina vatra izazvali su pravu pometnju i za nekoliko trenutaka proredili redove bunovnih Svaba.

Na sve strane ležali su leševi i stenjali ranjenici. Pločnikom je potekla krv.

— Guten morgen, kameradi! — dovikivao je pobesneli Toša fašistima, koji su, čudeći se šta ih odjednom snađe, zaglavili vrata i prozore kuća iz kojih su malopre poiskakali. Jedan podeblji esesovac, srednjih godina, sa dugačkim žutim brkovima, grčevito je stezao isečeni stomak svojim ogrubelim kosmatim rukama. Naslonjen na zatvorenu kapiju, uzaludno je glavom i ramenima pokušavao da je otvori. Pomogao mu je Toša. Kratkim i preciznim rafalom srušio je kapiju i Švabu preko nje.

Na pristanišnom platou borba se brzo završila. Iza razbijenih prozora oglašavala se još po neka puška ... I jedan puškomitraljez sa tavana poslednje kuće. Na levom krilu i u centru malog mostobrana još se čula paklena vatra automata, eksplozija ručnih bombi, lomljava baštenskih ograda, jauci i drugi rafali Šimelinog mitraljeza.

Sasredenom i bliskom vatrom automata Slavko je odbio prvi protivnapad neprijatelja, koji je pokušao da ih baci u Dunav, koristeći se poprečnim ulicama, vrtovima i dvorištima susednih kuća. Zadovoljan uspešno izvedenim prelazom i, pre svega, izvanrednom borbom ovih mladića, Slavko je krenuo četu na juriš. Želeo je da što više iskoristi iznenađenje i zbunjenost neprijatelja. Izbio je do prve poprečne ulice, ali je tu dočekan plotunskom vatrom neprijateljske rezerve postavljene oko jedne poveće žute zgrade. Tu se, verovatno, nalazila i komanda posade SS jedinice koja je branila Batinu. U njenom dvorištu ugledali su luksuzni „opel” i nekoliko vojnih kamiona. Pri pokušaju da pređu ulicu zasuti su jakom bočnom vatrom iz jednog bunkera na njihovom levom krilu. Četvorici omladinaca je uspelo da se prebace preko ulice i utvrde u maloj kući u susedstvu žute zgrade. Svaki dalji pokušaj da se prebace završavao se gubitkom. Bilo je već pet ranjenih boraca. Slavko je zaustavio dalji napad i naredio borcima da se utvrde u zauzetim kućama. Držali su u svojim rukama mali kvart sa dvadesetak kuća. I, naravno, komadić obale, gde se u zauzetim rovovima još nalazio Rašid sa zaplenjenim puškomitraljezom.

---

¹ Dobro jutro, drugari!

I Toša je ostao na svom mestu. Odlično postavljeni, on i Rašid su svojim puškomitraljezima držali pod kontrolom najvažniji deo malog mostobrana — skelsko pristanište. Imali su i dosta municije, ručnih bombi i desetak „hang granata”, pokupljenih po nemačkim rovovima. Po svom pomoćniku Rašid je poslao Toši dva zaplenjena sanduka nemačke mitraljeske municije. Njemu su ostala još četiri. Jedan je utrošio jutros, na platon, puštajući na smenu kratke rafale po prozorima kuća, što Nemcima nije dalo ni oka da otvore. Svaki njihov pokušaj da izvuku mrtve i ranjene s platoa stajao ih je novih žrtava. Toša je i dalje, uz rafale, psovao Nemce, izvikivao nekakve samo njemu svojstvene parole i dovikivao se sa Rašidom.

Pošto im je propao prvi pokušaj da likvidiraju mostobran, Nemci su sada tražili načina kako da unište ova dva partizanska puškomitraljeza, koji su im jutros naneli toliko zla. Znali su sada posve sigurno da su pred njima partizani. I to Vojvodani... To su ocenili po Tošinim psovkama i otegnutim vojvodanskim uzvicima i razgovorima. Znali su naš jezik, šeretluke i običaje, jer je među njima bilo više Vojvodana, bačkih Svaba, pripadnika 31. SS „Lombard” divizije.

Najpre su pokušali tromblonima i snajperkama. Toša im je bio bliži, ali je bio dobro zaklonjen u čvrstoj zgradi sa malim prozorčićima, koje je često menjao, čim bi osetio da ga traže. Rašid je bio dalje, ali u dobro utvrđenom mitraljeskom gnezdu, gotovo iznad zemlje. Tada su pokušali „pancer-faust” granatama. Zbog kratkog dometa ni one nisu pomogle. Ni bacač plamena nije mogao da dohvati Tošinu zgradu. Zapalili su, doduše, nekoliko kuća u poprečnoj ulici, ali su omladinci prešli u druge, do njih nisu mogli dobaciti plameni mlaz... Iz dva protivkolca, sa ulice, iza „žute tarabe” mogli su gadati samo Rašidovo mitraljesko gnezdo ili, tačnije, preko njega. Nisu mogli toliko oboriti putanju svojih topova. Nedostajalo im je svega 30 santimetara, da ga zbrišu sa lica zemlje. Ovako, njihove probojne i razorne granate pogadale su nasip na suprotnoj obali i otkrile svoje vatrene položaje. Mислеći da njega gađaju, sa nasipa kod Čarde odgovorio im je ruski pukovski protivkolac 76/mm. Tamo se nalazio već treći dan. Jedna nje-

gova granata pogodila je „žutu tarabu” i otkinula joj dobru polovinu. Nemački protivkolac je učutao.

— Pa to je vertikalna maska od trske! — doviknuo je Rašid svojim pomoćnicima. — Služi za maskiranje puteva i saobraćajnica sa nagibom, tako da iz daljine liči na neku visoku ogradu ili višespratnicu — izrecitovao je Rašid svoje stečeno vojničko znanje. Jedva je sačekao da se završi ovaj nimalo prijatni dvoboj protivkolaca neposredno iznad njihovih glava. Jezivi zvižduci granata rasporenog vazduha i pritisak odozgo, bacio ih je na dno rova. Dlanovima su pritiskivali svoje već dobro oštećene bubne opne. Čim se topovska vatra utišala, Rašid je dograbio „šarac” i pustio drugi rafal po otkrivenoj ulici na kojoj su se vrzmali neprijateljski vojnici. Drugim rafalom skinuo je i drugu polovinu tršćane zavese. Ulica koja je izlazila na pristanište, sve do njene okuke prema Zmajevcu, začas se ispraznila i postala neupotrebljiva. Sve dok se na obali nalazio taj prokleti mitraljezac! Nemci su sada bili još krvniji na Rašida i grozničavo su tražili način kako da ga unište. Uskoro su ga pronašli. Dovukli su u jedno dvorište tri laka minobacača; cevi su im uspravili gotovo vertikalno i otvorili brzu paljbu. Oko Rašida i njegovih drugova sve više se stezao krug od rupčaga stvorenih eksplozijom mina.

— Brzo se prebacujte u kuću! Toša će vas štiti! — doviknuo im je komandir Slavko i naredio Toši da „proštepa” prozore i puškarnice. Toša je to jedva dočekao. I dobro je obavio svoj zadatak. Ugrabivši trenutak između paljenja i eksplozije mina, Rašid je u nekoliko skokova pretrčao brisani prostor i našao se u zgradi pored Toše. Za njim su dotrčali i njegovi pomoćnici sa preostala tri sanduka municije.

Dan je sporo odmicao. Zauzeti neprekidnom borom, borci 12. brigade nisu ni приметili da se nebo potpuno razvedrilo i da su na mostobranu još samo oni. Sa severozapadne strane i sa brda iznad Batine povremeno bi do njihovih ušiju dopirala jaka streljačka i minobacačka vatra.

— To su Rusi! — radosno su uzvikivali omladinci i za trenutak zadržali svoje poglede na brdu iznad Batine. Ali tamo su, umesto Rusa, ugledali zelene uniforme

i nekoliko nemačkih bornih kola. Radost se brzo pretvorila u razočarenje.

— S onima iza brda teško ćemo se spojiti. A ovih naših preko Dunava još nema. Ne žuri im se mnogo. — govorio je komandir Slavko vodniku Ljubi Petakoviću, koji je ležao za jednim puškomitraljezom, preuzetim od ranjenog borca.

— Nemamo još mnogo municije. Naročito za automete i za „maksima“. Za „šarce“ imamo još tri sanduka od onih što smo zaplenili jutros. Ranjenika je sve više. Ima ih već devet. I nekoliko kontuzovanih. A Nemci, čini se, pripremaju novi protivnapad. Malopre je dotrčao Šimelin pomoćnik i saopštio mi da su sa tavana primetili kako se drumom od Zmajevca prema Batini kreće neka motorizacija — raportirao je umesto odgovora vodnik Ljuba svom starom drugu i sada komandiru Slavku Kovačeviću Žicararu.

— Još bi nam samo tenkovi trebali! Nemei su nam iz plamenobacača i minobacača zapalili i porušili već polovinu zauzetih kuća. Malo nas je da produžimo napad, a rizikovali bismo da izgubimo i ovo što smo osvojili i što jedva držimo i pokrivamo. Sem toga, od Jocike sam, preko onog ruskog radiste, dobio naređenje da po svaku cenu zadržim osvojeni mostobran, a posebno da nam Nemei ne preotmu pristanište. Obećao je da će i on i Pastušenko uskoro preći na ovu stranu. Da izdržimo još malo. Ali kako izdržati u ovom paklu? Moraćemo zauzeti još koju zgradu dok nas Nemci nisu zapalili zajedno sa preostalim. Čini mi se da je ona zgrada preko ulice, gde se još drže ona četiri borca, najsigurnija. Nemci je i ne diraju i ne pale, verovatno zbog toga što je blizu njihove komande a, možda, i skladišta municije? — nastavio je dalje da priča ili, bolje reći, da glasno razmišlja komandir Slavko Kovačević. Činio je to između Ljubinih kratkih rafala upućenih žutoj kući, koju je stalno držao na nišanu. Zatim je požurio na levo krilo da proveri kako je minerska grupa obavila svoj zadatak i po zauzetim ulicama i baštama postavila protivtenkovske mine.

Ubrzo je Slavko dobio još dva izveštaja: jedan od Šimele, koji mu javlja da je „motorizacija“ krenula od raskrsnice prema „Piramidi“, iz čega je zaključio da su

Štab 51. vojvođanske udarne divizije u proleće 1945. godine.
Sleva nadesno: Milan Basta, komesar, Sreta Savić Kolja, komandant i Uroš Ostojčić Đetić, pomoćnik političkog komesara divizije

Stab 7. vojvođanske udarne brigade

Štab 8. vojvođanske brigade u proleće 1945. godine

Štab 12. vojvođanske brigade u Banatu, oktobra 1944. godine.
Drugi sleva Dušan Doronjski Jocika, komandant, Svetozar Veličković Cveta, zamenik komandanta brigade i jedan oficir
Sovjetske armije

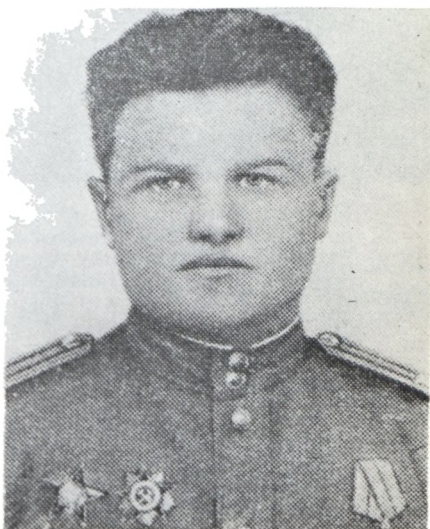
**Komandant 75. streljačkog korpusa
general-major Adrijan Zaharovič
Akimenko**

**Kapetan Georgije Stepanovič Bešnov
komandant bataljona 360. puka
74. sovjetske divizije**

**Kapetan Sergej Nikitovič Rešetov, ko-
mandir čete 703. streljačkog puka 233.
sovjetske divizije, koji je sa svojom
četom zauzeo manji mostobran sever-
no od Batine**

**Major Sergej Josifovič Bjelikov, ko-
mandant 341. samostalnog pionirsko
bataljona. Zlatnu zvezdu heroja SSSR
dobio je posmrtno, posle batinskih
operacija**

Izgled glavne ulice u Batini neposredno posle bitke

tamo Rusi ponovo „pritisli” Nemce i kao da im je važnije bilo da sačuvaju „brdo” nego ovaj komadić zauzete Batine. Drugi izveštaj, odnosno radio-naređenje, bilo je opet od Jocike koji ga obaveštava da su preko Dunava krenuli dve skele i desetak čamaca sa jedinicama majora Pastušenka — i da oni treba da ih podrže vatrom i spreče Nemce da protivnapadom onemoguće njihovo iskrcavanje na pristaništu. Odmah je potvrđio prijem naređenja i zatražio od Jocike da ruska artiljerija neutrališe neprijateljske minobacače, koji su mu sa položaja kod seoske crkve i iz dvorišta bele kuće na pristaništu nanosili sve veće gubitke. Izvestio ga je, takode, da su Nemci dobili pomoć iz Zmajevca i da se na brdu kod „Piramide” nalazi nekoliko oklopnih vozila.

PRVI PROTIVNAPADI NEPRIJATELJA

Međutim, i Nemci su imali svoju radio-stanicu na našoj obali. Aktivirana je tek na dan našeg forsiranja Dunava i radila je sve do 16. novembra, kada su je otkrili radio-goniometri 57. sovjetske armije. Bila je smeštena u jednoj kosturnici na groblju u Bezdanu. Toga dana nemački obaveštajci poslali su prvi izveštaj svojoj komandi o velikoj koncentraciji „boljševika” u šumama zapadno od Bezdana, gde se, po njihovoj proceni, priprema forsiranje većih razmera.

Verovatno su ovi izveštaji, kao i jutrošnji događaji u Batini i severno od nje, alarmirali nemačko komandovanje, pa je u ranim jutarnjim časovima na taj sektor upućena jedna eskadrila jurišnih bombardera. Pošto zbog blizine naših i neprijateljskih položaja nisu smeli da bombarduju naše i sovjetske delove na mostobranu, „štuke” su svoj teret izbacile na komunikaciju Bezdan—Batina i na nasip na levoj obali Dunava.

Iznenadna pojava nemačkih bombardera i već dobro poznatih „štuka”, jezivo zavijanje i bombardovanje izazvali su izvesnu pometnju i odložili za kraće vreme prebacivanje na mostobran narednih talasa naših i sovjetskih jedinica. Na sreću, zbog nedovoljnih prethodnih

informacija, nemački bombarderi nisu ovoga puta bili dovoljno precizni, ali su upozorili sovjetske i naše jedinice na potrebu bolje organizacije protivvazdušne odbrane i boljeg maskiranja.

Umesto da se prebace pod okriljem noći i jutarnje magle, naredni talasi naše pešadije morali su to učiniti danju, pri odličnoj vidljivosti. A dan je, kao za inat, osvanuo vedar, i gotovo bez ijednog oblaka.

Oko 9 časova, inžinjerci 233. streljačke divizije pokušali su da na Dunavu stvore veštačku dimnu zavesu. Zbog jake neprijateljske vatre sa nezauzete istočne ivice Batine i jakog vetra koji je brzo rasterivao dimne oblake, rezultati ovog napora nisu bili veliki. Nešto su tome doprineli i Nemci paljenjem kuća u kojima su se već četiri sata ogorčeno branili omladinci 12. vojvodanske udarne brigade.

Ocenivši, verovatno, da im sada glavna opasnost preti sa istočne strane i da je odbrana Batine i Belomanastirske grede jedno te isto, neprijatelj iz rejona kote 169 sve više je svoje cevi okrenuo prema Dunavu. Snažnom i sasređenom i višestrukom vatrom sa brda i bočnom vatrom i protivnapadom tek prispelog grenadirskog bataljona sa desne obale Karašice, osujetio je nekoliko uzastopnih pokušaja bataljona potpukovnika Šumilina da se dohvati grebena Belomanastirske grede. Pristigli „motorizaciju”, koju je prvi uočio mitraljezac Simela, Nemci su usmerili prema Dunavu. Bila je to, u stvari, jedna baterija samohodnih oruda 92. motorizovane brigade. Čim je zaposela vatrene položaj, baterija je otvorila snažnu vatru na ušće kanala, gde je bilo nekoliko motornih brodića i skela. Jedna skela je oštećena. Na njoj su bili prednji delovi 572. streljačkog puka.

Uprkos snažnoj artiljerijskoj, minobacačkoj i streljačkoj vatri, jedna motorna skela i desetak čamaca hrabro su se otisnuli od obale i uputili prema mostobranu 12. vojvodanske brigade. Oko njih su nicali mnogobrojni gejziri. Kao da je Dunav proključao. Jedan čamac je dobio direktan pogodak iz minobacača. Za tren oka u talasima Dunava nestali su i čamac i njegova posada. Druga mina je na skeli odvalila deo ograde i ranila nekoliko boraca. Bili su to borci 3. bataljona 572. streljačkog puka, kojim je komandovao poručnik Knja-

žin. S njima je krenula i prethodnica 1. bataljona 12. brigade, sa nekoliko protivtenkovskih pušaka i minobacača. Našli su se već na sredini reke kada je vetar sa ivice Bezimene ade naneo oblak veštačkog dima. To im je pomoglo da uz manju promenu pravca izadu iz zone dejstva neprijateljske artiljerije i minobacača. Kada su, nakon kraćeg vremena, izronili iz veštačke zavese, bili su već blizu obale, ali i oko 150 metara severnije od našeg mostobrana i pristanišnog platoa. Ocenivši da bi se vraćanjem na stari pravac ponovo našli pod udarom neprijateljske artiljerije, koja dotle još nije izmenila pravac svoje vatre, i da bi time samo odužili vreme prevoza i izložili se i bočnoj neprijateljskoj vatri, pomčnik Knjažin je odlučio da ide pravo na još nezauzetu obalu. S njegovom odlukom se složio i zamenik komandanta 12. brigade Cveta Veličković, koji se sa Knjažinom nalazio u kabini motornog brodića. Obala je, doduše, ovde bila nešto strmija, ali je to, kao i okomita ivica severozapadno od Belomanastirske grede, predstavljalo izvesnu zaštitu i „mrtvi ugao“ od jake neprijateljske vatre.

Zbunjen ovim manevrom, neprijatelj je pokušao da na taj sektor prebaci deo svoje inače male rezerve. Želeo je po svaku cenu da spreči novo iskrcavanje i na novom mestu. Da bi izvršio protivnapad na delove Knjažinovog bataljona, koji su već pristali na obalu i uskakali u prve rovove, neprijatelj je morao izaći na ulicu i preći severni deo pristanišnog platoa. Tada je na scenu opet stupio Toša sa svojim puškomitraljezom. Ponovila se gotovo ista slika kao ujutro sa Rašidom. Ubrzo se pored Toše našao i Ljuba, takođe sa puškomitraljezom, i Slavko sa desetak automatičara, sakupljenih na brzu ruku sa drugih delova mostobrana. Ljubi je naredio da ga štiti svojom vatrom i da brzom paljbom svih boraca čvrsto veže ostale neprijateljske snage za mostobran, dok je Slavko sa automatičarima pošao u susret Knjažinu.

Probijajući se kroz dvorišta i vrtove, Slavko je očistio nekoliko kuća na severoistočnoj ivici sela, udario u leđa neprijatelju, koji je bio u protivnapadu, i na sredini ulice spojio se sa Knjažinom i Cvetom Veličkovićem. Udruženim snagama i poneti žarom borbe, Slavkovi

omladinci, sa Knjažinovim polubataljonom, produžili su da čiste od neprijatelja severoistočni deo sela i ubrzo se približili njegovom centru.

Na levom krilu sada proširenog mostobrana, omladinci takođe nisu ostali na mestu. Iskoristivši zbunjenost i pometnju neprijatelja, Ljuba je krenuo preostale omladince u napad. Bilo je već krajnje vreme. Iscrpeni od neprekidne borbe sa vatrom i neprijateljem, počadavali od dima i baruta, omladinci su jedva čekali da izađu iz ovog užarenog pakla, bilo kuda. Bolje izginuti na bunkeru nego sačekati da te neprijatelj živog ispeče ili potopi u ledenom Dunavu.

I pre nego što je Ljuba izdao naređenje za napad, Rašid i Toša, po dogovoru i uz vatrenu podršku Simele, prebacili su se sa svojim „šarcima“ preko vatrom tučene poprečne ulice u jedinu zauzetu kuću na drugoj strani ulice, gde su se još uspešno branila četiri omladinca. Sva četvorica su pre toga bili borci Somborskog partizanskog odreda. Dvojica od njih, jedan Staparac i jedan iz Bačkog Monoštora, bili su ranjeni. Obradovali su se Toši i Rašidu i njihovim pomoćnicima, koji su im se priključili. Ispričali su im da se u susednoj žutoj kući nalazi nemačka komanda i da se do nje može doći kroz pomoćna vrata na dvorištu. Ne dvoumeći se ni trenutka, pod zaštitom Tošinog puškomitraljeza, Rašid sa svojim pomoćnicima upada u žutu kuću. Prvim rafalom ubija nemačkog oficira, komandira jedne čete 31. SS divizije. Brzo su očistili i ostale delove kuće. Uplašeni i iznenađeni, Nemci iskaču kroz prozore na ulicu. Tamo ih sačekuje Gojko Simela i preciznom vatrom iz svoga „maksima“ slaže ih jednog do drugog.

U zaplenjenom kamionu našli su dvodnevno sledovanje za dve čete 31. SS divizije: hleb, marmeladu, šećer, slaninu, cigarete... U podrumu veću količinu mina, topovskih granata i šest sanduka municije, koji su im dobro došli. Kod ubijenog nemačkog oficira pronašli su kartu sa ucrtanim neprijateljskim položajima u Batinu. Sa pristiglim omladincima, Ljuba i Slavko produžili su da čiste od Nemaca sledeće kuće u ulici. Ubrzo su izbili na glavnu ulicu i drum koji vodi prema Zmajevcu. Po drumu su odmah razbacali protivtenkovske mine. Od napuštenih zaprežnih kola, isprečenih preko ulice,

drvenih greda i ostalog seoskog inventara i baštenskih ograda napravili su barikadu. Tu se postavio i Simela sa svojim „maksimom“ i dve tek prebačene protivtenkovske puške. Pripremali su se za odbijanje nemačkog protivnapada, na koji, znali su, neće dugo čekati.

Nemci su se ogorčeno borili, za svaku kuću, ulicu, podrum, i postepeno se povlačili prema Belomanastirskoj gredi i vinogradima. Do tri sata posle podne očišćen je severoistočni deo sela. Tada su Nemci dobili pojačanje. Eskadrila od devet aviona kratko je bombardovala naše položaje, zatim je neprijatelj prešao u protivnapad. Izveo ga je uz podršku dve samohotke i jednog oklopnog automobila, koji su se kretali duž glavne ulice i drumu od Zmajevca. Za njima, sa obe strane puta, prikrivajući se između drveća, kuća, kanala i ograda, kretale su se oko dve čete pešadije. Spuštajući se niz blagu strminu ulice, bili su odlična meta za Simelin „maksim“ i za naše protivtenkovke. Simeli se na suprotnoj strani ulice pridružio i Ljuba sa svojim DPP-ejcem. Levo i desno od njih prozore i krovove obližnjih kuća načičkali su omladinci pripremajući svoje nišane. Čekali su Cvetinu komandu, jer se on u međuvremenu prebacio na ovaj sektor da bi pripremio i organizovao odbranu.

Izbivši na najvišu kotu puta, udaljenu oko 650 metara od centra i crkve, samohotke su zastale. Verovatno je neprijatelj ugledao improvizovanu barikadu i pretpostavio da je i drum miniran. Vozači samohotki zatražili su da pešadija pođe ispred njih...

Zaglušujuća buka snažnih motora i jezivo škripanje gusenica koje su razarale kamenu podlogu puta, a pre svega debele i dugačke topovske cevi, uperene na barikadu, ostavili su na borce 12. vojvodanske brigade snažan i neprijatan utisak. Naročito na one kojima je to bio prvi susret sa takvim čeličnim grdosijama. Posmatrani odozdo, iz tzv. žablje perspektive, i sa odstojanja od svega 300 metara, ovi kolosi su izgledali još strašniji.

— Tenkovi! ... Kraljevski tigar! ... — uzviknu uzbuđenim glasom jedan mladi Banaćanin, koji je negde čuo da se tako nazivaju teški nemački tenkovi.

— Eto njet tanki!... Eto puški... Bronirovani!¹
— odgovori mu jedan zdepasti, plavokosi Rus u zamašćenom fatiranom odelu, koji se iznenada, sa još dvojicom pripadnika 572. puka, pojavio iz leve bočne uličice. Staložen i miran, kao da se pred njim nalaze obične seoske tragače, on je uvežbanim pokretima postavljao svoju protivtenkovsku pušku iza ugla jedne masivne zgrade na levoj strani ulice. Oko njega, leđima oslonjeni na zid, sedeli su njegovi pomoćnici. Jedan je držao sanduk sa municijom, a drugi svežanj ručnih protivtenkovskih bombi i flaše sa zapaljivom smešom. Njih je u poslednjem trenutku uputio ovamo poručnik Knjažin, čim je obavešten da su se na levom krilu mostobrana pojavili „tenkovi”.

Obilazeći svoje samohotke, nemačka pešadija u vodnim i odeljenskim kolonama krenula je napred. Prebivali su se u skokovima, povijeni i sa puškama na gotovs. Blagi sunčevi zraci, prelamali su se na njihovim bajonetima i šlemovima. Prešli su oko 150 metara pa su na komandu jednog visokog, mršavog nemačkog oficira, koji se kretao levom stranom ulice, krijući se iza drvoreda, naglo zastali. Usledila je i druga komanda, na koju su prednja odeljenja plegala po uličnim kanalima, srednja odeljenja su zauzela klečeći stav za gadanje, a poslednji su repetirali puške stojeći iznad njih ili oslonjeni na drveće i zidove kuća. Nekoliko trenutaka su ostali u tom stavu, a onda se na pucanj pištolja nemačkog oficira otvorila jaka streljačka i puškomitraljeska brza paljba u pravcu barikade. Isto su učinile i njihove pobočnice, koje su se, probijajući se kroz bašte, izravnale sa svojom glavninom u jednoj poprečnoj uličici. Ležeći u kanalima sa obe strane ceste, dva nemačka puškomitraljesca dugim rafalima su razbijali u parčice drvene lotre na isprečeni zaprežnim kolima. Desetak metara široka glavna ulica Batine pretvorila se u svojevrstan tunel, kroz koji su zafijukale čelične mušice. Njihove svetleće i ušiparajuće putanje završavale su udno ulice, na zidu jedne poprečne zgrade. Za tren oka ulica je prekrivena iverjem i granjem isečenog drveća, komadi-

---

¹ To nisu tenkovi! To su topovi, samohodni, oklopni!

ćima opeke, crepa, staklom i ramovima izvaljenih prozora i šalukatri. Izgledala je kao posle podivljale bujice.

Na zvižduk pištaljke vatra je iznenada prekinuta, a na podignutu ruku nemačkog oficira odmah su krenule i samohotke. Oklopni automobil je ostao u mestu. U njemu je bio nemački viši oficir iz štaba 68. armijskog korpusa, koji je hteo na licu mesta da se lično upozna sa situacijom kod Batine.

Za sve to vreme omladinci i borci 12. vojvodanske brigade ostali su mirni i pribrani. Još su čekali komandu. Dobro maskirani „barikadom” ili, još bolje, sada već gomilom iskidanog drveta, gvožđa i opeke, i zaklonjeni zidovima kuća i grudobranom poprečnog propusta za vodu, njima ova paklena bujica olovnih zrna nije naškodila. Ranjen je samo jedan borac koji je podigao ruku da bi se oslobodio grane odvaljene od drveta pod kojim je ležao.

Nemci su prešli još 50 metara a Cveta je i dalje uporno čeka. Znao je da ruski automati najefikasnije dejstvuju sa 60 do 80 metara. Znao je i to da se samohotke najlakše mogu onesposobiti iz protivtenkovskih pušaka gađanjem u gusenice ili vatrom protivkolca i minobacača. Na minobacače je, čini se, zaboravio. Oni su odmah posle iskrčavanja ostali u jednom dvorištu blizu centra, odakle su uspešno dejstvovali u svim pravcima i trenutno podržavali delove Knjažinovog polu bataljona.

Glavna ulica Batine ponovo je zadrhtala pod tere-
tom više desetina tona gvožđa i čelika. Ohrabreni efek-
tom svoje malopredašnje vatre, ćutanjem naših boraca
i ponovnom škripom gusenica za njihovim petama, ne-
mački pešadinci su prešli na juriš. Više se nisu zakla-
njali drvećem i izbočinama kuća i ograda. Nisu bili ni
povijeni u pasu. Strma padina ulice prosto ih je terala
da predu u trk. Samouvereno su se spremali da pre-
skoče tu malu preponu, taj krš od dasaka iza kojeg, mi-
slili su, sada već nema ni živog stvora. Trčali su tako
sve dok pred sobom nisu ugledali razbacane protivten-
kovske mine i začuli Cvetinu komandu: „Brza palj-
ba! ...”

Ponovila se malopredašnja slika vatrenog koridora
u glavnoj ulici Batine. Razlika je bila u tome što se

sada pedesetak doboša Špaginovog automata praznilo u suprotnom pravcu i u pokretnu živu metu. Poguren iza polukružnog čeličnog štita i oslonjen ramenom na betonski propust, Šimela je ispraznio ceo redenik „maksima”. Na suprotnoj strani Ljuba je zamenio i drugi doboš DPP-ejca. Istovremeno i po istoj komandi zagrmele su i tri protivtenkovke. Kao da su sva trojica gadala gusenice prve samohotke, jer su obe gusenice pogodene istovremeno. Samohotka je napravila polukrug i preko razvaljene ograde stropoštala se sa ulice u dvorište jedne kuće. Tu je i ostala.

Ugledavši šta se desilo sa prvom, vozač druge samohotke je prešao još svega desetak metara napred i iskoristio prvu poprečnu ulicu koja vodi na Dunav da se izgubi u njoj. Ni njena posada nije toga puta uspela da ispali ni jednu granatu. Posada oklopnog automobila je, doduše, otvorila vatru iz svog mitraljeza, ali je i njen vozač uključio „rikverc” i ubrzo se izgubio iza prve okuke . . .

Na drumu je ležalo tridesetak mrtvih i ranjenih Nemaca. Ostali su se razbežali po baštama i priključili se svojim pobočnicama. Desna kolona je produžila još malo napred, ali je tu naišla na Tošin „šarac” i okrenula u suprotnom pravcu. Leva pobočnica je pošla prema brdu i pokušala da zaobide Rašidov puškomitraljez i napadne ga s boka. Zaklanjajući se iza jedne ograde, Nemci su mu prišli na desetak metara. Rašid se nije zbunio. Dograbio je torbicu sa ručnim bombama i pobacao ih preko ograde. Kada su se Nemci dali u bekstvo, Rašid je krenuo za njima. Sustigao ih je u vinogradima, pod brdom, i raspalio po njima sve dok mu nije ponestalo metaka.

Prohladni novembarski dan bližio se kraju. Mali mostobran u Batini i dalje se širio. Kuću po kuću, ulicu po ulicu! . . . Sada je već i centralni deo sela bio u našim rukama. Nemci su izvršili još nekoliko manjih protivnapada, ali su se sve brže povlačili prema brdu i železničkoj stanici.

Nad Batinom su sve češće kružili neprijateljski borbeni avioni. Pojavljivali su se iznenada iza Belomanastirske grede. Napravili bi nekoliko krugova oko sela

i onda istresali svoje smrtonosne tovare na levu obalu Dunava, ušće kanala i duž puta prema Bezdanu. Mitraljirali su i pikirali nad svakim predmetom koji je plovio Dunavom ili se micao na obali i duž puta. Zapalili su daščaru koja je služila komandantu 12. brigade kao osmatračnica. Uništili su sovjetski protivkolac koji je jutros vodio dvoboj sa svojim protivnikom, preko, na pristaništu. Potopili su nekoliko čamaca i oštetili jednu skelu. Kraj puta prema Bezdanu bilo je sve više rupčaga od avionskih bombi, desetak uništenih zaprežnih vozila i više pobijenih konja.

Ono što nisu uništili avioni, pokušavali su da dovrše neprijateljski minobacači, samohodna artiljerija i teški mitraljezi sa Belomanastirske grede iznad Batine... Bilo je više nego opasno i rizično pri ovakvoj vidljivosti i jakoj neprijateljskoj vatri uputiti nove desantne talase na suprotnu obalu. Pa ipak, toga vrućeg popodneva upućena su još tri bataljona na batinski mostobran. Bili su to 1. i 4. bataljon 12. vojvodanske brigade i jedan bataljon 233. streljačke divizije.

Tako su se u smiraj prvog dana forsiranja i u toku noći 11/12. novembra na batinskom mostobranu našli tri bataljona 703. streljačkog puka, dve čete 572. puka i dva bataljona i omladinska četa 12. vojvodanske brigade. Ukupno oko šest bataljona pešadije sa lakim pešadijskim i protivtenkovskim naoružanjem. Najteže je bilo prebacivanje artiljerije, pre svega protivtenkovske, čiji se nedostatak sve više osećao na mostobranu, zatim, pukovske i prateće artiljerije.

Ocenivši da se bez prateće artiljerije za neposredno gađanje i bez minobacača ne mogu uništiti mnogobrojna utvrđenja u Batini i zauzeti neprijateljski položaji na Belomanastirskoj gredi, komandant 233. divizije nastojao je da u toku naredne noći prebaci na mostobran što više artiljerijskih oruđa. Naredeno je da se sa svakim narednim talasom ukrca i deo prateće artiljerije za neposrednu podršku pešadije. To je otežalo ionako teško prebacivanje u uslovima jake i efikasne višekratne mitraljeske i artiljerijske neprijateljske vatre. Dešavalo se da konji, poplašeni i uznemireni neprijateljskom vatrom sa obale i iz vazduha probiju ogradu skele i povuku sa sobom u ledene talase Dunava i svoje

konjovoce. Trebalo je uložiti maksimalne napore da se održi disciplina u prevoženju, da borci i rukovodioci sačuvaju prisebnost duha.

*
**

Nešto drugačija i povoljnija situacija bila je u tom trenutku na apatinskom pravcu. Povoljnija samo utoliko što su se na zauzete mostobrane 360. i 109. streljačkog puka 74. sovjetske divizije relativno lakše mogli prebaciti naredni talasi pešadije, posebno artiljerije. Već po prelasku matice Dunava nastajale su prave muke. I ne samo za artiljerce. Pored sve svoje opreme i naoružanja, pešadini su morali bukvalno na svojim ledima i rukama da prenose topove i minobacače. „Damba” je odatle bila još daleko, a blato i mulj do nje nepregledni i gotovo nepremostivi.

Da bi zaobišao novu borbenu prepreku, rukavac Starog Dunava, i pronašao neki izlaz iz ovog blatišta, pukovnik Sičev, komandant 74. streljačke divizije, odlučio se za još jedan mostobran osam kilometara severnije od Apatina i zapadno od sela Kupusine. Ovde su se pošumljeno blatište i razučena obala, prepuna kanala i rukavaca, nalazili istočno od glavnog protoka i korita reke, a „damba” i glavni odbrambeni položaji neprijatelja bili su na svega 200—300 metara od desne obale. Tu se nalazilo i jedino pristanište sa prohodnim i suvim prilazom Dunavu — parobrodsko stanica Kazuk. Do nje je dopirao krak uskotračne železničke pruge koji je od pustare Ciprašat pravio oštar zaokret i upravno izbijao na Dunav. Bio je to gotovo jedini najkraći i koliko-toliko pogodan pravac za udarac u bok i izbijanje u pozadinu neprijateljske odbrane kod Batine i na Belomanastirskoj gredi. Doduše, i na tom pravcu je trebalo savladati još nekoliko manjih vodenih prepreka, među kojima rukavac Paspliv i Mali Dunav, ali je taj pravac omogućavao bolji razvoj i manevar većih snaga. Trebalo je samo zauzeti „dambu” i pustaru Ciprašat.

Međutim, to isto je znao i tako je, verovatno, reznovao i neprijatelj. Zato se ovde i najbolje utvrdio i poseo svaki metar nasipa, svako uzvišenje, postojeći,

veštački ili novoizgrađeni, objekat. Iza „dambe” i duž nasipa uskotračne šumske železnice dovukao je i ukopao topove, samohotke, višecevne top-flakove, minobacače i mnogobrojna mitraljeska gnezda. Na tom sektoru fronta nalazilo se takozvano „težište odbrane” sa protivtenkovskim čvorom i vatrom organizovanom po dubini. To je, dakle, bio prirodno najlakši i najkraći pravac koji je vodio u „srce” neprijateljske odbrane, ali istovremeno i najteži zadatak za snage koje su ga napadale.

Taj zadatak, kao što ćemo videti, dobiće 8. vojvodanska udarna brigada i delovi 236. sovjetske divizije.

Ocenjujući, verovatno, da sa jednim preostalim dotle neangažovanim pukom neće ovladati tako jakim i utvrđenim odsekom neprijateljske odbrane, pukovnik Sičev se i ovoga puta odlučio na zaobilazni manevar. Osnovne snage 78. streljačkog, „beogradskog” puka¹ usmerio je preko Velikog i Malog Kazuka da bi zaobišli parobrodsku stanicu Kazuk i najutvrdeniji deo nasipa i uskotračne železničke pruge sa severa i severoistoka. Na tom pravcu nalazila se pustara Monjoroš, takođe utvrđena otporna tačka neprijatelja. A tu je bila opet i „damba”. Pre toga je trebalo preći ne samo Dunav nego i njegove rukavce i oko 6 km pošumljenih baruština Velikog i Malog Kazuka. Nešto slično kao i sa mostobranima 360. i 109. streljačkog puka.

Pošto je primio naredenje za forsiranje, komandant 78. streljačkog puka, pukovnik Levašev, odredio je 1. i 2. bataljon za dejstvo preko Velikog Kazuka i severnog dela Malog Kazuka, dok je svoj 3. bataljon uputio pravo na parobrodsku stanicu Kazuk. Moglo bi se pretpostaviti da je zadatak ovog bataljona bio više da vezuje neprijateljske snage na težištu njegove odbrane i omogućiti glavnini puka da izmanevriše utvrđeni sektor sa severa. Teško je, naime pretpostaviti da se ovakvim rasporedom i grupisanjem snaga 78. puka mogao zauzeti utvrđeni nasip kod parobrodске stanice Kazuk. Zaključak koji sledi iz ovakvog rezonovanja jeste: da su i pukovnik Sičev i potpukovnik Levašev želeli da po

---

¹ Naziv „beogradski”, odnosno „beogradska” nosila je i cela 74. streljačka divizija i svi njeni pukovi, kao priznanje za uspešne borbe za oslobođenje Beograda.

cenu većeg fizičkog naprezanja, ali sa manje žrtava izvrše postavljeni zadatak. To je staro i osnovno ratno pravilo i cilj svakog komandanta. Međutim, dalji tok događaja i razvoj situacije na apatinskom pravcu napraviće izuzetak od pomenutog pravila. U operativnom izveštaju 75. streljačkog korpusa stoji, doduše, zapisano da je 74. divizija do 12. novembra zauzela mostobran dubine 7 km i širine 12 km. Svako ko pročita ovaj izveštaj, biće zadivljen uspehom 74. streljačke divizije, koja je za svega nekoliko dana otela od neprijatelja tako velik komad zemlje na suprotnoj obali Dunava i stvorila mostobran operativnog karaktera i razmera. No svako će morati da se zapita je li to mostobran takvog karaktera, kad je našim snagama trebalo još punih 10 dana da se dokopaju „prave suprotne obale“ i probiju prvu i glavnu odbrambenu liniju neprijatelja, tzv. „dambu“?!

Istoričari moraju reći istinu. Ona se u ovom slučaju svodi na činjenicu da je 74. streljačka divizija ostala 15 dana „zaglibljena“ u blatu Kazuka, Menteša, Ludaša i Sarvaš Grede i da je pravo uspostavljanje mostobrana na apatinskom pravcu ostvareno tek uvođenjem u borbu drugog ešelona 75. streljačkog korpusa, 236. sovjetske divizije i 8. vojvodanske brigade. To nikako ne umanjuje uspehe, žrtve ili nadljudske napore koje su u toku tih 15 dana, pa i kasnije, ispoljili borci i rukovodioci 74. divizije. Naprotiv! Sledećih nekoliko primera biće dovoljno da ilustruje kakav su masovni i pojedinačni heroizam pokazali pripadnici 74. streljačke „beogradske“ divizije. Po našem mišljenju, čak mnogo veći nego u beogradskoj operaciji, pa i u mnogim drugim pre beogradske.

Noću 11/12. novembra, na malim ribarskim čamcima otisnulo se prema matici reke dvadesetak boraca, dobrovoljaca 78. streljačkog puka. Bio je to prednji odred 3. bataljona, na čelu sa zamenikom komandanta Ivanom Trofimovičem Grišinom. Iako vrlo mlad, Grišin je bio veoma iskusan, hrabar i u celoj diviziji popularan i omiljen oficir.

Prešli su već polovinu reke kada je sa utvrđene obale u blizini parobrodske stanice Kazuk ispaljena svetleća raketa. Obazrivi neprijateljski vojnici nisu dozvolili da budu iznenađeni kao prethodnih noći. Iz ra-

nije pripremljenog oružja za noćno dejstvo otvorena je jaka minobacačka i streljačka vatra. Hladnokrvni Grišin nije mogao a da se i ovoga puta ne našali na račun brzopletih Nemaca:

— Nervozni su i zaplašeni! Pucaju pre vremena!

— Brže, momci!... Nalegni jače!... — dovikivao je Grišin svojim vojnicima i sam se prihvatio vesla.

Pod kišom kuršuma Grišinovi borci su pristali uz obalu i pravo iz čamaca uskočili u nemačke rovove, očistili ih od zbunjenih fašista i utvrdili se u njima. Nemci su se brzo uverili da je u pitanju veoma mali odred pa su požurili da ih što pre likvidiraju. Svesni svoje neuporedive brojne i tehničke premoći, oni su iskakali iz obližnjih rovova i pošli da ih žive pohvataju. Trčali su ne saginjući se i pucali iz automata.

— Predajte se, Rusi!... Nema vam spasa! Naši ste živi ili mrtvi!

Grišin je na to odgovorio sasređenom vatrom i br-zom paljbom.

Odbijen je i drugi juriš Nemaca. Ostala ih je jedva polovina, i to ranjenih. Grišin je takode bio teško ranjen. Na brzinu su previli rane, promenili doboše i re-denike i plegli ponovo po grudobranu. Nemci su počeli i treći, najjači protivnapad i sa pridošlom rezervom. Ovoga puta bili su obazriviji i protivnapad se odužio. Grišinu i njegovim borcima je ponestalo municije. Nemci su već stigli na čvadesetak metara, kada je Grišin izrekao svoju poslednju i jedva čujnu komandu:

— Drugovi, bombe!...

U tom trenutku iza njihovih leđa začulo se snažno i otegnuto, rusko „Uraaaa!...” Bili su to tek iskrcani borci 5. čete istog bataljona, jedinice potpukovnika Le-vaševa. Sa svojim komandiro, poručnikom Ivanom Sergejevičem Altuhovim, borci ove čete preskakali su zauzetu Grišinovu tranšēju i pošli u susret neprijatelj-skom streljačkom stroju. Borbom prsa u prsa i, pre svega, srčanošću i hrabrošću odbili su juriš brojnijeg neprijatelja... I ne samo taj... Punih deset dana izdr-žali su borci 5. čete na ovom malom komadiću zemlje kod parobrodske stanice. I sačuvali taj mostobran. Sa njega su kasnije, prema 300 metara udaljenoj „dambi”, pošli i bataljoni 8. vojvođanske brigadc.

DRAMATIČAN PRELAZ BATALJONA 12. VOJVODANSKE BRIGADE

Prvi dan borbe na batinskom mostobranu bližio se kraju. Neprijatelj kao da još nije bio svestan ozbiljnosti situacije nastale iskrcavanjem naših prednjih delova u istočnom delu sela. Po jačini naše vatre, a posebno artiljerije sa leve obale Dunava, i po njenoj usmerenosti, on je, verovatno, ocenio da je glavno mesto prelaska severno od sela. Tamo je uočena i glavna koncentracija 233. sovjetske divizije i najveći broj plovni inženjerskih sredstava, koji bi se, koristeći Bezimenu adu kao masku, iznenada pojavljivali iz rukavca Zimovnik.

Ogorčene borbe u okuci Dunava i Šarkanj-Dunava u toku protekle noći i uporna nastojanja bataljona 703. streljačkog puka da se u toku dana dohvate grebena Belomanastirske grede, verovatno su naveli neprijatelja na zaključak da se ovuda nanosi i glavni udar sovjetskih snaga, te da je njihov glavni cilj da ovladaju grebenom obuhvatom sa severa i severozapada, što, naravno, nije bilo daleko od istine. U tom slučaju, sledio je dalji zaključak da je naše iskrcavanje u samoj Batini, u stvari, samo jača demonstracija ili, u najboljem slučaju, samo pomoćno mesto prelaska, čiji je glavni cilj razbijanje njihovih posadnih snaga u Batini, kako bi ih obuhvatom sa severa i preko Belomanastirske grede nabacili u Dunav. Realna mogućnost opkoljavanja i odsecanja njihovih snaga u selu i još nejasna situacija na ostalim sektorima i mogućim mestima prelaska, a posebno na apatinskom i mohačkom pravcu, gde je takođe uočena jaka koncentracija i manevar sovjetskih i naših snaga, doveli su neprijatelja u dilemu da li da angažuje svoje glavne i operativne rezerve, pre svega, glavninu 31. SS nemačke i 4. pešadijske mađarske divizije, koncentrisane u širem rejonu Pečuja i Belog Manastira.

Sve je to, može se pretpostaviti, uticalo da je neprijatelj propustio prvi i pravi momenat za likvidaciju tek stvorenog i još nedovoljno učvršćenog mostobrana. Međutim, docnije ćemo videti da sovjetska komanda kao da u tom trenutku nije bila dovoljno svesna efekta koji

je postigla, bar u taktičkom smislu, iznenadnim stvaranjem mostobrana u Batini. Umesto da iskoristi zbuđenost neprijatelja u toku prvog dana forsiranja i da na mostobran prebaci glavninu svojih prvih ešelona, a pre svega protivtenkovsku artiljeriju i minobacače, prebacivanje je tih prvih dana bilo vrlo sporo i nedovoljno organizovano. Sovjetska posleratna istoriografija nastoji da ovaj propust opravda nedostatkom plovnih sredstava, što je, naravno, istina, ali to ipak nije pravo i ubedljivo objašnjenje. To nije dovoljan odgovor, na primer, na pitanje zašto je na jedan korpusni mostobran, koji je, po sovjetskim izvorima, do kraja 12. novembra iznosio tri i po kilometra po frontu i tri kilometra po dubini, prebačeno samo 31 protivtenkovsko oruđe i minobacači 703. streljačkog puka, dok je, istovremeno, na apatinski mostobran za ta dva dana i prve dve noći prebačeno dva i po puta više. Situacija na mostobranima već prvog dana borbe nalagala je upravo obrnutu srazmeru.¹

Ostavimo sada po strani naša razmišljanja i ocene i pogledajmo kako je protekla druga noć forsiranja na batinskom mostobranu.

Prema operativnom dnevniku štaba 51. vojvodanske divizije, 11. novembra u 16 časova na mostobran „naspram samog sela Batine” prebačen je 4. bataljon 12. vojvodanske brigade. Prebacivanje je izvršeno pod jakom neprijateljskom vatrom sa zemlje i iz vazduha. Uspostavljanje mostobrana uspeva u potpunosti. Batina je u najkraćem vremenu očišćena od neprijatelja, koji odstupa prema Popovcu i Kneževcu — kaže se u ovom kratkom operativnom izveštaju. O vremenu, mestu i načinu prebacivanja 1. bataljona, kao i ostalih bataljona iste brigade, nema ovde ni pomena. Kaže se jedino da su u toku noći 11/12. novembra na mostobran prebačena tri bataljona 12. brigade, da je neprijatelj potisnut i da se napreduje prema Zmajevcu sve do podne 12. novembra, kada je neprijatelj, uz podršku tenkova i 20 aviona, preuzeo energičan protivnapad i potisnuo naše jedinice na zapadnu ivicu Batine.

---

¹ Vidi, Šarohin, *Put k Balatonu*, Moskva, 1966, str. 29.

Uvidom u ostalu dokumentaciju i rekonstrukcijom događaja na osnovu naših, sovjetskih i neprijateljskih izvora i na osnovu sećanja preživelih boraca 12. vojvodanske brigade, situacija na batinskom mostobranu prva dva dana nije bila tako jednostavna kao što stoji u operativnom dnevniku 51. divizije. Naročito kada je reč o kritičnom 12. novembru i noći između 12/13. novembra. Na konačno „čišćenje” i oslobodenje Batine čekaće se sve do 16/17. novembra, posle pada železničke stanice i kote 169.

Prebacivanje 4. bataljona 12. vojvodanske brigade počelo je zaista u 16 časova 11. novembra i trajalo sve do večeri istog dana. Vreme je bilo lepo, a vidljivost odlična. Neprijatelj je to iskoristio pa je minobacačkom i jakom mitraljeskom vatrom pokušao da spreči njihovo iskrcavanje. Skela sa motornim brodićem bila je već bliže suprotnoj obali kada se iznad Dunava pojavila eskadrila nemačkih aviona i odmah počela bombardovanje i mitraljiranje. Na sreću, osim nekoliko ranjenih boraca, bataljon nije imao većih gubitaka. Pravo sa pristaništa čete su uvođene u borbu u južnom delu sela i na levom krilu prednjeg odreda i Slavkove čete dobrovoljaca, koja, tek što je odbila neprijateljski protivnapad potpomognut samohotkama u glavnoj ulici Batine.

Oslonjen levim krilom na Dunav, a desnim na glavnu ulicu Batine, bataljon je na početku imao užu a zatim sve širi front okrenut u pravcu železničke stanice i jugozapadne grupe kuća u selu.

U 21 čas, pod nešto povoljnijim uslovima i pod okriljem noći, izvršeno je prebacivanje i 1. bataljona 12. vojvodanske brigade. I on je prešao bez većih gubitaka i odmah sa desantne skele uveden u borbu. Bataljon je smenio sa položaja već iscrpeni i gotovo prepolovljeni prednji odred. On je preuzeo centralni deo fronta između 4. bataljona na levom krilu i delova 3. bataljona 572. sovjetskog streljačkog puka, pod komandom poručnika Knjažina. Knjažinov bataljon nalazio se u severozapadnom delu sela, okrenut prema isturenom grebenu Belomanastirske grede, i nastojao je da uspostavi vezu sa delovima 703. streljačkog puka koji su napadali severno od Batine.

Obeshrabren velikim gubicima u toku prethodnog dana, a posebno neuspelim protivnapadom duž glavne ulice i pojavom naših svežih snaga na mostobranu, neprijatelj je napuštao kuću za kućom, ulicu za ulicom i povlačio se prema grebenu Belomanastirske grede, željezničke stanice i raskrsnice (koti 153).

Naročito je velika panika i ravnodušnost prema daljoj borbi zahvatila pripadnike mađarskih graničnih jedinica, koji su se izmešali sa izbeglim narodom u seoskim podrumima ili preoblačili u civilna odela. To je donekle usporilo napredovanje naših bataljona, pa se gonjenje razbijenog neprijatelja i likvidiranje preostalih grupa i tačaka otpora produžilo sve do jutra.

U zoru, 12. novembra, na batinski mostobran počelo je prebacivanje i 2. bataljona 12. vojvodanske brigade u mnogo složenijim uslovima. Jedna okolnost umalo što nije dovela do dramatičnog obrta i većih gubitaka. U želji da svojim prebačenim delovima što pre upute popunu municije, preostale bataljonske i pukovske minobacače i prateću artiljeriju, sovjetski komandanti 703. i 572. streljačkog puka su svakom narednom talasu dodavali i deo ovih jedinica. Tako se desilo da je sa 2. bataljonom u istom talasu i na pripojenoj skeli ukracana municijska komora i nekoliko protivtenkovskih oruđa 572. puka. U trenutku kada su se skele sa brodićem nalazile na sredini reke, pojavili su se neprijateljski bombarderi. Odmah su prešli u obrušavajući let.

— Svoji, svoji! ... — povikali su sovjetski oficiri sa poslednje skele. Očigledno su želeli da sačuvaju prisebnost duha i da spreče prve znake panike. Na pretrpanim skelama to bi značilo pravu katastrofu. Međutim, kada su se unaokolo ukazali mnogobrojni vodeni stubovi i kada su „svoji” počeli istresati smrtonosne tovare na bespomoćni konvoj, na skelama je nastalo komešanje. Uznemireni konji nastojali su da se oslobode svojih tovara i čuvara. Nekoliko uspaničenih boraca poskakalo je preko ograde i ubrzo nestalo sa uzburkane površine vode.

— Niko da nije mrdnuo sa svoga mesta! ... Ko pokuša da iskoči bez komande, pucajte na njega ... — začuo se odlučan glas komandanta 2. bataljona Petra Grubića Stojana.

Ova energična intervencija i ponovljena pretnja komandira četa imala je efekta. Borci su se malo primirili. Konji su i dalje drhtali posle svake nove eksplozije avionske bombe i bespomoćno frktali, izbacujući krvavu penu niz prekomerno zategnute dizgine. Obala je još bila daleko, a ljudi stešnjeni kao sardine. „Štuke” su i dalje besno zavijale svojim sirenama i bacale nove tovare bombi. Pravo je čudo što još nisu pogodili ovako velik i gotovo nepokretan cilj. Jedan čamac sa devet boraca 1. čete bespomoćno se vrteo oko skele. Tri borca su poginula i dva teško ranjena. Preostali su kapama i delovima opreme pokušavali da izbace vodu i zapuše rupe na izbušenom koritu čamca.

U trenutku kada su se skele nalazile na sredini reke, komadić avionske bombe prekinuo je čeličnu sajlju. Osloboden svog prevelikog tereta, brodić je naglo odskočio u stranu, a skele su brže zaplovile maticom reke. Hitale su da svoj nezaštićeni tovar izlože bočnoj mitraljeskoj vatri neprijateljske posade kod železničke stanice i susedne ade. Još im je samo to nedostajalo.

Krajnjim naprezanjem i posle nekoliko uzaludnih pokušaja i kruženja oko skela, posada brodića, predvođena prisebnim Đurom Decom i Matijom Galićem, uspeva da ponovo prikači skele i povuče ih ka suprotnoj obali. Tada su opet naišli avioni i nastavili bombardovanje i mitraljiranje.

Teško je opisati ove dramatične časove prebacivanja 2. bataljona. Svakom preživlom borcu oni su ostali u sećanju kao najduži i najteži trenuci u životu. Sekunde su izgledale kao sati, a minute kao čitava večnost. Borci su bili potpuno mirni. Videli su da nema drugog izlaza. Jedna smrt im ne gine. Bilo im je svejedno da li će poginuti od avionske bombe, od neprijateljskog mitraljeza sa obale ili će se utopiti u ledenim talasima Dunava. Jer malo je ko znao plivati. A i da je znao, kakva vajda od toga. Videli su i one najbolje plivače što su poskakali u vodu, kako su brzo nestali u njenim hladnim dubinama. Pribili su se još čvršće jedan uz drugoga. Čvrstim stiskom ruke i nemim pogledom opraštali su se među sobom. Tražili su očima svoje najbolje drugove, komšije, zemljake.

Uvek veseli i nasmejani Boženko iz Starčeva, komesar jedne čete, nije ništa govorio svojim borcima. Sa mašinkom preko grudi sedeo je u jednom uglu na koferu svoje harmonike. Od nje se nije nikada odvajao. Zapevao je setnu rusku romansu. Opraštao se od svoje mlade žene koju je toliko voleo. Oženio se pred odlazak u partizane. Njegovu pesmu su prihvatili i ostali. Zapevali su zatim rusku borbenu koračnicu, oktobarsku. Nisu ni primetili da i Rusi na drugoj skeli pevaju s njima... I da su već bili na drugoj obali... Jedan borac je iskočio i tek tada su videli da se skela nasukala na plićak. Avionske bombe su pravile nove levkove, ali sada od zemlje i opeke... Jedan preko drugog poskakali su na obalu i uleteli u prve kuće i podrumne. Još nisu verovali da su preživeli ovaj pakao. Nisu imali vremena ni za razmišljanje. Komandiri su ih povelili pravo na položaje, preko centra, udesno od 1. bataljona, prema brdu.

Sa preostalim delovima 2. bataljona na desnu obalu Dunava prebacili su se komandant i komesar 12. vojvodanske brigade, Dušan Doronjski Jocika i Milan Basta. Tamo je već bio zamenik komandanta Cveta Veličković i glavnina brigade. Od članova štaba brigade, sa 3. i 5. bataljonom i pozadinskim delovima na levoj obali, ostali su zamenik komesara Nikola Kmezić i načelnik štaba Mića Mihić. Oni su imali zadatak da ubrzaju prebacivanje preostalih pešadijskih delova, brigadne artiljerije i municije.

Komandant brigade naredio je svojim bataljonima da produže napad i očiste selo od preostalih neprijateljskih grupa i da zatim preuzmu gonjenje neprijatelja u pravcu Zmajevca. Sa 1. bataljonom, koji se nalazio na centralnom delu mostobrana, Jocika je uputio Cvetu Veličkovića, svog zamenika, koji je nastojao da se što pre izade iz zapaljene Batine i preuzme gonjenje „razbijenog neprijatelja”. Komesar brigade Milan Basta preuzeo je obavezu da formira komandno mesto štaba brigade, da se pobrine o evakuaciji ranjenika i organizuje sadejstvo sa ruskim štabovima i jedinicama. Jocika se uputio Stojanu, u štab 2. bataljona. Njega je trebalo što pre uvesti u borbu i, dejstvujući prema koti 169, ovladati grebenom Belomanastirske grede i spojiti se sa

bataljonima 703. sovjetskog puka na suprotnoj strani grebena. Znao je dobro da bez čvrstog sadejstva i neposredne veze sa svojim desnim susedom neće tako brzo ovladati najvažnijom tačkom neprijateljske odbrane — kotom 169.

*
**

U toku noći, do 6 časova ujutro, bataljoni 12. vojvodanske brigade završili su čišćenje Batine od preostalih neprijateljskih grupa. Prvi bataljon je izbio na zapadnu ivicu sela i nastavio da pretresa vinarske podume i vinogradarske kolibe neposredno iznad sela. Tu je zarobio osam neprijateljskih vojnika i nešto opreme. Pošto se neprijatelj povlačio prema grebenu Belomanastirske grede, 1. bataljon bio je okrenut u tom pravcu. Njegova levokrilna četa izbila je na okuku puta prema Zmajevcu a desnokrilna jugozapadno od seoske crkve i sredine sela. Nekoliko uzastopnih pokušaja da se pod okriljem noći dohvati i grebena Belomanastirske grede ostalo je bez uspeha. Sa kote 169 i utvrđenih položaja južno od nje dočekala ih je snažna mitraljeska i minobacačka vatra. Tamo su bile ukopane i nemačke samohotke.

Četvrti bataljon je za to vreme očistio južni deo sela, ali je u rejonu železničke stanice i poprečnog nasipa, koji spaja stanicu sa jugozapadnom grupom kuća, naišao na dobro utvrđenog neprijatelja. Komandant bataljona Radivoje Đurić Katovski pokušao je da zaobide železničku stanicu sa istoka, koristeći se zaklonom koji mu je pružao nasip železničke pruge i desna obala Dunava. Neprijatelj ga je pustio da ude u ovaj uski pojas a zatim ga je žestokom vatrom sa nasipa prikovao uz obalu Dunava. Jutro je zateklo gotovo polovinu njegovog bataljona u ovom uskom vatrenom džaku odsečenu od ostalih delova bataljona i izloženu ubitačnoj vatri sa neprijateljskih položaja. Brisani prostor i jaka mitraljeska vatra iz utvrđene železničke stanice onemogućili su Katovskom bilo kakav manevar i vezu sa 1. i 2. četom njegovog bataljona. Ostao je sa Nedeljkom, komandiro 3. čete i polovinom boraca 4. čete gotovo bespomoćan da bilo šta preduzme. Nije ni znao da su mu i desnokrilne čete bile „prikovane” jakom i unakrsnom

vatrom sa utvrđene železničke stanice, poprečnog nasipa i jugozapadne grupe kuća na putu prema Zmajevcu. Jedini spoj i vezu sa 1. bataljonom imala je njegova desnokrilna četa preko posade sovjetskog protivkolca i dve protivtenkovske puške, koje su još sinoć zatekli u glavnoj ulici, stotinak metara od okuke puta. Jedan sovjetski oficir (verovatno poručnik Knjažin) savetovao mu je još na pristaništu da očisti samo južni deo sela i da se tu dobro ukopa i poveže sa njihovim protivtenkovskim orudima. Katovski je, međutim, imao narednje svoga komandanta da „goni razbijenog neprijatelja” i, ne razmišljajući mnogo o mogućim posledicama i stvarnoj situaciji, doveo je sebe i svoj bataljon u nezavidnu poziciju. U tom trenutku imao je još vremena da svoj bataljon nekako izvuče na povoljniji položaj i tu se pripremi za odbranu. Međutim, nadao se da će neprijatelj, čim oseti da su mu naše snage zaobišle levo krilo i zauzele „brdo”, gde se, po njegovom mišljenju, već nalazio 1. bataljon, a sada je upućen i Drugi, morati i sam napustiti položaje ispred njegovog bataljona i železničku stanicu.

Ostalo mu je, dakle, da sačeka dalji razvoj događaja na ostalim sektorima fronta, a on će, kako ćemo kasnije videti, biti krajnje nepovoljan po njegov bataljon. Ipak, dužnost i opreznost su mu nalagali da učini sve što je u njegovoj moći i da se, pre svega, obavesti o situaciji na ostalim sektorima i zatraži instrukcije od svog štaba.

Njegovo iskustvo komandanta Belocrkvanskog odreda, nije mu mnogo koristilo. Jer ovo je bio sasvim drugi način ratovanja. Pokušao je, doduše, da uspostavi vezu sa štabom brigade, ali se od jutros ni jedan kurir nije uspeo probiti preko brisanog prostora i železničkog nasipa. Da su bar Leo, komesar bataljona, i Bire, njegov zamenik, ovde sa desnokrilnim četama, bilo bi mu lakše. Ovako, ostao je sam sa Nedeljkovom četom, sa svojim mislima i pretpostavkama.

*
**

Na prvi ozbiljniji neprijateljski protivnapad nije se dugo čekalo. Štabu 68. nemačkog armijskog korpusa i njegovom komandantu generalu Felmiju pripada, po

svoj prilici, priznanje da su prvi od svih nemačkih viših i nižih štabova shvatili značaj i ozbiljnost situacije koja im je zapretila od tek stvorenog „boljševičkog mostobrana” kod malog baranjskog sela Batine. Jučerašnja dilema oko „glavnog” i „pomoćnog” ili „lažnog” mesta i odseka prelaza čini se da je otpala, čim su od svojih potčinjenih komandi saznali za nova prebacivanja naših bataljona. Od svojih obaveštajnih organa, ostavljenih u našoj pozadini, saznali su o kretanju i koncentraciji krupnijih sovjetskih i naših jedinica duž komunikacije Sombor—Bezdan i Bezdan—Batina. To su potvrdila i jučerašnja izviđanja iz vazduha. Više se nije smelo čekati.

Još u toku noći naređeno je štabu 31. SS pancergrenadir divizije da svoje brzo pokretne rezerve uputi u rejon kote 205 i preduzme likvidaciju mostobrana kod Batine. Slično naređenje je upućeno i komandi Brandenburškog puka i 92. motomehanizovane brigade, s tim da se njihove motomehanizovane rezerve stave na raspolaganje komandantu 31. SS divizije, generalu Bertholdu.

Od komande 2. oklopne armije i Komande Jugostoka zatražena je intervencija padobranaca, odnosno vazduhoplovnih snaga. Obećano im je sadejstvo i stalna podrška 20 borbenih aviona tipa „štuka” i „junkersa”. (Za upotrebu padobranaca bila je potrebna specijalna dozvola Nemačke vrhovne komande OKW.) Sve ove snage trebalo je objediniti, prikupiti i organizovati njihovo sadejstvo. Nije se smelo čekati na prikupljanje svih onih rezervi, pa je odlučeno da se one uvedu počesno, onako kako pristizu.

Za prvi protivnapad, koji je počeo 12. novembra u 9 časova, komandant 31. SS divizije prikupio je oko tri bataljona pešadije, četnu lakih mađarskih tenkova i nekoliko samohotki. Prethodno je izvršio desetominutnu artiljerijsku i avionsku pripremu. Na tek zauzetu Batinu sručilo se toga puta desetak tona avionskih bombi. Odmah posle bombardovanja krenula je pešadija uz podršku tenkova. Glavni udar pešadijom Nemci su izveli sa grebena Belomanastirske grede a tenkovima duž komunikacije Batina—Zmajevac, znači na sektor odbrane 1. bataljona 12. vojvodanske brigade. Istovreme-

no, upućen je još jedan bataljon iz 31. SS divizije da udari u bok 703. streljačkog puka, pravcem Draž—reka Karašica.

Smeštene po kućama, podrumima i zauzetim neprijateljskim rovovima, naše jedinice nisu pretrpele veće gubitke od neprijateljske avijacije i artiljerijske pripreme. Nemci su smatrali, verovatno, da je njihova artiljerija, naročito avijacija, posle čijih naleta su ostale razrušene i zapaljene kuće, završila glavni deo posla. Zato su sa svojih položaja i grebena Belomanastirske grede pošli u gustim redovima, ne sačekavši ni da im tenkovi izbiju na okuku puta. Nisu našli za shodno da zalegnu ni na poslednjoj vatrenoj liniji, odakle je, po propisima njihove ratne škole, trebalo izvršiti poslednju pripremu juriša.

Jutro je već prilično poodmaklo. Nebo se potpuno izvedrilo i vidljivost je bila odlična. Kroz ogolele vinograde na blagim padinama Belomanastirske grede, istočno od „Piramide“ (kote 169), borci 1. bataljona jasno su uočavali svaki detalj u njihovim zbijenim redovima: isturene puške sa isukanim bajonetima, telećake na leđima, puškomitraljeze na ramenima . . .

— Ne pucaj bez moje komande! . . . Pusti ih što bliže! — čuo se glas korpulentnog Božidara Simanovića Babe, komandanta 1. bataljona. Stajao je leđima oslonjen na jedno baštensko drvo, miran i staložen, sa kicoški nakrivljenom kapom i novim ruskim automatom u rukama.

Za kratko vreme, koliko se nalazio u 12. vojvodanskoj brigadi, borci su dobro upoznali i zavoleli ovog prostodušnog i vedrog Sremca iz Molovina, sa „štućovanim“ brkovima i kovrdžavim uvojcima. Uvek je nosio čistu uniformu, dobro utegnutu lakovanim remenima i opasačem. Na nogama je imao nove oficirske čizme, zaplenjene u borbama pod Avalom sa 1. brdskom nemačkom divizijom. Bio je neobično hrabar. Ponekad je u tome preterivao. Smatrao je da komandanti moraju uvek biti u stroju, u prvim borbenim redovima i prvi povesti borce na juriš. Takvi su bili i njegovi komandiri i komesari četa Bata Laćarac, Ljiljak, Brkić, Svilokos . . .

Nemci su i dalje išli ne pucajući i ne zaustavljajući se. Sada sve brže, jer je i padina bila strmija. Samo su

puškomitraljeski poskidali „šarce” sa ramena i prebacili ih na ruke, za gađanje iz stojećeg stava. Spremali su se za juriš.

Baba je i dalje ćutao. Čekao je da mu dođu na dommet automata. Znao je da u bataljonu ima više od 70 novih, ruskih, sa punim dobošima, koji su noćas jedva koji metak iskoristili. Ovakvu priliku još nije imao, ni on ni njegovi borci. Tu promašaja ne sme biti. Meta je idealna, široka gotovo kilometar i velika, veća nego u normalnim uslovima, jer se Nemci spuštaju odozgo, preko vinograda, bez ikakvog zaklona, tako reći.

Na stotinak metara od položaja 1. bataljona, kao da se neprijatelj pokolebao. Zbunila ga je ova tišina i hladnokrvni neprijatelj pred njim. Nemei su malo zastali, a onda su začuli zviždaljke svojih oficira, koji su išli iza stroja i mahali pištoljima.

Čim je neprijateljski streljački stroj prešao na juriš, Baba je podigao automat i pustio po njemu dugi rafal.

— Udri fašističke gadove! ... — uzvikivao je Celer, zamenik komesara. On kao da se tek toga trenutka probudio iz nekog transa i ukočenosti. Nije ni osetio kad je i kako ispraznio doboš svoga automata.

Bila je to kratkotrajna i porazna borba za vojvodanske Švabe, pripadnike 31. SS pancernogrenadirske divizije.¹ Vinogradi su se zacrnili od njihovih leševa. Od gustog streljačkog stroja nije ostalo gotovo ništa. Preživeli su se dali u panično bekstvo. Usputno su bacali oružje i preteške rance. Ranjenici su bauljali od čokota do čokota i pokušavali da se domognu utvrđene kote 169.

*
**

Na sektoru 2. bataljona, koristeći se pokrivenim zemljištem i uvalom, koja vodi prema crkvi i groblju, neprijatelj je uspeo da se dohvati prvih rovova, ali je

---

¹ Naziv „pancernogrenadirska” divizija našli smo u mađarskoj literaturi i nekoj našoj dokumentaciji (31. SS Freiwilligen Panzer Grenadier Division). Ova divizija imala je u svom sastavu: 78, 79. i 80. puk i 31. artiljerijski puk. Komandant divizije bio je Gerhard Berthold.

u protivnapadu celog bataljona i kratkom borbom prsa u prsa odbijen i nateran u bekstvo.

Na krajnjem levom krilu, komandir 1. čete Bata i njegov politički komesar Ljiljak samoinicijativno su prešli u protivnapad i, takođe, posle stotinak metara naterali nemački streljački stroj u bekstvo. Odjednom su zastali jer se pred njima ukazala kolona neprijateljskih tenkova i nekoliko samohotki. Silazila je usekom prema okuci i spoju sa 4. bataljonom. Zaobilazili su Bata levo krilo i spuštali se prema selu. To se ne sme dozvoliti! Bata je prekinuo protivnapad i vratio četu na polazni položaj, prema drumu.

Bata je taman podigao ostale čete bataljona i pošao za neprijateljem koji se povlačio prema „Piramidi” (koti 169), kad je spazio nemačku oklopnu kolonu i Batinu četu kako se vraća prema selu. Iz utvrđenja sa grebena već je na njega osuta jaka vatra. Nije smeo dozvoliti da se nađe između dve vatre na ovoj čistini i sa tenkovima iza leđa. Zato je i ostalim četama naredio da se povuku na polazne položaje i pripreme za protivtenkovsku odbranu.

Zakašnjenje neprijateljske oklopne kolone od svega desetak minuta bilo je, kao što smo videli, više nego svorzno za njegovu pešadiju. Čim su ugledali ostatke svojih bataljona kako se bezglavo povlače prema utvrđenim položajima na grebenu kose, tenkovi i samohotke su zastali. Sa uzvišenja iznad okuke puta otvorili su jaku mitraljesku i topovsku vatru na delove 1. čete, koja se vraćala na svoje ranije položaje. Topovskim granatama razrušili su i zapalili nekoliko kuća i krenuli oprezno napred. Odněkud su prikupili nešto pešadije, u jačini do jedne čete, koja se sada nije odvajala od tenkova i u skokovima se prebacivala prema okuci. Tu su opet zastali i otvorili jaku vatru. I ponovo krenuli i zastali. Komandir čete Bata u međuvremenu je već prebacio jedan vod na levu stranu puta i povezao se sa desnokrillnom četom 4. bataljona. Tu su se nalazile i posade ruskog protivkolca i dve protivtenkovske puške. Sačekali su neprijateljsku kolonu da uđe u okuku puta i onda otvorili jaku i koncentričnu vatru. Neprijateljska pešadija je zalegla i prihvatila borbu. Čelni tenk je, međutim, polagano krenuo napred. Tada je na njega

otvorena vatra iz protivtenkovskih pušaka i sovjetskog protivkolca. Brzo se okrenuo nazad i pokušao da se sakrije iza okuke. Tu ga je sustigla jedna granata i oštetila mu desnu gusenicu. Priskočila mu je u pomoć posada sledećeg tenka, prikačila ga sajlom i odvukla u zaklon van dometa naših protivtenkovskih pušaka. Lišena podrške svoje pešadije ubrzo zatim povukla se i cela kolona prema raskrsnici. Za njom je krenula i 1. četa i ponovo posela dostignute položaje.

NA GREBENU BELOMANASTIRSKÉ GREDE

Na desnom krilu situacija je bila nešto drugačija. Tamo kao da je počela borba; čulo se besomučno štek-tanje automatskog oružja i detonacija ručnih bombi.

Pošto je odbio neprijatelja, koji se već uklinio u njegov borbeni poredak, komandant 2. bataljona Petar Grubić Stojan krenuo je sa bataljonom u protivnapad. Želeo je da iskoristi uspeh 1. bataljona i da se, „na leđima” uspaničenog neprijatelja dohvati grebena ispred bataljona.

Blaga i nekoliko stotina metara široka dolina, na koju je jutros posle čišćenja zapadne ivice sela izbio njegov bataljon, pružala je relativno najbolje mogućnosti za izbijanje na greben Belomanastirske grede. Pri njenom suženom vrhu, na malom uzvišenom platou, desetak metara širokom, nalazila se „Piramida”, koju će borci 51. divizije zapamtiti kao „krvavu kotu”. Na njoj su bila najjača neprijateljska utvrđenja sa betonskim kupolama. Odatle je bio i najbolji pregled severnog dela Batine, skelskog pristaništa na Dunavu, sve do Bezdana na suprotnoj obali. U njenom podnožju bio je centar sela sa crkvom, do koje ima oko jedan kilometar vazdušne linije.

Na levoj ivici doline, posmatrano odozdo, sa položaja 2. bataljona, nalazi se seosko groblje, a na desnoj strani su nešto strmije južne padine najisturenijeg dela i zaobljenog završetka Belomanastirske grede. Ova, vo-

ćem i rastinjem prošarana dolina zasađena je najboljim batinskim vinogradima. I, naravno, tu su mnogobrojni vinarski podrumi, vinogradske kuće i kolibe.

Poprečni i usečeni seoski putevi, vododerine i potocići onemogućavali su u to doba godine kretanje tenkova i motomehanizovanih oruđa. Ovladavanje ovom dolinom i isturenim delom Belomanastirske grede ograničavalo je mogućnost upotrebe neprijateljskih oklopnih snaga i tenkova na svega dvadesetak metara, koliko je širok greben. Stoga nije ni čudno što su bataljoni Dvanaeste, a docnije i 7. vojvodanske brigade i 73. gardijske divizije, naročito u prvim danima bitke kada nisu imali podršku svojih oklopnih jedinica, uporno nastojali da se baš ovim pravcem probiju do kote 169 i ovladaju njenim položajima. To je bio glavni cilj i zadatak 2. bataljona 12. vojvodanske, a delimično i Prvog i, docnije, Petog. Međutim, neprijateljska odbrana je baš ovde bila i najjača i najžilavija. Pored mnogobrojnih rovova, tu su svaki usek puta, svaka kuća, svako jače drvo ili betonirana vinogradska ostava za vodu iskorišćeni za odbranu.

Jedina utešna strana ovog ubitačnog prostora bilo je to što ni branilac ni napadač nisu morali da strepe da će biti izgaženi tenkovima. Verovatno je i to bio jedan od razloga što komandant 2. bataljona nije u toku dvodnevne borbe na ovom sektoru obratio veću pažnju na sve češće prodore neprijateljskih oklopnih jedinica u Batinu, čak ni kada su se probile do pristaništa, njemu iza leda.

Postoji još jedan razlog zbog koga je štab 12. vojvodanske brigade, a docnije i štab 7. vojvodanske, uporno nastojao da ovlada baš ovim, očigledno najjače branjenim sektorom fronta. Bilo je to nastojanje da se što pre uspostavi neposredna veza sa delovima 233. sovjetske divizije, koji su se već dva dana ogorčeno borili i u gotovo nemogućim uslovima odolevali neprijateljskim protivnapadima na suprotnoj strani „Piramide” i grebena Belomanastirske grede. Isti cilj imali su i komandanti 703. i 572. sovjetskog streljačkog puka. Međutim, njihov položaj bio je mnogo teži. Pribijeni uz zapadne litice Belomanastirske grede, oni nisu imali manevarskog prostora, pa se i njihova pomoć u našim napadi-

ma svodila uglavnom na podršku vatrom. Jedino je bataljon 572. streljačkog puka, pod komandom poručnika Knjažina, mogao da krene na juriš sa 1. i 2. bataljonom 12. vojvodanske brigade.

U početku je sve išlo dobro, baš kao i u 1. bataljonu. Posle dramatičnog prebacivanja preko Dunava i njegovog srećnog završetka, borci 2. bataljona hitali su da iskoriste ovu priliku i da se naplate za sve ono što su doživeli na skeli.

Knjažinovi vojnici su malo zaostali. Kad su izbili pod greben i njegove okomite litice, ostalo im je manje od stotinu metara. Tu su naglo zastali i potražili najbliže zaklone. Odozgo, sa isturenog dela Belomanastirske grede, na njih su se sručile ručne bombe i kiša metaka.

I desnokrilna 2. četa, kojom je komandovao Boško Aćimović Moša, takođe je zastala, a onda je u skokovima pošla prema jednom povećem bunkeru, odakle su ih zasuli dugi mitraljeski rafali. Jedino su centar i levokrilna, Mamutovićeva četa i dalje jurišali. Otud su se još čuli borbeni pokliči, psovke, dovikivanja, pojedinačni pucnji i kratki rafali automata. U žaru borbe nisu ni primetili usek poprečnog puta i na njegovoj ivici nemačke grudobrane sa cevima uperenim prema njima. Iza useka, na 30 do 50 metara, još jedna linija rovova, takođe posednuta. Primetili su ih tek kad je na njih otvorena jaka i sasređena streljačka vatra. Napred se nije moglo, a vratiti se bilo bi još gore. Mamutović se nije pokolebao ni dvoumio. U trku je otkinuo bombu sa opasača, lupio je o kundak automata i bacio prema nemačkom puškomitraljezu, doviknuvši svojim borcima:

— Juriš, drugovi! Hvatajte ih za guše! — i skočio u rov među zbunjene Švabe.

Slično su postupili i Stevica Ilić, Irižanin, komandir 3. čete, i Nikola Depalo Toša, komesar bataljona, i Brigadir, zamenik komandanta. Jedino je Stojan, komandant bataljona, malo zastao. Ne zbog sebe, jer on je u takvim okršajima uvek prvi jurišao. Pokolebao se zbog ovih mladih i neiskusnih boraca, koji su padali oko njega, a on, kao komandant bataljona, nije predvideo ni ranije uočio ovu neprijateljsku klopku. Sada nije imao više vremena ni za razmišljanje ni za drugačiju

odluku. Zato je i prihvatio Đikanovu inicijativu i našao se među prvima u neprijateljskom rovu. Onako omalen i poguren tukao je iz automata oko sebe sve dok je video i poslednju zelenu uniformu.

Prva neprijateljska tranšėja je zauzeta, doduše, uz osetne gubitke. Ali bili bi i veći da su okrenuli leđa, jer do sela i njihovih polaznih položaja bilo je podaleko. Stojan je to dobro znao, zato je i pokrenuo bataljon odmah na drugu neprijateljsku tranšēju, koja je bila nekoliko metara viša, pa su ih Nemci gadali pravo u glavu čim bi se pojavili iza osvojenog useka. Ova tranšėja bila je povoljnija za odbranu. Sastojala se od uskih rovova i saobraćajnica, punog profila, a nalazila se gotovo nadohvat ruke.

Ovoga puta Stojan je prvi iskočio, zamahnuo automatom i pozvao borce na juriš. Za komandantom su poskakali i ostali, čak i lakši ranjenici, koji nisu uspeli ni rane da previju. Prešao je gotovo polovinu rastojanja, kad je pao teško ranjen, pokošen rafalom puškomitraljeza. Iz njegovog tela lekari su docnije izvadili devet neprijateljskih kuršuma. Bolničarka, koja mu je prva priskočila u pomoć, ostala je takode teško ranjena na brisanom prostoru ispred neprijateljskog rova.

Četa Žike Mamutovića Đikana opet je prva poskakala u rovove i, posle kraćeg gušanja, naterala Nemce da kroz iskopane saobraćajnice pobegnu prema „Piramiđi“. Nije imala ni mnogo gubitaka, jer je morala da savlada manje rastojanje nego 3. četa koja je bila u centru. Đikana je metak pogodio u doboš automata, koji je eksplodirao i ranio ga u ruku. Ipak je ostao na položaju i nastavio da komanduje čim mu je bolničarka previla ranu.

Stevica Ilić, komandir 3. čete, iskusni i odvažni sremski partizan, poginuo je nedaleko od rova, ne dočekavši njegovo zauzimanje. Poginuli su i mnogi drugi iz njegove čete: Ljubica Dimitrijević, delegat voda, i Darinka Krkobaba, bolničarka iz Vladimirovaca, i Pava Kolar iz Izbišta . . .

Komandir 2. čete Boško Aćimović Moša odlučio je da najpre likvidira bunker na ivici grebena, koji se isprečio pred njegovom četom. Ležeći iza živice, dogovarao se sa političkim komesarom Politovskim kako da

to učine. Još kao borac 2. vojvodanske našao se u sličnoj situaciji, pri napadu na Vlasenicu, na Kiku, bez teškoga oružja. Tada je nastradao Ibrin bataljon zbog nekoliko nelikvidiranih bunkera. A bili su već skoro na samom vrhu, kao i ovde.

Naredivši Staparcima, Milostrašiću i Depalovu, da ga štite iz „maksima”, Moša je pripremio bombe s namerom da pode prema bunkeru. Verovao je da će sam to najbolje učiniti. Zaustavio ga je Politovski i zatražio da on pode na bunker. Ni jedan nije hteo da popusti. U međuvremenu do njih je dopuzila Ruža Marković Divna iz Višnjićeva. Rekla im je da komunisti u četi ne odobravaju njihov postupak, jer je to zadatak bombaša i da oni treba da ostanu na svojim mestima. Moša i Politovski su se pogledali; preostalo im je da prihvate odluku sekretara svoje partijske ćelije, prateći pogledom spretne, mačije pokrete mlade Banaćanke, poreklom Lićanke.

Na dvadesetak metara od bunkera Divna je zastala i priljubila se uz zemlju. Nemci su je приметili. Oko nje su zviždali meci.

Moša se u nekoliko skokova našao kod mitraljezaca, iza živice. Zgrabio je jedan DPP-ejac i sastavio mušicu sa otvorom bunkera. To su učinili i Staparci. Nemački mitraljezac je za trenutak zastao. Divni je to bilo dovoljno. U nekoliko skokova našla se pod bunke-rom. Oslonjena leđima na njegov zid, kao devojkica pred bacačem noževa, sačekala je da naši mitraljesci prekinu vatru, udarila bombom o opeku i ubacila je u otvor... I još jednu...

— Uraaa! — prolomio se glas stotinak njenih drugova. Više od radosti što je ona ostala živa nego što je nemački mitraljezac zauvek ućutao. Nisu imali vremena da joj čestitaju. Poleteli su prema grebenu.

Knjažinovi borci su jedva dočekali juriš 2. čete, i za desetak minuta našli se iznad strmih litica isturenog dela Belomanastirske grede, tamo gde se danas nalazi spomenik batinskoj bici.

U kratkoj i oštroj borbi prsa u prsa zauzeto je prvih stotinak metara grebena. Na drugoj strani susreli su se sa već dobro proređenim redovima sovjetskog 703. streljačkog puka. Prvi put, nakon dvodnevni^h ogor-

čenih borbi došlo je do neposrednog kontakta sa delovima 233. divizije koji su napadali Belomanastirsku gredu i Batinu sa severa i severozapada. Za oduševljenje nije bilo vremena. Trebalo je što pre učvrstiti osvojene položaje. Neprijatelj je već pripremao novi, još jači protivnapad. Dole, na raskrsnici, ugledali su ponovo kolonu tenkova. Kretala se prema okuci puta i jugozapadnoj ivici sela.

Udruženim snagama zauzeli su još nekoliko nemačkih rovova na ovoj uskoj visoravni i približili se „Piramiđi“ i koti 169 na svega 200 metara. Dalje se nije moglo bez prateće i protivtenkovske artiljerije. Naišli su na jaku automatsku i minobacačku vatru iz betonskih bunkera sa kote 169. Na greben su prebacili nekoliko protivtenkovskih pušaka i po kolskom putu razbacali desetak protivtenkovskih mina.

Brigadir, koji je posle Stojanovog ranjavanja preuzeo komandovanje bataljonom, naredio je da se Prateća četa bataljona privuče bliže položaju. Njeni minobacači su već dejstvovali sa zapadne ivice sela, podržavajući napad bataljona. Teški mitraljezi su bili podeljeni po četama. Ostao je jedino vod protivkolaca 45/mm i dve protivtenkovske puške. Naređeno im je da se hitno prebace na greben. Pod samim grebenom, u dosta strmom useku puta, protivkolci su se zaglibili. Tu su i ostali, u borbenom poretku desnokrillnog voda 2. čete, koja se u međuvremenu prebacila nešto ulevo i povezala sa 3. i 1. četom.

NEMCI DOVODE USTAŠE I NEDIĆEVCE

Okolo podne ili, tačnije, u 11,30 časova neprijatelj je počeo novi i još žešći protivnapad. Generalu Felmiju se, očigledno, žurilo da ispravi jučerašnju propuštenu priliku i da likvidira batinski mostobran. Ne obazirući se na teške gubitke u prethodnom protivnapadu, Felmi ubacuje u borbu sve što mu je tada bilo na raspolaganju. Pored jednog tek prispelog bataljona 31. SS divizije i postojećih delova mađarskih graničnih bata-

ljona, on ubacuje jedan bataljon ustaša iz Pučko-domobranske pukovnije „Baranja”, sve raspoložive policijske jedinice i jedan puk nedićevaca. Ovi izdajnici srpskog naroda zatekli su se posle oslobođenja Beograda u rejonu Osijeka. Poslušno su izvršili naređenje svojih gospodara da spasavaju „novi evropski poredak”. Nedoštajali su još četnici Draže Mihailovića da garnitura kvislinga bude kompletna.¹

Udarnu pesnicu ovog neprijateljskog protivnapada opet je činio oklopni i motomehanizovani odred, skrpljen od desetak lakih tenkova i nekoliko dvadesettonaca iz madarske brigade. U njega je sada uključena i baterija samohodnih oruda, koja se od juče nalazila u rejonu kote 169.

Neprijatelj je, čini se, ipak nešto naučio iz prethodnih, često neuspelih protivnapada. Ovoga puta nije napadao frontalno, već je nastojao da se uklini u mostobran i razdvoji snage 233. sovjetske divizije i 12. vojvodanske brigade na više delova. Izvodeći glavni udar duž komunikacije i grebenom Belomanastirske grede, pokušao je da obuhvati Batinu sa jugozada i jugoistoka. Zabrinjavao ga je prepodnevni uspeh 2. bataljona 12. vojvodanske brigade i delova 572. streljačkog puka, koji su mu preoteli oko 300 metara grebena, i to onog najisturenijeg dela, odakle je mogao kontrolisati rejone naših iskrcavanja i obe obale, sve do Bezdana. Zato je na taj uski pravac uputio sveži bataljon pešadije, nekoliko tenkova i bateriju samohodnih oruda. Glavninu oklopnog odreda, sa nedićevsko-ustaškim kvislinzima, uputio je duž komunikacije i u pravcu jugoistočnog dela sela, znači na 4. i 1. bataljon 12. vojvodanske brigade.

Napadu je i ovog puta prethodila snažna artiljerijska i avionska priprema. Više od 15 neprijateljskih bombardera bombardovalo je i mitraljiralo pola časa naše položaje u Batini i na tek zauzetom delu Belomanastirske grede. Porušeno je i oštećeno i ono malo preostalih kuća, pojavili su se novi požari. Jedino su mnogi vinar-

---

¹ Jedan četnički odred uništio je i razoružao Somborski partizanski odred u rejonu Bezdana, neposredno uoči batinske bitke, tako da četnici nisu stigli da u njoj učestvuju. (Vid. Milenko Beljanski, *Somborski NOP odred.*)

ski podrumi, ukopani u steni, ostali čitavi. U njih su se povukli preostalo stanovništvo i ranjenici.

Sa nove osmatračnice u blizini crkve, gde su se jutros smestili, Jocika i Basta su uočili da se neprijateljska oklopna kolona sa raskrsnice ponovo kreće prema selu i okuci puta. Od komandanta 1. bataljona dobili su izveštaj da je njegova levokrilna četa izložena jakoj vatri i da neprijateljska pešadija već zaobilazi 1. četu, spuštajući se prema jugozapadnom delu sela. Brigadir iz 2. bataljona izvestio ih je da je na „Piramidu“ stiglo novo pojačanje pešadije, sa nekoliko tenkova. Brigadir je tražio od štaba brigade da ruska artiljerija i „kačuse“ udare po koti 169, odakle su im nemački minobacači nanosili sve veće gubitke. Ovaj zahtev preneo je Jocika preko majora Pastušenka pukovniku Sidorenku, komandantu 233. streljačke divizije, a drugom bataljonu je naredio da po svaku cenu zadrži dostignute položaje na grebenu i odbije neprijateljski napad.

Komandantu 1. bataljona stavljena je na raspolaganje tek prispela Prateća četa 3. bataljona, s tim da je postavi na glavnu ulicu na izlazu iz sela. Tamo je upućena i protivkolska baterija poručnika Košelja iz 572. streljačkog puka. Prebačena je na mostobran sa našim 2. bataljonom. Što se tiče 1. čete, koju su Nemci već počeli zaobilaziti, Babi je naredeno da se njen levokrilni vod povuče u zapadni deo kuća i čvrsto poveže sa artiljerijom poručnika Košelja i Pratećom četom 3. bataljona. Četa je imala zadatak da dejstvuje u bok neprijateljske pešadije, koja se ovoga puta nije odvajala od svojih tenkova.

Jociku i štab brigade najviše je zabrinjavala situacija 4. bataljona. Istrčavši suviše napred, bataljon je ostao prikovan na brisanom prostoru u neposrednoj blizini železničke stanice i poprečnog nasipa. Sa Katovskim, komandantom ovog bataljona, nisu mogli da uspostave vezu celo prepodne. Po neprekidnoj mitraljeskoj i minobacačkoj vatri iz tog pravca ocenili su da Katovski još nije zauzeo železničku stanicu. Desetak preostalih boraca izviđačke čete, sa jednim puškomitraljezom, uspeli su da se probiju do poslednje ulice, gde su naišli na jaku mitraljesku vatru sa poprečnog nasipa. Ostali su

na položaju u poslednjim kućama, levo ispred položaja protivkolca vodnika Aristova iz 321. ruskog protivtenkovskog diviziona.

Nakon polučasovnog bombardovanja neprijateljski avioni su još neko vreme nadletali razrušeno selo, mitraljirali obale Dunava i izgubili se iza Belomanastirske grede. Posle kratkotrajnog zatišja borci 12. brigade čuli su huku motora i škripu gusenica iz pravca raskrsnice i Zmajevca. Osećali su da će neprijatelj ovoga puta učiniti sve da bi ih bacio u Dunav. Pripremali su se da mu to ne dozvole i da što skuplje prodaju svoje živote.

— ... Četiri, pet, šest ... Devet, deset ... — brojali su borci 1. čete neprijateljske tenkove, koji su zamicali iza okuke na ulazu u selo. Bili su mirni. Znali su da neprijateljski tenkovi mogu i moraju proći samo drumom i glavnom ulicom. A tamo su naši i ruski protivkolci, protivtenkovske puške i miniran put. Znali su, takode, a u to su se brzo i uverili, da će neprijateljska pešadija koja prati tenkove najpre udariti na njih, jer su bili najistureniji i postavljeni tako da ih neprijatelj ne može mimoći.

— Šta misliš, Bato, hoćemo li izdržati? — upitao je komesar čete Milan Ljiljak, kršni i naočiti Karađorđevčanin, svoga komandira.

— Moramo, Milane! ... A i nemamo drugog izbora ... Nećemo dozvoliti da nas nateraju u Dunav i pobacaju ribama. Bolje je muški izginuti pod tenkovima, kao oni ruski komsomolci ... Znaš, na onom filmu što smo ga gledali u Bezdanu ... Ili kao moji zemljaci Pinki i Brile. To su bili junaci — odgovorio mu je u kratkim razmacima Todor Laćarac, Bata ili Teja-Šiđa, kako su ga kao dečaka, seoskog slugu, kiridžiju i nadničara prozvali njegovi Bešenovčani. — Pregurali smo ti i ja i teže situacije. Ti u Banatu, zatim u Sremu, ja u Bosni i u Sremu. Sećaš se samo Mandeloške pustare, pa Letenke ... Zar misliš da nam je pod Beogradom i Avalom bilo lakše. I tada su Nemci pokušavali da nas bace u Dunav i da se probiju baš preko našeg bataljona. A to je bila njihova elitna 1. brdska divizija. Pogledaj ove jadove ispred nas! Kakvih sve tu uniformi ima! I žutih mađarskih, i crnih ustaških, i sivih srpskih, i

plavih policijskih, i zelenih. Svakakvog šljama se tu našlo. Pokupili su sve izdajnike ove zemlje da brane nemački Rajh. Teško Hitleru kad je spao na ovu vojsku i odbranu. Pa i kakvi su mi to tenkovi, sve neki žgolja i mali. Tandrču kao da su od pleha. A jesi li video one ruske grdosije što su juče protutnjale pored nas. Zemlja se pod njima tresla.

Dugo bi još raspoloženi dvadesetogodišnji komandir pričao drugu o sebi, o borbi, o budućnosti u kojoj neće biti siromašnih i bogatih, o Švabi Vekslaju, mitrovačkom zemljoposjedniku, na čijem je salašu u Mutalju radio za svega šest dinara dnevno, i o kirijanju u Podunavlju. Prekinuli su ih reski mitraljeski rafali.

— To je Durin mitraljez. Verovatno su Nemci već naišli na njega. Onom udoljicom. Potrči tamo, Milane. Držite se dobro. Čuo si šta nam je Baba rekao. Nema povlačenja bez njegovog naredjenja. Ja odoh ovamo, prema cesti, tamo će biti gusto čim se tenkovi spuste do okuke. Moram proveriti da li je Steva podelio borbama onaj sanduk protivtenkovskih bombi. Biću u onoj kući kod ruskog protivkolca i komandira 1. voda. Šalji mi češće Sašu sa izveštajem.

Neprijatelj je sada bio obazriviji i lukaviji, ali i mnogo energičniji. Svoje slabije pešadijske delove uputio je niz severoistočne padine Belomanastirske grede da napadaju s fronta i time privuku pažnju 1. i 2. bataljona 12. vojvodanske brigade. Glavninu je, kao što smo već rekli, uputio u obuhvatni napad, grebenom kose i drumom prema jugoistočnom delu sela.

U trenutku kada je njegova tenkovska kolona sa oko dva bataljona pešadije naišla na okuku, sa poprečnog nasipa i od železničke stanice, neprijatelj je otvorio automatsku vatru po zaleglim četama 4. bataljona. Očigledno je želeo da ih tu prikupuje i onemogućuje im svaku intervenciju u pravcu njihovog glavnog udara. Na takvom brisanom prostoru to nije bilo teško postići.

Četvrti bataljon je i dotle već bio onemogućen za bilo kakav manevar. Katovski od ranog jutra nije uspeo da uspostavi čvršću vezu ni sa svojim četama, a posebno s onim na desnom krilu, gde je bio njegov zamenik. Ostalo mu je samo da nemoćno upire pogled

prema suprotnoj obali. Znao je da su tamo još 3. i 5. bataljon i njegova Prateća četa, sa novim ruskim protivkolcima.

Na okuci, gde je tog jutra oštećen neprijateljski tenk, nemačka tenkovska kolona je zastala. Znali su da će tu naići na naše protivtenkovske puške i topove. Sačekali su da im se leva pešadijska pobočnica izravna sa čelnim tenkovima i razvije za borbu. A onda su naglo krenuli sa tri tenka napred. Jedan je išao sredinom ceste, dva sa strane. Iza njih, na malom odstojanju, bila su još dva tenka, a zatim nekoliko samohotki, pa još tri tenka . . .

Čim su ih ugledali, ruski protivkolac, kojim je komandovao vodnik Aristov, i posluga dveju protivtenkovskih pušaka 1. bataljona otvorili su brzu paljbu po čelnim tenkovima. Ali i tenkovi po njima. Jednu protivtenkovsku su odmah uništili, direktnim pogotkom. Druga je i dalje dejstvovala, ali bez uspeha. U brzini nišandžija nikako nije mogao da pogodi gusenicu, a čelni oklop njihovo malokalibarsko zrno nije moglo da probije.

Vodnik Aristov takode nije imao sreće. Odstojanje između njega i tenkova bilo je sve manje, a ispaljene granate su i dalje pravile rikošete. Na svega stotinak metara od protivkolca tenkovi su zastali. Ugledali su pred sobom nekoliko protivtenkovskih mina koje nisu bile dobro maskirane. Sve tri topovske cevi i mitraljeze usmerili su prema ruskom protivtenkovskom topu. Nastao je kratak i neravnopravan dvoboj. U jednom trenutku topovska granata udarila je u kuću iza njih i srušeni zid zatrpao je posadu topa. Ostao je još jedino nišandžija — vodnik Aristov, ali ranjen . . . Osvrtao se nemoćno oko sebe. Negde na polovini ulice, iza sebe, ugledao je Košeljevu bateriju, koja je tek posedala položaje. Zadržali su je neprijateljski avioni. Okomili se na njih još na pristaništu, pa su morali poprečnim blatnjavim i od bombardovanja zakrčenim ulicama da izvlače topove na rukama. Desno od njega Bata, sa svojom 1. četom, pokušavao je da zaustavi juriš leve neprijateljske pobočnice, boreći se prsa u prsa. Levo od Aristova, kuća u kojoj je bila grupa izviđača 12. brigade gorela je pogođena avionskom bombom. Pogled ranjenog

artiljerca zaustavio se na posluži preostale protivtenkovske puške. I ona je nemoćno širila ruke...

— Davaj, tavoriš!... Priđi suda, bistro!¹ pozvao je hrabri artiljerac Aristov, vodnik 321. protivtenkovskog divizionu, svoju braću po oružju. I ne samo po oružju...

Ne dvoumeći se, borci 12. brigade priskočili su mu u pomoć. Protivkolac je opet progovorio. Tenkisti su već mislili da su ga uništili, ali sada su svoje topove usmerili opet prema njemu. U kratkoj i neravnopravnoj borbi desnokrilnom tenku su pokidane gusenice. Ali već u sledećem trenutku, direktnim pogotkom, uništen je i protivkolac. Krv ruskog artiljerijskog vodnika Aristova potekla je bankinom, izmešana sa krvlju boraca 12. vojvodanske brigade.

Pošto su očistili put od mina, nemački tenkisti su krenuli glavnom ulicom napred. Mislili su da im je dalje put slobodan. Njihova pešadija zdesna već je bila stotinak metara ispred njih. Prodirali su na spoju između našeg 1. i 4. bataljona. Levokrilna kolona još se gušala sa 1. četom, ali se i ona pomerala korak po korak napred. Topovskom i mitraljeskom vatrom neprijatelj je pomagao svojoj pešadiji. Rušili su svaku kuću iz koje bi ugledali svetleće plamičke naših mitraljeza. Tada se pred njima ukazala nova prepreka. Bila je to baterija poručnika Košelja.

ČETVRTI BATALJON VIŠE NE POSTOJI...

Ugledavši pred sobom čitavu bateriju protivtenkovskih topova, koja u brzini nije stigla ni da se ukopa ni da se maskira, koja je u uskoj batinskoj ulici delovala kao neprobojna barikada, komandant nemačke oklopne kolone menja taktiku i pravac napada. Napred istura samohotke, a sa tenkovima skreće desno u prvu poprečnu ulicu, do koje se već probila i njihova desna pešadijska pobočnica zaobilazeći desnokrilnu četu 4. bataljona. Tu se na spoju između 1. i 4. bataljona uka-

---

¹ Hajde, družel! Dođi ovamo, brzol

zala pukotina u našem borbenom poretku, što je neprijatelj dobro iskoristio. Na kraju ove, stotinak metara dugačke ulice nemački tenkisti su ugledali nasip željezničke pruge i odmah iza njega desnu obalu Dunava. To im je bio i glavni zadatak: što pre izbiti na desnu obalu Dunava i onesposobiti mesto prelaska naših jedinica. Neprijatelju se ukazala idealna prilika da udari u leđa ne samo 4. bataljona, koji se još nalazio ispred željezničke stanice, nego i u pozadinu 1. i 2. bataljona 12. vojvođanske brigade, tj. naše glavnine u zapadnom i severozapadnom delu sela.

Prepuštivši Košeljevu bateriju i 1. bataljon 12. brigade svojim samohotkama i levoj pobočnici, komandant neprijateljske tenkovske grupe brzo je izbio na Dunav. U sadejstvu sa bataljonom pešađije, koji se iz dotadašnje desnokrilne pobočnice brzo razvio u strelce, neprijatelj je zaokružio 4. bataljon i počeo da steže обруč oko njega. Serijom zelenih raketa i radio-vezom, nemački komandant je dao znak za početak opšteg napada ne samo svojim jedinicama koje su se našle za leđima 4. bataljona već i onim snagama na poprečnom nasipu i u rejonu željezničke stanice. Na skelsko pristanište uputio je tri tenka i jednu pešađijsku četvu da udare u leđa 1. i 2. bataljonu 12. vojvođanske brigade i baterije protivkolaca 572. streljačkog puka. Tog trenutka nastala je i najkritičnija situacija na batinskom mostobranu.

Sudbina 4. bataljona 12. vojvođanske brigade bila je zapečaćena. Odvojen od ostalih bataljona i napadnut sa svih strana od višestruko jačeg neprijatelja, on se preko brisanog prostora, pod unakrsnom vatrom, povlačio prema obali i željezničkoj pruzi. Tamo su ga čekali neprijateljski tenkovi. Uverivši se da 4. bataljon ne raspolaže nijednim protivtenkovskim sredstvom, neprijateljski tenkisti su se toliko osilili da su pootvarali kupole i počeli gađati naše borce iz streljačkog oružja. Bila je to neravnopravna borba, u stvari, masakr nezaštićene pešađije. Ono što nisu uništili nemački tenkisti, dovršili su ustaše i nedićevci. Nisu ostavljali u životu ni ranjenike ni zarobljenike; ranjenike su gazili tenkovima, a zarobljenike streljali na licu mesta. Nekoliko zarobljenih boraca iz rumunskog dela Banata, među kojima Savu Bogičevića, Miodraga Milosavljevića i Slav-

ka Filipovića, odveli su u jedan podrum, gde su ih pretukli i najzad postreljali.

Sa pedesetak preostalih boraca u zauzetim rovovima na desnoj obali Dunava i na nasipu železničke pruge, Katovski je pokušao da organizuje kružnu odbranu. Borcima je ponestalo i municije. Kada je neprijatelj prešao prugu i sa tenkovima im napao oba boka, potrcali su prema obali, poskakali u čamce i kundacima zaveslali prema levoj obali. Malo ih je prešlo živih. Dva čamca su odmah uništena pogocima iz tenka, a ostale su tukli iz automatskog oružja sve dok nisu prešli polovinu reke. U čamcima je bilo više mrtvih nego živih i ranjenih. Među preživelim je bio Katovski, komandant 4. bataljona. Iz desnokrilnih četa uspelo je da se izvuče i probije do 1. bataljona još 60 boraca. I to je bilo sve što je ostalo od 4. bataljona, koji je nakon toga izbrisan iz evidencije i formacije 12. vojvodanske brigade. Peti bataljon je postao Četvrti . . .

Pošto je razbio 4. bataljon, neprijatelj se uputio prema skelskom pristaništu i centru sela. Usputno je potopio desetak praznih čamaca i skelu pripremljenu za evakuaciju ranjenika. Brzo je izbio na pristanište i počeo da ruši i pali sve što je još bilo čitavo, gde je primetio bilo kakvo kretanje ili gde je naišao na pojedinačni otpor naših boraca. U jednom dvorištu našao je grupu težih ranjenika sa bolničarkom, pripremljenih za prebacivanje. Pucali su u njih iz automata i puškomitraljeza. Bili su kao podivljale zveri.

Iznenadna pojava nemačkih tenkova u našoj pozadini, stvorila je pravu pometnju u centru sela i mostobrana. Tu su bili štabovi 12. brigade i 572. streljačkog puka, brigadno previjalište, pozadinski delovi. To je bila kulminacija.

— Basta, tenkovi! — uleteo je zajapureni Jocika u jednu letnju kuhinju, gde se nalazilo njegovo komandno mesto.

— Brzo prikupite kurire, kuvare, sanitetsko osoblje i posednite ulicu što vodi prema skelskom pristaništu. Protivtenkovske bombe su u podrumu. Ja odoh po rezervu 2. bataljona. Cveto, ti brzo kod Babe. Neka jednu četu skinе sa položaja i prebaci je na levu stranu ulice, frontom prema Dunavu. Tamo kod ruske baterije . . .

Samo što su Jocika i njegovi saradnici istrčali, odjeknula je detonacija. Od eksplozije topovske granate srušila se letnja kuhinja. U kršu opeke i maltera nestala je i Jocikina radna karta, topografska sekcija koju je dobio od pukovnika Sidorenka. I baterijska lampa, zaplenjena prilikom akcije u Crepaji . . .

U podrumu na severozapadnoj ivici Batine nalazila se 3. četa — rezerva 2. bataljona. Trenutak pre Jocike u podrum je ušao Nikola Depalo Toša, komesar 2. bataljona, naredio je uzbunu i pripremio četvu da je uvede u borbu na brdu, severno od „Piramide“. Tamo je neprijatelj, uz pomoć samohotki, žestoko napadao i potisnuo ih stotinak metara. Ostali su im topovi Prateće čete sa pobijenom poslugom u useku puta, na „ničijoj zemlji“.

— Poruči Brigadiru da po svaku cenu sačuva topove. A ti sa Trećom četom za mnom. Nemci su nam iza leđa. Ako ih sada ne zaustavimo, neće biti ni nas ni topova! Podeli borcima protivtenkovske bombe i flaše sa zapaljivom smešom.

Treća četa je izbila na istočnu ivicu sela, prema pristaništu, kada su se nemački tenkovi ustremili prema centru Batine. Otvorili su topovsku i mitraljesku vatru s namerom da prođu glavnom ulicom prema svojim samohotkama. U tom trenutku na seoskoj raskrsnici pojavio se vod protivtenkovskih topova poručnika Boguslavskog. Njih je poručnik Košelj odvojio iz baterije i uputio da zatvore glavnu ulicu sa istoka i severoistoka. Nije želeo da se nađe u uskoj ulici između dve vatre, tenkova i samohotki.

Naočigled nemačkih tenkista, zaustavljenih nedaleko od mesta gde je juče bio Rašidov puškomitraljez i stotinak metara od raskrsnice, sovjetski artiljerci su u trku izgurali laki protivkolac na raskrsnicu. Nišani su pravo kroz cev. Prvi metak je rikošetirao; drugi takode, treći nemački tenkisti nisu ni sačekali, skrenuli su nekoliko koraka levo i zaklonili se iza kuće iz koje je juče deštovao Toša.

Izgubivši iz vida neprijateljske tenkove, punilac sovjetskog protivkolca Kostočahov, sa pomoćnicima, nije gubio vreme na dugo razmišljanje. Pogurali su svoje oruđe niz strmu uličicu, prema pristaništu. Za njima je pojurio još jedan protivkolac i nekoliko protivtenkov-

skih pušaka Prateće čete 1. bataljona. Oni su pošli levo i u razvalinama kuća postavili svoje protivtenkovke.

Čim je ugledao bok nemačkog tenka, Kostočahov je ponovo opalio. Srušio je čošak kuće i zatrpao tenk opekom. Tada su zapucale i naše protivtenkovke. Osetivši da imaju posla sa hrabrim i vrlo veštima artiljercima nemački tenkisti su pohitali prema prvoj poprečnoj ulici. Namera im je bila da se dočepaju glavne ulice centra sela. Dotle je doprla i njihova pešadija i tu je ostala, jer je iznenada dobila jaku bočnu vatru Batine 1. čete.

Za nemačkim tenkovima pojurili su Jocika i Basta sa 3. četom 2. bataljona protivtenkovkama, u pomoć artiljeru Kostočahovu i njegovim drugovima. Izbivši na obalu i čistinu pored nje, četa je naišla na jaku mitraljesku vatru nemačke pešadije. Morala je za trenutak zaleći, a odmah zatim je u skokovima krenula napred. Levokrilni vod je koristio iskopane rovove i nasip na obali. Ostali delovi su se probijali kroz dvorišta i zidove zapaljenih kuća. Prvi juriš 3. čete nije uspeo. Morali su ponovo zaleći. Neprijatelj je bio brojniji, a imao je opet podršku svojih tenkova. Zaklonjeni iza izbočine ulice, tenkovi su otvorili jaku topovsku i mitraljesku vatru na 3. četetu i Kostočahovljeve artiljerce. Tenkovi, koji su pobjegli sa pristaništa i zamakli u poprečnu ulicu, našli su se ponovo u ćorsokaku. Odozgo, sa glavne ulice, dočekala ih je vatra protivtenkovskih pušaka 1. bataljona i još jedan Košeljev protivkolac. Gornji deo ulice već je bio u rukama 1. čete. Tenkisti su dobro znali da ih tamo, kod svakog prozora, čeka svežanj protivtenkovskih bombi ili flaša zapaljive smeše. A ulica je bila mala i tesna!... Krenuli su ponovo natrag i pridružili se onima na obali. Pokušali su i u drugu poprečnu ulicu, ali i tamo je bilo isto. U treću nisu ni pokušavali, jer su im u međuvremenu uništene obe samohotke. Uništila ih je baterija poručnika Košelja, jednu je uništilo odeljenje njegovog desetara Kuprijanka, a drugu je nateralo u bekstvo oruđe starog artiljerca Kondrašina, veterana oktobarske revolucije i prvog svetskog rata. Pri pokušaju da svoje oruđe pomeri napred, Kondrašin je teško ranjen. Izgubio je i desno oko, ali je i tada bodrio svoje drugove i ostao s njima

sve dok se začelje nemačke oklopne kolone nije izgubilo iza okuke.

Pritešnjeni na obali, u vrlo skućenom manevarskom prostoru, na istom mestu gde su malopre razbili 4. bataljon i onako divljački masakrirali zarobljene borce i ranjenike, nemački tenkisti i već dobro proređen pešadijski bataljon osećali su se kao u mišolovci. Pritisak 1. i 3. čete, kojima su se pridružili i preostali borci 4. bataljona, bio je sve jači. Odozgo, sa zapadne ivice sela, tukli su ih naši minobacači i Košeljeva baterija. Njihova leva pešadijska pobočnica prešla je svega 300—400 metara severozapadno od okuke. Tu je naišla na žilav otpor 1. bataljona. Baba je po Jocikinom naređenju nešto suzio front svoga bataljona i prvu četu premestio na glavnu ulicu i levo od nje, ali je sa ostalim četama odbio sve napade leve neprijateljske pobočnice. Uvidevši da se ovuda neće probiti, nemački tenkovi, izmešani sa svojom pešadijom, povlačili su se prema železničkoj stanici, gde su na već pripremljenim položajima prešli u odbranu.

Na brdu i grebenu Belomanastirske grede neprijateljski napad je takođe jenjavao. U nekoliko uzastopnih juriša, podržanih samohotkama, Nemci su uspeli da delovima 233. divizije preotmu stotinak metara grebena i odbace ih malo dalje od kote 169. Drugom bataljonu 12. brigade preoteli su tek zauzetu drugu tranšeju, ispod grebena, i vratili ga na usek seoskog puta. Tada su stupile u dejstvo „kaćuše”. To je podiglo moral naših već iscrpenih boraca. Oni su ih željno očekivali, ali neki od njih osetili su ih i na sopstvenoj koži. Bili su to borci prvog, desnokrillnog voda 2. čete 2. bataljona, koji je pod samim grebenom tog trenutka pomagao posluži protivtenkovskih topova, prateće čete da se topovi izvuku na greben po blatnjavom i usečenom poljskom putu. Posada je izbačena iz stroja, a 1. vod je gotovo prepovoljen.

Šta se, u stvari, dogodilo pod grebenom Belomanastirske grede? O tome preživeli borci 2. bataljona i danas nerado pričaju.

Dogodilo se ono što se u ratu često događa. U najkritičnijem trenutku na grebenu, kada su poručnik Knja-

žin i Brigadir, zamenik ranjenog komandanta našeg 2. bataljona, zatražili hitnu intervenciju i podršku sovjetskih reaktivnih bacača „kaćuša“, naši i neprijateljski položaji bili su na tom sektoru udaljeni jedni od drugih oko 50, a ponegde i samo 30 metara. Rastojanje između cilja i vatrenih položaja „kaćuša“, postavljenih levo i desno od puta Bezdán—Batina, iznosilo je više od dva kilometra. Na takvoj daljini i najmanja greška u proračunu elemenata za gađanje značila je odstupanje od cilja za 50 do 100 metara. To je u teoriji i nastavi gađanja dozvoljena zona rasturanja zrna, posebno za ovakva višecevna oruđa. Međutim, postavlja se pitanje ko je dao i kakve elemente za gađanje i da li su oni blagovremeno korigovani. Zamenik komandira Prateće čete 2. bataljona Đorđe Gavrilov Brka izjavio je docnije da je odmah, čim je primetio da „kaćuše“ ne tuču samo „Piramidu“, već i naše položaje, odnosno topove njegove čete, intervenisao preko artiljerijskog osmatrača kod komandira baterije „kaćuša“, ali bez uspeha. Komandir baterije nije se odazvao na njegov pozivni znak i šifru „Sablja“. Bilo kako bilo, tek „Sablja“ je izbacila iz stroja oko 15 boraca 2. čete.

U celini, efekat iznenadnog dejstva „kaćuša“ bio je mnogo porazniji za neprijatelja. On je posle ove vatre i žilavog otpora naših boraca morao da odustane od daljeg protivnapada. Istureni deo grebena ostao je u našim rukama, što je u tom trenutku, kritičnom za batinski mostobran, bilo od velikog značaja.

Jocikino naređenje da se topovi moraju sačuvati ipak je izvršeno. Sve do večeri oni su ostali na „ničijoj zemlji“. Nemci su izvršili nekoliko juriša da bi ih zauzeli, ali se uporna 2. četa zarekla da ih neće dati neprijatelju. Tom prilikom posebno su se istakli puškomitraljesci 2. čete, među njima i mala Marija, Banaćanka. Preciznom vatrom iz svog DPP-ejca, koji se, za razliku od mnogih drugih, nije nijednom zaglavio, jer ga je stalno čistila i podmazivala, Marija nije dozvolila neprijatelju da se približi topovima, koji su bili svega 30 metara od njihovih položaja.

Celo popodne neprijatelj je besno kidisao na topove 2. bataljona i uporno nastojao da naše borce i 3. bata-

ljon 572. puka zbacila sa grebena. Po ko zna koji put u toku toga dana, komandant 31. SS divizije, general Berthold, naredivao je da se „komunističke bande“ protežu sa tih nekoliko stotina metara grebena, severoistočno od kote 169. Sva njegova nastojanja i mnogobrojni juriši lomili su se o neviđenu upornost naših i sovjetskih boraca.

Posebna zasluga što je taj komadić Belomanastirske grede ostao u našim rukama pripada 2. četi 2. bataljona 12. vojvodanske brigade, na čelu sa njenim komandnirom Boškom Acimovićem, i 7. četi 3. bataljona 572. streljačkog puka, sa njenim komandnirom, dvadesetogodišnjim Kozakom iz Taškentske oblasti, poručnikom Iljazom Urazovom. Nisu ustuknuli čak ni kada su u centru sela i na pristaništu ugledali nemačke tenkove.

Ni posle podne u selu se borba nije stišavala. Pošto su zaustavili neprijateljski napad i prodor njegovih tenkova, jedinice 12. vojvodanske brigade pošle su u protivnapad. Uz snažnu podršku Košeljevih artiljercara, one su stopu po stopu, kuću po kuću prilazile svojim ranijim položajima. Do 16 časova ponovo su izbili na okuku puta prema Zmajevcu i ovladali gotovo čitavim selom, izuzev južnog dela. Ovde je neprijatelj bio veoma jak jer je u pozadini imao oslonac na dobro utvrđenu železničku stanicu i poprečni nasip zapadno od nje. Da bi izbegao zaokruženje i potpuno uništenje u uskim i zakrčenim batinskim ulicama, nemački oklopni odred povukao se na polazne položaje iza okuke puta.

Na pitanje koje nam se posle rata često nametnulo, zašto se neprijatelj tako brzo povlačio iz već gotovo zauzete Batine, iako je tada, naročito posle razbijanja 4. bataljona, bio i brojačano i tehnički nadmoćniji, mogao bi se dati sledeći odgovor:

Na uskom obalskom području u istočnom delu sela, gde su njegove manevarske mogućnosti, posebno za oklopne i motomehanizovane snage, bile više nego skućene, on se nije mogao osećati siguran sve dok su se na uzvišenjima u zapadnom delu sela nalazile naše snage. Trebalo je najpre njih uništiti ili odbaciti, inače bi se moglo dogoditi da se, umesto naših boraca, oni nadu u Dunavu.

Pred novi neprijateljski protivnapad, koji je počeo u 16 časova, borbena sposobnost 12. vojvodanske brigade i delova 572. puka bila je znatno umanjena. Ali moral preostalih snaga na mostobranu još nije bio uzdrman. Osim toga, borbeni poredak brigade bio je sada uži, zgusnutiji i povezaniji nego na početku prvog i, naročito, drugog protivnapada. Štabu brigade se ovoga puta više nije nametalo pitanje proširenja mostobrana, nego odbrana onog što je zauzeto. Bar do prebacivanja novih i svežih jedinica. Zato se u pripremi za odbijanje sledećeg protivnapada, koji je blagovremeno otkriven i najavljen neprijateljskom artiljerijskom vatrom, posvetilo mnogo više pažnje ukopavanju, boljem izboru položaja za dejstvo boraca i oružja, odbrani i sadejstvu pešadije sa protivtenkovskim oruđima. Od pukovnika Sidorenka i potpukovnika Savića zatraženo je da ubrzaju prebacivanje preostalih delova 12. brigade i 572. puka, naročito protivtenkovskih.

Nakon kraće, ali snažne artiljerijske i minobacačke pripreme, neprijatelj je preduzeo još jedan veoma žestok protivnapad. Pored preostalih i prikupljenih tenkova i samohotki, oklopni odred se ojačao sa još nekoliko oklopnih vozila iz 92. motomehanizovane nemačke brigade. U borbu je ubačeno i nekoliko bornih kola i jedan tenk-amfibija. Pešadijskim snagama neprijatelj pridodaje i neke policijske jedinice prikupljene po okolnim mestima i veoma jaki Izviđački bataljon 13. SS „Handžar“ divizije, u čijem su sastavu bila i oklopna borbena vozila.

Napad neprijatelja bio je silovit. Njegovi tenkovi, samohotke i prateća artiljerija kretali su se neposredno u borbenom poretku pešadije. Glavne snage su se uputile komunikacijom Zmajevac—Batina i nekoliko stotina metara levo i desno od nje. Išli su pravo u centar mostobrana, sa namerom da razbiju njegovo težište odbrane i preseku ga na dva dela. Napadali su u talasima i ešalonima. Čim bi se jedan talas istopio, rasuo po dvorištima, kućama, podrumima, nailazio je drugi, pa treći... Drugi ešalon je išao odmah iza prvog i koristio se blagom nizbrdicom, da sa pratećom artiljerijom, minobacačima i mitraljezima tuče preko glava svoje pe-

šadije i čisti teren ispred prvog ešalona, koji je već vodio ulične borbe.

Najviše su se okomili na glavnu ulicu. Verovatno su znali da su u njoj Košeljeva baterija i naše dve prateće čete sa protivtenkovskim puškama i minobacačima. Znali su i položaje naših malobrojnih protivtenkovskih oruđa i to da su oni brojčano i tehnički nadmoćniji.

Najpre su snažnom artiljerijskom i minobacačkom vatrom nastojali da učutkaju naše protivkolce i minobacače, a zatim su s pešadijom i pratećom artiljerijom pokušavali da ih zaobiđu, izoluju i unište bliskom vatrom i jurišima. Probijali su se istim, već utrvenim stazama, prolazima u zidovima, dvorištima i baštama sa razvaljenim ogradama. Prelazili su u skokovima, od kuće do kuće, od ulice do ulice, od prepreke do prepreke.

Nikad kao u tom okršaju, nisu se izmešali naši i sovjetski borci i jedni drugima priskakali u pomoć. Posebno borci 1. bataljona i Košeljevi artiljerci. Nikad dotle nije batinskim ulicama poteklo toliko zajednički prolivene krvi kao toga popodneva.

Uništili su odmah dve naše protivtenkovke i jedan ruski protivkolac, koji su bili istureni stotinak metara ispod okuke puta. Zaobišli su ih sa obe strane, kroz dvorišta i kroz razvaline obližnjih kuća. Komandir 1. čete Bata Lačarac poveo je tada svoju četvu u protivnapad, pokušavajući da ih izvuče i deblokira. Naleteli su na neprobojan zid nemačke pešadije i tenkova, koji su se već spustili do našeg protivkolca i njegovu posadu izgazili gusenicama. Proređena 1. četa morala se povući stotinak metara niže, glavnom ulicom.

I drugi ruski protivkolac, sa oštećenom cevi od pogotka nemačke samohotke morao se povući sa položaja. Urakljen vatrom artiljerije i minobacača, obuhvaćen s levog boka bliskom vatrom, praćen snažnim detonacijama, morao se povući i naredni, treći protivkolac. Gurajući topove niz ulicu, sa ruskom posadom poginulo je i nekoliko boraca 1. bataljona. Izrešetani su mitraljejskim rafalima iz čelnog neprijateljskog tenka, koji se toliko osilio da je izašao iz borbenog poretka svoje pešadije. Žurio je da se domogne lakog plena i zgazi već posustalu posadu. Košeljevi artiljerci su zastali samo za trenutak i ne nišaneći opalili jednu granatu, zatim i

drugu. Oklop čelnog tenka je zaškripao, a komadi desne gusenice poleteli su u stranu. Do njega je već stigao drugi tenk, a treći tenk i amfibija naglo su skrenuli sa ulice i pošli desno, preko bašta i plotova. Pošto se izravnao sa svojom pešadijom i sačekao još jednu samohotku, drugi tenk je ponovo krenuo napred, glavnom ulicom, otvarajući vatru iz pokreta, dok ga je u stopu pratila njegova samohotka.

— Tenkovi prodiru! ... — izvestio je komandant 1. bataljona Dušana Doronjskog Jociku.

— Zaustavite ih po svaku cenu! ... — odgovorio je Jocika Božidar Simanoviću Babi.

Baba je ovo jednostavno naređenje preneo komandi 1. čete, Todoru Laćarcu Bati i Milanu Ljiljku.

— Znam, ali kako? Pošalji nam bar još dve protivtenkovke, namesto onih uništenih, da pomognu protivkolcu u baštama. Mi ćemo se već snaći... i poručiti Jociki: izvršićemo njegovo naređenje...

— Čuo si, Milane. Tenkove moramo zaustaviti! Ima li još onih protivtenkovki?

— Svega još dve, Bato... svakom po jedna. Evo ti, stari moj! Ja ću prvi... Ako preživiš ovaj dan, pozdravi mi brata Nikolu. Daj mu onu sliku, zajedničku, iz Bezdana. Neka pošalje kući u Karađorđevo — završio je, već drhtavim glasom politički komesar 1. čete, oslojnen ledima na polusrušeni zid jedne kapije, koji je sve jače podrhtavao od zaglušujuće škrife i tutnjave čelnog tenka.

Bata ga je nemo posmatrao, jabučica mu je podrhtavala, dok je duboko uvlačio poslednje dimove poslednje cigarete... Umesto pozdrava, pružio je Milanu opušk i, primajući protivtenkovsku bombu, čvrsto mu stisnuo mišicu. U nekoliko skokova našao se na suprotnoj strani razvaljene kapije, iza oštećenog stuba.

Čelni tenk je već stigao na dvadesetak koraka od njega. Sa suprotne strane ulice, kroz otvor nagorelog prozora, opazio ga je nemački puškomitraljezac. Ne obraćajući pažnju na njegove duge rafale i komadiće opeke odvaljene od zida iznad njegove glave, Milan je iskočio na ulicu i potrčao u susret čeličnoj grdosiji. Besno je pritiskivao oroz i praznio tek zamenjeni do-

boš Špaginovog automata. Ispaljena zrna su dobovala po debelom oklopu, uzaludno tražeći i najmanji prolaz do njegove posade. Spljošteno olovo malokalibarskih zrna, u sudaru sa neprobojnim metalom, nemoćno je klizilo niz bokove tenka. Rastojanje se brzo smanjivalo. Milan je i dalje pucao... Još samo nekoliko metara...

— Bombu, Milane! Bombu!... Šta čekaš? — doviknuo je Bata svom drugu i, nestrpljiv, iskočio za njim na ulicu. Ali čim je pritisnuo obarač svoga šmajsera u pravcu nemačkog puškomitraljesca, Bata je i sam zaboravio na svoju, već pripremljenu protivtenkovku u levoj ruci.

Tek kada je skočio na čeličnu platformu tenka, Milan se setio bombe. Naglo je prestao da puca i grozničavim prstima tražio kapak na otvoru. Zakasnio je za delić sekunde. Pokošen dugim mitraljeskim rafalom sa susednog tenka, samo je nemoćno širio ruke. Uspravio se poslednji put i srušio preko desne gusenice. Za njim se skotrljala protivtenkovka i poluispražnjeni automat.

Bata je načinio još nekoliko koraka. Shvativši u trenutku šta se desilo njegovom drugu, odbacio je automat daleko od sebe i golim grudima pošao prema tenku, koji se uz zaglušujuću škripu gusenica počeo zaustavljati. Hladnokrvno je prebacio bombu u desnu ruku i zavitlao je medu gusenice. Pao je presečen rafalom nemačkog puškomitraljesca istovremeno kad je odjeknula eksplozija. Čelična grdosija nemoćno je zaškripala i s pokidanim zupčanicima zarila se u kamenu podlogu puta, dok je nije zahvatio plamen.

Prva četa je izvršila postavljeni zadatak! Tenkovi u glavnoj ulici su zaustavljeni. Zaustavljeni su mrtvim telima hrabrog komandira i komesara 1. čete.

Ostali tenkovi i samohotke pokušali su da zaobidu plamenu buktinju ispred sebe, ali su zbog eksplozije granata iz zapaljenog tenka krenuli brzo nazad. Zato su pošli levo, preko bašta i plotova, gde su naišli na već uništenu amfibiju i jedan tenk zaglibljen u blatu. Izvukli su ga pomoću čeličnih užadi i produžili napred. Na poprečnoj ulici izravnali su se sa svojom pešadijom i ponovo krenuli. Pokušavali su da se probiju na spoju između 1. i 3. čete. Tada su opet naišli na uporne Košeljeve artiljerce i naše protivtenkovke. Mladi poručnik

je okupio preostale borce 1. čete i rasporedio ih oko svoje baterije. Komandant 1. bataljona Baba poslao im je u pomoć svoju poslednju bataljonsku rezervu, jedan vod 2. čete i još jednu protivtenkovku, koju je Jocika u međuvremenu skinuo sa položaja 2. bataljona i dao je na raspolaganje 1. bataljonu.

Situacija na mostobranu bila je još kritična. Uvođeci u borbu svoj drugi ešelon, neprijatelj je opet krenuo levo i desno od glavne ulice. Na levom krilu neprijatelj je uspeo da potisne 1. bataljon i Mamutovićevu četu 2. bataljona oko 500 do 600 metara, gotovo na zapadnu ivicu sela. Na desnom krilu je isto toliko bio udaljen od železničke stanice... Na položaje su ponovo poslali kuriri, konjovoci, kuvari...

Ispred jednog podruma lakši ranjenici i sanitetsko osoblje pokupili su razbacano oružje i otvorili vatru na grupu nemačkih automatičara, koja se probila do podruma gde su bili teški ranjenici. S njima je bila Kaća, referent saniteta 2. bataljona. Sa Vidom, Majkom, Pavom, Darinkom prešla je u prvim talasima i ostala na mostobranu sve do smenjivanja brigade. Nemoguće je opisati sve njihove podvige i napore da izvuku, previju i otpreme sa mostobrana ranjene borce, kojih je bilo sve više, a njih sve manje.

Crnomanjasta Silbašanka Gordana Urošev Majka samo u toku jednog dana, 12. novembra, izvukla je ispred fašističkih rovova više od 30 ranjenih drugova. Nije htela da zaostane za svojom drugaricom iz 2. bataljona, mladom Sremicom iz Rakovca, Katicom Jovičić Kaćom. Iako i sama ranjena, sa tek previjenom rukom, Kaća je ostala na položaju sa lekarom Škorićem i borila se za svakog ranjenika. Tu u rovovima Batine, u borbi za život i smrt, rodila se i njena ljubav prema Jociki, komandantu brigade, koja se kasnije pretvorila u brak.

Noć se već uveliko spustila nad Batinom. Iako je borba još trajala, za iscrpene borce 12. vojvodanske brigade, noć je značila mali predah i kratko olakšanje. Nisu bar do jutra morali da strepe od nemačkih tenkova i samohotki. Pošto su im Košeljevi protivkolci uništili još jedan tenk, ostali su se povukli iza okuke.

Još neko vreme neprijateljska pešadija je pokušavala da se probije do centra sela i preseče mostobran na dva dela, a onda je počela da utvrđuje dostignute položaje i čeka nova pojačanja od Belog Manastira i podršku svojih tenkova i avijacije.

Naši su takođe čekali jutro i pojačanja, ali sa više zebnje u srcu, jer su sovjetski avioni i tenkovi bili još daleko. Na mostobranu se osećao nedostatak pešadije i artiljerije, posebno protivtenkovske.

Oko ponoći vatra se gotovo utišala. U selu su dogorevale zapaljene kuće a na brdu neke trščare. U povećem podrumu nedaleko od centra sela gorela je lojanica. Tu se odmarala četa komesara Boženka, iz Starčeva. Na smenu i po vodovima dolazili su ovamo prozebli borci da se malo ugrelu, pojedu zalogaj hleba i slanine, odremaju koji trenutak i da se vrate na položaj. Oslođen na vlažan zid, sedeo je Boženko, prepun tuge i bola. Samo u toku jednog dana izgubio je toliko dobrih drugova i poznanika. Od jutros, kad je njihov 2. bataljon krenuo na položaj, četa mu se prepolovila. U drugim četama je ista situacija, a 4. bataljona više i nema. Mahinalno je dohvatio harmoniku. Izvežbanim prstima nesvesno je nalazio najsetnije tonove i melodije. Uzaludno je pokušavao da nade neku vedriju melodiju. Kad bi mu pred očima izišli dragi likovi Žive Kuzmanovića, Slavka Filipovića, Bože Đurovića, Ljubice, Pave, Darinke, Bate, Milana, Liljka... harmonika bi ponovo setno zajecala. Videvši ga kako muči i sebe i harmoniku, komesar brigade Milan Basta seo je do njega i još tiše zapevao svoju omiljenu partizansku pesmu: „Konjuh planino, vjetar šumi, bruji...”

Boženka je to prenulo iz njegovog melanholičnog stanja, zahvalno je klimnuo glavom svome komesaru i skladni zvuci popratije ovu divnu partizansku pesmu. Baršunastim glasom, koji mu je podrhtavao, zapevao je sa Bastom. Pridružili su im se i ostali borci. Snažnim baritonom javio se i ranjeni artiljerac Kondrašin. Poslednje reči pesme gromoglasno su izvirale iz podruma. Nad zapaljenom Batinom ledeni severac još dugo je raznosio njene prkosne akorde:

„... Iz krvi crvene mrtvoga drugara crveno je šuma procvetala...”

MITA DUDIĆ PREUZIMA KOMANDU NAD RUSKIM BATALJONOM

U toku noći, 12/13. novembra, na smanjen, jedva jedan kilometar dubok polukružni mostobran pristigla su nova pojačanja. Prebačen je 5. bataljon 12. vojvodanske brigade i 2. bataljon 572. streljačkog puka. Pored prateće pukovske artiljerije, u Batinu je prebačena još jedna baterija protivtenkovskih topova 45 mm. Tako su, 13. novembra ujutru, na mostobranu bili dva puka 233. streljačke divizije i gotovo cela 12. vojvodanska udarna brigada. Ukupno uzev, angažovano je nepunih devet bataljona pešadije i 31 artiljerijsko oruđe za njenu neposrednu podršku.

Ako se pri tome imaju u vidu osetni gubici u dvodnevnom borbama, naročito u bataljonima 12. vojvodanske brigade, kao i pukovi 233. streljačke divizije, koji nisu popunjavani od jašo-kišinjevske operacije, onda su to bile relativno slabe snage za postizanje nekog značajnijeg uspeha na batinskom mostobranu. Utoliko pre što su se, nasuprot neprijatelju, naše snage sastojale uglavnom od pešadijskih delova, sa lakim pešadijskim naoružanjem i nešto malo protivtenkovske artiljerije. Zbog slabog sadejstva, male udaljenosti između naših i neprijateljskih jedinica i vrlo dinamične situacije, podrška divizijske i korpusne artiljerije s leve obale Dunava u toj fazi borbe nije bila efikasna.

Odnos snaga — brojčani i tehnički — na mostobranu bio je 13. novembra ujutro mnogo povoljniji za neprijatelja. Po našoj proceni, on je iznosio 2,5 : 1 u njegovu korist, a u tehničkom pogledu bio je još nepovoljniji po nas. Nasuprot neprijateljskim jakim motomehanizovanim i oklopnim snagama stajalo je oko 1.250 za borbu sposobnih boraca 12. vojvodanske brigade i nešto malo veći broj pripadnika 233. sovjetske divizije. Njen 734. puk, manji delovi 572. puka i 3. bataljon 12. vojvodanske brigade nalazili su se i dalje na obezbedenju leve obale Dunava.

Pod okriljem noći, u prvom talasu na mostobran je prebačena 1. i 4. četa 5. bataljona 12. brigade. Odmah za njima prebačen je i bataljon 572. streljačkog

puka kojim je komandovao kapetan Aleksandar Aleksandrovič Blau, kao i jedna baterija protivtenkovskih topova. U poslednjem talasu prebačene su i preostale dve čete i ostatak teških oruđa 5. bataljona 12. vojvodanske brigade. Njih je jutro zateklo na sredini Dunava. Od jake mitraljeske i minobacačke vatre iz rejonu železničke stanice poginulo je i ranjeno devet boraca 5. bataljona. Iskrcavali su se pod kišom kuršuma, ne sačekavši da skela potpuno pristane uz obalu.

Bataljon kapetana Blaua, čim se približio razvijenoj je odmah za borbu, orijentisan prema železničkoj stanici, ulevo od glavne ulice i puta prema Zmajevcu. Do jutra je uspeo da se dobro utvrdi i ukopa, iskoristivši pri tom zauzete neprijateljske rovove na obali i položaje 3. čete i 2. bataljona 12. vojvodanske brigade. Iskusi borci 572. puka nisu gubili vreme.

Prve dve čete 5. bataljona preuzele su položaje desetkovane 1. čete 1. bataljona i preostalih boraca 4. bataljona. I protivtenkovska baterija priskočila je u poslednjem trenutku u pomoć hrabrim artiljercima poručnika Košelja. Preostale dve čete 5. bataljona zadržane su kraće vreme u rezervi, da bi već posle odbijanja prvog napada bile uvedene u borbu.

I neprijatelj je uveo u borbu još dva pešadijska bataljona, dve baterije topova 76/mm i veliki broj minobacača iz 4. pešadijske mađarske divizije. Preostali tenkovi i samohotke i ovog puta su krenuli komunikacijom Zmajevac—Batina, jedinom kojom se tenkovima moglo doći do Batine. To je ponovo bio i glavni pravac udara. Pomoćni pravac je i dalje išao preko Belomanastirske grede. Za razliku od jučerašnjeg napada, neprijatelj je ostvario mnogo bolje sadejstvo između svih njegovih rodova. Tenkovi više nisu rizikovali ni najplići prodor bez pešadije, a ova nije htela napred bez prethodne pripreme i podrške artiljerije.

Ceo sat je trajala artiljerijska i avio priprema napada. Počela je u 8 časova ujutro i trajala sve do devet. U Batini više nije ostala čitava ni jedna kuća. Jedino su podrumi ukopani u brdu i dalje odolevali bombardovanju. Mnogi su ostali razvaljenih vrata, popaljenog inventara, ali su i dalje služili kao odlična skloništa i jednoj i drugoj strani. Avioni su najviše bombardovali

glavnu ulicu, u stvari, ono što je od nje ostalo. Znali su da su tu naša protivtenkovska sredstva i težište odbrane.

Ovoga puta avioni se nisu udaljili sa bojišta ni po- sle teškog jednočasovnog bombardovanja. Pratili su i dalje juriš njihove pešadije i tenkova. Navodeni radio- vezom sa komandnog tenka, obrušavali su se na svaki cilj koji im je pokazala njihova pešadija. Posebno su se okomili na naše puškomitraljeze, minobacače i protivtenkovska sredstva. Bilo je potrebno uložiti mnogo napora, dovrtljivosti, i stalno menjati vatrene položaje da bismo ih sačuvali. Sovjetski vojnici su to činili zna- lački i samoinicijativno, čim bi osetili da su ih nepri- jateljski minobacači ili jurišni avioni otkrili.

Tek pristiglim 5. bataljonom 12. brigade komando- vao je Mita Dudić, zvani Braćin, papuđzijski radnik iz Vojke. Pust, hrabar, kicoš, Mita je uživao ugled i auto- ritet u brigadi. Sa svojih tridesetak godina i životnim iskustvom, bio je među ovim dvadesetogodišnjacima jedan od „najstarijih” rukovodilaca. Neposredan i sna- lažljiv, znao se dobro postaviti prema svojim potčinje- nima, a isto tako prema pretpostavljenima. Imao je i dobre saradnike i članove štaba.

Politički komesar bataljona Dušan Krajnović Dule, nesvršeni đak, stari borac i politički radnik znao je svojim vatrenim govorima da mobiliše borce za akciju. Njegov zamenik Živa Šijački Sima, prvoborac iz banat- skog sela Vračevog Gaja, iako veoma mlad, imao je višegodišnje ratno iskustvo. Zbog vesele prirode i neu- strašivosti bio je veoma omiljen u brigadi. Mitin zame- nik Mile Veselinović, iz sremskog sela Divoša, bio je takođe stari borac i jedan od najmlađih, ali ništa manje popularnih rukovodilaca u brigadi. Uoči batinske bitke bio je komandant Somborskog partizanskog odreda.

Bio je to, dakle, jedan od sposobnijih štabova bata- ljona u 12. vojvodanskoj brigadi. Takve su bile i ko- mande četa.

Popunjen do pune formacije, dobro naoružan, od- moran i svež, 5. bataljon je, i pored neiskustva svojih boraca, predstavljao znatno ojačanje, ako ne i presudni trenutak za očuvanje zauzetog mostobrana, bar što se tiče uloge i sektora koji je branila 12. vojvodanska bri-

grada. Ubačen je u pravo vreme i na pravo mesto. Sa već desetkovanim bataljonima 12. brigade i svežim bataljonom 572. streljačkog puka, on je uspeo ne samo da zaustavi jedan od najjačih neprijateljskih protivnapada nego i da povрати nekoliko stotina metara izgubljenih položaja.

Kao da je neprijatelj toga dana bio rešen da po svaku cenu likvidira mostobran. Pojedini delovi sela prelazili su nekoliko puta iz ruke u ruku. Na grebenu isto tako. Svaku, tek prispelu jedinicu neprijatelj je neposredno iz marša, iz kamiona, ubacivao u borbu. Pred podne je ubacio neke policijske jedinice i delove 2. branderburškog puka. Sa nekoliko tenkova pokušao je da zaobiđe naš protivtenkovski čvor odbrane na glavnoj ulici i da kroz istočni deo sela izbije na pristanište. Tu je naišao na dobro ukopan bataljon 572. puka. Kapetan Blau je propustio neprijateljske tenkove a zatim jakom streljačkom vatrom i borbom prsa u prsa odbio protivnapad branderburžana. Odsečeni od svoje pešadije i izloženi bočnoj vatri protivkolca, neprijateljski tenkovi su se i ovoga puta morali povući. A bili su već gotovo na pristaništu.

Tada su krenuli u napad na našem krajnjem levom krilu, pokušavajući da iskoriste nasip železničke pruge i zaklon koji im je pružala desna obala Dunava. Pošli su istim pravcem na kojem su u toku jučerašnjeg dana razbili 4. bataljon. Ovoga puta nisu imali mnogo sreće. Četa potporučnika Kolašnikova sačekala ih je na cevi svoga oružja i žestokom vatrom i bombama odbila njihov prvi, a zatim drugi i treći juriš... U jednom trenutku neprijatelju je pošlo za rukom da zaokruži levokrilni vod vodnika Čerepanova, koji se utvrdio na samoj obali, nedaleko od mesta gde je juče bio Katovski. Bori Čerepanova sačekali su da neprijateljski vojnici ustanu iza svojih zaklona i krenu na juriš. Tek su tada iskakali na grudobrane i snažnom bliskom vatrom i borbom prsa u prsa naterivali ih u bekstvo, nanoseći im teške gubitke.

Još nekoliko puta neprijatelj je pokušao da se probije na spoju između našeg 5. i sovjetskog 2. bataljona. Prethodno je otvarao jaku artiljerijsku i minobacačku vatru i bukvalno preoravao rovove 2. bataljona 572. sov-

jetskog puka, nanevši mu teške gubitke. Izbačeni su iz stroja gotovo svi komandiri četa. Ranjen je i komandant bataljona kapetan Blau i njegov zamenik. Činilo se da će se Nemci ipak probiti na tom sektoru. U kritičnom trenutku Mita Dudić je uzeo četvu iz rezerve i udario u bok uklinjenog neprijatelja. Pošto je ponovo uspostavio i povezao front, Dudić je preuzeo komandu i nad ruskim bataljonom, umesto teško ranjenog komandanta Blaua. Sovjetski i naši vojnici nisu u tom videli ništa neobično. Naprotiv, kao što su se juče borci 1. čete, posle pogibije njihovih rukovodilaca, okupili oko poručnika Košelja i disciplinovano izvršavali njegova naređenja, tako su danas postupili i vojnici 2. bataljona 572. puka 233. sovjetske divizije. Imponovala im je hrabrost i dinamičnost ovog grlatog partizanskog komandanta. A Dudić je zaista toga dana trčao od jedne čete do druge, izdavao naređenja i jurišao sa borcima. Trudio se da nadviče eksplozije granata i štekta nja mitraljeza. Odjednom je zastao, sa nedorečenom komandom. Parče gelera od minobacačke granate prošlo mu je kroz grlo. Prstima je napipao komadić železa, izvadio ga iz rane i pošao dalje. Nije imao vremena da traži bolničarku. Neprijatelj je ponovo pokušavao da se probije glavnom ulicom.

Tako ga je našao i Jocika.

— Nešto me zaklalo — odgovorio je Jociki na pitanje šta mu je.

Jocika ga je pogledao i pružio mu pljosku rakije da dezinfikuje ranu. Dok ne stigne bolničarka...

Umesto da zalije ranu, Dudić je dobro potegao iz pljoske. Rakija je kroz ranu potekla iz grla na uniformu.¹ Uto je naišla bolničarka. Nije hteo da ode u previjalište, ali više nije mogao ni da komanduje. Umesto njega komandovao je i izdavao naređenja njegov zamenik Mile Veselinović.

Neprijatelj je i dalje žestoko navaljivao. Naši su odbijali juriš za jurišem i odmah prelazili u protivnapad.

---

¹ Ovako je „Dudićevo ranjavanje opisao Dušan Doronjski Jocika u novosadskom „Dnevniku“ od 11. XI 1969.

Oko 9 sati ova klanica je dostigla svoj vrhunac. Pojavilo se sedam tenkova. Nisu se mogli čuti u ovoj grmljavini. Kad su stigli na 60 metara, otvorena je vatra iz četiri topa. Oni su se zaustavili i odgovorili brzom paljbom. Ovaj krvavi dvoboj vodio se oko pola sata. Dva tenka su uništena a dva oštećena, ali i sva četiri topa sa poslugom ležala su iskidana i nesposobna da više daju otpor.

Toga dana sunce je sijalo, ali od baruta i dima nije se video ni prst pred nosom... Na brdu su se još vodile borbe. Šest puta do podne ono je prelazilo iz ruke u ruku. Mnogo leševa prekrilo je vrhove iznad Batine.

Četvrta noć u razorenoj i zapaljenoj Batini ipak se ponešto razlikovala od prethodnih noći. Iako se borba vodila nesmanjenom žestinom, juriši neprijatelja bili su sve kraći i redi, sve češće je on prelazio u odbranu, zastajao posle svake zauzete ulice ili grupe kuća, sačekivao zaostale tenkove i ponovnu vatru artiljerije.

Te noći 13/14. novembra, na mostobran su krenuli Treći, poslednji bataljon 12. vojvodanske brigade, jedan bataljon 7. vojvodanske brigade i prednji delovi 73. gardijske, staljingradske divizije.

PRVA IZMENA U PLANU OPERACIJA

Ogorčene borbe i upornost neprijatelja naterale su sovjetsko komandovanje da iz trodnevnih dejstava izvuče pouke i zaključke i da u skladu sa novom situacijom preduzme odgovarajuće mere.

Postalo je jasno da se neprijatelj povratio od prvog iznenadenja i uspeo ne samo da konsoliduje svoju odbranu već i da sve jačim uzastopnim napadima spreči dalje širenje i povezivanje mostobrana, čak i da nekoliko puta ozbilino ugrozi dalji opstanak naših snaga na onostranoj obali Dunava.

Ubacivanje u borbu svih raspoloživih rezervi i pristizanje sve većeg broja motomehanizovanih, artiljerijskih i vazduhoplovnih jedinica ukazivali su sovjetskom

i našem komandovanju da je neprijatelj otklonio dilemu oko glavnog mesta prelaza naših snaga, shvatio opasnost koja mu pretila sa batinskog mostobrana i da će učiniti sve da tu opasnost što pre otkloni.

Iz neprijateljske dokumentacije saznajemo da je on već u to vreme znao da je na ovaj sektor usmerena glavna sovjetske 57. armije. Njegova obaveštajna služba uporno je nastojala da otkrije pokrete i poziciju 6. gardijskog korpusa i 32. motomehanizovane brigade, za koje je znala da su u sastavu 57. armije. Kuda budu usmerene ove snage, sasvim prirodno, biće usmeren i glavni pravac udara 57. armije, a možda i celog Trećeg ukrajinskog fronta.

Znajući da neprijatelj traga za njihovom operativnom i motomehanizovanom rezervom, komanda Trećeg ukrajinskog fronta naredila je strogu primenu opsežnih mera operativnog maskiranja pozicija i pokreta svojih i naših trupa. Kretanja jedinica danju svedena su na najmanju meru, posebno na pravcu Sombor—Bezdan i Sombor—Apatin.

Mere operativnog maskiranja dale su najefikasnije rezultate na mohačkom pravcu. Tamo će neprijatelj još duže ostati u dilemi o pravim namerama naših i sovjetskih jedinica. Tamo su bataljoni 8. vojvodanske brigade i delovi 734. sovjetskog puka, po naređenju štaba 57. armije, vršili neprikrivene manevre i pripreme forsiranja Dunava na širokom frontu. Osmo vojvodanska brigada, koja se tada nalazila u bajskom trokutu, dobila je čak i pismeno naređenje da izvrši sve potrebne pripreme za forsiranje Dunava kod Riha-salaša, naspram Mohača.

Da su mere operativnog maskiranja postigle svoj cilj i da je neprijatelj obmanut oko upotrebe mohačkog pravca, potvrđuje nam ne samo zaplenjena nemačka dokumentacija nego i neke druge činjenice. Grupisanje naših snaga i demonstracije na ovom pravcu poslužile su generalu Frajsneru, komandantu Grupe armija Jug, kao izgovor da blokira i odbije sve češće zahteve svog južnog suseda, maršala fon Vajksa, za pomoć i angažovanje njegovih rezervi i desnokrilih snaga na ugroženom batinskom pravcu. To, između ostalog, objašnjava i Frajsnerovu krajnju nebrigu za sudbinu baranjskog

fronta, koji je bio u nadležnosti Komande Jugoistoka. Lažnim demonstracijama kod Mohača postignuto je upravo ono što se želelo: vezivanje neprijateljskih jedinica na tom sektoru fronta. Nije teško pretpostaviti šta bi u tom trenutku značilo skidanje bar jedne divizije sa tog sektora, koji se nalazio svega dvadesetak kilometara severnije, ili upućivanje neke malo jače motomehanizovane rezerve na batinski pravac. Ishod batinske operacije bio bi, svakako, drugačiji.

Maršalu fon Vajksu nije preostalo ništa drugo nego da odlučno skida bataljon za bataljonom sa Sremskog fronta, da maksimalno ubrzava pokret Lerovih trupa i da traži pomoć na drugoj strani. Na veće razumevanje je naišao kod maršala Keserlinga, komandanta nemačkog fronta u Italiji. Ovaj mu je hitno uputio 44. infanterijsku diviziju. Obećao je i 71. diviziju, takode infanterijsku. Ali one su bile udaljene nekoliko stotina kilometara od Batine. Doduše, pošto se ukrcaju na vozove, mogle bi brzo stići. Prethodnice 44. divizije već su bile nadomak Baranje. Trebalo je, dakle, brzo reagovati i iskoristiti ove relativno skromne početne uspehe. Vreme je još radilo za nas.

Sve te okolnosti nalagale su sovjetskom i našem komandovanju brzo reagovanje i usklađivanje dosadašnjeg plana dejstva i načina njegovog izvršenja u novonastaloj situaciji. Komandi Trećeg ukrajinskog fronta i 57. sovjetske armije postalo je jasno već 13. novembra da snagama 75. streljačkog korpusa i njegovim prilično istrošenim divizijama prvog ešalona neće izvršiti postavljeni zadatak: proširiti i povezati mostobran kod Batine i Apatina i do 15. novembra dostići liniju: Topolje—Kneževi Vinogradi—Bilje, kako je prvobitno planirano i u zapovesti naredeno.

Zamišljeno forsiranje „iz pokreta”, na širokom frontu i na brzu ruku nije, očigledno, dalo očekivane rezultate. Da bi se iskoristili dotadašnji uspesi, koji još nisu omogućavali razvoj krupnijih snaga na osvojenim mostobranima, trebalo je korigovati prvobitnu odluku i utvrđeni plan operacije. Drugim rečima, trebalo je skratiti front napada 75. streljačkog korpusa i ubrzati prebacivanje novih snaga, posebno na batinskom mostobranu, gde je zbog veoma sporog prebacivanja

narednih ešelona i naoružanja doveden u pitanje njegov dalji opstanak.

Pošto 75. streljački korpus više nije imao neangazovanih jedinica, osim 299. streljačke divizije, koja je obezbeđivala levi bok 57. armije, trebalo je pristupiti uvodenju u borbu drugog ešelona 57. armije. Za otklanjanje uočenih propusta i brzog prebacivanja svežih snaga na mostobran bila su potrebna i dodatna inženjerijsko-tehnička sredstva i brzo uspostavljanje pontonskog prelaza preko Dunava.

Pitanje ojačanja 75. streljačkog korpusa i ubacivanja svežih snaga na mostobrane, štab 57. armije, uz pristanak maršala Tolbuhina, rešio je u tom trenutku na najcelishodniji način. Generalu Kravcovu i njegovom 64. streljačkom korpusu, koji je, prema prvobitnoj odluci Šarohina, trebalo da bude upotrebljen na sektoru: Dunav—Sekče—Mohač, naredeno je da odmah preuzme batinski mostobran i hitno prebaci svoje divizije na ovaj sektor fronta.¹

Radi što lakšeg izvršenja ovog zadatka 64. korpusu je potčinjena 233. streljačka divizija, sa svim njenim ojačanjima angažovanim na mostobranu. Zadatak 64. korpusa i generala Kravcova bio je da uvodenjem u borbu 73. gardijske divizije na levom krilu 233. streljačke divizije, s mostobrana koji je krajnjim naporima držala 12. vojvodanska brigada, produži napredovanje pravcem Batina—Zmajevac i do 15. novembra ovlada linijom: Topolje—Kneževi vinogradi. Svoju 19. i 113. streljačku diviziju, koje su se u tom trenutku nalazile u širem rejonu Sombora, trebalo je da uvede u borbu kao sledeće korpusne ešelone.

Dakle, 64. streljački korpus dobio je zadatak koji su dotle imale 233. streljačka divizija i 12. vojvodanska brigada. Za smenjivanje iscrpene i gotovo desetkovane 12. vojvodanske brigade, štab 51. vojvodanske divizije NOVJ stavio je na raspolaganje svežu, dobro popunjenu i odmornu 7. vojvodansku udarnu brigadu.

---

¹ Prema jednom naređenju štaba 57. sovjetske armije od 12. novembra 1944, 73. gardijska divizija 64. korpusa trebalo je da bude uvedena u borbu još istog dana, 12. novembra, nakon planiranog ovladavanja kotom 205 (Arhiv MNO, SSSR, f. 413, opus 10389, br. 384/731).

Komandant 75. streljačkog korpusa, general Akimenko, u ovom izmenjenom planu dobio je sledeći zadatak: ojačan 236. streljačkom divizijom iz rezerve 57. armije, a nešto docnije i 8. vojvodanskom brigadom, 75. streljački korpus premešta se na apatinski pravac radi proširenja mostobrana svoje 74. divizije i njegovog spajanja sa batinskim mostobranom. Nakon spajanja oba mostobrana, 75. streljački korpus produžiće u pravcu Belog Manastira radi sadejstva glavnim snagama 57. armije u ovladavanju Belomanastirskom gredom i učvršćenju šireg placdarma za razvoj ofanzive Trećeg ukrajinskog fronta.

Pošto je u to vreme još postojala opasnost od nemačkog udara u bok i pozadinu Trećeg ukrajinskog fronta sa desne obale Dunava kod Vukovara, 299. divizija 75. korpusa zadržana je i dalje na obezbedenju leve obale reke od Apatina do Bačke Palanke. Njoj se ubrzo priključila i 36. vojvodanska divizija 12. udarnog korpusa NOVJ, izvučena sa Sremskog fronta radi povezivanja levog krila 57. sovjetske armije u Bačkoj i naših snaga u Sremu.

Do izmene plana batinske operacije u skladu sa situacijom došlo je u poslednjem i odlučujućem trenutku, kada je jedinicama 75. korpusa, razvučenim na frontu širokom 130 kilometara i zaglubljenim u blatu Kazuka i Vrblja, ponestalo snage da izvrše postavljeni zadatak. Koliko su na ovu izmenu uticale slabosti uočene u prvoj fazi batinske bitke, kada je cela operacija i organizacija njenog izvođenja ležala na štabu 75. korpusa, ne bi se moglo sa sigurnošću reći. Činjenica da je tih slabosti bilo, naročito u organizaciji sadejstva svih rodova vojske i u sporom masiranju snaga 75. streljačkog korpusa na oba mostobrana.

Za izvršenje zadatka komandantu 64. korpusa, generalu Kravcovu ostavljeno je još manje vremena nego generalu Akimenku na početku forsiranja. Treba ipak reći da je njegovom štabu bilo mnogo lakše jer je na desnoj obali Dunava imao već ostvaren mostobran dubok oko jedan kilometar i nešto više širok, na kojem su se poslednjim snagama držala dva puka 233. streljačke divizije i 12. vojvodanska udarna brigada. Osim ovih snaga, generalu Kravcovu su stavljena na raspolaganje

sva dotle angažovana sredstva za podršku prelaza, sredstva veze i tehničko-inženjerska sredstva. Među ovim poslednjima posebno treba istaći 341. samostalni pionirski bataljon i 30. samostalnu pontonsko-mostovnu brigadu. Istovremeno je pukovniku Nomonasu naredeno da usiljenim maršem prebaci u rejon Bezdana svoju 5. pontonsko-mostovnu brigadu. Ona je dobila zadatak da što hitnije postavi pontonski most na Dunavu.

Zbog sve većeg broja neprijateljskih oklopnih jedinica na batinskom mostobranu zadržana su i sva prebačena protivtenkovska sredstva 75. korpusa, kojih je inače bilo nedovoljno. Naredeno je da se sa prvim talasima prebacuju i protivtenkovska sredstva 64. korpusa. Osim toga, generalu Kravcovu su stavljeni na raspolaganje dva puka samohodnih artiljerijskih oruda, jedna protivtenkovska i jedna gardijska minobacačka brigada, kao i bataljon tenkova T-34.

Predviđajući da će 64. korpus, pri pokušaju da proširi batinski mostobran, naići na žilav otpor neprijatelja i da se on oko mostobrana već solidno utvrdio, štab 57. armije ubrzao je privlačenje 9. artiljerijske divizije proboja u rejon Bezdana.

Ovakvim rasporedom i grupisanjem snaga i sredstava podrške stvorene su realne pretpostavke za izmenu brojčanog i tehničkog odnosa snaga u našu korist. Preostalo je još da se takav odnos snaga postigne i u vazduhu, gde je neprijatelj u to vreme bio u prednosti. Od generala Sudeca, komandanta 17. vazduhoplovne armije, zatraženo je da uloži maksimalne napore na osposobljavanju uzletišta i pomoćnih aerodroma bliže frontu i da što brže pruži efikasnu podršku našim snagama na mostobranu.

PRELAZ 73. GARDIJSKE DIVIZIJE I 7. VOJVODANSKE BRIGADE

Gardijske jedinice u Sovjetskoj armiji bile su najbolje elitne jedinice, slične našim proleterskim jedinicama. Naziv „gardijske“ dobile su kao znak izuzetnog

priznanja za hrabrost svoga ljudstva, upornost u borbi i izvršenju zadataka, za posebnu ulogu odigranu u mnogobrojnim bitkama otadžbinskog rata pod Moskvom, Lenjingradom, Staljingradom. Služiti u gardijskoj jedinici bila je velika čast za sve vojnike i starešine Sovjetske armije.

U znak posebnog priznanja, sovjetska vlada, na predlog vojnog komandovanja, dodeljivala je i druge počasne nazive svojim jedinicama za njihovo učešće i držanje u većim operacijama, kao što su, na primer, staljingradska, bukureštanska, beogradska operacija i sl.

Sedamdeset treća streljačka divizija nosila je naziv gardijska jer je po svojoj kadrovskoj osposobljenosti i borbenoj vrednosti spadala u red najboljih sovjetskih pešadijskih divizija. Za hrabro držanje pod Staljingradom, u sastavu 57. armije, kojom je u to vreme komandovao tada general, a docnije maršal Tolbuhin, 73. divizija dobila je naziv „staljingradska”. U svom sastavu imala je tri pešadijska puka, jedan divizion topova 75/mm, inžinjerijski bataljon, izviđački bataljon i ostale prištapske jedinice i ustanove. Pukovi su joj bili dobro popunjeni i opremljeni tehničkim sredstvima, lakim pešadijskim naoružanjem i pukovskom artiljerijom i minobacačima. Međutim, zbog gubitaka pretrpljenih u prethodnim borbama, ova divizija nije bila popunjena do pune formacije boračkog sastava. Bataljoni su joj imali u proseku 250—300 boraca. Međutim, njihova borbeno vrednost, iskustvo i prekaljenost u mnogobrojnim okršajima, a posebno vrlo sposoban niži oficirski i podoficirski kadar, uticali su da se ta popunjenost ljudstvom nije mnogo osećala. Sa oko 5.500 boraca, gardejaca i s oružjem velike vatrene moći, 73. gardijska divizija predstavljala je jaku udarnu snagu i odigrala jednu od glavnih uloga u toj fazi borbe za održanje i proširenje batinskog mostobrana.

Divizijom je komandovao stari, vrlo iskusni i energični vojnik Sovjetske armije, general-major Semjon Antonovič Kozak. Zbog izuzetne hrabrosti, umešnosti u komandovanju i drugih zasluga u otadžbinskom ratu, pored ostalih visokih odlikovanja, general Kozak je nosilac Zlatne zvezde heroja Sovjetskog Saveza. Po završetku batinske bitke, za zasluge u oslobođenju naše zem-

lje, on je po drugi put dobio visoko priznanje. Ovoga puta proglašen je narodnim herojem Jugoslavije.

Komandant 209. streljačkog, abganerovskog puka 73. gardijske divizije bio je potpukovnik Sergejev, a načelnik štaba gardijski major Ivan Nikolajevič Zajcev, takode heroj Sovjetskog Saveza, koji se istakao u borbama za železničku stanicu u Batini i na koti 205.

Komandant 211. gardijskog, basarginskog puka bio je pukovnik Vasilij Ivanovič Davidenko, heroj Sovjetskog Saveza i veoma sposoban oficir Sovjetske armije. Njegov zamenik, Nikanor Kornejevič Tkačenko, koji je poginuo u batinskoj bitki, u borbama za kotu 205, proglašen je posmrtno za heroja Sovjetskog Saveza. Zahvaljujući Tkačenkovoj izuzetnoj hrabrosti u beogradskoj operaciji, 214. puk je uspeo da na juriš zauzme neoštećen most preko Save.

Trećim, odnosno 214. streljačkim, voroponovskim pukom ove divizije komandovao je gardijski major Nikolaj Ivanovič Jašenko. Roden 1919. u Novosibirsku, Jašenko se odlikovao izuzetnom hrabrošću i energijom. Za sobom je imao bogato ratno iskustvo i više odlikovanja. Po svojoj snalažljivosti i umešnom komandovanju bio je poznat u celoj diviziji. I ovoga puta prešao je sa prvim talasom svoga puka i pravo iz čamaca poveo ga na juriš. Posebno se istakao u zauzimanju kote 205, zatim u borbi za Kamenac i Karanac. Pored Jašenka, u ovom puku se nalazilo još nekoliko heroja, kao što su kapetan Pigin, vodnik Jereščenko i drugi.

Sedamdeset treća gardijska divizija istakla se u borbama za oslobodenje našeg glavnog grada. Zajedno sa 1. proleterskom i 6. ličkom divizijom NOVJ, ona je preko Dedinja i Topčidera prva izbila na Terazije i nezadrživo produžila prema Savskom mostu koji je zauzela na juriš. Borci i rukovodioci ove divizije, a posebno general Kozak, sećajući se tih zajedničkih borbi, sa divljenjem su pričali o neustrašivim jurišima i hrabrosti naših boraca i proletera. To je uticalo da su i ovde naše borce iz 51. vojvodanske divizije prihvatili sa velikim poverenjem i oduševljenjem.

I zaista, retko gde ćemo u našim zajedničkim borbama naći takav stepen sadejstva, ispomoći i međusob-

nog razumevanja, kao na ovom sektoru fronta između 7. vojvodanske i pukova 73. gardijske divizije. Njihova dejstva su bila tako sinhronizovana i uskladena kao da je bila u pitanju jedinstvena združena formacija, koja već mesecima dejstvuje zajedno. Takva je u našim sećanjima ostala 73. gardijska divizija i njeni borci i rukovodioci.

Tridesetak godina posle rata, komandant 7. vojvodanske brigade Milan Ješić Ibra izjavio je novinaru novosadskog „Dnevnika“ da su se on i njegovi komandanti bataljona, 14. i 15. novembra, otimali sa ruskim komandantima oko čamaca. Svi su nastojali da što pre prebace svoje jedinice preko Dunava iako su znali da je tamo pravi pakao. Staro je pravilo da svi komandanti, kad dobiju borbeni zadatak, nastoje da ga što pre i što bolje izvrše. Ovde je, međutim, bilo još razloga za takvu žurbu i postupak. Uslovi prevoženja bili su veoma nepovoljni zbog velikog broja oštećenih plovnih sredstava, ubitačnog dejstva neprijateljske artiljerije i neprekidnog nadletanja i bombardovanja mesta prelaza. Duže zadržavanje na otkrivenoj obali značilo je izložiti svoje jedinice velikim gubicima još pre uvođenja u borbu.

Za razliku od 12. vojvodanske brigade, koja je prvih dana forsiranja imala svoje mesto prelaska, koja je nešto sredstava za prevoz dobila, a nešto sama prikupila, 7. brigada je prelazila na istom mestu i istim sredstvima sa pukovima 73. gardijske divizije. Ona čak nije imala ni jednog Đuru Deca ni njegov motornjak. Stoga se može shvatiti zašto je 7. brigada, iako je naređenje za forsiranje dobila od štaba 51. divizije 13. novembra u 19.00 časova, prve dve čete 2. bataljona, prebacila na mostobran ujutru 14. novembra. Ostatak 2. bataljona i dve čete 3. bataljona prebačeni su na mostobran tek posle podne, nakon prelaska 209. i 214. strelačkog puka 73. gardijske divizije.

Do uvođenja u borbu 7. brigada je, vršeći garnizonsku službu u Somboru, primala novo sovjetsko naoružanje i obučavala ljudstvo u rukovanju oružjem. Uporedo s tim, ona je izvršila i najnužnije pripreme za forsiranje Dunava i izvršenje predstojećeg borbenog zadatka.

Drugog dana bitke, kada su ranjenici 12. vojvodanske brigade i 75. streljačkog korpusa počeli da stižu u somborske bolnice, borcima 7. brigade postalo je jasno da taj obračun neće biti baš tako lak kako su ga oni zamišljali i da nije daleko trenutak kada će oni ući u borbu. Izviđači, deo sanitetskog osoblja i pioniri već su bili upućeni prema Bezdanu.

Naređenje za pokret prema Bezdanu, štab 7. brigade primio je od štaba 51. divizije 13. novembra ujutro, a već u popodnevним časovima istog dana svi bataljoni, izuzev 1. bataljona, koji je ostao u Somboru, stigli su u Bezdan. Tamo ih je sačekalo novo naređenje komandanta 51. vojvodanske divizije, koje zbog svog lakonskog sadržaja navodimo u celini:

„Odmah po prelasku vaše brigade na položaj oko s. Batina zajedno sa 12. vojvođanskom brigadom obrazujte front prema neprijatelju gde se sada nalaze jedinice 12. vojvodanske brigade.

Zadatak vaš i 12. vojvodanske brigade je da zajedno sa Crvenom armijom proterate neprijatelja sa našeg sektora prema selu Zmajevac i da isti zauzmete.”

Na poleđini sačuvanog originala ovog kratkog naređenja, sa potpisom komandanta 51. divizije, stoji još kraći odgovor štaba 7. vojvodanske brigade: „Po prednjem postupljeno . . .”, No, da li će put do izvršenja ovog naređenja biti tako jednostavan i lak, kao odgovor štaba brigade, to ćemo tek videti . . .

Primivši ovo naređenje 13. novembra u 19.00 časova, štab brigade odmah upućuje svoj 2. bataljon na levu obalu Dunava da se stavi na raspolaganje komandantu mesta prelaza. Slično naređenje primili su i štabovi 3. i 4. bataljona, koji su nešto docnije stigli u Bezdan.

Kod Čarde, na mestu prelaza i te noći je bio pravi krkljanac kao uoči forsiranja. Izbivši gotovo istovremeno na levu obalu Dunava, pukovi 73. gardijske divizije i bataljoni 7. vojvodanske, izmešani sa pratećom i protivtenkovskom artiljerijom, municijskom komorom i ranjenicima sa mostobrana, bili su odlična meta za neprijateljsku artiljeriju i teške minobacače. Sva sreća što se ubrzo spustila noć i što su izostali nemački avioni, pa je jačina neprijateljske vatre bila mnogo slabija.

Mada je forsiranje počela u popodnevnim časovima 13. novembra, sa pristiglim sredstvima 30. pontonsko-mostovne brigade, 73. gardijska divizija nije u toku noći završila prebacivanje svih svojih delova, pa je ono nastavljeno i 14. novembra. Do 12.00 časova prebačena su samo dva streljačka puka i njihova prateća artiljerija. Ostatak 2. bataljona 7. brigade prebacio se takođe tog prepodneva. Četvrti bataljon i polovina 3. bataljona morali su se vratiti na očekujuće rejone, jer su ih na liniji ukrcavanja tukli neprijateljski avioni, koji su rano ujutru nastavili bombardovanje. Tako je 7. brigada već pre nego što je prešla na mostobran, imala 16 boraca izbačenih iz stroja.

Situacija na batinskom mostobranu ujutru, 14. novembra, bila je i dalje kritična. Protivnapadi neprijatelja bili su sve žešći, ali nervozniji i manje sinhronizovani. Uprkos sve većim gubicima, on je i dalje uporno nastojao da naše snage odbaci u Dunav. Iscrpeni bataljoni 12. vojvodanske brigade i 233. streljačke divizije, stešnjeni na malom prostoru, sve teže su odolevali besomučnim jurišima neprijatelja. Zahvaljujući krajnjem naprezanju svakog našeg borca i sve jačoj podršci sovjetske artiljerije, naročito gardijskih reaktivnih minobacača sa leve obale, neprijatelj nije uspeo da probije našu odbranu na zapadnoj ivici sela i severno od železničke stanice. U našim rukama je još bio veći deo Batine.

Pukovi 73. gardijske divizije i jedinice 7. vojvodanske brigade odmah sa skela i čamaca upućivani su u prvu borbenu liniju da bi zadržali osvojeni mostobran. Iskoristivši predah između dva neprijateljska protivnapada, 2. bataljon 7. vojvodanske i 3. bataljon 214. sovjetskog puka smenili su sa položaja ispred kote 169 i na zapadnoj ivici sela 2. bataljon 12. vojvodanske brigade. Dva bataljona 209. sovjetskog puka i dve čete 3. bataljona 7. vojvodanske brigade smenili su sa položaja 1. bataljon i ostatke 4. bataljona 12. vojvodanske brigade. U glavnoj ulici, na centralnom delu mostobrana, ostao je i dalje 5. bataljon 12. brigade, iza kojeg se postavio još jedan bataljon 209. puka u drugoj liniji odbrane. Tu se grupisala gotovo sva protivtenkovska i prateća

artiljerija, kao i minobacači 209. streljačkog puka. Sme-njeni i prepolovljeni bataljoni 12. vojvodanske brigade zadržani su i dalje u rezervi u severoistočnom delu sela.

Na uski pojas obale u istočnom delu sela, gde su se poslednjom snagom držali ostaci bataljona kapetana Blaua iz 572. streljačkog puka, prebacio se svež 2. bata-ljon 214. gardijskog puka. Neprijatelj je na taj sektor i dalje žestoko napadao, želeći po svaku cenu da zadrži železničku stanicu i nasip pruge, odakle je kontrolisao ceo tok Dunava i ugrožavao prebacivanje naših jedinica. Na taj uski obalni pojas, sa 4. i 6. četom 2. bataljona 214. gardijskog puka, prebačene su i dve čete 3. bata-ljona 7. brigade. Pravo iz čamaca naši i sovjetski borci morali su da uskaču po ko zna koji put u ponovo zau-zete neprijateljske rovove na obali Dunava i da ih borbom prsa u prsa, ručnim bombama i kundacima čiste od neprijateljskih vojnika.

Četvrtom četom 214. gardijskog puka komandovao je gardijski kapetan Ivan Fedorovič Pigin, stariji i veoma iskusni oficir Sovjetske armije, energičan i uporan u izvršavanju postavljenih zadataka, što je tražio i od svojih boraca.

Levo od Piginove čete i nešto bliže železničkoj stani-ci iskricali su se delovi 6. čete istog puka. Ovu grupu odvažnih gardista predvodio je četni starešina Nikolaj Jefimovič Jereščenko. Po spoljašnjosti i držanju bio je sušta suprotnost kapetanu Piginu. Tih i veoma blage naravi, seržant Jereščenko je izgledao kao da nije u stanju „ni mrava da zgazi” i borci su ga voleli jer im je bio više drug nego starešina. Retko kad su čuli nje-govu komandu, ali su zato hitro izvršavali njegova nare-đenja i slepo sledili njegovo primerno držanje u borbi.

Još dok je prelazila, fašisti su jakom mitraljeskom vatrom sa utvrđenog nasipa i železničke stanice zasuli Jereščenkovu grupu. Na liniji iskrčavanja dočekali su ih ručnim bombama. Ne sačekavši da čamci potpuno pristanu uz obalu, Jereščenko je odgovorio bombama i poveo svoje komsomolce na juriš. Brzo su se našli u rovovima, gde su rukama i kundacima uništili dve desetine fašističkih vojnika i zauzeli dva rova. Iz trećeg rova ponovo su ih zasuli ručnim bombama. Seržant

Jereščenko lično je uhvatio tri bombe i vratio ih fašistima. Zauzevši i taj rov, utvrdili su se u njemu.

Desno od kapetana Piginina iskrcale su se dve čete 3. bataljona 7. vojvodanske brigade. Jednom je komandovao Ivan Opšić Brica iz Morovića (kod Sremske Mitrovice), a drugom Ljuba Pantelić iz Pavlovaca (kod Rume). Brica je bio nešto stariji, živahniji i okretniji, a Ljuba rumenog lica, sa urođenom govornom manom, miran i stidljiv kao devojka. Obojica su bili veoma hrabri i omiljeni među borcima i svojim drugovima. I njihove čete su pod kišom mitraljeskih metaka, gotovo iz čamaca morale da uskaču u ponovo zaposednute neprijateljske rove na obali. Pošto su ih očistili od fašista i učvrstili se u njima, odbili su, zajedno sa Piginom, nekoliko neprijateljskih protivnapada i narednom talasu omogućili da lakše pristane uz obalu. U tom talasu prešle su 5. četa 214. puka i Prateća četa 3. bataljona 7. brigade, pod komandom bivšeg domobranskog poručnika Ravlića. S njima je prešao i politički komesar 3. bataljona Janko Stupavski, slabunjavi, ali odvažni Slovak iz Šida. Komandant 3. bataljona Pera Pirtić uputio ih je u pomoć Brici i Ljubi čim je osetio da Nemci kidašu na ovaj sektor.

Tako su već u prvim jutarnjim časovima 14. novembra nepuna dva bataljona 7. brigade i 214. puka zauzela oko 500 metara tranšeja i rovova na desnoj obali Dunava i ponovo se približili železničkoj stanici, najjačem neprijateljskom uporištu u Batini.

Povrativši se od ovog iznenadnog napada naših i sovjetskih svežih snaga, neprijatelj je po podne istog dana u borbu na ovom sektoru ubacio dva bataljona pešadije i nekoliko tenkova, koji su odmah prešli u protivnapad. Naši borci nisu stigli ni da se utvrde na tek zauzetom delu obale. Četiri neprijateljska tenka uputila su se pored železničkog nasipa, neposredno ispred položaja Jereščenkove i Piginove čete, u pravcu skelskog pristaništa, prema tek iskranim delovima 3. bataljona 7. vojvodanske brigade. Streljačka i mitraljeska vatra nije im mogla nauditi, a za bacanje protivtenkovskih bombi iz rovova bili su predaleko. Pigin i Jereščenko su propustili neprijateljske tenkove, ali su zato snažnom i koncentričnom streljačkom vatrom naterali neprija-

teljsku pešadiju da zalegne iza rasturenih drva na nasipu, pedesetak metara ispred njihovih rovova.

Tenkovi su pošli napred bez zadržavanja. Ugledavši ih kako mirno prolaze ispred Piginove i Bricine čete, komandir Ljuba Pantelić se podigao iznad grudobrana i, zamuckujući kao uvek u takvim situacijama, doviknuo je Brici, svom levokrlnom susedu:

— Udri ih! Bri-Brico! ... Šta, šta će-čekaš! ...

U rukama je držao spremnu protivtenkovsku bombu. Dvadesetak skojevaca i bombaša njegove i Bricine čete već su odšrafili protivtenkovske bombe i pripremili flaše sa zapaljivom smešom. Spremnosću da poskaču iz rovova isticali su se Lazica Božić iz Buđanovaca, sekretar SKOJ-a Bricine čete Olga Butraković, srednjoškolkica iz Male Vašice, vodnik Cveja iz Ogara, Milica Janić iz Ugrinovaca ... Čekali su Bricin znak da polete na tenkove, ali Brica se ugledao na Pigina i Jereščenka i komandovao sredenu automatsku vatru na neprijateljsku pešadiju. Znao je da će tenkovi ubrzo naići na zasednu vatru protivkolaca 209. gardijskog puka i protivtenkovskih pušaka Ravličeve Prateće čete. Išli su pravo na njih.

U trenutku kada je poslednji tenk protutnjao ispred nje, mlada dvadesetdvogodišnja Milica Janić nije izdržala. Iskočila je iz rova i bez komande poletela prema tenkovima. Nije napravila ni nekoliko skokova kada je pala pokošena mitraljezima iz tenkova i vatrom neprijateljske pešadije. Prestalo je da kuca srce mlade seljanke iz Ugrinovaca, višegodišnje aktivistkinje i člana Komunističke partije.

Tenkovi su prošli još desetak metara, a onda su naglo prikočili sustižući jedan drugog. Sa čela i po otkrivenom boku iz poprečnih ulica na njih se sručila jaka vatra iz protivtenkovskih topova i pušaka. Dva su se odmah zaustavila i zadimila. Iz njih je poiskakala posada, ali je ostala tu, pokošena mitraljezima Ljubine čete. Ostali su okrenuli nazad i ubrzo se izgubili iza železničkog nasipa. Priključili su se svojoj pešadiji i otvorili topovsku vatru po našim rovovima.

Nakon kraće artiljerijske i minobacačke vatre neprijatelj je ponovo krenuo u napad. U snažnom jurišu njegova pešadija je uspela da se dohvati naših rovova.

U ogorčenoj borbi hrabri gardisti i borci 7. brigade hvatali su pobesnele fašiste za gušu i tukli ih kundacima. Vatrom iz svog automata razjareni Pigin uništio je nekoliko hitlerovaca koji su pokušali da uskoče u njegove rovove. U trenutku kada mu je u dobošu ponestalo municije, na njega su se bacila još četvorica. Trojicu je ubio iz pištolja a četvrtog dotukao drškom revolvera. Tom prilikom je teško ranjen. Krajnjim naprezanjem dohvatio je automat ubijenog fašiste i dovukao se do grudobrana. Ostao je i dalje sa svojim borcima i odbranio zauzete rovove.

Kod Jereščenka, na krajnjem levom krilu, situacija je bila ista, čak i nešto teža. Između njegovih i neprijateljskih rovova bilo je svega tridesetak metara. Neustrašivi seržant ubio je iz automata pet neprijateljskih vojnika, šestog je oborio kundakom.

U trenutku kada se u Jereščenkovim, Piginovim i Bricinim rovovima razvila borba prsa u prsa, na desnom krilu Ljubine čete iz rova se podigao komesar 3. bataljona Janko Stupavski. Bio je blatnjav, gotovo izbezumljen od eksplozije nemačke minobacačke granate, koja je trenutak ranije pala u rov i ubila nekoliko njegovih boraca. Onako ošamućen i kontuzovan, nije obraćao pažnju na gustu neprijateljsku vatru i olovna zrna koja su rila zemlju oko njegovih nogu.

— Juurrriiš, drugovi! — doviknuo je Janko borcima Ljubine i Ravličeve čete.

— Udri ga-gadove fa-fašističke! — uzviknuo je komandir Ljuba Pantelić i poleteo za Jankom.

Borci su potrčali u susret osionim pripadnicima 13. SS „Handžar“ divizije, koju su poznavali još iz Bosutskih šuma.

Neprijatelj nije izdržao tako snažan bočni juriš boraca 3. bataljona. Iz poprečne ulice pridružili su im se i borci jednog bataljona 209. gardijskog puka. Potisnuli su neprijatelja za oko 300 metara, ali su u sledećoj poprečnoj ulici naišli na jaku vatru tenkova i na novi talas neprijateljske pešadije. Tu je opet nastalo gušanje i kundačenje, koje se završilo nerešenim rezultatom. Neprijatelj je morao da potraži zaklone iza svojih tenkova i nasipa železničke pruge, a naši — da se vrate u svoje rovove na obali Dunava.

Nekoliko puta toga popodneva neprijatelj je pokušavao da iz rovova istera naše i Piginove borce. Najzad je posustao i prešao u odbranu. Četvorodnevne borbe na ovom sektoru nisu mu pružile veću perspektivu sve dok su se naše snage držale na isturenom delu Belomanastirske grede. Zato je svoje sledeće napade usmerio tamo, sa kote 169, koja je dominirala Batinom.

Front je sada bio čvršće povezan i protezao se od Šarkanj-Dunava i Vrblja, preko grebena Belomanastirske grede (severno od kote 169 i groblja), do zapadne ivice sela, odakle je preko glavne ulice, u blagom luku, izbijao na Dunav oko 400 m severoistočno od železničke stanice.

U selu je nastalo kratkotrajno zatišje. Osećala se ravnoteža snaga i prvi put posle 12. novembra jezičak na kantar odnosu snaga počeo je jedva primetno da naginje u našu korist . . .

STRAVIČNA KOTA 169

Trigonometrijska tačka 169, koju su borci 7. i 12. brigade prozvali „stravična“ i „krvava kota“ a u narodu poznata kao „Piramida“, dobila je sada izuzetan vojno-taktički a sa kotom 205 i operativni značaj u borbi za uspostavljanje i proširenje batinskog mostobrana. Kao što je već rečeno, neprijatelj je uporno i grčevito nastojao da zadrži ovaj istureni greben i prirodni zemljišni bastion sa kojeg je uspešno tukao, osmatrao i kontrolisao ne samo obalu Dunava već i jedine prilaze koji su do njega vodili iz Bezdana. Moglo se slobodno reći da je onaj ko drži u svojim rukama kotu 169. gospodar ne samo Batine nego i njene okoline.

Oko podne vatra se malo utišala. To je novopridošlim jedinicama omogućilo da osmotre svoje i neprijateljske položaje; da poprave grudobrane oštećene artiljerijskom vatrom, izgrade provizorne zaklone, jer kiša je toga dana ponovo počela i bilo je sve hladnije.

Drugi bataljon 7. brigade preuzeo je u vinogradima neposredno ispred kote 169 položaje 2. dela 1. bataljona

12. vojvodanske. Na pojedinim mestima ovi položaji su bili i 30—50 metara udaljeni od neprijateljskih rovova. Sa utvrđenih brežuljaka i rovova na grebenu povremeno su se oglašavali neprijateljski mitraljezi. Nastojali su da osujete pokrete naših jedinica.

Pošto nije uspeo da osujeti smenu naših jedinica, neprijatelj je počeo da prikriveno izvodi manevre i pripreme na svojim položajima. To je novopristiglim borcima 7. brigade i 214. puka omogućilo da bolje osmotre neprijatelja, da uoče njegove otporne tačke, mitraljeska gnezda i položaje artiljerije i minobacača. Mladi borci 2. bataljona iskoristili su ove trenutke relativnog zatišja da isprobaju novo sovjetsko oružje, da provere svoje nišane, da poprave grudobrane i razrušene rovove.

Što se dan više bližio kraju, tišina je postajala veća. Kao da se neprijatelj zamorio i konačno odustao od uzaludnih pokušaja da likvidira mostobran. Ali ta iznenadna i zloslutna tišina nije zavarala borce 7. brigade. Iskustvo ih je naučilo da je neprijatelj najopasniji upravo u tim trenucima. Rukovodioci su neprekidno i na smenu obilazili položaje svojih boraca, proveravali njihovo oružje, pripremali ih za noćno gadanje i pozivali na budnost i neprekidno osmatranje.

Spuštao se već prvi sumrak kada je iznenadna uraganska artiljerijska i minobacačka vatra prekinula ovo kratkotrajno zatišje. Neprijatelj je, očigledno, počeo vatrenu pripremu za noćni napad. Borci su spontano potražili zaklone. Najbolje su prolazili oni čiji su položaji bili najbliži neprijateljskim. Njih artiljerija nije mogla da tuče bez rizika po sopstvene trupe. Neprijatelj ih je ipak pronašao lakim minobacačima i tromblonskim minama.

Kao što je iznenada počela, tako je ova vatrena kanonada iznenada i prestala. Po završetku artiljerijske pripreme, tačno u 18.00 časova, neprijatelj je preduzeo još jedan protivnapad. Kroz večernji suton ukazaše se gusto zbijene siluete nemačkih vojnika. Pri odsjaju raketa zlokobno su svetlucali vrhovi njihovih bajoneta i zaobljeni šlemovi.

— Sačekaj još malo! Ne pucaj pre mene! — odjeknu kroz noć prodoran glas komandanta bataljona Đure

Ramasa. Komandiri naših četa i komandiri ruskih mitraljeskih odeljenja preneli su ovu komandu svojim borcima.

— Uh, brate, koliko ih je! — ote se Milošu Pavlici sklupčanom iza čeličnog štita novog sovjetskog „maksima”.

Neprijateljski streljački stroj bio je sve bliži, sve silniji i sve veći, a borci 2. bataljona sve nestrpljiviji i sve nemirniji. Da li od hladnoće ili blizine smrti, drhtavica zahvati mnoge mlade i neiskusne borce. Njihovi prozeblji i na obaraču zgrčeni prsti jedva su sačekali novu Ramasovu komandu:

— Paljba! . . .

Ostvariti jednovremenu i plotunsku vatru sa čitavim bataljonom, sa oko 500 pušaka i stotinak mitraljeskih i puškomitraljeskih cevi, na frontu širokom više od jednog kilometra, po isto toliko dugom streljačkom stroju koji juriša, ne dešava se tako često na bojištu. Taj iznenadni i gromoglasni pucanj, koji kao munja zapara u streljački stroj koji juriša, obično pokoleba i najzagriženijeg neprijatelja. Kod branilaca on izaziva spontani uzdah olakšanja, opuštanje nategnutih živaca, vraća im samopouzdanje, podiže borbeni moral i vraća veru u pobedu.

Tako je bilo i ovog puta. Neprijateljski streljački stroj se povi, zastade i rasu po vinogradu. Preživeli potražiše najbliže zaklone. Na blagoj padini, u ogolelim vinogradima tih zaklona nije bilo. Drugi streljački stroj se zaustavio iza prvog, pometen njegovim zastojem. Pokušao je da se organizuje i podrži izvlačenje preživelih i ranjenih, ali koncentrična vatra naših mitraljeza natera ga na povlačenje prema „Piramidi”.

Stotinak metara od štaba 2. bataljona bila je osmatračnica komandanta 214. gardijskog puka, majora Jašenka. Oduševljen rezultatima ubitačne vatre 2. bataljona, Jašenko dotrča do Ramasovog rova. U mraku je napipao njegova ramena i, pritiskujući ga na svoje grudi pune ordenja, prošaptao:

— Harašo! Očenj harašo, drug moj, komandir partizanskij . . . Tak nada biti vraga! . . .¹

---

¹ Dobro! Vrlo dobro, druže komandante partizanski. Tako treba tući neprijatelja! . . .

Pored pohvale i oduševljenja, Jašenko je nastojao da izgladi svoj netaktični postupak učinjen desetak minuta ranije. Na početku juriša pozvao je Ramasa telefonom i zamerio mu što već ne dejstvuju njegovi mitraljezi i što pušta Nemce tako blizu. Bilo mu je takode neprijatno što se sinoć, na skelskom prelazu, svadao oko čamaca s ovim suvonjavim ali srčanim partizanskim komandantom. Stideo se što je jutros pred generalom Kozakom negodovao kada je ovaj u borbeni raspored njegovog puka ubacio bataljon golobradih partizana. Sada se njegovo nepoverenje spontano pretvorilo u divljenje i iskreno ratno drugarstvo.

Nemci se ove noći više neće usuditi da ponove juriš — mislili su borei 2. bataljona ... Ali tako nisu mislili nemački komandanti, pre svih, general Berthold, komandant 31. SS divizije, i general Felmi. Znali su šta ih čeka ako ne izvrše naređenje maršala fon Vajksa i ako sa brežuljaka iznad Batine ne „odbace boljševike u Dunav”!

Izviđanjem je ustanovljeno da neprijatelj u rejonu kote 169 prikuplja nove snage, dovlači pojačanje iz pozadine i priprema se za sledeći protivnapad. Kraći predah između dva juriša borei 2. bataljona iskoristili su za izvlačenje ranjenika, za popunu municijom i bombama, za popravku porušenih rovova. Oružje je očišćeno od blata. Zamenjene su pregrejane cevi puškomitraljeza. Oči su i dalje ostale uprte u „Piramidu”, koja se jedva nazirala u tamnoj noći. Hladna novembarska kiša prodirala je do kože i slivala se u raskvašene i blatnjave rovove.

U sledeći protivnapad neprijatelj je pošao bez prethodne artiljerijske pripreme. Poučeni pređašnjim iskustvom, Nemci su se iz rovova izvukli gotovo nečujno, bez i jednog borbenog pokliča, bez ijedne glasne komande. Samo jedna crvena raketa ispaljena sa grebena označila je početak njihovog protivnapada. Nisu uspeli da nas iznenade. Otkrili su ih prigušene psovke, lomljava vinogradskog kolja, spoticanje i klizanje zbijenog streljačkog stroja niz padinu prekrivenu mrtvim vojnicima.

Neprijatelj je ovog puta napadao u talasima. Jedan streljački stroj sustizao je drugi. Komandant 2. bataljo-

na je ponovo naredio plotunsku i koncentričnu vatru. Gotovo da je pogrešio što je neprijatelja pustio tako blizu, jer Nemci sada nisu zastali ni poredali na prvi plotun, iako je on osetno proredio njihove redove. Gonjen od oficira, osećajući za svojim leđima sledeće talase, prvi streljački stroj je produžio napred, rešen da probije liniju mostobrana. Glavni udar je bio, grebenom kose, na sektoru 2. čete, kojom je komandovao Andrija Macko. Koncentričnom vatrom teških mitraljeza i ručnim bombama zaustavljen je prvi streljački stroj, ali je sledeći, gazeći preko leševa svojih vojnika, uspeo da prodre u rovove 2. čete. Iz rovova su se začuli potmulji udarci i krici ranjenika. Ubacivši u borbu sledeći talas, Nemci su prodrli i do druge tranšeje. U tom kritičnom trenutku, Ramas je uputio Macku svoju poslednju rezervu — jedan vod 3. čete. Preko majora Jašenka zatražio je intervenciju 3. bataljona 572. puka, koji se nalazio desno od Mackove čete, na zapadnoj strani grebena. Ocenivši da se neprijatelj probija na spoju sa njegovim levim susedom, poručnik Urazov, komandir 7. čete 572. puka, samoinicijativno je preduzeo protivnapad. Dobivši iznenadnu bočnu vatru, neprijatelj je i po drugi put morao da se povuče i napusti zauzete rovove 2. čete. Istovremeno se i na krajnjem levom krilu zaori gromko rusko „ur-ra”. To je levokrillni, 1. bataljon 214. gardijskog puka pošao u pomoć 2. bataljonu 7. vojvodanske brigade. Nemci iznenada zastadoše. Ne dovolivši im da se priberu, iz rova se podiže Đura Ramas:

— Juriš, drugovi! Napred, Sedma vojvodanska! ...
— Borci 2. bataljona iskočiše iz svojih rovova i poleteše za svojim komandantom. U vinogradima nastala neopisivi metež. Nemci se okretoše prema „Piramidi”. Malo ih je uspelo da se dohvati „krvave kote”. Veliki broj ostao je zauvek tu, na njenim padinama, u batinskim vinogradima.

Na grebenu Belomanastirske grede juriš bataljonske rezerve i Mackove 2. čete predvodili su zamenik komesara bataljona Bora Vezilić i Ramasov zamenik Dušan Đilas. Poneseni žarom pobede i podržani bočnim dejstvom čete poručnika Urazova, oni povedoše naše borce pravo na „Pirמידu”. Njima se pridružila i Šandrova četa sa centra, a zatim i ceo 2. bataljon. Sa utvrde-

nih položaja na vrhu kote dočeka ih sasređena streljačka i mitraljeska vatra. Nekoliko nemačkih topova otvori brzu kartečnu vatru po našim i sovjetskim borcima. Desetak boraca 2. čete, koji su već izbili na kotu, osta tu pokošeno.

— Nazad, nazad! — začuše se glasovi naših i sovjetskih komandira. Tada se oglasiše i nemački minobacači. Gađali su naše rovove u koje su se vraćali borci 2. bataljona.

Tako se završio prvi dan borbe 73. gardijske divizije i 7. vojvodanske brigade na batinskom mostobranu, u kome su sovjetske jedinice imale 44 poginula i blizu 100 ranjenih. Drugi bataljon je imao 49 boraca izbačenih iz stroja.

ZAPOVEST GENERALA KOZAKA

Noć 14/15. novembra iskorišćena je za prebacivanje preko Dunava preostalih delova 73. divizije i 3. bataljona 7. brigade. Zbog potrebe da se ubrza prebacivanje prateće i protivtenkovske artiljerije, 4. bataljon 7. brigade morao je još jednom da se vrati u očekujući rejon i da sačeka sledeću noć.

✓ Petnaestog novembra neprijatelj je izveo još nekoliko protivnapada sa željom da odbaci naše snage sa isturenog dela Belomanastirske grede i sa zauzetih položaja kod „Piramide”. U jednom trenutku pošlo mu je za rukom da zaokruži jedan vod i jedno mitraljesko gnezdo 214. gardijskog puka. Major Jašenko je ponovo zatražio od Ramasa da izvrši protivnapad i deblokira ove delove 214. gardijskog puka. Ne dvoumeći se ni časa, Ramas je podigao na juriš svoju 3. i delove 2. čete i povratio već gotovo izgubljene položaje svoga suseda. Teške dvodnevne borbe na mostobranu uticale su da ojača međusobno poverenje i uzajamno pomaganje naših i sovjetskih štabova i jedinica. Naročito dobro sadejstvo ostvareno je toga dana između naših jedinica i sovjetske artiljerije. Svaki novi protivkolac prebačen na mostobran i njegov prvi metak ispaljen preko njih-

vih glava naši borci su oduševljeno pozdravljali. Sve efikasnija vatra sovjetske artiljerije ulivala im je poverenje u sopstvene snage i bila novi podsticaj da odbiju besomučne juriše neprijatelja na mostobran. Sa svoje strane, sovjetski komandanti bili su zadovoljni što su njihove pešadijske jedinice, brojčano slabije (u četama je bilo 50—60 vojnika u proseku), dobile tako srčane i poletne saborce. Svaki deo fronta posednut našim jedinicama ostavljao je sovjetskim komandantima veće mogućnosti manevra i povoljnije grupisanje pešadijskih delova.

U višednevnim ogorčenim borbama i brzopleto izvedenim protivnapadima neprijatelj je brzo istrošio svoje rezerve. Prvi ešloni 44. „Hoh und Dojčmajster“ divizije, upućeni sa italijanskog fronta, bili su još u Pečuju. Trebalo im je najmanje 24 sata da stignu na batinski mostobran. Veliki gubici i neuspeli protivnapadi u poslednja dva dana uverili su neprijatelja da su na mostobran pristigle sveže i jače naše i sovjetske snage. U takvoj situaciji generalu Felmiju, komandantu 68. nemačkog korpusa, nije preostalo ništa drugo nego da učvrsti dostignute položaje, ne dozvoli širenje mostobrana i sačeka pristizanje 44. „Hoh und Dojčmajster“ divizije.

*
**

Komandant 73. sovjetske divizije general Kozak prebacio se sa svojim štabom u Batinu u toku noći 14/15. novembra. Svega jedan dan bio je potreban ovom iskusnom sovjetskom komandantu da shvati i oceni situaciju na mostobranu. Prvi izveštaji njegovih potčinjenih i borbe u toku 14. i 15. novembra ukazali su mu da svi neprijateljski protivnapadi dolaze sa kote 169, raskrsnice puteva (kota 153) i iz pravca železničke stanice. Tu se, prema tome, nalazilo i težište odbrane neprijatelja. Tu su bila ujedno i najjača neprijateljska uporišta, bez čijeg ovladavanja nije moglo biti reči o proširenju mostobrana i izvršenju odluke maršala Tolbuhina.

U omanjem vinarskom podrumu, nedaleko od crkve, ukopanom u brdu, dugo je te noći gorela karbidska lampa. Oko dugog i masovnog drvenog stola, na kome

su bile razastrte topografske karte, nervozno se kretao korpulentni i energični general Kozak. Dim sagorelog baruta od sve češćih eksplozija neprijateljskih granata prodirao je kroz oštećena vrata i mešao se sa neprijatnim mirisom karbituše. Crvenih očiju od nadraženih sluznica, general bi se na mahove zakašljao i, ne dižući glavu sa karte, nastavlja da diktira svoju borbenu zapovest štabnom pisaru, plavookoj devojci, u uniformi gardijskog vodnika.

Oko ponoći general je u svoj štab pozvao komandante svojih pukova, načelnika artiljerije i ostalih rodova i službi, kao i predstavnike štabova 7. i 12. vojvodanske brigade. Radi što boljeg sadejstva naših i sovjetskih jedinica pozvani su i komandanti 2. i 3. bataljona 7. brigade i 3. i 5. bataljona 12. vojvodanske brigade. Pošto im je izložio svoju zamisao zatražio je od njih da izvrše njegovu zapovest o predstojećem opštem napadu. Nije propustio da naglasi da je njegova odluka samo konkretna razrada naredenja generala Kravcova i Šarohina, odnosno komandanta Trećeg ukrajinskog fronta maršala Tolbuhina.

Vraćajući se u svoje jedinice, naši komandanti su bili impresionirani zbog ozbiljnosti i strahopoštovanja sa kojima su se sovjetski oficiri odnosili prema narednju pretpostavljenog.

Po tome narednju naš 2. bataljon 7. brigade, jedan bataljon 214. puka i 3. bataljon 572. puka, imali su zadatak da kao prvi napadni ešelon zauzmu kotu 169 i produže svoje dejstvo grebenom prema Trojnašu i koti 205. U sledećim borbenim ešelonima i na pravcu glavnog udara divizije još dva bataljona 214. puka i 211. puk 73. gardijske divizije. Pošto je glavni udar ove divizije usmeren u pravcu kota 169 — kota 205, da bi ga podržali, artiljerija i reaktivni minobacači upravljani su prema grebenu Belomanastirske grede.

Potpukovnik Sergejev, komandant 209. gardijskog puka, i 3. bataljon 7. vojvodanske brigade dobili su zadatak da zauzmu železničku stanicu i oba utvrđena nasipa na desnoj obali Dunava. Peti bataljon 12. vojvodanske brigade, do pristizanja smene — 3. bataljona iste brigade — trebalo je da na centralnom delu mostobrana čvrsto vezuje neprijateljske snage ispred svojih

položaja i ne dozvoli im prebacivanje na ostale sektore fronta.

Odmah po povratku u svoj štab, komandant 2. bataljona poručnik Ramas pozvao je svoje komandire i komesare četa da im izloži plan napada. Saopštio im je da su tu odluku potvrdili komandant naše brigade Milan Ješić Ibra i komandant divizije potpukovnik Sreta Savić Kolja. Preneo im je i njihovo uverenje da će taj zadatak uspešno izvršiti i prvi izbiti na kotu 169. Tom sastanku prisustvovao je i komandant 214. gardijskog puka i obećao da će njegove jedinice, posebno artiljerija, izvršiti svoj deo zadatka, što umnogome zavisi od toga da li će naše jedinice već u prvom naletu probiti utvrđene neprijateljske položaje i zauzeti kotu 169. Ponosni što je upravo njima pripao zadatak zauzimanja „krvave kote” i svesni velike odgovornosti, komandiri četa su se vratili u svoje jedinice i preduzeli poslednje pripreme za napad. Da bi poboljšali svoje položaje i likvidirali isturene neprijateljske tačke koje bi otežavale izvođenje opšteg napada, bombaške grupe su još iste noći pošle u akciju. Posebna prepreka za borce 2. čete bio je jedan utvrđeni bunker, sa mitraljeskim otvorima iznad same zemlje. Isturen oko 50 metara severozapadno od glavnih neprijateljskih položaja na „Piramidi”, bio je upravo na završetku levkastog vrha duge i pregledne udoline, koja se širila prema Batini i Dunavu. Iz njegovih bočnih otvora nemački mitraljezi su tukli preko rovova i desnokrilnog voda 3. čete. Na čelu odvažnih bombaša 2. čete, među kojima su se nalazili Stevan Hodorović, Rade Belić, Vitomir Rojić i Bora Koviljac, našla se odvažna sarajevska srednjoškolka Olga Banović, komesar 2. čete. Posle dužeg, nečujnog puzanja kroz blatnjave i izlokane kolotečine seoskog puta bombaši su uspeli da se približe bunkeru i zaspnu njegove otvore ručnim bombama. Neki su odmah uskočili u bunker i okrenuli neoštećeni nemački „šarac” prema „Piramidi”. U pomoć im je priskočilo još jedno odeljenje 3. čete, sa desetarom Lukom Josipovićem. Ručnim bombama i bliskom vatrom uspeli su da zadrže ovaj istureni neprijateljski položaj sve do početka opšteg napada.

Šesnaestog novembra osvanulo je tmurno i maglovito jutro. Tačno u 08.00 časova nad batinskim mosto-

branom prolomila se snažna artiljerijska vatra sa leve obale Dunava. Njoj se pridružila i koncentrična vatra minobacača 73. gardijske divizije i 7. i 12. vojvodanske brigade sa mostobrana. Nakon nekoliko minuta po koti 169 odjeknula je i prva rafalna eksplozija reaktivnih minobacača. „Kaćuše” su i ovog puta zahvatile deo naših položaja, najbližih „Piramidi”, kao što se već desilo 2. bataljonu 12. vojvodanske. Ramas je odmah preko Jašenka zatražio da „kaćuše” koriguju svoju vatra. Jašenko mu je odgovorio da je kod komandanta artiljerije već proverio date elemente i utvrdio da su ispravni. U pitanju je opet bila veća zona rasturanja ovih zrna. Ramas je tada naredio Šandoru, komandiru 3. čete, da odmah povuče svoj desnokrilni vod za 50 metara niže od sadašnjih položaja. Kad je Šandor to izvršio, desetak boraca ove čete već je bilo izbačeno iz stroja.

U 08.30 časova, artiljerija je upravila svoju vatra po dubini neprijateljske odbrane. U tom trenutku sa komandnog mesta 214. puka prema „Piramidi” je poletela crvena raketa. Odmah zatim i Ramas je ispalio svoju raketu, istrčao na grudobran i povikao: „Napred, Sedma vojvodanska!” Borci su samo to i čekali. Širokom dolinom, od njenog vrha sve do Dunava, prolomi se gotovo jednovremeno: „Jurriiš!” i „Napred, drugovi!” u skladu sa otegnutim ruskim „Uraaa”! Oko 3.000 naših i sovjetskih boraca pojurilo je prema neprijateljskim rovovima. Glavni cilj bila im je „Piramida” na desnom i železnička stanica na levom krilu. Najogorčeniji otpor neprijatelj je pružao duž grebena i na prilazima kote 169. Tu je grčevito branio svaki rov, svaku izbočinu i, bukvalno, svaku stopu zemlje.

Iako je sovjetska artiljerija ovog puta bila izuzetno efikasna, gotovo da je izrovala greben Belomanastirske grede, neprijatelj se brzo sredio i, ubacujući u borbu manje rezerve i delove koje je u toku naše artiljerijske pripreme izvukao sa položaja, nastojao je da po svaku cenu zadrži „Piramidu” u svojim rukama. Neprijateljski mitraljezi su neštedimice kosili naše redove, a oni su i dalje jurišali...

Dan je već uveliko odmakao a „Piramida” se i dalje držala. Uvidevši da frontalnim jurišem neće zauzeti kotu, Ramas je naredio krilnim četama da je zaobiđu. Izvrša-

Komandir čete 1. bataljona 12. vojvođanske brigade bata Laćarac. Poginuo u zaustavljanju neprijateljskih tenkova u Batini

Komesar čete 1. bataljona 12. vojvođanske brigade Milan Ljiljak poginuo skočivši na nemački tenk u Batini

Komesar čete u 2. bataljonu 7. vojvođanske brigade, Olga Banović, poginula u jurišu na kotu 169.

Pomoćnik komesara 2. bataljona 7. vojvođanske brigade Bora Vezilić, ranjen u jurišu na kotu 169. Umro od zadobijenih rana

Četvrta četa 3. bataljona 7. vojvođanske udarne brigade defiluje na proslavi oktobarske revolucije u Somboru, neposredno uoči batinske bitke

Uništena ratna tehnika na grebenu kote 169, posle bitke

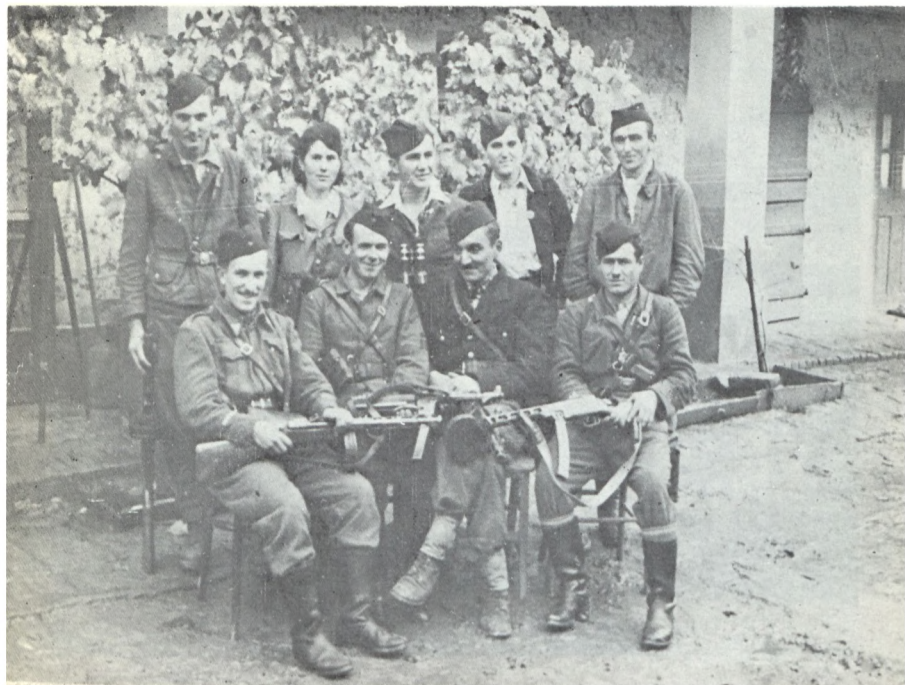

Pontonski most na Dunavu kod Batine

Deo porušene železničke stanice u Batini

**Grupa četnih rukovodilaca 3. bataljona 12. vojvođanske brigade
pred početak batinske bitke u Bezdanu**

General-lajtnant J. K. Kravcov, komandant 64. sovjetskog streljačkog korpusa

Nikolaj Zinoplavič Novikov, komandant puka u 84. sovjetskoj diviziji. Zvanje heroja SSSR dobio je posle batinske operacije

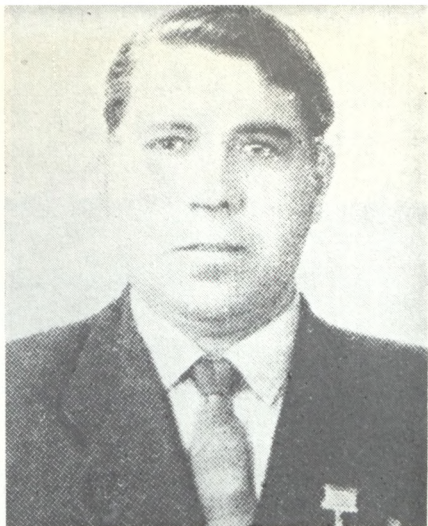
Gardijski poručnik Vasilij Petrovič Musin, iz 211. gardijskog puka, 73. gardijske divizije. Poginuo na koti 209. Posmrtno odlikovan zlatnom zvezdom heroja SSSR

Ivan Nikolajevič Zajcov, načelnik štaba 209. gardijskog puka. Zvanje heroja SSSR dobio je posle batinske operacije

Poručnik Pantelej Knjažin, komandant 3. bataljona 572. puka streljačke divizije, proglašen za heroja SSSR u batinskoj bitki

Gardijski vodnik Nikolaj Jefimovič Jereščenko, starešina 6. čete 214. streljačkog puka 73. gardijske divizije. Orden heroja SSSR dobio je u batinskoj bitki

Vasilij Filipovič Grigin, vodnik iz 32. streljačkog puka 19. sovjetske divizije, sa zlatnom zvezdom heroja SSSR, koju je dobio na batinskom mostobranu

Borac Ivan Feodorovič Ananajev iz mitraljeske čete 572. puka 233. streljačke divizije. Posmrtno dobio zvanje heroja SSSR (hrabro poginuo na koti 205)

vajući ovo naređenje, politički delegat levokrilnog voda 1. čete, Radovan Jakob, iskoristio je jednu živicu i kolo-tečinu seoskog puta i uskočio u neprijateljski rov na samom grebenu, južno od kote 169. Bombama i bajone-tima očistili su rov od fašista, vatrom svoga oružja pre-sekli su vezu neprijateljskim snagama na „Piramidi” i duž grebena. Mitraljezac Dimitrije Veselinović, preciz-nom bočnom vatrom omogućio je susednoj četi 214. sovjetskog puka da se i ona ubrzo nađe na grebenu. Istovremeno, na desnom krilu, sličan manevar uspela je da izvede i 4. četa, koju je Ramas ubacio u borbu na pravcu proređene 2. čete. Grupa boraca ove čete, u kojoj su bili borci Đorđe Borota i Petar Opreški, savlađujući strme litice sa zapadne strane grebena, izbila je na samu „Piramidu” i zasula je ručnim bom-bama i vatrom iz svojih automata. U pomoć im je po-trčala i neustrašiva Olga Banović, predvođeci na juriš preostale borce svoje čete. Desetak metara od „Pirami-de” pokošena je rafalom neprijateljskog mitraljeza. Ogorčeni zbog pogibije svoga omiljenog komesara, borci su poskakali u neprijateljske rovove uništavajući unezvre-rene fašiste.

Zbunjeni odlučnošću naših boraca i posebno obu-hvatnim manevrom 1. čete i delova 214. puka, Nemei su počeli napuštati rov za rovom i povlačiti se prema raskrsnici puteva i koti 205. U tom trenutku major Jašenko je uveo u borbu svoj drugi ešelon — 1. bataljon 214. puka. Iskoristivši uspeh naših boraca, oslobođen ne-prijateljskog pritiska sa zauzete „Piramide”, napred je brzo krenuo i 3. bataljon 572. puka. Jugozapadno od kote, bataljon je naišao na nešto pogodnije zemljište i svojim krilom se čvršće oslonio na ostale delove 233. divizije u dolini reke Karašice. Neprijatelj se povukao na sledeću odbrambenu liniju za oko jedan kilometar južno od kote 169. Ona se protezala od desne obale Karašice, preko raskrsnice seoskih puteva i jugozapad-nog dela Batine do železničke stanice i desne obale Du-vena. Bila je nešto slabije utvrđena ali je nadvišavala naše položaje i omogućavala neprijatelju da sa padina kote 205 ugrožava mostobran.

Svestan značaja izgubljene kote i isturenog dela Belomanastirske grede, neprijatelj je već u popodnevnim

časovima izveo novi protivnapad. U borbu je ubacio sve dotle neangažovane snage iz 31. SS divizije i tek prispele prethodnice 44. „Hoh und Dojčmajster“ divizije, koje su usiljenim maršem, u jačini jednog bataljona, krenule u napad. Iz Belog Manastira dovedena je i jedna četa lakih mađarskih tenkova i baterija samohodnih oruđa tipa „ferdinand“.¹ Posle polučasovne artiljerijske pripreme, neprijatelj je u 16.00 časova, uz pomoć tenkova i samohotki krenuo u protivnapad.

Dočekani jakom i sasređenom streljačkom i protivtenkovskom vatrom sa naših položaja, Nemci su se kretali polako i oprezno. Čim bi osmotrili položaje naših mitraljeza i protivtenkovskih pušaka, otvarali su po njima jaku topovsku i minobacačku vatru. Taktika im je bila providna i očigledna. Želeli su najpre da prokrče put svojoj pešadiji a onda, koristeći se njenim prodorom, da jurnu tenkovima i samohotkama pravo na kotu. Komandant 1. bataljona 214. gardijskog puka, čije su jedinice bile najisturenije i u prvoj borbenoj liniji, sasredio je svoju vatru na neprijateljsku pešadiju. Nastojao je da je zadrži na što većem odstojanju i da je odvoji od svojih tenkova. Borbu sa tenkovima prepustio je našim protivtenkovskim puškama i ruskim protivkoloima, raspoređenim duž grebena. Menjajući položaje svojih mitraljeza, čim bi ih neprijateljska artiljerija „napipala“, komandant sovjetskog bataljona prisilio je nemačku pešadiju da zalegne nedaleko od svojih rovova. Uzalud su nemački oficiri i pištoljima i psovkama nastojali da je ponovo dignu na juriš. Nisu u tome uspeli ni kada su tri njihova tenka prodrli pred same grudobrane sovjetskih boraca. Nemački komandant je tada počeo da menja taktiku. Iskoristivši uske međuprostore na krilima sovjetskog bataljona, on je svoju pešadiju uputio ovim pravcima. Tek kada su Nemci obuhvatili krila 1. bataljona 214. puka i počeli da izbijaju na greben, krenuli su i njihovi tenkovi, gazeći preko rovova.

¹ U citiranom članku generala Šarohina kaže se da su Nemci u protivnapadu na kotu 169 upotreбили 20—25 tenkova i avijaciju. Za ovaj podatak nismo našli potvrdu u nemačkoj dokumentaciji. Uzak i ograničen kapacitet ovog pravca uslovio je da su Nemci, po našoj proceni, ovde mogli upotrebiti najviše jednu tenkovsku četu (10—12 tenkova) i jednu do dve baterije samohodnih oruđa.

Hrabri sovjetski borci uspjeli su da zapale jedan tenk i pokidaju gusenice na jednoj nemačkoj samohotki. Ostali su protutnjali iznad njihovih glava i ubrzo se našli pred položajima 2. bataljona 7. vojvodanske brigade. Zaustavljeni iz naših protivtenkovskih pušaka, fašisti su brzo potražili zaklon iza malih zemljanih uzvišenja.

Kad je nemačka pešadija ponovo krenula da obuhvati naša krila, sada na nešto širem prostoru, Jašenko je krilnim četama našeg bataljona poslao još dve čete iz svog 2. bataljona. U trenutku kada je sukob na krilima dostigao kulminaciju, nemački tenkovi i samohotke krenuli su ponovo napred. Ovog puta krenuli su pravo na kotu, a pratila ih je pešadija, u jačmi od jedne čete. Koncentričnom vatrom naših mitraljeza pešadija je zaustavljena, ali su tenkovi produžili napred u želji da što pre izbiju na kotu. Tada su njihov čelni tenk, a ubrzo i samohotka koja ga je pratila, uništeni preciznom vatrom naših protivtenkovskih pušaka i ruskih protivkolaca. Na samim grudobranima naše 4. čete zaustavljen je još jedan neprijateljski tenk. Ruski protivtenkovski top pokidao mu je gusenice i ostao nakrivljen, zatvarajući prolaz ostalim tenkovima. Pri pokušaju da napusti oštećeno vozilo, njegova posada je pogođena rafalima boraca 2. bataljona. Da bi zaobišli našu protivtenkovsku vatra svoja oštećena vozila, iz kojih je odjekivala eksplozija zapaljene municije, ostali neprijateljski tenkovi skrenuli su desno od uskog i zakrčenog puta na grebenu kote. Čim su se našli na blagoj, ali klizavoj padini i izložili svoje bokove još žešćoj vatri naših protivtenkovskih pušaka i ruskih topova, shvatili su da se neće lako probiti do kote 169, pa su potražili zaklone u malim udubljenjima terena.

Dobra vidljivost i brisani prostor pomogli su našim i sovjetskim borcima da udruženim snagama onemoguće još nekoliko pokušaja nemačkih oficira da pokrenu na juriš svoje zalegle i desetkovane jedinice. U tom trenutku iz okruženja se probio i 1. bataljon 214. gardijskog puka. Zaobilazeći zaustavljene neprijateljske tenkove i samohotke, preko istočnih padina grebena udario je u leđa nemačkih desnokrilih jedinica. Pometnju neprijatelja iskoristio je major Jašenko i naredio opšti protivnapad naših i sovjetskih jedinica. Ne izdržavši

ovaj siloviti juriš, neprijatelj se počeo užurbano izvlačiti na polazne položaje uz organizovanu podršku i vatru svojih tenkova i artiljerije.

Pošto su odbile neprijateljski protivnapad i vratile izgubljene položaje, jedinice 214. puka i 2. bataljona 7. brigade počele su da sreduju svoje redove i popravljaju porušene rovove. Doturena im je nova municija i nešto suve hrane — vojvodanske slanine i ruskog dvopeka. Iako celog dana ništa nisu jeli, mnogi ni sada ne okusiše ništa. Svud oko njih ležali su mrtvi naši i neprijateljski vojnici. Sa stravične kote, gde su dogorevali zapaljeni nemački tenkovi i samohotke, hladni severac donosio je u njihove rovove zagušljivi dim benzina i otužni miris nagorelog ljudskog mesa, što ih je teralo na povraćanje.

Veče se neosetno spuštalo nad krvavim razbojištem. Vetar je na mahove rasterivao sumaglicu i guste talase dima i otkrivao stravični prizor: „krvava kota” bila je zaista krvava. Uništeni vinogradi bili su puni leševa, razbacanog oružja i razbijene ratne tehnike. Mogli su se videti naši i neprijateljski vojnici u poslednjem samrtničkom zagrljaju. Na samom grebenu i oko „Piramide” mrtvih je bilo najviše, desetine naših, sovjetskih i neprijateljskih vojnika, jedni preko drugih, ugašenih zenica i ukočenih očiju. Oko njih barice usirene krvi, delova tela, hrpe oružja i sivih šlemova. Nemačkih ipak više.

Posmatrajući juriše naših boraca i njihovu upornost u odbrani, sovjetski vojnici nisu krili svoje oduševljenje. Divili su se ovim golobradim vojvođanskim mladićima, koji u najvećem broju nisu savladali ni osnovnu vojnu obuku a tukli su se kao heroji. Zamerali su im jedino što su više voleli da jurišaju, a manje da se ukopavaju po blatnjavim rovovima. Što još nisu shvatili da je ašovčić za vojnika isto što i puška. Posebno u ovako teškim borbenim uslovima, koji su ih po mnogo čemu podsećali na one oko Dnjepra i Staljingrada. Hvaleći hrabrost naših boraca, sovjetski komandanti nisu propuštali priliku da našim štabovima ukazuju na potrebu boljeg maskiranja i ukopavanja. Naši komandanti im nisu ostajali dužni pa su navodili primere kako i njihovi vojnici, iako iskusni ratnici, preziru smrt i ponekad nepotrebno gube živote. O primerima ratnog drugarstva

i uzajamnim pohvalama može se naći dosta tragova u našoj i sovjetskoj dokumentaciji. Na primer, u jednom izveštaju zamenika komandanta 73. gardijske divizije, potpukovnika Voronova, za 16. novembar, može se pročitati:

„Trebalo istaći neustrašivost boraca Jugoslovenske narodnooslobodilačke armije...”

U produžetku, opisujući teške i ogorčene borbe za kotu 169, potpukovnik Voronov iznosi podvig naših i sovjetskih boraca:

„Jedno njihovo odeljenje sa protivtenkovskim puškama našlo se u toku bitke u borbenom poretku 1. bataljona 214. streljačkog puka. Dejstvujući sa našim vojnicima, jugoslovenski borci su sa dva ispaljena metka iz protivtenkovske puške uništili nemačku samohotku tipa ‚ferdinand‘ i zarobili njenu posadu...”¹ Sovjetski potpukovnik nije mogao, u trenutku kada su Nemci još kidisali na kotu 169, da ustanovi imena ovih naših boraca. To, na žalost, još ni mi nismo utvrdili! Pretpostavljamo samo da je reč o izginuloj posadi protivtenkovskog odeljenja 2. bataljona 7. vojvođanske brigade, kojim je komandovao desetar Belobaba, koji je poginuo u kasnijim borbama.²

Od sovjetskih boraca i rukovodilaca iz 214. puka, koji su se, prema pomenutom izveštaju potpukovnika Voronova, istakli u borbama za kotu 169, navode se imena: poručnika Kirjagina, komandira 1. čete, koja je toga dana uništila 30 hitlerovaca, zatim poručnika Rošlja, komandira voda protivtenkovskih topova, poručnika Azovceva, vodnika Srenčeva itd.

U delu izveštaja štaba 7. vojvodanske brigade upućenom štabu 51. vojvodanske divizije, u kojem se govori

---

¹ Arhiv MNO, SSSR, fond 413, op. 10389 — Izvod iz Operativnog dnevnika Političkog odeljenja 73. gardijske divizije, od 16. novembra.

² U knjizi M. Petrova, *U redovima VII vojvođanske*, autor opisuje jedan slučaj kada se, sticajem okolnosti, kao kurir štaba brigade našao na koti 169 kraj izginule posade jedne naše protivtenkovske puške. On tvrdi da je tom prilikom, gađajući iz ove puške, uništio jedan nemački tenk. U našoj dokumentaciji nismo našli potvrdu za ovaj događaj, dok se u citiranom sovjetskom izveštaju govori o uništenju jedne samohotke tipa „ferdinand”, a ne o tenku.

o borbama za kotu 169, istaknuti su podvizi i predloženi za pohvalu sledeći borci i rukovodioci 2. bataljona: vodnik Todor Topić, koji je posle pogibije komandira 1. čete preuzeo njegovu dužnost i uspešno izvršio sve postavljene zadatke; delegat voda iste čete Radovan Jakob i borac Dimtrije Veselinović; komandant 2. bataljona poručnik Đura Ramas i zamenik političkog komesara bataljona Bora Vezilić, borci 2. čete: Stevan Hodorović, Rade Belić, Vitomir Rojić i Bora Koviljac; borac 3. čete Luka Josipović; borci 4. čete Đorđe Borota i Petar Opreški i politički komesar ove čete drugarica Olga Banović.

U borbama za kotu 169, 2. bataljon 7. brigade imao je 73 ranjena i poginula borca i 19 rukovodilaca. Bilo je to oko dve trećine rukovodećeg kadra u bataljonu. Pored komandanta bataljona iz stroja su izbačeni i svi komandiri i komesari četa. Ostao je samo Šandor, komandir 3. čete, pedesetogodišnji bački ilegalac. Poginuo je Lala iz Kamenice, komandir 1. čete, a teško su ranjeni Andrija Macko, komandir 2. čete, i Milanko iz Jamene, komandir 4. čete. Ovako veliki broj rukovodilaca izbačenih iz stroja za tako kratko vreme govori da još dotada nismo bili prevazišli partizanski način ratovanja, po kojem su rukovodioci prvi jurišali a poslednji se povlačili.

Prema pomenutom izveštaju, u četvorodnevnom borbama za kotu 169, Drugi bataljon je uništio oko 400 neprijateljskih vojnika (za ranjene neprijateljske vojnike nema podataka). Zarobljeno je samo 13 Nemaca.

Iscrpen u višednevnim borbama i osetno proređen, 2. bataljon 7. vojvodanske povučen je u toku noći 16/17. novembra u rezervu. Njegove položaje preuzeli su bataljoni 214. streljačkog puka. U batinskim podrumima borci su prvi put primili toplu hranu. Nisu imali vremena da se ispavaju, već posle kratkog odmora morali su ponovo na položaj. Trebalo je pomoći 3. bataljonu svoje brigade u napadu na železničku stanicu.

Đorđe